

כגנות עלי נהר

ביאורי ענינים
במסכת מקוואות

ירושלים תשע"ב

©
אהרון קרביץ
שאול המלך 63/20
ירושלים
077-7551323

עימוד: תשבץ 02-5870442

פתח הגן

איתא בגמ' [ברכות ט"ז א'] ואמר רב חמא בר חנינא למה נסמכו אהלים לנחלים, דכתיב כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו', לומר לך, מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות.

וכתב בזה רבינו הגר"א בביאורי אגדות רבב"ח [מאמר ב' בין גלא לגלא] וז"ל: "ונראה שתורה נמשלה למים, מפני שמטהרת את האדם כמים, כמו שאמרו [ברכות ט"ז א'] ואמר רב חמא בר חנינא למה נסמכו אהלים לנחלים, דכתיב: כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו', לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות.

ולפעמים עולה בדעתו של אדם תיכף דשמתחיל האדם ללמוד הוא נטהר והיצה"ר כבר נפרד ממנו, לכך נאמר על כל מים, כמו שמים אינן מטהרין אלא בארבעים סאה, מים שכל גופו עולה בהם, כך בתורה עד שכל גופו יוכתש, כאמרם [עי' תנחומא בראשית ז'] נמשל לחרדל מה חרדל מר ואינו יכול לאכול אלא ע"י כתישה, כן התורה מתשת כוחו של אדם, כמ"ש רז"ל [סנהדרין כ"ו ב'] למה נקרא שמה תושיה שמתשת כוחו של אדם, וכן דרשו [מנחות נ"ג ע"ב] על שמן זית זך כתיב.

וזהו אמרם כמבזר ארבעין גריו ביזרא דחרדלא, חרדל רמזו על כתישת מרירת היצר בעול התורה וחובל שמן של היצר מפני עול התורה, וארבעים גריו הוא שיעור של מי טהרה והתורה נמשלה למים" עכ"ל.

ומבואר, דהתורה נמשלה למים, וכמו דבמים בעינן שיעור שכל גופו עולה בהן ה"נ בתורה, וביאר רבינו הגר"א דהיינו שכל גופו יוכתש בה. ונראה הביאור בזה ע"פ דברי הריב"ש סי' רצ"ד, דגם בטבילה במ' סאה היינו משום דבכל גופו הוא בטל, עי"ש שהוכיח כן מדברי רש"י בפסחים דף ק"ט, וה"נ כל גופו בטל בכתישה ע"י התורה.

ונראה להוסיף בזה, דגם מציעתא דקרא דהיינו "כגנות עלי נהר" שייך לזה, דהנה יש עוד אופן של טהרה, והוא ע"י זריעה בקרקע, והיינו כמשי"כ רבותינו הראשונים [עי' בסי' ל"ג מה שכתבנו בזה] דע"י שנזרע בקרקע פנים חדשות באו לכאן, וה"נ ע"י הכתישה בעסק התורה נעשה כבריה חדשה, ופנים חדשות באו לכאן, ולכן מעלה את האדם מטומאה לטהרה.

כגנות עלי נהר

פתח הגן

ובאמת דבכל טבילה נמי נעשה כבריה חדשה, וכמו שכתב בספר החינוך מצוה קע"ג "ובטעם המים שיטהרו כל טמא, אחשוב על צד הפשט כי הענין הוא כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה, כמו שהיה העולם כולו מים טרם היות בו אדם, וכמו שכתוב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ויתן אל לבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו יחדש גם כן פעולותיו לטוב, וכשיר מעשיו, וידקדק בדרכי השם ברוך הוא", וה"נ בדמיון התורה אל הטבילה נעשה כבריה חדשה.

ויתכן דזהו הביאור במ"ש בירושלמי ר"ה פ"ד ה"ח [הובא בפ"ה ראש השנה ל"ב ע"ב] "בשעיר הקרב בכל המועדים [כתיב] חטאת ובעצרת כתיב שעיר עזים אחד לכפר עליכם ולא כתיב חטאת, אמר להן הקדוש ברוך הוא כיון שקבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".

והיינו כש"נ דמשום שקיבל עליו עול תורה נעשה כבריה חדשה, ולכן חשיב כאילו לא חטא מימיו, [וכדאמר רבי יוסי יבמות מ"ח ע"ב גבי גר שנתגייר דאינו נענש על ז' מצות ב"נ שעבר בגיותו משום דחקטן שנולד דמי].

וכמבואר בגמ' סנהדרין דף י"ט ע"ב "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל המלמד בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר ואלה תולדת אהרן ומשה". וכמ"ש בתוספתא דהוריות (פ"ב ה"ז) "שכל השונה פרק לחבירו כאילו יצרו ורקמו והביאו לעולם", והיינו כמשנ"ת דכיון שנעשה בריה חדשה, הרי שהמלמדו כאילו ילדו יצרו רקמו והביאו לעולם. [ועי' אור תורה להגריא"ח ס"ס מעלות התורה].

אמנם מסגולת התורה יותר מן הטבילה, וכמו שכתב רבינו הגר"א בביאורי אגדות בברכות שם "כאהלים נטע כו' מה נחלים מטהרין אף כו'. והוא סוד וטהרו וקדשו מים ואש" עכ"ל. וביאר שם מוהר"א דמים הוא טהרה ואש היא קדושה, והתורה היא מים כמ"ש 'כל צמא לכו למים', והיא ג"כ אש כמ"ש 'הלא כה דברי כאש'.

ולכן התורה לא רק מעלה את האדם מטומאה לטהרה, כמו בטבילה שאין ענינה אלא סילוק הטומאה בלבד, אבל התורה לא זו בלבד שהיא מטהרתו מטומאתו ומעלתו מכף חובה, עוד היא מכניסתו לכף זכות, מגדלתו ומרוממתו ומקדשתו.

[ועי' עוד בביאור הגר"א למשלי פכ"ה פכ"א "וכנגדם נקראת התורה ג"כ אש ומים, כמ"ש הלא כה דברי כאש גו' הו כל צמא לכו למים, שבתורה ב' דברים הלכות ואגדות, ואגדות נקראות מים שמושכים לבו של אדם כמים וכו', וההלכות הן הדינים שהם האש וכמ"ש אורייתא קא מרתחא ביה" וכו' עי"ש].

והיינו מ"ש בגמ' בברכות כ"ב ע"א "תניא, רבי יהודה בן בתירא היה אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה. מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא

אמר ליה בני, פתח פִּיךָ ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה".

כי התורה אינה צריכה לטבילה, שהרי התורה היא למעלה מהטבילה, שהתורה לבד מה שהיא מטהרת כמים עוד היא מוספת ומקדשת כאש, וכמשנ"ת.

איתא בתרגום יונתן עה"פ שם "כנחלין דמיין דמתגברין, כן הינון בני ישראל יתבין עדרין עדרין מתגברין באולפן אורייתא, והי כגנין שתילין על פרקטוני נהרין, כן הינון תלמידיהון חבורן חבורן בבית מדרשיהון, זיו אפיהון ינהר כזיו רקיעין".

[וביאור הך מילתא ד'זיו אפיהון ינהר כזיו רקיעין', נראה הכונה דהנה איתא בגמ' סוטה מ"ט ע"א "משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה". ופרש"י "זיו החכמה זה לא ידענא מאי היא". אמנם בסנהדרין ל"א ע"ב "שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם". ופרש"י שם "לדזיו ליה, על שם שהיה חכם, וכתוב (קהלת ח) חכמת אדם תאיר פניו". וע"ע בירושלמי שבת פ"ח ה"א על רב אבהו, ובמנחות דף י"ח ע"א "צהבו פניו של יוסף הבבלי" עי"ש].

והנה כתב רבינו הרז"ה בפתחה להשגותיו לשער המים: "בבאי בשער המים, נמס לבי ויהי למים. כי גאו המים, נחל אשר לא אוכל לעבור מפני שאין לנו גמרא לרוב המשניות שבו", ומה נענה אנן, ולא באנו אלא ללקט ארבעים גריו מן הגנות שנטעו רבותינו הראשונים על נהרא רבא זו דמסכתא מקואות, ואף שלא הגענו לידי מיצוי הענינים בהקף ובעומק, תפסת מועט תפסת.

ומטבע הדברים המתחדשין כגנות עלי נהר בחבורון חבורון בבית מדרשיהון, שהרבה מתוכן הדברים יסודם ושורשם במה ששמעתי מרבותי ומחברי בבית המדרש לב אברהם בראשות הגרי"ח"ש וינפלד שליט"א, ובבית אולפנא בראשות הגאון הגדול רבי משה שפירא שליט"א והגר"ז שוורצמן שליט"א, המתגברים באולפן אורייתא וזיו אנפיהון ינהר כזיו רקיעין.

ותחזנה עינינו בשובך לציון ברחמים, מעין יוצא מבית קדשי הקדשים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, בב"א.

כגנות עלי נהר

פתח הגן

וכאן מקום הודאה לאאמו"ר הגאון שליט"א מח"ס 'אמרי שפר' ולא"מ שתחי' שהביאוני לחיי העוה"ז, ומביאים אותנו לחיי העוה"ב, ולמו"ח הרב הגאון שליט"א מח"ס 'אור יקרות' וחמותי שתחי' המשפיעים עלינו כל טוב ברוחניות ובגשמיות, ולזקנינו הרבנים הגאונים שליט"א המאלפים אותנו תורה ויראה. עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

ובפרט לרעייתי נו"ב מגב"ת שתחי', אשר כל הוצאת קונטרס זה הוא מכוחה ובזכותה, ויה"ר שנזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, ולצוות בנינו אחרינו לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

איסרו חג השבועות תשע"ב

תוכן העניינים

מסכת מקוואות פרק ראשון

א	טהרת מים שבקרקעות ומי גבים	סימן א
יא	ביטול הטיפה טמאה במי גבים	סימן ב
טו	בשיטת הרמב"ם בטומאת מי גבים	סימן ג
יח	שיטת הרמב"ם בדעת ר' שמעון	סימן ד
כא	טהרת רבו מי גשמים ומי תמציות שלא פסקו	סימן ה
כה	בדברי הרמב"ם פ"ה ממקוואות ה"ט	סימן ו
כח	מעין שמימי מועטין ורבו עליו מים שאובין, ובגדר פסול זוחלין	סימן ז
לו	עוד בדין ארבעים סאה במקוה ובמעין [ובד' רבינו הגר"א בפסול זוחלין]	סימן ח
מב	מים מוכין ומים חיים	סימן ט

פרק שני

מה	ג' לוגין בתחילה	סימן י
מט	תפיסת יד אדם	סימן יא
נב	לנקות המקוה בכלי נקוב	סימן יב
נז	טיט הנרוק	סימן יג

פרק שלישי

ס	קרא עליהן שם פסול	סימן יד
סד	חילוק כלים בפסול ג' לוגין	סימן טו

פרק רביעי

סימן טז	תורת כלי לענין שאובין	סח
סימן יז	המניח כלים תחת הצינור [בשיטת רש"י והר"ש]	עב
סימן יח	צינור שיש בו חקק [לשאובין ולטומאה]	עה
סימן יט	רבייה והמשכה	פ
סימן כ	עוד בגדרי המשכה	פז
סימן כא	וכמה יהיה בנקב [לשיטת הרמב"ם]	צ

פרק חמישי

סימן כב	מעין שהעבירו ע"ג השוקת	צה
סימן כג	העבירו ע"ג בריכה והפסיקו	קח
סימן כד	העבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל	קטו
סימן כה	מעין המשוך כנדל לשיטת הרא"ש	קיח
סימן כו	כל הימים כמקוה [לשיטת הרמב"ם]	קכא
סימן כז	נוטפין שעשאן זוחלין, ובדין זחילה שאינה ניכרת	קכה
סימן כח	הויתו ע"י טהרה תהא	קלח
סימן כט	גל שנתלש	קמג
סימן ל	מטבילין בחרדלית של גשמים	קמו

פרק שישי

סימן לא	המעורב למקוה כמקוה ובדין חורי המערה ועוקת המערה	קמט
סימן לב	דלי שהוא מלא כלים	קנז
סימן לג	השקה לטהרת מים טמאין	קסא
סימן לד	השקה לטהרת שאובין	קסג
סימן לה	ג' מקואות שנתערבו ובדין השקה שנפסקה	קסו
סימן לו	השידה והתיבה שבים	קע
סימן לז	טבילה בכלים	קעה

כגנות עלי נהר

תוכן העניינים

פרק שביעי

סימן לח	השלג והברד	.....	קפ
סימן לט	דעת הראב"ד בנתן סאה ונטל סאה	.....	קפה
סימן מ	בפסול שינוי מראה	.....	קפט

מקוואות פרק ראשון

סימן א

טהרת מים שבקרקעות ומי גבים

א. שיטת הר"ש והרא"ש

מתני' "שש מעלות במקוואות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו, מי גבאים שתה טמא ושתה טהור טמא, שתה טמא ומילא בכלי טהור טמא, שתה טמא ונפל ככר של תרומה אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור". ובתוספתא: "אמר ר' נחמיה מפני מה אמרו אם לא הדיח טהור, שאין המים שבגבא עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו".

ופירשו הר"ש והרא"ש, ויסודם בפי' הר"י בן מלכי צדק [המובא בתשו' הרי"ד סי' א'], דשתה טמא ושתה טהור טמא היינו דנטמא הטהור מטיפת המים שנפלה מפי הטמא לתוך הגבא, אבל מי הגבא עצמן אינם מקבלים טומאה כלל.

ומבואר מדבריהם דמים שבקרקעות שלא נתלשו אינם מקבלים טומאה כלל גם מדרבנן, וכלשון התוספתא "שאין המים דבגבא עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו".

וקשה טובא מהגמ' בפסחים דף ט"ז ע"א "העיד ר' יוסי בן יעזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקין דבי מטבחיא דכן", ופרש"י "על משקין של בית המטבחים שבעזרה כגון הדם והמים שהן דכן שאין מקבלין טומאה".

ומבואר בגמ' שם דיש קולא מחודשת במשקין שבמקדש, דבקרע טהורין, וצ"ע אמאי בעי לזה, תיפוק ליה משום שאין המים עלולין לקבל טומאה עד שיתלשו, כמבואר במתני' בכל מים.

וביותר תימא דאיתא שם בגמ' דף י"ז ע"ב "אמר רב פפא, הא דאמרת בקרקע טהורין, לא שנו אלא מים, אבל דם לא. ומים נמי, לא אמרן אלא דהוי רביעית, דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות, אבל לא הוי רביעית, טמאין".

ומבואר דגם משקין דבי מטבחיא דוקא ברביעית הוא דטהורין, משום דחזי להטביל בהן מחטין וצינורות, אבל פחות מכאן גם במקדש טמאין, וקשה דהכא לא נזכר כלל שיעור במי הגבא, ובפשוטו גם בפחות מרביעית טהורין, משום דהוו מים שבקרקעות ומה ענין שיעור רביעית לזה.

ומצינו לרבינו הרא"ש שכבר עמד בזה, דהנה במסכת טהרות פ"ח מ"ט איתא "אשבורן חיבור לטומאה ולטהרה", ותמה הרא"ש מה שייך להזכיר חיבור באשבורן לענין טומאה "כיון שהמים שבתוך

הגומא לא מקבלי טומאה, כדאיתא בריש מקואות דמים מחוברין לאו בר קבולי טומאה נינהו, האיך יחברו יחד מים שבשני כלים לטומאה, ולכן כ' הרא"ש "אלא לענין טומאה מיירי במים שבשני כלים ונוגעים בשפת הכלי זה לזה הוי חיבור ונטמאו זה עם זה וכל בית כינוס מים מכנהו בלשון אשבורן, לפי שהוזכר אשבורן אצל מקוה".

ואח"כ כתב "א"נ הא דאמרינן בריש מקואות דמים מחוברים לא מקבלי טומאה היינו מי גבאים שנקוו מעצמם, אבל השופך מים לתוך גומא בר קבולי טומאה נינהו, וכן מוכח בפסחים פ"ק (י"ז ע"ב) גבי משקה בי מטבחיא דכן, לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים טמאים ובקרקע נמי לא אמרן אלא דהוי רביעית דחזי להטביל בהן מחטין".

ובפשוטו כונת הרא"ש לחלק דמשקין דבי מטבחי' הם מים שאובין, משא"כ מי גבאים שאינם שאובין, [וגם מי בורות במשנה ד' ע"כ צ"ל לדעתו דאינם שאובין, ודלא כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ, עי' לקמן], וע"כ במי גבאים יש להם תורת מקוה ולכן אינם מק"ט, משא"כ במשקין דבי מטבחי' שהם מים שאובין ואין בהם תורת מקוה, הרי בעלמא הם מק"ט, ורק במשקין דבי מטבחי' הקילו חכמים לטהרם אע"ג דהמים שאובין.

אלא דהא עדיין צ"ע לפי"ז אמאי קאמר רב פפא דמשקין דבי מטבחיא בעינן רביעית כנ"ל, הא במי גבאין לא מצינו דבעינן רביעית, וא"כ כיון דהקילו במקדש בשאובין כאינם שאובין, הדרין לדינא דמתני' דמי

גבאין אינם מקבלים טומאה, ואמאי במקדש בעי דוקא רביעית.

ומעיקר דברי הרא"ש הנ"ל הרי מוכרח דס"ל במתני' דידן דמי גבאים א"צ רביעית, דאל"כ מה הקשה מהא דאשבורן חיבור לטומאה, הא הו"ל לשינויי דמיירי במתני' שם באופן של פחות מרביעית דכה"ג ליתא לדינא דמי גבאין ובהא שייך הך דינא דאשבורן חיבור לטומאה, וע"כ דס"ל להרא"ש דדינא דמי גבאין הוא גם בפחות מרביעית, וכסתימת כל הראשונים [וכן משמעות המאירי עי"ש], זולת הראב"ד בהשגות, [ועי' לקמן אות ג' בביאור שיטתו], וא"כ קשה כנ"ל מ"ש במשקין דבי מטבחי' דבעינן רביעית.

ובאמת הא גופא קשיא איך שייך לומר דדינא דמי גבאין הוא דווקא באינם שאובין, הא כיון דא"צ רביעית ע"כ אין שם מקוה עליה כלל, וע"כ דטהרת מי גבאין אינה צריכה לשם מקוה כלל, ואמאי פסול שאובין דרבנן, יפקיע ממנו תורת מי גבאין שאינם מקבלים טומאה.

ועוד קשה טובא דהא שיטת הרא"ש גופיה דשאובין דאורייתא, [כמ"ש הטור סי' ר"א דכ"ה מסקנת הרא"ש], וא"כ איך שייך לאוקמי למשקין דבי מטבחי' בשאובין, הא אם פסולן מדאורייתא הוא איך יטהרו חכמים, וכבר האריך בזה הרא"ש בהלכות מקואות סי' א' ובב"ק פרק מרובה דאם שאובין דאורייתא ע"כ משקין דבי מטבחי' מיירי באינם שאובין, [או עכ"פ בשאובין בהמשכה], ואיך אוקמי כאן דמשקין דבי מטבחיא מיירי בשאובין וסותר דברי עצמו.

והמבואר מכל זה, דהך דינא דמתניתין דטהרת מי גבאים, והדין המבואר בפסחים שם דטהרת משקין דבי מטבחיא, תרי דיני נינהו ולא שייכי זה לזה כלל, דבמתני' המעלה הראשונה אינה בתורת מקוה המטהר, [וכ"כ המאירי כמ"פ דמי גבאים אינם בכלל טהרת מקוה]. אלא ענינה הוא טהרת מים מחוברין לקרקע, דעצם הדבר מים מחוברים לקרקע אינם מקבלים טומאה, וגם בלא תורת מקוה כלל, ואשר ע"כ גם פחות מרביעית הוא בכלל מי גבאין שאינם מקבלים טומאה, וכמש"כ.

אך דין זה דמים מחוברים טהורים ואינם מקבלים טומאה ס"ל להרא"ש שהוא דווקא ב"מי גבאים שנקוו מעצמם", כלשוננו, "אבל השופך מים לתוך גומא בר קבולי טומאה נינהו", ואין כונת הרא"ש לפסול מים שאובין למקוה, דהא הכא לאו מתורת מקוה הוא דאתינן עלה וכמש"כ, אלא דשם מים מחוברים הוא דווקא במים "שנקוו מעצמן", דאז חשבינן להו כמחוברים למקומם, אבל מים ששפכם לתוך גומא לא נתחברו לקרקע בהא, ולא חשיבי מים מחוברים, ואשר ע"כ "בר קבולי טומאה נינהו".

ואשר ע"כ במשקין דבי מטבחיא שהמים שם לא נקוו מעצמן כמ"ש הרא"ש, ליתא לטהרה מדין מים מחוברים דמתניתין, ובעינן לטהרתם מתורת מקוה המטהר, דשם מקוה הוא סיבה לטהר את עצמו כמו שמטהר אחרים, וגם לולי תורת מים מחוברים דאינם מקבלים טומאה, ולכן בעינן בזה רביעית, שיהא שם מקוה עליה מדאוריתא.

וכן מבואר בתשו' הרי"ד סי' א' אות ג' וזה לשונו: "דלא גזור רבנן טומאה אלא בתלושין שנשפכו לארץ, דמדאורייתא אע"ג דהוו טמאין טהרו מטומאתן אם נגררו והומשכו על גבי קרקע, ורבנן אמרו דמקבלי טומאה אע"ג דהוו טהורין, אבל לעולם על מי גבאים שלא נתלשו לא גזור עליהן טומאה" עי"ש בכל דבריו.

ומבואר להדיא בדברי הרי"ד דמחלק בין מי גבאים שלא נתלשו מעולם שהם טהורין, לבין הסוגיא בפסחים דמיירי במים תלושין דמצד דין מים מחוברים הם מקבלים טומאה, אלא שנשפכו לארץ ונגררו והומשכו ונעשו מקוה מדאוריתא ברביעית, דבזה גזור רבנן דמקבלי טומאה בפחות ממ' סאה דאין עליהם שם מקוה מדרבנן, ורק במקדש לא גזור, וכדנתבאר.

ומתרי קראי הוא דילפינן לה, דהך דינא דמי מקוה אינם מקבלים טומאה ילפינן לה מקרא ד'אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור', וכמבואר בגמ' בפסחים שם דף ט"ז ע"א דלמ"ד טומאת משקין מה"ת ילפינן מינה [גם] טהרת המים עצמן, מדין טהרת מקוה לטהר טמאין, וכ"כ רש"י שם י"ז ע"ב ד"ה 'בקרע טהורין' דטהרת משקין דבי מטבחיא מדין מקוה הוא וכדילפינן מקרא דאך מעיין.

אבל טהרת מים מחוברים לקרקע ילפינן מקרא ד"אשר ישתה בכל כלי יטמא", וכדדרשינן בתו"כ שמיני פרשה ח' ה"ב "יכול אפילו הם בבורות ובשיחים ובמערות יהו מכשירים, תלמוד לומר בכלי יטמא וכו', מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל תלוש מן הקרקע".

ומבואר דמים שבקרקע אינם מכשירין מהאי קרא, דבכל כלי יטמא, וה"נ למ"ד טומאת משקין מה"ת נדרש גם לטומאת המשקין עצמן, דמים שבכלים מטמאין ולא מים שבקרקעות.

וכן מצאתי מפורש בתשו' הרי"ד סי' א' אות ג' ד"ה ומש"כ ר"י ד"ה היא דתנן נפל לתוכו המת או שהילך בהן הטמא ושתה טהור טהור, היינו מדאורייתא כדכתיב אשר ישתה בכל כלי יטמא ולא בקרקע.

וכן מבואר להדיא בחידושי רבינו הגר"א כאן שכתב "הכלל כי מים מחוברין כמו שאינם מכשירין וכו', כך ג"כ אינן מקבלים טומאה", ומבואר דהיינו מהך טעמא דאינם מחוברים אינם מכשירים ולא מתורת מקוה דידהו, [אמנם כתב שם דילפינן מקרא דאך מעיין, ודלא כהנ"ל דילפינן מקרא דבכלי כלי אשר ישתה, ועי' לקמן באות ג' מש"כ בדעתו].

ומדוקדק היטב לשון הרא"ש שלא כתב דכאן בשאובין כאן באינם שאובין, דלאו מפסול שאובין הוא דקאיתנין עלה וכמש"כ, אלא דהלכתא היא בשם מים מחוברין דאינם מק"ט, דהיינו דווקא היכא שנקו מעצמן, ולא במים ששפכם לתוך גומא. **ומעתה** יש ליישב היטב מה שהקשנו בסתירת דברי הרא"ש אי משקין דבי מטבחי' הוו שאובין או לא, דאפילו אי

ב. שיטת הרמב"ם

והנה במשנה ד' איתא "אחד מי גבאין מי בורות מי שיחין מי מערות מי תמציות שפסקו ומקואות שאין בהם ארבעים סאה".

נימא דמיירי במשקין דבי מטבחיא בשאובין שהמשיכום, כמ"ש הר"מ מפונטייזא והרי"ד בתשובה שם ועוד ראשונים, דאין בהם פסול שאובין גם למ"ד שאובין דאורייתא, מ"מ לא חשיבי מים מחוברין שאינם מקבלים טומאה, כיון דס"ס לא נקוו מעצמן, ואי"ז ענין כלל לפלוגתא דשאובין דאורייתא או דרבנן.

וע"כ במשקין דבי מטבחיא בעינן לתורת מקוה שהוא ברביעית מדאורייתא ובמ' סאה מדרבנן, ובמשקין דבי מטבחיא הקילו חכמים ואקמוה אדאורייתא ברביעית, אבל במי גבאין שאינן מתורת מקוה כלל א"צ אפילו רביעית דשם מים מחוברין הוא בכל שהוא.

וקצת ראייה לדבר דמי גבאין לאו מדין מקוה אתינן עלה, דאיתא בתוספתא כאן הלכה ב' "גבא שנפל לתוכה יין דבש וחלב הולכין אחר הרוב", והרי במקוה כה"ג שנפל לתוכה המקוה פסול משום שנשתנו מראיהן, ועי' במרומי שדה להגאון הנצי"ב שדחק בזה דמיירי ביין לבן כעין חלב.

אמנם לדברינו ל"ק כלל, דבדינא דמתניתין דמים מחוברין אינם מק"ט ליתא כלל לפסול שנשתנו מראיהן דהוא פסול בתורת מקוה גרידא. [ולפי"ז במשקין דבי מטבחיא דבעינן רביעית לא יהא התר כה"ג שנפל לתוכה יין].

וכתב הרמב"ם שם בפ"י המשנה, "ואח"כ אמר שהדין הזה שהזכיר במי דבאין שאינן מטמאין ולא מתטמאין אלא לדעת, כך

אלא שלשיטת הרמב"ם שוב הדרא קושיא לדוכתא מהגמ' בפסחים, דמבואר דטהרת מים שבקרקעות הוא קולא במשקין דבי מטבחיא, ושוב א"א ליישב כתי' הרא"ש בטהרות הנ"ל, דהתם מיירי בשפך מים לתוך גומא, וליכא טהרת מי גבאים, דהא הרמב"ם ס"ל דגם כה"ג איכא טהרת מים מחוברים וכדנתבאר, ושוב הדק"ל.

והנה מה דבעינן התם בגמ' לקולא דמשקין דבי מטבחיא, יש לומר לדעת הרמב"ם דהיינו כדי שלא יטמא גם לרצון, אחר שגזרו טומאה לרצון במי גבאים לדעת הרמב"ם, והיא גזירה מדרבנן כמ"ש בקרית ספר כאן, והא גזרו גם במשקין שבפיו כמ"ש הרמב"ם בה"ז, ובמשקין דבי מטבחיא לא גזרו, ואינו מטמא אפילו לרצון.

אבל עדיין יקשה אמאי בעי התם רביעית, והכא לא נזכר שיעור כזה, וכיון שלא גזרו שיטמא לרצון הרי גם בפחות מרביעית צ"ל כן.

והנה היה מקום ליישב באופן אחר החילוק מהגמ' בפסחים למתני', והוא ע"פ מש"כ הראב"ד בביאורו לתו"כ פרשת שמיני פ' ח' ה"ג [והובא במאירי בפסחים ט"ז ע"א ובשיטמ"ק חולין ט"ז ע"ב], דמהני מחשבה בתלוש קודם שיבואו המים לקרקע לענין הכשר עי"ש, וע"כ דכה"ג שחישב עליהם לא חשיבי מים שבקרקעות, וה"נ יש לומר דמהני לענין טומאה דלא חשיבי מים מחוברים, וכמשנ"ת דתרוויהו חד דינא.

הדין במימי הבורות ובמי שיחין ומי מערות ובמים המתמצים וכו', וכמו כן מקואות שאין בהם מ"ס, ובכלל כל מים עומדים שאין להם מקור להמשך זחילתן ולא היה בהם ארבעים סאה, והן בקרקע, ואפילו היו שאובין וראיה לזה אמרו מי בורות, דין כולם שוה".

הרי מבואר להדיא דס"ל להרמב"ם דדינא דמי גבאים ה"ה נמי במים שאובין, ומש"כ הרמב"ם במשנה א' דמי גבאין אינם שאובין, בא לפרש מילתא דמי גבאין, אבל במשנה ד' נתחדש דה"ה נמי במי בורות השאובין, וכן מבואר במאירי כאן.

וכן פסק הרמב"ם בחבורו פט"ו מטומאת אוכלין ה"א וז"ל: "כיצד, מים שבקרקע שאין בהם מ' סאה בין שהיו שאובין בין שאינם שאובין שנפל לתוכן המת או שהלך בהן הטמא הרי אלו טהורין". וכ"כ בהלכות מקוות ריש פרק תשיעי.

והנראה בזה דהרמב"ם לשיטתו, דהנה בפ"ב מטומאת אוכלין ה"ח אחר שכתב הרמב"ם דמים שבקרקעות אינם מכשירים הוסיף הרמב"ם: "שאב המים בכלי ונתנן בקרקע אינן מכשירין", [ועי' בערוה"ש העתיד ס"ס קס"א שכתב דמקורו מהתו"כ "מים שהם חוזרין לאביהן טהורין" עי"ש].

ומבואר דס"ל להרמב"ם דגם מים ששאב בכלי ונתנן בקרקע חשיבי מים מחוברים לענין שאינם מכשירים, וה"נ ס"ל כאן לענין טהרת מים מחוברים בקרקע, דגם מים שאובין שנתנן בקרקע חשיבי מחוברים ואינם מקבלים טומאה.

וא"כ שפיר יש לומר דהגמ' בפסחים במשקין דבי מטבחיא הרי מיירי מסתמא שחישב עליהן בתלוש לתשמיש המקדש, וע"כ הם מכשירין, וה"ה נמי דהם מק"ט ולא חשיבי מים שבקרקע, ורק מדין מקוה ברביעית הוא דבעינן לטהר אותם, ולכן בעי רביעית דווקא, ולקולא דמשקין דבי מטבחיא.

משא"כ במי גבים שנקוו מהגשמים ולא חישב עליהן כלום בעודן בתלוש, בזה שייך שפיר טהרת מים מחוברים שאינם מקבלים טומאה וא"צ לזה רביעית דווקא אלא אפילו כל שהוא מים שבקרקע אינם מקבלים טומאה.

ולפי"ז יתכן ליישב גם אי נימא דהגמ' בפסחים לא מיירי בשאובין כלל רק שחישב עליהם בתלוש, דשוב הם מק"ט.

אמנם עי' ברא"ש מכשירין פ"ב מ"ג ד"ה שירדו עליהן מי גשמים, דמבואר להדיא בדבריו דלא כהראב"ד, אלא דגם בחישב עליהם בתלוש אינם מקבלים טומאה, [ועי' לקמן סי' ה' בסוגי' דמי תמציות שהבאנו דבריו עי"ש משכב"ז]. וע"כ הרא"ש לשיטתו הוצרך לחלק בין הקוו המים מעצמן לשפך לתוך הגומא וכמו שנתבאר בדעתו.

אך כ"ז לא יתכן לדעת הרמב"ם דס"ל דגם שאובין שנתנן בקרקע חשיבי מחוברים, וודאי מיירי בשאובין שחישב עליהם, ואעפ"כ מבואר דכיון שנתנן בקרקע חשיבי מחוברים, וכ"ש בחישב עליהן בתלוש ולא נשאבו דבנפילתן לקרקע נתחברו, ודלא כהראב"ד,

וא"כ שוב הדק"ל לדעת הרמב"ם מ"ש הסוגיא בפסחים מדינא דמתני'.

וראיתי [בקונ' משק גבים] ליישב ע"פ מש"כ הרמב"ם פ"ב מטומאת אוכלין ה"ג "נתכוין שיודח הכותל, אם היה כותל בית הרי אלו מכשירין שהתלוש שחיברו לענין הכשר הרי הוא כתלוש, ונמצאו מים שעל כותל בית זה כמים שבכלים, ואם היה כותל מערה שאינו בנין אלא עצמה של קרקע, המים שעליו אינן כתלושין מן הקרקע".

ומבואר בדברי הרמב"ם דלענין חיבור לקרקע תלוש ולבסוף חיבור חשוב תלוש וע"כ מים שע"ג הכותל מכשירין, וה"נ לענין טומאה לכאו' ג"כ המים שבכותל מקבלים טומאה, אמנם לגבי מקוה הרי מפורש במתני ובגמ' בכ"מ דתלוש ולבסוף חיברו חשיב מחובר.

[ויסוד] החילוק, דלענין מקוה אין דין של קרקע דווקא אלא הוא פסול במקוה שבכלים, ובחיברו לא חשיב כלי, משא"כ לענין טהרת מים שבקרקעות, דבעינן קרקע דווקא, וקרקע לא הוי, אמנם עי' ח' רבינו חיים הלוי פ"ו הל"ד ואכ"מ ועי' לקמן סי' ל"ז בדין טבילה בכלים].

וא"כ יש ליישב בפשיטות לדעת הרמב"ם דבמשקין דבי מטבחיא הרי לעזרה יש ריצפת אבנים, והוי כמים שבכותל שאינם מים מחוברים, וע"כ אין בזה טהרת מים מחוברים, אבל מ"מ ברביעית שם מקוה עליה דזה שפיר חייל גם בתלוש ולבסוף חיברו, וע"כ בעינן בהא לקולא דמשקין דבי מטבחיא.

אפילו לרצון, וע"כ דלאו משם מקוה הוא דאתינן עלה, וא"כ צ"ב מה פסול זוחלין שיין בזה.

ואולי יש לומר דהיינו משום דגדר הפסול בזוחלים הוא דלא הוי מים מכונסים, [עי' לקמן]. וא"כ י"ל דחסר בהחיבור לקרקע ולא חשיב מים שבקרקעות, ובפרט לד' הגר"א דילפינן טהרת מים שבקרקעות ממקוה מים יהי' טהור ובזוחלין לא חשיב מקוה מים.

ואמנם בחיבורו לא כתב הרמב"ם דין זה דמי גבאים דוקא עומדין ולא זוחלים, ונראה לכאורה שחזר בו מהא.

אך יותר נראה דלא אתא הרמב"ם לאפוקי כלל מים זוחלין, אלא אתא רק לאפוקי מי תמציות שלא פסקו שהם עדיין נזחלין לתוך ההקוואה כמשנ"ת לקמן, וכאן מיירי במי גבאים שהם כבר נחים ועומדים ופסקו מלזחול, וצ"ע בזה.

ואע"פ שהם טהורין במחובר, אבל אינן מטהרין מים טמאים בהשקה עד שיהיו שם ארבעים סאה מקוה שלם, לפיכך הטמאים שנתערבו בהם שיתחשבו יחזרו לטומאתן זו היא הנכון אצלי" עכ"ל.

ומבואר בדברי הראב"ד דטהרת מי גבאין מתורת מקוה הוא דקאתינן עלה, ושש מעלות במקואות הן, ולא הוי מטהרת מים מחוברים, וע"כ בעינן שיהיה בהגבא רביעית מים הראויים להטביל בהן מחטין וצינורות, דשם מקוה עליה, דאף דאין מטהרין

[והגר"מ שליט"א אמר ליישב עפי"ד הצ"ח בפסחים שם דמשקין דבי מטבחיא מיירי התם במים טמאין עי"ש, וא"כ י"ל דע"כ בעי התם רביעית, דכיון שבטלו לרביעית לטהרת אחרים שוב אין מים טמאין יכולים להטהר בפחות ממ' סאה, דלולי שם מקוה אין מים טמאים יכולים להטהר].

והנה בתרגום פי' המשנה להרמב"ם כתוב דמי גבאין היינו מים "נחים שוקטים" [או "מכונסים עומדים"], וכן איתא במאירי "ופי' גבאים רקק שיש בו מים מקובצים שאינם זוחלים", ועי' בחזו"א קמא א' ח' שעמד בזה. [ואי נימא הכי הרי יש לומר נמי דהחידוש במשקין דבי מטבחיא דדכן גם בזוחלין].

והנה לדעת הרמב"ם ע"כ לאו מדין מקוה הוא, דהא אפילו מים גבאים שאובין טהורים, ובהכרח הוא כן לדעת הרמב"ם, שהרי כל ששם מקוה עליה ודאי אין המים מיטמאין

ג. שיטת הראב"ד

והנה לעיל ביארנו ע"פ מש"כ הראב"ד בתורת כהנים דמהני מחשבה בתלוש להכשיר, דה"ה לטומאה נמי, ואשר ע"כ במשקין דבי מטבחיא אין טהרת מים מחוברין כמו מתניתין דהכא, כיון דהתם איכא מחשבה בתלוש.

אמנם בדעת הראב"ד גופיה לכאז' א"א לומר כן, דהנה ז"ל הראב"ד בהשגות פט"ו מטו"א ה"א "ומה שאמרו שאין מי הגבא מקבלין טומאה עד שיתלשו, דוקא שיש בהן רביעית כדי להטביל מהן מחטין וצינורות,

מים אחרים כל שאין בהם מ' סאה דהא בטלו רביעית דמקוה כמבואר בגמ' בנזיר ל"ח ע"א, אבל לטהרת עצמן לא בטלו לרביעית.

ומעתה מבואר היטב מה דבגמ' בפסחים בעינן רביעית כיון דאין טהרה במים מחוברים בפחות מרביעית, אלא דעדיין קשה דהתם מבואר דהוא קולא רק במשקין דבי מטבחיא ולא בכל מילי.

ועל כרחק צ"ל לדעת הראב"ד דמתני' דמי גבאים מיירי במים שאינם שאובין דווקא [ודלא כהרמב"ם], משא"כ משקין דבי מטבחיא דמיירי בשאובין ממש דאין בהם מעיקר הדין טהרת מקוה, והראב"ד לשיטתו דשאובין דרבנן, ובמקדש הקילו גם בשאובין, אבל בעלמא מדפסלי לטבילה בשאובין שוב אינו מטהר את המים ג"כ, ורק מי גבאים שאינם שאובין כלל הוא דאינם מק"ט.

אלא דעדיין צ"ב לפי"ז אמאי בדינא דמתניתין דמי גבאים א"צ מ' סאה, משום דלטהרת המים עצמן קיל דסגי ברביעית, ולא הקילו גם בשאובין דרבנן לטהרת המים עצמן, [ויש שרצו לומר דמתני' קודם תקנת מ' סאה נשנתה, עי' ביראים סי' כ"ו דמשמע שרק בימי האמוראים ביטלוה עי"ש, אבל בדברי הראב"ד מבואר להדיא לא כן].

וא"ש אי נימא דארבעים סאה אינו שיעור בשם מקוה, דשם מקוה הוא ברביעית, אלא דאינה טבילה כשרה כל שטובל בפחות ממ' סאה, עמש"כ בזה לקמן סי' ד' עי"ש ולקמן פרק ו' סי' ל"א, [וע"ע לקמן פ"ז סי' ל"ט], א"כ י"ל דע"כ לטהרת עצמן סגי ברביעית גם מדרבנן, דכל מה דבטלוה

לרביעית הוא רק למעשה טבילה ולא לעצם השם מקוה, והשם מקוה הוא דמטהר להמים עצמן מטומאתן.

ואמנם בדברי הראב"ד לא נזכר דווקא באינם שאובין כמ"ש הראשונים, ומדשתק להרמב"ם אדרבא י"ל דניחא ליה, ועי' בראב"ד פ"ט ממקוות ה"א שכתב "ואם אינן שאובין מטבילין בהן" משמע דטהרת המים עצמן באמת גם בשאובין מהני, אך יש לומר דדווקא לטבילת ידים הוא דשאובין פסולין, וצ"ע.

ומ"ש בתוספתא בנפל יין, ואי משום מקוה הוא הא איכא פסול של נשתנו מראיהן, יש לומר דהראב"ד לשיטתו בבעלי הנפש [שער המים סי' ג'] דנשתנו מראיהן המקוה פסול רק מדרבנן, [עי' לקמן סי' משכב"ז], ומה דהקילו בנשתנו מראיהן ולא ברביעית לדעת הראב"ד, צ"ל דנשתנו מראיהן הוא פסול בהטבילה, עי' לקמן פ"ז מ"ג משכב"ז, ואכמ"ל.

והנה לכאור' צ"ע לדעת הראב"ד בהמבואר במתניתין דנפל ככר של תרומה אם לא הדיח טהור, והיינו משום שלא הוחשבו המים ולא היתה תלישה לרצון, וכמ"ש הראב"ד בהשגות שם "לפיכך אם הדיח בהן את ידו או הככר שנפל הרי הם הוכשרו לטומאה, כלומר נחשבו כתלוש ונטמאו".

והיינו לכאורה כמו שביאר רבינו הגר"א בחידושים בסוף דבריו "והכלל כי כמו שהאוכלין צריכין הכשר מהמים שנתלשו

לרצון, כן המים צריכין הכשר בעצמן שיתלשו לרצון".

וקשה כיון דלדעת הראב"ד מתורת מקוה הוא דמטהרין למי גבאים, א"כ אמאי בעינן תלישה לרצון הא כיון שנתלש שוב אין לו תורת מקוה ואין בו דין טהרה לטהר, גם בלא תלישה לרצון, וא"כ אמאי לא נימא דעתה תטמא אותם הטיפה הטמאה ותטמא להככר, כיון דל"ל עתה דין טהרת מקוה.

וע"כ מבואר מזה בדעת הראב"ד, דע"י המקוה לא רק דנטהרו המים, אלא דנעשו ע"י המים מחוברים לקרקע, ואשר ע"כ שוב בעי מחשבה לתלוש, והיינו דאף דבעלמא מים שבקרקעות לא חשיבי מחוברים לקרקע לענין טומאה, מ"מ כשיש שם מקוה חשיבי מחוברים, ושוב בעינן תלישה לרצון.

וכן משמע ברש"י בפסחים ט"ז ע"א ד"ה אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור "דאשמועינן הואיל ומחוברין נינהו לא מיטמו, הא תלושין מקבלים טומאה", ועי"ש בדף י"ז ע"ב ד"ה בקרקע טהורין, וכן מבואר בביאור הגר"א לתוספתא במכילתין פ"ד ה"א [ע"י לקמן], וכ"מ ברש"י ורמב"ן עה"ת עה"פ דאך מעיין ובור, דטהרת מקוה הוא משום חיבורו לקרקע.

וביאור הדבר נראה, דהנה כתבנו לעיל לדעת כמה ראשונים דילפינן טהרת מים מחוברים מבכל כלי אשר ישתה, אמנם מרבינו הגר"א הבאנו שם דילפינן ממקוה מים יהיה טהור [וכ"מ מרש"י הנ"ל], ומבואר דזה גופא

הוא מה דנתחדש בפרשת מקוה, דבמקוה מים המים מחוברים לקרקע, ולכן הם טהורין, ורק בכה"ג שהם בקרקע הם מטהרים.

[אמנם בדעת רש"י כתבנו לעיל אות א' דכ"ז הוצרכנו רק במשקין דבי מטבחי', אבל בסתם מים מחוברים א"צ לזה, וילפינן לטהרן מבכל כלי אשר ישתה עי"ש].

ואולי יש לומר לפי"ז דהראב"ד לשיטתו דס"ל דא"א לטבול ע"ג שברי כלי חרס, ע"י בהשגות הראב"ד פ"ו ממקואות ה"ד ובחידושי רבינו חיים הלוי שם, וא"נ דטהרת מקוה הוא רק במים המחברים לקרקע הרי מסתברא מאוד לומר כן.

אך יש לומר בדעת הראב"ד באופן אחר דאף אי לא נימא כהנ"ל דמקוה עביד ליה דחשיב מחובר, מ"מ כיון שנעשה מקוה מים לית ליה שם משקין, וגם אם היה מתחילה משקה, הרי פקע מיניה מעתה שם משקין, וכמו רוק שבפיו דבעינן תלישה לרצון, ה"נ בתלישה ממקוה בעי תלישה לרצון, וצ"ע בזה.

ולפי"ז יש ליישב גם מה שהקשנו על הראב"ד מהתוספתא דנפל לתוכו יין, אמאי ליכא פסול דשינוי מראה, דלפמשנ"ת הרי גם אם בטל ממנו עתה שם מקוה, אבל כמו דבלא תלישה ס"ל להראב"ד דהמים עדיין טהורין וכמו שביארנו דע"י השם מקוה נעשו מחוברים, כמו"כ גם אם נפסל המקוה עדיין המים שבגבא לא נתלשו לרצון ואינם מטמאין.

והנה בתוספתא ריש פרק ד' דמקואות איתא "טבלא שנתנה תחת הצינור לידוח וכן כלים שנתנן תחת הצינור לידוח, ראשונים ראשונים הוכשרו לקבל טומאה, שלמו ארבעים סאה הרי אלו טהורין". [וגי' הר"ש כשרין].

ופי' רבינו הגר"א שם "הרי אלו טהורין, פי' שוב אין מכשירין, דנעשה מקוה, ומקוה אינו מכשיר (כ) שהוא מחובר לקרקע".

ומבואר דבעינן ארבעים סאה לבטל ממנו תורת מים תלושין, וזה א"ש עם הגמ' בפסחים דרביעית טהור רק במשקין דבי מטבחיא, וצ"ע ממתניתין דידן דמבואר דא"צ אפילו רביעית, וצריך ליישב כהחילוקים הנ"ל, דכיון שכיון עליו לצורך תלוש שוב אינו מחובר ומכשיר, ואמנם לא נעשה שאוב כיון שלא נתקבל בכלי לשם קבלה, אבל מחובר אינו, ונעשה שוב מחובר ע"י ששלמו מ"ס ונעשה מקוה.

אמנם לדעת הראב"ד דגם למחובר מדין מקוה סגי ברביעית וא"צ ארבעים סאה וכמשנ"ת, ולדבריו קשה מאי שנא הכא דבעינן ארבעים סאה, וע"כ צ"ל דהראב"ד פי' כהר"ש שם [פ"ד מ"ב] דשלמו מ"ס הרי אלו כשרין, היינו כשרים לטבילה, אבל לענין הכשר א"צ לזה.

אך צ"ע בשיטת הראב"ד הא גופא אמאי לא אמרינן דאין המים מקבלים טומאה משום דהוו מחוברין לקרקע, כמו שמים מחוברין אינם מכשירין, דהא לאו מדין מקוה הוא, והכא במי גבים הרי לא חישב עליהן בתלוש.

ובמשקין דבי מטבחי' יש לומר שפיר דהתם מיירי במשקין שאובין ואינם מים שבקרקעות, וע"כ בעי לטהרת מקוה דווקא, אך כאן במי גבאים אמאי לא מהני בפחות מרביעית מדין מים שבקרקעות, דבפשוטו לאו בשאובין קמיירי, ועכ"פ לא רק בשאובין.

והמוכרח מזה לדעת הראב"ד דס"ל דיש חילוק בין הכשר לטומאה, דאף דמים שבקרקעות חשיבי מחוברים לענין הכשר ואינם מכשירין, מ"מ לענין טומאה לא אהני להו והמים מקבלים טומאה, וקרא דבכל כלי קאי רק לענין הכשר ולא לענין טומאה.

אך יש לומר באופן אחר דבאמת ס"ל להראב"ד דסתם מים מחוברין לא מקבלים טומאה כמו שאינם מכשירים, גם בלא דין מקוה, אבל בהא מיהא חלוקים דלענין קבלת טומאה אהני בהו מחשבה במחובר לאחשבינהו לתלוש [לולא תורת מקוה], אבל לא לענין להכשיר, ושתה טמא חשיב כאילו שהשותה חישב על כולו, [וכ"מ קצת מלשון הראב"ד "אא"כ חישבן בתלוש" ולא כתב א"כ נתלשו לרצון], ולכן בעינן לטהרה מדין מקוה.

סימן ב

ביטול הטיפה טמאה במי גבים

במתני' פי' אחר עי"ש, ועי"ש מה שתי' הרי"ד באריכות, ותורף דבריו שאין ביטול של טמאה בלח בלח משום שהטיפה עצמה מטמאת, ושוב אינה יכולה להתבטל במה שמטמאת, עי"ש מה שהאריך בזה.

וצ"ע דא"כ גם בתוך הגבא נימא דהטיפה הטמאה טמאת את הככר ושוב לא תבטל, ואשר מבואר בזה דבתערובת מים טמאים בתלוש אין המים יכולים לבטל הטיפה הטמאה כיון דהם עצמן מיטמאים על ידו, אבל בתוך הגבא שהמים עצמן אינן מיטמאין, שפיר מבטלין המים את הטיפה, אף שאת הככר היא יכולה לטמאות לולי שנתבטלה.

ואף דכבר נתבטלה הטיפה בעודה בהגבא, כאשר לא היה בכוחה לטמאות, ע"כ מבואר בזה דאחר שפרשה הטיפה הטמאה מן הגבא שוב היא חוזרת וניעורה, ואינה בטלה בהרביעית, ומטמאה את הרביעית ואת השותה ואת הככר.

וכן מורה לשון הראב"ד בהשגות פט"ו מטומאת אוכלין ה"א "מפני שאין המים שבגבא מקבלין טומאה עד שיתלשו, וכששתה הטמא וחזרו הדמים שנגעו בפיו לגבא אע"פ שהן טמאין רבו הטהורים שלא נתלשו על הטמאים שחזרו שם ובטלו, אלא א"כ [חשבון] בתלוש, לפיכך אם הדיח בהן את ידו או הככר שנפל הרי הם הוכשרו לטומאה, כלומר נחשבו

והנה הבאנו לעיל פירוש הר"ש והרא"ש [והריב"מ צ'] במתני' דשתה טהור ושתה טמא טמא היינו מטיפת המים שנפלה מפי הטמא, אבל מי הגבא עצמן אינם מק"ט כלל, וחשיינן שמא שתאה הטהור ונטמא מדין שותה משקין טמאין.

והנה בסיפא דמתני' איתא "שתה טמא ונפל ככר של תרומה, אם הדיח טמא, ואם לא הדיח טהור", ומבואר דבעוד הככר בתוך הגבא לא נטמא, ורק אחר שהוציא הככר מן הגבא אם הדיח טמא.

ולא נתבאר לשיטת הר"ש וסיעתו אמאי הטיפה עצמה אינה מטמאה את הככר כשהוא בתוך הגבא, ולכא"צ"ל דהיינו משום דבתוך הגבא בטלה הטיפה הטמאה ברוב המי גבאים שהם אינם מקבלין טומאה.

אלא דא"כ צ"ע אמאי כששתאה הטהור את הטיפה היא כן מטמאה, הא בטלה, וגם בפיו של שותה או בכלי או ע"ג הככר הרי יש רוב מים טהורין, וע"כ דלא נתבטל, וא"כ הדק"ל אמאי לא מטמאה הטיפה גם בתוך הגבא.

והנה הרי"ד בתשובה סי' א' הביא דר"א הקשה על פי' זה דהר"י מלכי צדק במתניתין, דאמאי לא בטלה הטיפה, ולכן פי'

א. כנראה הכונה לרבינו יצחק אור זרוע.

כתלוש ונטמאו משתיית הטמא וטמאו את הככר, שהרי המחוברים עצמן חזרו להיות כתלושין לקבל טומאה, שהרי נחשבו לתלוש, ולפיכך נעורו הטמאין לטמא את הככר, ואם לא הדיח טהור שהרי משבטלו ברוב לא נחשבו.

ובדבריו מבואר כהנ"ל דבאמת בעודן בגבא הם בטלין ברוב, וכמ"ש "רבו הטהורים שלא נתלשו על הטמאים שחזרו שם ובטלו", אלא שאח"כ בתלוש נעורו הטמאין מביטולם וכמ"ש "נעורו הטמאין לטמא את הככר".

[וצ"ע] בזה דבסוגיא בבכורות דף כ"א נסתפקו בזה אי אמרינן חזור וניעור בטומאה ולא פשטו מכאן, וכן הקשה הרש"ש בבכורות שם ובחזו"א מכשירין סי' ד', עי"ש מש"כ בזה דיש לחלק.

והנה במשנה ג' "ר"ש אומר בין הדיח בין לא הדיח טמא", ופי' הר"י בן מ"צ והר"ש והרא"ש דהיינו משום דחיישינן לטיפה אחרונה של מים טמאים שנשארה ע"ג הככר דשוב אין מים טהורים שיבטלוהו, [וצ"ע אמאי יש לנו לחוש לזה, וצ"ל שהוא בכלל מה דחיישינן לטיפה בשתה טהור].

אלא דהא צ"ע בדברי ר' שמעון לדעת הר"ש והר"י מלכי צדק והרא"ש הנ"ל דחיישינן לטיפה אחרונה, דאם לא הדיח הרי

אין שאר המים נטמאים כלל, ועדיין הטיפה מבוטלת ולא ניעורה כלל, וביטול שבטלה הטיפה להיכן הלך, ומאי אכפת לן דעתה הטיפה עומדת לעצמה.

וע"כ צ"ל בדעת הראב"ד דתלה לה בחזור וניעור שיפרש בתוספתא כהגר"א, שכתב: "שאני אומר שטיפת המים טמאין נוגעת בככר. פי' דר"ש סבר שלא בטלה טיפת המים טמאין מחמת שרבו עליהן הטהורין אף שאינו מטמא אותו".

והיינו דבהא גופא פליגי ר"ש ורבנן אי בטלה טיפה או לא. והדבר תלוי בגרסאות, אי גרסינן בתוספתא שאני אומר שטיפת המים כו' או דגרסינן "שאני אומר לבסוף טיפת מים טמאין נוגעת בככר".

אבל דעת הר"י מלכי צדק הר"ש והרא"ש דפי' משום חיישינן לטיפה אחרונה, עדיין צ"ע.

ואשר יראה בזה, דהנה בתשובות הרי"ד סי' ט"ו כתב גבי חבית של יין שנפלה לים הגדול, שבעודה בים אינה מטמאה אפילו ניכרת, וזה לשונו: "דאע"ג דלא סלקא השקה ליינ הני מילי אם היה עומד בכלי לבדו אבל עכשיו שנתערבו במי הים עד שיתלש משם כדאמרי' בראש מקוות במי גבאים ששתה בהן הטמא ונפל הככר של תרומה לתוכן טהור שאין המשקין שירדו מפי הטמא יכולין לטמא

ב. ולכאור' כמו"כ צ"ע בעיקר דינא דמתניתין דשתה טהור טמא, דעתה אין ביטול על הטיפה, ולכאור' עדיין הטיפה בתערובת עם המים שנשארו בהגבא ג"כ, ואמאי לא תתבטל, וצ"ל דכיון דיש לו כח לטמא כלפי חלק מהתערובת שוב לא בטל, וצ"ע בזה.

את הככר בתוך הגבי עד שיתלשו כדתנן אם הדיח טמא ואם לא הדיח טהור, אלא משום דיין צף ועומד על מי הים ואינו מתערב שם יפה כשאר מימות החמירו בו חכמים לטמא ככר של תרומה הנוגע בו כאילו היה בתוך הכלי" עכ"ל.

ודברי רבינו הרי"ד אינם מובנים לכאורה, דהרי היין ניכר ואינו בטל, ומה טעם יש לומר דאעפ"כ אינו מטמא כיון שהוא מעורב עם מים מחוברים, ומאי אהני לן שיש כאן תערובת כיון דלא בטיל. והדברים סתומים.

והמבואר מזה כמו שאנהיר לעינין מרנא הגר"א בחידושיו כאן (מכת"י) וזה לשונו: "ובתוך הגבא אינה מטמאה דבטלה ברוב, לא שבטלה לגמרי אלא דאינה מטמאה לאחרים כל שרבו עליה מים טהורין כיון שהרוב טהורין נוגעין באותו דבר והמים שבגבא ג"כ אינן נטמאין ממנה", עי"ש בכל דבריו.

וצ"ב כיון שיש מגע של הטיפה הטמאה מאי אכפת לן שיש מגע גם של טיפות טהורות, ומה ענין רוב יש כאן, וכמו רבים שנוגעים בהככר ואחד מהם טמא דודאי נטמא הככר.

וביאור הדברים, דכיון שיש כאן תערובת של לח בלח אין אנו דנים מגע כל טיפה בפ"ע, אלא יש כאן מגע אחד של כל המשקין שבגבא, והמגע הזה נידון על פי רובו, וזהו דקאמר רבינו הגר"א "כיון שהרוב טהורין נוגעין באותו דבר" לפיכך המגע נידון כמגע טהור ולא כמגע טמא.

ואשר ע"כ בזמן שהוא בתערובת הרי אין כאן מגע טומאה, אבל משרשה הטיפה הטמאה הרי היא מטמאה כיון שלא בטלה ברוב לגמרי.

ומה דבאמת לא בטלה הטיפה הטמאה בתוך הגבא, נראה דהיינו משום דכיון שיש להטיפה כח לטמא כל הגבא, אף דבפועל אינה מטמאה כיון שהם מים שבקרקעות שאינם מקבלים טומאה, מ"מ שוב אינם יכולים לבטלה.

וכן מבואר בתשובות הרי"ד שם שהוא משום חשיבות הטיפה המטמאה, ולא משום שקדמה טומאתם לביטולם, עי"ש שהקשה ממתני' דגיסטריות, אף דהתם הנטמאים טומאתם פחותה מהמטמאים ולמה לא יבטלוהו מטומאתן החמורה, וע"כ דכיון דמטמאי חשיבי ולא בטלי כלל, ומעתה יש לומר דגם אם עתה אינם מטמאין בפועל מ"מ לא בטלי, [ועי' לקמן סי' ה' בסוגיא דמי תמציות מה שכתבנו בזה].

ומעתה א"ש המבואר בתוספתא אליבא דר' שמעון דחיישינן שאני אומר לבסוף טיפת מים טמאין נוגע בככר, כיון שלא נתבטלה בהגבא כלל, ומה דלא טמאה עד עתה הוא משום דרוב המגע ההי מגע טהרה וכמו שנתבאר, ועתה שנשתיירה רק טיפה אחת וחיישינן שמא היא הטיפה הטמאה שפיר מטמאה.

ועי' בתוספתא בנפל יין לתוך הגבא דאם רוב מים טהור, אף דבמקוה גזרו

נמי הככר. ואם לא הדיח. דלא ניחא ליה במים שעליו. בטלה טפה הטמאה ברוב עכ"ל.

ולדברי רבינו הגר"א א"ש היטב, דאף דהטיפה הטמאה לא בטלה, מ"מ אם לא נטמאו כל המים הרי יש כאן רוב מגע טהור וכדנתבאר, וע"כ בעינן להא דכל המים נטמאו ומטמאין את הככר.

אך צ"ע בזה, דהנה הר"ש פירש התוספתא "הגביהן רבו הטהורין על הטמאין, ומפני מה אמרו אם הדיח טמא, הוכשרו המים שבידו ונטמאו וטמאו את הככר. - פירוש כהגביהו נמי הככר לא הוחשבו מים שבידו לקבל טומאה מן הטיפה ונתבטלה הטיפה ברוב הטהורין, אבל כשהדיח הוחשבו והוכשרו מים שבידו לקבל טומאה מן הטיפה ולא נתבטלה בהן אלא אדרבא נטמאו וטמאו את הככר".

ומפשטות לשונו נראה דכונתו דעכ"פ בלא הדיח טהור בגלל ביטול הטיפה, ומשמע דמפרש כהראב"ד, דמתורת ביטול הוא דקאתינן עלה, ודלא כמ"ש בדעת הרי"ד ורבינו הגר"א דהוא משום רוב המגע, וצ"ל דס"ל דתרויהו איתניהו.

אלא דצ"ע כנ"ל בדעת ר' שמעון, דאם יש תורת ביטול אמאי חישינן לטיפה אחרונה.

והנראה בזה, דהנה מבואר בדברי הר"ש דפי' ענין הביטול רק בהגביהו ולא הדיח, אבל בתוך הגבא נראה מדבריו לכאורה דלא הוצרך לזה, והדברים צריכים ביאור.

וי"ל לפמשנ"ת דבתוך הגבא א"צ לתורת ביטול, דבזה יש לומר כמ"ש כ' מד'

בנשתנו מראיהן, וצ"ל דבמי גבים לא גזרו, והארכנו בזה לעיל, אך עדיין צ"ב גם אם אין פסול של שינוי מראה במי גבאים, הא היין עצמו לא נתבטל בשינוי מראה לכאן, ואמאי לא מטמא, וכבר עמד בזה בחזו"א [תנינא סי' י' סקי"ד].

אבל להנתבאר א"ש היטב דבאמת היין נשאר טמא ולא חל עליו שם מי גבים, אלא דעכ"פ אין כאן מגע טומאה, דאזלינן בתר רובו של גבא, וכמשנ"ת.

עוד יש להוכיח דלאו מדין ביטול הוא, דהא לר' יהודה מין במינו לא בטיל, ובשתה טמא י"ל דמיידי ברוק וכמ"ש באגודה כאן [ועי' תוס' יו"ט מש"כ בזה], ובנפלו מים טמאין י"ל כהרמב"ם שגרס שנפלו משקין טמאין, אבל במלא בכלי טמא הרי הוי ודאי מין במינו, וקשה לר' יהודה, ולדברינו א"ש.

והנה בתוספתא "ומפני מה אמרו אם הדיח טמא הוכשרו המים שבידו ונטמאו וטמאו את הככר", ופי' הר"ש "אבל כשהדיח הוחשבו והוכשרו המים שבידו לקבל טומאה מן הטיפה ולא נתבטלה בהן, אלא אדרבא נטמאו וטמאו את הככר". וכ"כ הרע"ב.

ותמה התוס' יו"ט שם וז"ל: "מ"מ קשיא לי דמדבריהם משמע שצריך שיקבלו המים טומאה מהטפה כדי שיחזרו ויטמאו לככר. דתיפוק לי משום טפה עצמה הואיל וניערה מביטולה וכדפי' לעיל שאין למשקים שיעור לטמא. וזה לשון מהר"ם אם הדיח טמא. אם הדיח ידיו במים דגלי בדעתיה דניחא ליה במים שעליו. אז לא בטלה הטפה הטמאה במים הטהורים שעל ידיו. וטמאתן וטמאה

הרי"ד והגר"א דאחני לזה מה דרוב המגע הוא מגע טהרה, אבל אם לא הדיח לכאור' יש לחוש לטיפה אחרונה וכדעת ר' שמעון, ולזה בעינן ביטול.

ומעתה א"ש היטב דבאמת פלוגתא דרבנן ור' שמעון אי אמרינן כאן ביטול

או לא, וכמש"כ לעיל, אלא דגם לר' שמעון בתוך הגבא אינו מטמא משום רוב המגע וגם אחר תלישה מהאי טעמא אינו מטמא, ורק בטיפה אחרונה דליכא רוב מגע טהור, בזה הוא דבעינן לדין ביטול ור' שמעון דל"ל הך ביטול מטמא.

סימן ג

בשיטת הרמב"ם בטומאת מי גבים

ברמב"ם פט"ו מטומאת אוכלין ה"א מים שבכלים מטמאין בין לרצון בין שלא לרצון, ומטמא אוכלין ומשקין בין שנפל עליהם ברצון בין שנפל שלא לרצון, אבל מים שבקרקעות כגון מי בורות שיחין ומערות ומי גבאים שאין בהם מ' סאה אין מתטמאין ולא מטמאין אלא ברצון.

הרמב"ם על כל הראשונים שאין טומאה כלל במים שבקרקעות, וגם בדאוריתא ודאי צדקו דברי הראב"ד בהשגות שם דאין לחלק בין רצון ללא רצון, אלא ודאי דמדרבנן מיהא גזרו דמים שבקרקעות יקבלו טומאה ויטמאו לרצון.

ומבואר ברמב"ם דפירש למתני' דמי גבאים באופן אחר מכל הראשונים הנ"ל, דכל הראשונים פירשו דמים שבקרקעות אינן מקבלים טומאה כל עיקר, ומה דשתה טהור טמא היינו משום טיפה שנפלה מפי הטמא וכמבואר, אבל הרמב"ם ס"ל דהן אמת דמדאורייתא מים שבקרקע אינם מקבלים טומאה אבל מ"מ מדרבנן מיהא מקבלין טומאה, אבל לא טומאה כמים שבכלים אלא טומאה קלישתא שאינה מיטמאה אלא ברצון ואינה מטמאה אלא ברצון.

והנה בהמשך דברי הרמב"ם שם "שתה מהן הטהור אחר שנטמאו בקרקע, או שמלא מהן בכלי טהור, נטמא השותה ונטמא הכלי, שהרי ברצון שתה או מלא. נפל לתוכן ככר של תרומה הרי הוא טהור כשהיה, שאין מטמאין אלא לרצון, לפיכך אם הדיח ידו והוציא הככר נטמא הככר במים שבידיו שהרי הן ברצון".

ויש לעיין בכוונת הרמב"ם, במש"כ שאם הדיח ידו והוציא הככר נטמא הככר במים שבידו, משום דהרי הן ברצון, דמה רצון יש כאן, הא פירש הרמב"ם דהדיח היינו הדיח ידו ולא דהדיח הככר, וא"כ היכן יש כאן רצון במגע מים בהככר.

ופשיטא דטומאה זו אינה אלא מדרבנן, דמדאוריתא ודאי לא פליג

ולכא'ו היה מקום לומר בדעת הרמב"ם כמו שמבואר בשיטת כל הראשונים, דס"ל דמה דרק בהדיח טמא אף דכבר נתלשו המים, היינו כמ"ש רבינו הגר"א בחידושו דדמי להכשר דבעינן תלישה לרצון, וכל שלא נתלש לרצון חשיב עדיין כמחובר ואינו מקבל טומאה, וה"נ י"ל לדעת הרמב"ם דס"ל דמים שבקרקעות מטמאין לרצון, אבל אם נתלשו לרצון מטמאין מעתה גם שלא לרצון, דשוב לא הוי מים שבקרקעות.

וע"כ אם הדיח ידו דנתלשו המים לרצון שוב הם מטמאין גם שלא לרצון, וזהו כונת הרמב"ם באמרו "שהרי הן ברצון", היינו שנתלשו לרצון.

וכן משמע קצת מלשון הרמב"ם בפ' המשניות שכתב ע"ד התוספתא שכ' "ומפני מה אמרו אם הדיח טמא, הוכשרו המים שבידיו ונטמאו וטמאו את הככר, כלומר שהמים אשר בידו נתלשו ונהיו מוכנים לקבלת הטומאה", והיינו כמשנ"ת דכיון שנתלשו נעשו מוכנים לקבלת הטומאה גם שלא לרצון.

אך נראה דא"א לומר כן בדעת הרמב"ם, דא"כ מנ"ל להרמב"ם כלל דמים שבקרקע מטמאין לרצון, דלמא מים שבקרקעות אינן מטמאין כלל גם לרצון, [ורק מיטמאין לרצון], ורק לכשיתלשו לרצון יטמאו, וכמו חלב הבהמה שאינו מטמא אלא בנתלש לרצון עי' פ"ו דמכשירין, ובכל גווני דמתניתין בשתה טהור ומילא בכלי טהור והדיח ככר של תרומה הא הוי תלישה לרצון, ובדברי הרמב"ם שם מפורש דמטמא גם בגבא עצמו לרצון, ומנ"ל הא.

והיה נראה לומר בזה, דבאמת כה"ג שהמים בידיו לרצון חשיב רצון גם כלפי נגיעת המים בהככר, וכדמוכח כן בדעת הרמב"ם לגבי הכשר בפ"ב מטומאת אוכלין ה"י "פירות נפלו לתוך אמת המים ופשט ידיו ונטלן לא הוכשרו, ואם חישב שידוחו ידיו הוכשרו במים שבידיו, שהמים שבידיו ושעל הפירות הרי הן תלושין לרצון" עכ"ל.

והרי לדעת הרמב"ם בעינן נתינה על הפירות לרצון, ואיך מהני כאן שחשב להדיח ידו. וע"כ מבואר מזה דהרצון שידוחו ידיו אהני גם לענין מגע המים בהפירות שיחשב מגע ברצון, וה"נ כאן מהני הרצון שידוחו ידיו להחשב רצון למגע המים בהככר.

אמנם ברמב"ם בפיה"מ הנ"ל מבואר להדיא דלא זהו הטעם, דא"כ אינו ענין לתלישה כלל. דגם בתוך המים כה"ג מטמאין דהוי לרצון, [וצ"ל בהכרח דשניא הכשר מטומאה, ולענין זה לא חשיב רצון, וצ"ע בזה].

ואשר יראה בזה לחומר הדברים בביאור דברי הרמב"ם, דהנה אם הדיח ידו לרצון הרי מגע היד במים הוא מגע לרצון, והמים שבקרקע הרי מטמאין לרצון לדעת הרמב"ם, וא"כ היד עצמה נטמאת בטומאת ידים, אשר גזרו על הידים שיקבלו טומאה ממשקין, [כמבואר ברמב"ם פרק ח' משאר אבות הטומאות עי"ש].

והנה הא פשיטא שאחר דהיד הלזו נטמאת מן המים שבגבא, שוב היא מטמאת

בין לרצון בין שלא לרצון, דטומאה דעלמא אית לה, וא"כ הידים הללו הם מטמאים את המים שעליהם בטומאה שלמה, כדין ידים שמתמאין משקין, והמים הטמאים מטמאין את הככר בין לרצון ובין שלא לרצון.

אך כ"ז דווקא בהדיח ידיו שאז מגע המים בידים הוא לרצון ונטמאו הידים, אבל בלא הדיח ידיו שלא נטמאו הידים לא אכפת לן שיגע בהככר בידיה עם המים שעליהם, כיון דאינו נוגע בככר לרצון.

ומעתה יבואר היטב לשון רמב"ם בפירוש המשנה שכתב: "כלומר שהמים אשר בידיה נתלשו ונהיו מוכנים לקבלת הטומאה" דהיינו דעתה הם מקבלים טומאה גמורה ולא טומאה קלישתא לבד, "והוא טמא" היינו טומאת ידים, "מפני שהמים כבר הגיעו לגדר מסויים של טומאה" דהיינו שנטמאו ידיו מן המים לרצון, שהרי הגיעו המים מקודם לדרגת טומאה קלישתא של מים מחוברים, "ולפיכך נטמא הככר" שנטמאו המים שוב בידיה וטמאו את הככר. וכמ"ש בתוספתא "הוכשרו המים שבידיה ונטמאו וטמאו את הככר".

והנה הריטב"א בשבת דף קמ"ד ע"א ד"ה והא דתנן כתב בהא דאמרין שם דחלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון משא"כ חלב בהמה שאנו מטמא אלא לרצון, דמיירי לענין הכשר, דלענין טומאה א"צ תלישה לרצון, "ודין הוא שלא הוזכר לעולם לרצון ושלא לרצון אלא לענין הכשר בלבד", וכ"מ בשיטת ר' משה ב"ר יוסף המובא ברמב"ן שם.

ודבריהם צע"ג, דאי לא בעי תלישה לרצון לקבלת טומאה א"כ איך יפרשו לדינא דמתני' דידן, לרבנן דתליא אם הדיח או לא הדיח, והיינו בהכרח כמו שפירש רבינו הגר"א אם היה תלישה לרצון או לא.

וע"כ צ"ל דמפרשי למתניתין דמיירי לעולם דהמים נגעו בככר רק כשהם עדיין בגבא, ואם הדיח הככר מטמא כבר בתוך הגבא כיון שהיה מגע לרצון, וס"ל כדעת הרמב"ם דהמים שבגבא מטמאין במגע לרצון.

אמנם הרמב"ם עצמו מפרש דמיירי שהוציא הככר, דהא מפרש שהדיח היינו הדיח ידיו ולא הככר, וע"כ צ"ל דמשנ"ת בדעת הרמב"ם.

סימן ד

שיטת הרמב"ם בדעת ר' שמעון

והנה במשנה ג' מייתי במתניתין דעת רבי שמעון דפליג את"ק, וס"ל דבין הדיח ובין שלא הדיח טמא.

ואיתא בזה בפירוש המשניות להרמב"ם [בנוסחה הישנה] בזה"ל: "הודיענו ג"כ שיטמאו אלו המים, אשר אין בהם ארבעים סאה, במשקין טמאין אם נפלו בהם, כמו שיטמאו באדם טמא ובכלים טמאים, והעיקר אחר מקובל עמהם שמשקין טמאין מטמאין בין לרצון בין שלא לרצון, עד אלה המים שבקרקע כמו שביארנו, ויאמר רבי שמעון אחר שיטמאו אלה המים אמנם יהיו כמשקין טמאין אשר יטמאו לרצון ושלא לרצון, וישוּבו מי הגבא כולן כן ויטמאו לרצון ושלא לרצון, ולכן אמר בין הדיח בין לא הדיח".

ולכאור' ביאור הדברים הוא, דלרבנן אע"ג דמשקין בעלמא מטמאין ומיתטמאין בין ברצון בין שלא לרצון, מ"מ הכא מי גבים אין מטמאין ומיתטמאין אלא לרצון, אמנם לדעת ר' שמעון דווקא להטמאות הוא דאינו מיטמא אלא לרצון, אבל אחר שנטמאו אלו המים הרי הם כמשקין טמאין דעלמא, דמטמאין בין לרצון בין שלא לרצון, ופליג ר"ש ג"כ על כל המשניות דלעיל דאם לא הדיח טהור.

ועי' באו"ש פט"ו מטו"א שכתב דמשמעות הדברים בדברי הרמב"ם, דגם לרבנן

בנפלו המים טמאים לגבא אפי' שלא לרצון מטמאין את המים שבגבא, משום דמים טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון, [ועי' בהג"ה ברעק"א שג"כ הבין כן].

וצ"ע דביד החזקה פט"ו מטומאת אוכלין ה"א כתב הרמב"ם להדיא "או שנפלו לתוכן משקין טמאין לרצון", ומבואר דמייירי דווקא שהמים הטמאין נפלו לרצון, ובלא"ה לא נטמא הגבא.

וזכינו בתרגום הנד"מ ושם הנוסחא אחרת, וזה"ל שם: "ועוד הודיענו שמתטמאין אלו המים שאין בהן ארבעים סאה במשקין טמאין שנפלו בהן, כמו שמתטמאין באדם טמא ובכלים טמאין. והעיקר שהכל מודים בו הוא שמשקין טמאין מטמאין לרצון ושלא לרצון זולתי מים אלו שבקרקע כמו שביארנו. ואמר ר' שמעון הואיל וטומאת המים הללו לא היתה אלא במשקין טמאין שהן מטמאין לרצון ושלא לרצון, נעשו כל מי הגבא כך, ומטמאין לרצון ושלא לרצון, ולפיכך אומר בין הדיח בין שלא הדיח טמא".

ומבואר להדיא בלשון הרמב"ם לפי"ז דאין עדיפות למים טמאין שנפלו לגבא, והרמב"ם רק ר"ל דאף דסתם משקין מטמאין בין לרצון בין שלא לרצון, הכא במי גבים

אינו כן, ואינו מטמא לרבנן אלא לרצון.
[ובאמת שי"ל כן גם להנוסחא הישנה].

שתהיה טומאתו, במשקין או בזולתן" ע"כ.
[ולתרגום הישן אין לזה שום מובן].

ולפי"ז בהכרח שהמים הטמאין נפלו לרצון, שהרי הגבא אינו מטמא אלא לרצון, וכמ"ש הרמב"ם להדיא ביד החזקה, ודלא כמו שדייקו ההג"ה ברעק"א והאו"ש בלשון פיה"מ המשובש דגם בנפלו המשקין שלא לרצון מטמאין.

וא"כ הרי לא פליג ר"ש אלא במשנה ג', גבי מים טמאין שנפלו למי גבים, דהם מטמאין את הגבא שלא לרצון, וגם הגבא מעתה תטמא שלא לרצון, אבל בכלים ואדם שטמאו למי גבים, בזה מודה ר"ש לרבנן דמתניתין דאין המי גבים מטמאין אלא לרצון, וע"כ בעי הדחה. [ועי' ברש"ש שג"כ כתב דדלמא ר"ש לא פליג אלא במשנה זו, אלא שכ"כ מטעם אחר עי"ש].

וכן מוכח גם ברמב"ם פ"ה ממקואות ה"ט שכתב בנפלו פחות מג"ל מים טמאין דכשר לחלה, וביארנו בזה [עי' לקמן סי' ו'] דהיינו משום דפחות מג"ל בטלי בהגבא, אך ע"כ דמייירי התם שלא נפלו לרצון, דאל"כ הרי לדעת הרמב"ם דמים שבקרקע מיטמאין לרצון נטמא כל הגבא, וע"כ דבנפלו שלא לרצון אינם מטמאין.

אמנם עצם הדברים לתרגום זה הם דברי תימא לכאורה, דהא אין הלכתא מיוחדת במשקין טמאין שמטמאין שלא לרצון, שהרי הכל מטמא שלא לרצון, זולת מים שבקרקעות, ומה לנו אם נטמאו המים שבגבא במים טמאין כבמשנתינו, או שנטמאו במגע הטמא השותה כבמשנה א', או במגע הכלי כבמשנה ב'.

ומבואר לפי תרגום זה ביאור אחר לגמרי גם בפלוגתא רבנן ור"ש, דהיינו דדוקא במתני' דמשנה ג' שנטמאו המי גבים במים טמאים, בזה הוא דפליג ר"ש, דכיון דמים טמאים מטמאין גם שלא לרצון ע"כ המים הטמאים שנפלו לתוך המי גבים מטמאין שם בין לרצון בין שלא לרצון, אבל לרבנן המי גבים מתטמאין בנפלו לתוכן מים טמאין כמו שמתטמאין בשתה טמא ומילא בכלי טמא, והיינו דווקא לרצון.

ויש לומר בביאור הדבר, דכה"ג דנטמאו המים שבגבא ע"י אדם או כלי אין להם אלא טומאה קלישתא זו דמי גבאים, שאינה מטמאת ומיטמאת אלא לרצון, אבל היכא שנפלו לשם מים שהם טמאין מעיקרם, הרי המים הטמאין גם בחיבורם עדיין הם מטמאין בין לרצון בין שלא לרצון.

וכן מבואר ג"כ בהמשך דברי הרמב"ם [לנוסחה זו] שכתב: "וחכמים הולכים אחר העיקר שבידן, ואומרים שהמים הללו שבקרקע אינם מטמאין אלא ברצון, בכל אופן

אלא דצ"ב במה שכתב הרמב"ם שבנפלו מים טמאין כל הגבא נעשה כן, דלכאור' רק המים הטמאין הם כן ורק הם מטמאין בין לרצון בין שלא לרצון, ולא כל המים שבגבא.

ובלא"ה קשה, אמאי לא אמרין דיהא ביטול ברוב של המים הטמאין שהם טמאים לגמרי, במי הגבא שאינם טמאים אלא טומאה קלישתא, ואמאי לא בטלה הטומאה חמורה בהטומאה הקלה.

וצ"ל בהכרח דהיינו משום שמעורב בו מים טמאין שהם טמאים לגמרי, ומה דבעלמא אין המים שבגבא מטמאין אלא לרצון הוא משום דלהא מילתא איקלשה טומאתן במים שבקרקע, אבל הכא לא הקילו כיון דמקצת המים טמאין לגמרי, והדר לדינא דמים טמאין דמטמאין בין לרצון בין שלא לרצון. **וכיון** שהמים הטמאין מטמאים את כל הגבא, אף דטומאה קלישתא היא דמטמאו, מ"מ אהני להו להא דלא יתבטלו, עי' בתשו' הרי"ד הנ"ל מה שביאר דדבר המטמא לא מתבטל, ואע"ג דהטיפה טמאה טומאה חמורה והמי גבא טומאה קלה, מ"מ לא מבטלי ליה כיון דמטמאו וכמו שביארנו לעיל.

והנה בפ"ב מטומאת אוכלין הל' י"ג כתב הרמב"ם: "משקין טמאין שנפלו על האוכלין נטמאו, אע"פ שנפלו שלא ברצון הבעלים, שהרי הטומאה וההכשר באין כאחת, והוא שלא יהיו בקרקע", עכ"ל.

וכתב בקרית ספר שם וז"ל: "וכתב הרב ז"ל והוא שלא יהיו בקרקע, וכבר כתב למעלה כי המים שבקרקע אינם מכשירים, ונראה שהוצרך כאן לחזור ולאומרו משום דהני מים טמאים אמרין דמטמאי אפילו שלא לרצון, ולהכי הוה אמינא דאפילו בקרקע (אי) אכתי לא פרח טומאה מיניהו וכו'" עכ"ל.

והנה לנוסח הפיה"מ הישן היה מקום לבאר דברי הרמב"ם, דאתא לאפוקי מדעת רבי שמעון, דס"ל דמים שבקרקע מטמאין גם שלא לרצון, אך להנתבאר בדברי הרמב"ם דגם ר"ש מודה בזה, אלא דס"ל דנפלו מים טמאים שאני, א"כ הרי באוכלין לא שייך.

ויותר נראה דכוונת הרמב"ם לאפוקי דלא נימא דבמים טמאים כמו דמטמאין שלא לרצון ה"ה דא"צ הכשר כלל, ואשר ע"כ אהני גם במחובר, קמ"ל דרק רצון הוא דלא בעינן, אבל עדיין צריך שיהיה תלוש כדי שיהא ראוי להכשר.

[ותליא אם במים טמאין א"צ הכשר, או דהטומאה וההכשר באין כאחת, עי' בחי' לחולין פרק העור והרוטב מה שכתבנו בזה ואכ"מ].

סימן ה

טהרת רבו מי גשמים ומי תמציות שלא פסקו

שקדמו מי שפיכות, אבל קדמו מי גשמים
אפילו כל שהוא מי שפיכות טמא".

וכן כתב במאירי כאן "ומי תמציות שפסקו,
ר"ל מים שמתמצים אחר רוב הגשם
וננערים לתוך הגבא ופסק התמצית הנזחל
מצד הגשם, שאם לא פסק אלא שעדין מי
גשמים נזחלים שם הרי אותן המים מבטלים
טפת המים הטמאים אע"פ שהראשונים לא
בטלוה".

וכן כתב ברע"ב "אבל כל זמן שלא פסקו
ההרים מזחילתן אע"פ שפסקו הגשמים,
אינם נחשבין כמי גבאים, ומי הגשמים הנזחלין
אח"כ מן ההרים מבטלין הטפה הטמאה אע"פ
שהמים הראשונים לא בטלוה. והכי תנן בפ"ב
דמכשירין מי שפיכות וכו'".

והיינו דהך דינא דהכא דמי תמציות שלא
פסקו מזחילתן, הם מבטלין הטיפה
הטמאה שבגבא, אף שלא נתבטלה במים
הנמצאים כבר, כמו מי שפיכות שנפלו למי
גשמים שאינם מתבטלים בהם, אבל אם ירדו
עליהם גשמים אן רוב מן הטהור טהור.

אלא דהא גופא לא נתברר לן טעמא מאי
אמרינן הך דינא במי שפיכות גופיהו,
דנימא דה"ה נמי במי תמציות שלא פסקו.

**[ועי' בתשו' הרי"ד סי' א' שהקשה מאי שנא
מי שפיכות דבטלי ברוב ומי גבאין**

משנה ה' "מאימתי היא טהרתן, ב"ש אומרים
משירבו וישטופו ב"ה אומרים רבו
אע"פ שלא שטפו, ר"ש אומר שטפו אע"פ
שלא רבו".

ולא נתבאר לן במתניתין מאי טעמא נטהרו
מי הגבא משירבו עליהם מי גשמים,
והא חזינן דלא מהני רוב מי הגבא הטהורים
לבטל הטיפה הטמאה והמים הטמאים שנפלו
להגבא, ומאי אולמיהו דמי גשמים שירדו
לתוך הגבא, דבהם אמרינן דמשרבו טהורין.

והנה במשנה ד' "אחד מי בורות מי שיחין
מי מערות מי תמציות שפסקו ומקואות
שאינ בהם ארבעים סאה בשעת הגשמים הכל
טהור".

וכתב הר"ש: "מי תמציות שפסקו, בתוספתא
מפרש אלו הן מי תמציות שלא פסקו
כל זמן שהגשמים יורדים וההרין בוצצין
כלומר כל זמן שיתמצו המים ומבצצין
ומבעבעין".

ובפי' הר"ש מהדו"ב [מכת"י רב"א] נוסף:
"דמי הגשמים אח"כ מבטלין (מי
טיפה) [טיפת] המים הטמאים, אעפ"י שהמים
הראשונים לא בטלוה, דהכי תנן בפ"ב
דמכשירין, מי שפיכות שירדו עליהם מי
גשמים אם רוב מן הטהור טהור, אימתי בזמן

אינם מבטלין הטיפה טמאה, ותירץ דמי שפיכות אינם מים טמאים ממש אלא שגזרו בהם טומאה מדרבנן, וע"כ ברוב בטלי, משא"כ במי גבאין שהטיפה טמאה מדאוריתא, ולפי"ז ודאי אין ענינו לכאן, ועי' לקמן בשיטת הרי"ד בביאור טהרת מתשל"פ].

והנה הרא"ש במכשירין כתב על משנה זו בזה"ל: "מי שפיכות, המים הנשפכים מן הבתים ובחסקת טומאה הם. שירדו עליהם מי גשמים. אם רוב מן גשמים בטלו בהם מי שפיכות וטהורים, ולא נטמאו בהם מי גשמים כיון דלא אחשבינהו, אבל אם קדמו מי גשמים אפילו כל שהוא למי שפיכות שנפלו עליהם, טמאים, כיון שכבר ירדו ניחא לי' בהו ומקבלים טומאה. והוא שירדו לתוך כלי, אבל בקרקע מחוברים נינהו ולא מקבלי טומאה".

והיינו דמי גשמים שבקרקע אינם מקבלים טומאה כמבואר במשנתנו, וס"ל דאין בזה חילוק אם חישב עליהם ללא חישב עליהם, ולכן מוקי לה בכלים דבזה חלו אם חישב עליהם או לא.

אמנם א"כ אינו שייך כלל להך דינא דמי תמציות שלא פסקו, דאין חילוק בעצם בין קדמו מי גשמים למים הטמאים או להפך, אלא רק דכה"ג שקדמו למי שפיכות חישב עליהם ואם קדמו מי שפיכות לא חישב, אבל כאן מאי שנא.

ואולי יש לומר בזה בדעת הר"ש וסיעתו, דס"ל דגם במים שבקרקעות יש חילוק אם חישב עליהם או לא, דאע"ג דמים שבקרקעות אינם מקבלים טומאה, מ"מ לא הוי כמו מי גשמים שלא חישב עליהן כלל.

והיינו משום דמה דמי גשמים בעו מחשבה משום שרובן לארצות ולאילנות כמבואר במתניתין סוף מכשירין, כלומר דאינם עומדים לשימוש האדם, ואשר ע"כ אין שם משקין עליהן כלל, וע"כ אינם מקבלים טומאה.

משא"כ מי גבים מי בורות שיחין ומערות, שנקוו וקיימי והם עומדים לשימוש האדם, אף שאינם מקבלים טומאה כיון שהם בקרקע, ומים שבקרקע אינם מקבלים טומאה כדילפינן מקרא, מ"מ שם משקין עליהן, כמו מים שאובין שנתנן בקרקע דאינם מקבלים טומאה לדעת הרמב"ם אף דודאי שם משקין שעליהם לא פקע.

וע"כ צ"ל דב' הלכות הם, שהרי מים שבקרקעות טהרתן משום דמחוברין הם כמבואר בכמה דוכתי, והרי גם מי גשמים שלא הגיעו לקרקע אינם מקבלים טומאה כשלא חישב עליהם לצורך דבר תלוש, כמבואר במכשירין פ"ד, והתם הרי אינם מחוברים כלל, וע"כ דזה דין אחד דעדיין לא חל עליהו שם משקין מעולם וכמשנ"ת.

ומעתה אם כנים אנו בזה הרי דיש לבאר שפיר דזהו החילוק בין מעלת מי גבאין למעלת מי תמציות שלא פסקו, דבמי גבאין לא בטלה הטיפה הטמאה ובמתשל"פ בטלה, והיינו לפי מה שנתבאר לעיל בענין ביטול הטיפה הטמאה במי גבים לדעת כמה ראשונים, דהטיפה הטמאה לא בטלה כלל במימי הגבא משום שיש לה כח לטמא המים,

אף דבפועל אינם מקבלים טומאה כדין מים שבקרקעות.

ויש לומר דכל זה דווקא במי גבים שאינם מקבלים טומאה משום המיעוט של מים שבקרקעות מקבלת טומאה, אבל מי תמציות שלא פסקו שאין עליהם שם משקין כלל, ומופקעין לגמרי מקבלת טומאה וכמשנ"ת, בזה לא שייך לומר כלל שהטיפה הטמאה לא תתבטל משום שיש לה כח מטמא כיון דהמים הללו אין להם תורת משקין כלל ולא שייך בהם טומאת משקין כל עיקר, וע"כ שפיר מבטלי הטיפה הטמאה לגמרי, וע"כ במתשל"פ שתה טהור טהור.

[ובאופן] אחר שמעתי מהגר"מ שליט"א, דמי גבים שטהרתן מדין חיבור לקרקע, הרי הביטול אינו יכול לתת לטיפה תורת מחוברין, אבל במתשל"פ שטהרתן משום שאינם משקין הרי שייך ביטול על הטיפה מתורת משקין, וצ"ע בזה].

ומעתה יש לומר דה"ה במי גבים שרבו עליהם מי גשמים, דכיון שרבו עליהם חייל עליהו תורת מי תמציות שלא פסקו, ובטל ממנו תורת משקין ומבטלי להמים הטמאים שבהם, אבל כל שלא רבו המתשל"פ ויש להגבא תורת משקין אינם מבטלין להטיפה הטמאה, וכמשנ"ת.

[אלא] דקצ"ע בזה, דעל המיעוט מתשל"פ שנפלו למי הגבא לא חל שם משקין לכאור', ולמה לא יבטלו הם להטיפה גם בלא

רוב על כל הגבא, ולדברינו יש לומר דכיון שיש לו כח מטמא כלפי חלק מהתערובת שוב לא בטיל, אך לביאור הנ"ל צ"ע].

והנה כן מבואר להדיא בראב"ד בהשגות פט"ו מטומאת אוכלין ה"ב דמשירבו אע"פ שלא ישטפו הוו ליה כמי תמציות שלא פסקו דהטמאים בטלים בהם לגמרי, והיינו כמשנ"ת, [אלא דלדעת הראב"ד המבואר לעיל סי' א' אות ג' ע"כ כונתו דכה"ג בטל לגמרי עד דלא אמרינן חוזר וניעור וצ"ב].

והנה לכאור' היה נראה דכע"ז יש לפרש לדעת הרמב"ם, דמה דגזרו טומאה מדרבנן במים שבקרקע היינו דווקא במים שבגבא שעומדים למשקה אלא שאינם מק"ט משום שהם בקרקע, אבל מי תמציות שלא פסקו שאין עליהם שם משקה וכמשנ"ת, בהא לא גזרו טומאה כלל.

אבל א"א לומר כן בדעת הרמב"ם שהרי הרמב"ם בפט"ו מטומאת אוכלין ה"ז כתב דגם משקה שבפיו קודם שיהפכנו דומה למים שלא נתלשו אלא עדיין הן בקרקע שאין מתטמאין ואין מטמאין אלא לרצון, הרי להדיא דטומאה זו היא גם במשקין שלא נתלשו כלל, דאין עליהם עדיין שם משקה, ואעפ"כ גזרו בהו טומאה זו, וא"כ צריך להבין אמאי במי תמציות שלא פסקו ליכא לטומאה זו בנפל לרצון.

[וברבו] גשמים אולי יש לומר דלא חשיב נפילה לרצון דאין מגע הטיפה

ג. וע"כ צ"ל בדעת הרמב"ם דגם מים שאובין שנתנן בקרקע נעשו כמי שלא נתלשו מעולם, וכלשון התו"כ שהבאנו לעיל 'מים שהם חוזרין לאביהן', ומה שעומדין בקרקע למשקין לא מהני כלל לאשווי משקין.

הטמאה במים שירדו עתה, וצ"ע אי חשיב רצון כה"ג, אבל במתלש"פ דמיירי ששתה במים הנקווין הא כה"ג חשיב רצון ואעפ"כ לא מטמא].

טבילה וטהרת מים הוא דאתינן עלה ולא מתורת ביטול. [ודלא כמו שהבאנו מהראב"ד בהשגות ומהר"ש והמאירי].

וא"ש ד' הרמב"ם לשיטתו כנ"ל דגם במים שלא נתלשו כלל גזרינן בהו טומאה לרצון, אבל במתשל"פ שמטהרין את המים שנפלו בהם לא שייך בהו טומאה כלל.

אלא דצ"ע לפי"ז אמאי בירדו גשמים בעינן רבו או ישטפו, הא כיון שירדה טיפה אחת [או רביעית עי' לקמן], שיש לה כח טהרה למים טמאים מיד טהר כל הגבא במתלש"פ.

והנראה בזה דהנה זה לשון הרמב"ם בפ"ט ממקואות שם "למעלה מהן מי תמציות שלא פסקו אלא עדיין הגשמים יורדין וההרין בציץ, והן נמשכין ונקיין, ואינם שאובין אבל אין בהן ארבעים סאה, ה"ה כשרים לתרומה וליטול מהן לידים ומטבילין בהן את המים שנטמאו".

ומבואר בדברי הרמב"ם דבעינן שיהיו המתשל"פ נמשכין ונקיין, היינו דאינם מטהרין בעודן בזחילתן, אלא רק בהקוים בקרקע הוא דחייל בהו שם מקווה של מתשל"פ לטהר בהם מים שנטמאו.

וא"כ הוא הרי מובן שכאשר יש כאן גבא של מי תמציות שפסקו, ואנו באין לעשותם למקווה של מי תמציות שלא פסקו, הרי צריכין אנו לרבו או שטפו המתשל"פ, ולולי זאת עדיין שם מי גבאין עליהן.

והנה בתוספתא כאן הביאה הר"ש איתא "למעלה מהן מי תמציות שלא פסקו שמטבילין בהם את המים, ולא מטבילין בהם אדם ידים וכלים", ומבואר דבמי תמציות של פסקו מטבילין מים, והיינו לכאורה דמים טמאים ושאובין שנפלו להם נטהרין.

ולפמשנ"ת הרי אין למי תמציות שלא פסקו כח טהרה יותר מכל מים ומה דמטהרין מים שנפלו להם היינו דווקא ברבו עליהן, ומטעם ביטול ולא מטעם טבילה כלל, והלשון דחוק.

ובאמת אדונינו הגר"א בביאורו לתוספתא כתב: "למעלה מהן מתשל"פ שמטהרין את המים. פי' המי שפיכות שבה כשרבו או שטפו" עכ"ל. ומשמע שגרס כן בתוספתא, שמטהרין ולא שמטבילין, והיינו כדברינו דמטעם ביטול הוא דאתינן עלה.

אמנם הר"ש גרס בתוספתא שמטבילין, וכ"ה באו"ז סי' של"ז [יא], וכן ברבינו הלל לתו"כ פ' שמיני, וכן גירסת רבינו הגר"א בביאורו לאו"ח סי' קנ"ט סעיף י"ד, וכ"מ ברמב"ם פ"ט ממקואות ה"ב "ומטבילין בהן את המים שנטמאו", [ולשון זה "מטבילין את המים" איתא גם בתוספתא שבת פט"ז הי"ד וצ"ע שם]. ומשמע לכאורה מכל הני דמתורת

והנה טהרה זו דמתשל"פ שמטבילין בהם את המים, הוא לכאורה מדין השקה, והיינו מסתמא משום דמדאורייתא ברביעית סגי להטביל בה מחטין וצינורות וה"ה להשקה, ורבנן הם דבטלו לטבילתא דרביעית, וכה"ג דמתשל"פ לא גזרו, ואוקמי אדאורייתא דמהני השקה.

וכ"כ להדיא בתשו' הרי"ד סי' א' אות ג' "ואדרבה הן מטהרין המים הטמאין בזמן שלא פסקו מי התמציות, ואע"ג דלית בהו מ' סאה שאינן ראויין לטבילה, אוקמינהו אדאורייתא ומטהרין המים הטמאים שנשפכו בהן, כדתנן התם למעלה מהן מי תמציות שלא פסקו שתה טמא ושתה טהור טהור כו', ובתר

הכי תני למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין כו', מכלל דברישא ליכא מ' סאה ולא חזו לטבילה ואפי' הכי טהרו חכמים הטמאין".

והנה לפי"ז הך דינא דמתשל"פ הוא דווקא ברביעית, דאיכא עליה שם מקווה מדאורייתא, וצ"ע א"כ דבמעלת מי גבאין א"צ רביעית לדעת רוב הראשונים [זולת הראב"ד] כמש"כ לעיל, ובמעלת מתשל"פ היינו דווקא ברביעית, ולא הוזכר החילוק להדיא.

וצ"ל דכיון דהמים הנמשכין להמתשל"פ מצטרפין לרביעית, ע"כ לעולם במי תמציות שלא פסקו איכא רביעית, וא"צ לפרש זה, וצ"ע בזה.

סימן ו

בדברי הרמב"ם פ"ה ממקוואות ה"ט

כתב הרמב"ם פ"ה מהל' מקוואות ה"ט וזה לשונו: "מקוה שאין בו מ' סאה ונפל לתוכו פחות משלשה לוגין מים טמאין שאובין ה"ז כשר לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים, ופסולין להקוות עליהן, ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן הרי אלו כשרים להקוות עליהם" עכ"ל.

והדברים מתמיהים טובא אמאי פחות מג"ל מים טמאים כשרין לחלה ופסולין להקוות, הא אדרבא איפכא מסתברא דלחלה ותרומה פסולין, ולהקוות עליהן כשרין כיון שהם פחות מג' לוגין, וכן הוא הגרסא בתוספתא שלפנינו וכן גרסת כל הראשונים.

וכבר השיג ע"ז הראב"ד "ופסולין להקוות עליהן. א"א זה שיבוש אלא כשרים להקוות עליהן, ולענין חלה ותרומה יש מחלוקת בנוסחא, ומסתברא כאותה שיש בה ה"ז פסול לחלה ולתרומה ולידים עד שירבו או עד שישטופו, ולעולם כשרים להקוות עליהם".

עוד קשה דדברי הרמב"ם סותרים עצמן מיניה וביה דבהמשך ההלכה כתב הרמב"ם: "וכן מקוה שיש בו מ' סאה חסר דינר ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין טמאין ה"ז פסול לחלה ולתרומה וליטול ממנו לידים ופסולין להקוות עליהן, נפל לתוכו פחות

משלשה לוגין מים אפילו כולן טמאין ואח"כ נפלו לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו כשר, כשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר".

הרי להדיא דנפלו פחות מג' לוגין מים טמאים כשרין להקוות עליהן, ואם נפל אח"כ משקל דינר מי גשמים שהשלימו כשר, ומאי האי שכתב כאן הרמב"ם דפסולין להקוות עליהן. ועי' בכס"מ משכב"ז.

והמבואר ע"כ בדעת הרמב"ם, דמש"כ 'פסולין להקוות עליהן' אין הפי' כמש"כ הר"ש ושאר הראשונים להשלים לו מ' סאה ממקום אחר, אלא פסולין להקוות עליהן, כלומר עליהן עצמן, והיינו דמים אלו גופייהו אינן מצטרפין למ' סאה. וכבר קדם בחסדי דוד על אתר בביאור מוכרח זה, עי"ש מש"כ לבאר בזה לפי דרכו.

[וע"ע בסמ"ג עשין רמ"ח שכתב וז"ל: "תניא בתוספתא בפ"ב דטהרות (ה"ג כגירסת הגר"א) מים טמאין שהגלילו בחורף ואין בהם משקה טופח טהורין נימוחו חזרו לטומאתן ישנה, מקוה שאוב שהגלילו טהור משום מים שאובין נמוחו כשר להקוות עליו. פירוש כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר, וכן לשון התוספתא בכמה מקומות, וגם בתוספתא דשקלים (פ"א ה"א) מקוה שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו" עכ"ל הסמ"ג ומבואר כדברינו בלשון 'להקוות עליו' שבתוספתא].

וע"כ מתחילה כתב הרמב"ם דפחות מג"ל מים טמאין א"א להקוות עליהן, היינו להשלים בהם לשיעור, [וטמאין שהזכיר משום רבותא דכשרין לחלה ותרומה, כמו שיבואר לקמן], ומ"מ אם השלים מ' סאה כשרין, הרי יש כאן מקוה כשר כמש"כ בסוף ההלכה.

אלא דא"כ צ"ב אמאי בירדו עליהן גשמים ורבו עליהן כשרים להקוות עליהן, הא מים שאובין הם ואיך ישלימו למ' סאה.

והנראה בזה ע"פ מש"כ בתשו' מהרי"ט ח"ב ס"ס י"ח עי"ש דמבואר דמתשל"פ מהני להכשיר מים שאובין ולטהרם מפסולם, ולא רק לטהר מטומאתן, וע"ע בתשו' עונג יו"ט סי' פ"ה ובתשו' אחיעזר ח"ג סי' ל"ג סק"ד שכ"כ, ודלא כהמשכנות יעקב בתשובה יו"ד סי' מ"ג עי"ש.

ואם טהרת מתשל"פ הוא מדין השקה הרי ודאי מהני גם לענין שאובין, וכמ"ש הרא"ש דמקוה שלם לא נפסל בשאובין דסברא הוא מדמהני השקה לטהר מטומאה ע"כ מהני גם להטביל בהנישוקין להן, וכ"כ התוס' במכות דף ד' ע"א עי"ש.

אמנם מש"כ שם באחיעזר דכ"ז רק אם טהרת מתשל"פ הוא מדין השקה, אבל אם הוא מדין ביטול לא מהני לשאובין, כיון דשאובין לא בטלי ברוב, להנתבאר אינו כן, דשאובין לא בטלי ברוב אינן שאובין, אבל ברוב מתשל"פ בטלי וכמו שביארנו.

וע"כ בירדו גשמים ורבו עליהן דהוי מעתה כמו מתשל"פ וכמו שביארנו, שוב אין עליהן פסול מים שאובין וכשרין להקוות עליהן, דהיינו להקוות במים אלו עצמן.

ומה שכתב הרמב"ם בהמשך דבריו דבנפלו ג' לוגין מים שאובין לא אהני אף בירדו עליהם מי גשמים, ולמה לא יטהרו במי תמציות שלא פסקו, ועי' בחזו"א [קמא סי' ד' סק"י] שכתב להוכיח מזה דלא מהני מתשל"פ להכשיר מים שאובין, ודלא כהנ"ל.

והנראה בזה דשאני ג' לוגין שנפלו למקוה דחייל על ידן פסול בכל המקוה, ולזה לא אהני להו מתשל"פ לטהרן דלא אהני לטהר המים שאובין לבדן דכבר חייל פסול בכל המקוה במים השאובין ושאינם שאובין, ולזה לא אהני מתשל"פ.

ועי' בחזו"א שם שרמז לזה ודע"כ צ"ל כן מהא דפ"ג מ"ג ע"ש. אמנם להראשונים דס"ל דל"מ השקה למעיין שאין בו מ' סאה להכשיר שאובין לטבילת אדם, הרי דל"ק כלום, אך הראשו' דפליגי ולכן מוקי למתניתין שם בחרדלית של גשמים קשה.

ומה שבפחות מג"ל כשרין לחלה ולתרומה נראה פשוט דהיינו משום דנתבטלו ברוב המים, והרמב"ם לשיטתו דמי גבא אין מיטמאין אלא לרצון והכא מיירי שנפלו המים שלא לרצון, וע"כ לא נטמאו ונתבטלו.

אבל בג' לוגין מים שאובין טמאין דלא בטלי וכמשנ"ת, הרי ממילא הם פסולין לחלה ולתרומה וליטול מהן לידים כיון דמעורב בהם מים טמאין דלא בטלי, עד שירדו עליהם מי גשמים ויטהרו מדין מי תמציות שלא פסקו וכמשנ"ת.

[והנה] בתוספתא כת"י וינה הגי' "ואלו הן מי תמצית, כל זמן שהגשמים יורדין וההרים ביצין הרי הן כמי מעין, פסקו גשמים וההרים ביצין הרי הן כמי תמצית, פסקו מלהיות ביצין הרי אלו כמין גבאין", ולגי' זו מחזור טפי לשון התוספתא.

ומבואר לפי"ז דבשעת ירידת הגשמים עצמן חשיבי כמי מעיין לטהר ברביעית, ואחר שפסקו הגשמים אלא שההרים זוחלין הוא מתשל"פ, וכן מבואר להדיא בירושלמי ריש מסכת מועד קטן, עי"ש דמוכרח דגרסי כן בתוספתא.

ולפי"ז הרי לכו"ע בירדו גשמים נטהר כל ההקוואה וכמו שביארנו, דהא נעשה מעיין גמור לאותה שעה.

אלא דהרמב"ם כתב להדיא בפ"ט ממקוות שם דגם כשהגשמים עצמן יורדין הוא רק מתשל"פ ולא כמי מעיין, וע"כ לשיטתו א"א לומר כן.

סימן ז

מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, ובגדר פסול זוחלין

הנוטפין ולא היה זוחל שם בתחילה, ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא ה"ה כמעין להטביל בו בכ"ש, והיינו אותו מקום שאפי' מתחילה היה זוחל שם, וה"ה נמי דמטהר בזוחלין, אלא חד מכלל חבריה משמע. **וכ"כ** בספר הרוקח סי' שע"ב דמקומות מקומות הן, וכע"ז פי' הריטב"א בחידושי ההלכות לנדרים שם בשם מורו ע"ש, [והובא בנמוק"י שם], וכ"כ בחידושו לזכות דף ס"ה ע"ב, ועי"ש דמדרבנן הוא דפסול במקום שלא היה זוחל מתחילה ומשום מראית העין, [וע"ע בשערי יושר ש"ג פכ"ו משכב"ז].

עוד ביאור נמצא בראשונים דתיתי ניהו, והיינו לדעות הראשונים דס"ל דמעין באשבורן אין לו שם מעין, דכן הוא דעת רבינו יואל אביו של ראבי"ה המובא בראבי"ה ס"ס תתקפ"ט, וכ"כ רבינו שמחה בפ"י לתו"כ [המובא באו"ז סי' של"ז] בדעת הבה"ג, וע"ע בתוס' הרא"ש שבת ס"ה ע"ב, וכן דעת הריטב"א ביומא דף ל"א ע"א ד"ה והתניא, ועוד ראשונים, ולדבריהם יתפרש במתני' דשזה למקוה לטהר באשבורן היינו במקומות שנעשו אשבורן, ושוה למעין לטהר בכל שהוא במקומות שהם זוחלין כמעין.

וכן פי' להדיא המהר"ם מרוטנבורג לדעת רבינו יואל, כמ"כ בתשובות מהר"ם

מתני' פ"א מ"ז "למעלה מהן מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן ושוה למעין לטהר בכל שהוא".

והיינו דמעין ומקוה חלוקים בב' דברים, א' דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן, והב' דמעין מטהר בכל שהוא ומקוה במ' סאה, ומעין זה שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין הוא שוה למקוה בצד אחד שמטהר באשבורן, ושוה למעין בצד אחד שמטהר בכל שהוא.

והדברים צריכים ביאור מה טיבה של מעלה זו שבמקומות, האם מעין היא או מקוה, דלכאורה ממ"נ הוא, אם מעין הוא אמאי אינו מטהר בזוחלין, ואם מקוה הוא האין מטהר בכל שהוא.

והר"ן בפירושו לנדרים דף מ' ע"ב, פשיטא ליה דלא יתכן לומר שיהא מטהר בכל שהוא ובאשבורן דווקא, עד שתמה ד"בודאי מדקתני שוה למעין לטהר בכ"ש הוא הדין דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעין עליו".

וע"כ פי' שם הר"ן ד"הכי קאמר, מעין זה שריבה עליו מים שאובין, מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן וצריך אשבורן, והיינו אותן המקומות שהוא זוחל עכשיו מחמת ריבוי

ד. ועי' עוד בכתר ראש לרבינו הגר"ח מוואלז'ין אות קכ"ב שכתב ג"כ דברבו נוטפין על הזוחלין אין חשש דאורייתא בזה, ולכן נקטינן לקולא ע"ש.

דרכו של מעיין, דכל עצמן זוחלין הן, משא"כ במקוה שהן מים מכונסים, ואין דרכן בזחילה, ע"כ פסולין היכא שנעשו זוחלין.

ואם כן הוא הרי יש לבאר משנתנו באר היטב, דכאן הך מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין, אע"ג דמצד הדין מעיין הוא ומטהר בכל שהוא כמעין, דתורת מעיין לא בטיל בריבוי מים שאובין ועדיין שם מעיין עליו, אבל מ"מ הא אין דרכם של מים אלו בזחילה, דכלפי זה י"ל דאזלינן בתר דרך רוב המים, ורוב המים כאן אין דרכם בזחילה, ע"כ אינם מטהרין אלא באשבורן, ואע"ג דמצד עיקר דינם דין מעיין יש להם, דפסול זוחלין אינו בחילוק הטהרה בין מעיין למקוה, אלא בחילוק המציאות דמעין ומקוה, ומעיין שמימיו מועטין וריבה עליו הוא מעיין מצד הדין, אבל מצד המציאות הוא כמקוה, לענין זה דכיון דאין דרכו בזחילה, פסול בזוחלין.

ושוב מצאתי בפסקי הרי"ד בשבת דף ס"ה שכתב להדיא כדברינו, וזה לשונו: "מעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן, פי' המעיין שדרכו להיות זוחל ונמשך, הוא מטהר אפילו בדרך זחילתו, וכש"כ אם היו המים נקווין באשבורן, כגון באר נובעת עמוקה שאין מימיה זוחלין, אבל המקוה שנעשה ממי גשמים אינו מטהר אלא באשבורן כדרך מנהגן, שאין מנהגן להיות זוחלין ונמשכין אלא נקווין למקום אחד, והילכך באשבורן מטהרין ולא בזוחלין, שאם היתה חרדלית של גשמים נמשכת והטביל בהן כלים כדרך זחילתן לא נטהרו עד שינוחו המים למקום אחד.

מרוטנבורג וחבריו הנד"מ השתא בסי' תכ"ה ע"ש, וכן פי' הר"ר יקר בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנ"ט [ובתשובות בעלי התוספות להל' מקואות סי' קכ"ו] ע"ש, ומהר"ח או"ז בתשו' סי' ר"ד בשם רבינו משה ב"ר חסדאי, במתני' דלקמן פ"ה במעיין המשוך כנדל ע"ש.

אמנם רוב רובם של רבותינו הראשונים לא פירשו כן, אלא פי' דבאותו המקום שהוא מטהר באשבורן כמקוה, באותו מקום גופיה הוא דמטהר כמעין בכל שהוא, וצריך ביאור כנ"ל דארכבי אתרי רכשי.

והנראה לומר בזה, דהנה עיקר דינא טעמא בעי, מה דממעטינן מקרא דאך מעיין, דמעין מטהר בזוחלין ומקוה לא, דמאי שנא בין מעיין למקוה לענין זה.

ולפי פשוטו יראה, דהביאור בזה דהמעין דרכו הוא בזחילה, וע"כ הוא מטהר כדרכו, משא"כ מקוה מים דאין דרכו בזחילה אלא באשבורן, וזוחלין אי"ז צורתו הטבעית, לכן הוא פסול בזחילה.

וכן מבואר בלשון רש"י בשבת דף ק"ט ע"א וזה לשונו: "ומה בין מקוה למעיין, המעיין כשר וכו', ומטהר טמאים הטובלים במימיו כשהן זוחלין ומקלחים, שהרי זה דרכו של מעיין כל עצמן זוחלין הן, ומקוה שהן מים מכונסים אם הטביל במימיו דרך זחילתן במקום קטפרס אינה טבילה עד שיהא במקום אשבורן שלו קווין ועומדין" עכ"ל.

והיינו כמשנ"ת, דטעמא דמקוה פסול בזוחלין ולא מעיין, הוא משום שזה

ותנן בפ"ק דמקוואות למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, שוה למעין לטהר בכל שהוא.

פי' האי שאובין לאו דווקא, אלא הוא הדין למי גשמים הנוטפין ונקווין לתוכו, אם רבו על המעין שוב אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן, והרי דנקט שאובין רבותא נקט, דאפילו שאובין לא פסלי ליה מלטהר בכל שוה, דכי הכי דמים שאובין שנפלו למקוה שלם לא פסלוהו אלא הרי הוא שלם בכשרותו.

ואע"פ שנתרבה עליו מים שאובין, הם הכי נמי כשנפלו למעין לא פסלוהו, אלא הרי הוא כדינו לטהר בכל שהוא, אבל תורת זוחלין אין בו, דרובו ממים הנוטפים ביטלו לו מדין הזחילה, שאין המים מטהרין אלא דרך מנהגן ואין מנהג מי גשמים להיות זוחלין, ואע"פ שהם מתבטלין לתוך המעין נהי [ד]הן מתבטלין שלא יהו פסולי, אבל לא שניתן להם תורת מעין לטהר בזוחלין שהרי אין דרכן בכך" עכ"ל.

וכ"כ הרי"ד גם בתשובותיו בסי' ט"ו ע"ש, והן הן הדברים שביארנו. [וע"ע בחידושי רבינו חיים הלוי הל' מקוואות פ"ט הל"ו במש"כ בתחילת הדברים, דאפשר דכונתו ג"כ לזה].

אמנם נראה דאין הדברין מוסכמים, דהנה מצאנו בראשונים ביאור אחר בפסול זוחלים למקוה, לא משום שאינו כדרך הוויתו, אלא מטעם אחר.

דהנה במרדכי הל' מקוואות רמז תשמ"ה כתב וזה לשונו: "ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן, פי' [באשבורן] ולא בזוחלין, אבל מעיין מטהר בכל ענין שהוא נקרא מעיין, בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא מקוה אלא באשבורן כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד" עכ"ל.

ומקור הדברים הוא ביראים מצוה כ"ו, והובאו דבריו גם בסמ"ג עשה רמ"ח, וכע"ז איתא ג"כ בפ"י הרא"ש לנדרים דף מ' ע"א ע"ש.

והיינו דלשון מקוה היינו קיווי מים, ואין קיווי מים אלא באשבורן, אבל כשהמים זוחלין אינם נקווים, ואין שם מקוה עליהם, משא"כ מעיין שלעולם שם מעיין עליו בין קווי בין זוחל.

והנה בחגיגה דף י"א ע"ב איתא "ורחץ בשרו במים, במי מקוה", וכתבו התוס' שם דרש"י פי' דאתא לאפוקי שאובין, ותמהו התוס' דלשון מקוה הוא גם בשאובין, וע"כ כתבו שם דקרא ד'במי מקוה' אתא לאפוקי זוחלין שאינם מי מקוה.

הרי מבואר להדיא מדברי התוס' כמשנ"ת מהרא"ש והמרדכי, דזוחלין הוא חיסרון בשם מקוה משום דלא קוו וקיימי, וגם אם דרכם בכך, אבל במעין דא"צ קיווי אין חיסרון בזוחלין גם אם אינו כדרך.

וכן משמע ברשב"א בשער המים הקצר אות ב' שכתב "מ"ס שאמרו אין מטהרין אלא באשבורן, היו זוחלין, אפילו כמה סאין אין

יחד, משא"כ במעיין, או כהמאירי שהמעיין מחברם כולם יחד משא"כ במקוה, הרי שוב הדרא קושיא לדוכתא, במעיין שריבה עליו מים שאובין שהרי מדמטהר בכל שהוא ע"כ מתורת מעיין הוא, וא"כ אמאי בעינן בו קיווי מים, או רחיצה בכל המים, דלא בעינן הא במעיין אלא במקוה וכמשנ"ת.

ולדעת המאירי הנ"ל יש לומר דהא דמעיין חיותן מחברתן הוא רק במים חיים, אבל במעיין שריבה עליו מים שאובין דבטל מיניה שם מים חיים כמש"כ הראב"ד בשער המים סי' א', [דזה תליא במציאות המעיין]. שוב לא אמרינן דחיותן מחברתן, ושוב יש כאן חיסרון של זחילה, ולכן בעינן אשבורן אף שהוא מטהר מדין מעיין.

אבל לדברי רבינו הגר"א דבמעין לא בעי כלל הך חיבור, ולדעת המרדכי וסיעתו דהוא הלכתא בשם מקוה מים, ודאי קשיא.

ואשר מבואר מזה בדעת הנך ראשונים, דמעין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין לאו מעיין הוא אלא מקוה, ולכן מטהר באשבורן דווקא כמקוה דבעינן קיווי מים, ומה דמטהר בכל שהוא אינו משום דאיכא עליה תורת מעיין, אלא דמ"מ כיוון דמקוה זה מחובר הוא למעיין שמימיו מועטין, הרי יש כאן מעלת מעיין לענין שיעור דסגי בכל שהוא.

והיינו דאף דהשתא מקוה הוא כיון שרבו עליו מים שאובין, מ"מ יש כאן גם מעיין והמעין לא בטיל, אף דכשטובל הרי

מטהרין, שנאמר מקוה מים יהיה טהור", הרי דזוחלין נתמעטו מ'מקוה מים' וכדנתבאר.

ומה דממעטין מ'אך מעיין', ד'המעין מטהר בזוחלין ואין המקוה מטהר בזוחלין', הוא רק מיעוט דלא נילף מקוה ממעיין, דמה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה ת"ל אך, אבל לולי זה לשון מקוה מורה על קיווי מים ולא על זוחלין.

עוד מצינו בזה דעת רבינו הגר"א בביאורו ס"ק ו' וס"ק צ"א בשם הריב"ש שכתב "דטעמא דמעין מטהר בזוחלין משא"כ במקוה, משום דקטפרס אינו חיבור, משא"כ במעיין שמטהר בכ"ש". ועי' לקמן סי' ח' שהבאנו שכ"ד רש"י בכ"מ, ועי"ש מה שביארנו באורך בדברי רבינו הגר"א.

וכ"כ להדיא במאירי בשבת דף ס"ה ע"ב וז"ל: "וטעם הדבר שהנוטפין צריכין אנו בהם למ' סאה במקום אחד, אבל מים חיים חיותם מחברתם אף בזחילתן וא"צ במקום אחד".

הרי מבואר בדבריו כדברי רבינו הגר"א דפסול זוחלין הוא משום דבעינן מ"ס במקום אחד, אלא שהוא כתב שם דטעמא דבמעין א"צ חיבור הוא משום דחיותן מחברתן אע"ג שהם זוחלין, ולא משום דא"צ שיעור. [ועי"ש עוד מה שביארנו בזה].

עכ"פ בין אי נימא כהמרדכי וסיעתו שהחילוק הוא דבמקוה בעי קיווי מים משא"כ במעיין, ובין א"נ כרש"י וכדברי הגר"א דבמקוה בעינן רחץ בשרו במים כולם

טבילתו בהמקוה שהרי אינו מטהר בזוחלין, היינו משום דכיון דרובו מקוה הרי הכשר מקוה באשבורן, אבל יש כאן גם מעיין שלא בטיל, ואין כאן חיסרון שיעור.

ויסוד הדברים מבואר בחידושי רבינו חיים הלוי בספרו פ"ט ממקואות הל"ו שם, ע"ש ש"כ בדעת הרמב"ם, וביאר ד"מקוה שלמה הויין ע"י המעיין שמשלים שיעורן, וע"כ מטהר בכל שהוא", ע"ש בדבריו.

אבל אין הכונה מדין השקה להשלמת שיעור, דודאי לא שייך להשלים למקוה שיעור ע"י מעיין כל שהוא, דהא כלפי מקוה דשיעור בארבעים סאה הרי אין כאן שיעור כלל, אלא ביאור הדברים הוא דטבילתו היא גם במעיין וגם במקוה, ולכן בעינן אשבורן כמקוה, אבל חיסרון שיעור אין כאן כיון דבמעין יש שיעור שלם.

אבל בדעת הר"ן וסיעתו, ובדעת הר"ד הנ"ל, נראה דס"ל דלא שייך לטבול במקוה ומעיין גם יחד, [ועי' לקמן סימן ל"א הערה ג"ב שם אם שייך לטבול בשני מקואות יחד, אבל במעיין ומקוה יחד ס"ל דלא שייך כלל], וע"כ מדמטהר בכל שהוא, דכולו מעיין הוא.

והיינו דלפי הר"ד מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין דין מעיין יש לו, שהמים שאובין בטילי בהמעין, אלא שהוא מעיין שאין דרכו בזחילה ואינו מטהר אלא באשבורן, משא"כ לדעת המרדכי וסיעתו מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין רובו דין מקוה יש לו, דהטבילה היא גם במקוה שהיא רוב המים כאן, אלא דא"צ מ' סאה, משום דהמעין שיש כאן מהני להשלים לשיעור.

ונפ"מ בזה בהך פלוגתא, אי הך מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין אם פוסל בשינוי מראה או לא, דלדעת הר"ן והר"ד וסיעתם דהוי מעיין אינו פוסל בשינוי מראה כדין המעיין, משא"כ להמרדכי וסיעתו דהוי גם מקוה, הרי הוא פוסל בשינוי מראה כדין המקוה.

והנה בספר הישר לרבינו תם [תשובות סי' נ"ז] נחלקו רבינו תם ור"א ממיין בעל היראים אם בעינן מ' סאה במעיין לטבילת אדם, ור"ת הוכיח כדבריו ממתני' לקמן פ"ה מ"ו בגל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין, ומבואר דלאדם בעי מ' סאה, וע"כ מעיין הוא דהא מטהר בזוחלין, ודחה היראים דהך מתני' קאי לר' יוסי לקמן פ"ה מ"ד דס"ל דכל הימים מטהרין בזוחלין.

והשיב לו ר"ת שם וז"ל: "ועל גל שנתלש שהעמדו לר' יוסי דמטהר בזוחלין דסבר כל הימים מטהרין בזוחלין, א"כ מעיין הוא, ומה שאתה דוחק לחלק בין מעיין למעיין ובין זוחלין לזוחלין, טענה של חנם הוא" ע"כ.

והנראה בביאור הדברים, דהיראים ס"ל דגם לר' יוסי כל הימים כמקוה הם כדילפינן מ'ולמקוה המים', אלא דס"ל דמ"מ הימים מטהרין בזוחלין משום דדרכן בזחילה, וע"כ שפיר בעינן בגל שנתלש ארבעים סאה ככל מקוה.

וכן משמע בלשון הרא"ש פ"ח דפרה וז"ל: "ורבי יוסי סבר דכל ימים יש להם דין מקוה, חוץ מלענין דבר זה דמטהרין בזחילה כמעין, לפי שהנחלים נזחלים לתוכן". ולשון

הר"ש שם "תורת מעיין עליהם, ולענין שהם מטהרין בזוחלין, מפני שדרך נחלים הולכין וזוחלין עליהם וזה דרכם". וע"ע בתוס' בשבת דף ק"ט ע"א בשם הריב"א.

אבל ר"ת ס"ל דלא שייך לחלק בזה, ואם הוא מטהר בזוחלין ע"כ מעיין גמור הוא, [ורק דילפינן מקרא דיש להם שם מקוה לענין זה שאינם מים חיים], וע"כ מוכח דבעינן מ' סאה במעיין לטבילת אדם.

וכ"כ רבינו תם בספר הישר סי' מ"ח "תדע דתנן גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים, כו', אבל משום דלאו אשבורן לא פסל, מכלל דלאו מקוה הוא אלא מעיין [ומים] חיים הוא, ואפילו למ"ד כל הימים כמקוה [מקואות פ"ה מ"ד], דלא קתני הכא גל שנתלש מן הים. ועוד דליכא לאוקמה כוותיה דמקוה אינה מטהר דרך זחילתו וזו היא זחילה, כדאמרינן התם מהו דתימא נגזור אטו חרדלית של גשמים קמ"ל, מכלל דודאי לאו מקוה הוא ובעינא מ' סאה".

והיינו כנ"ל בדעת רבינו תם, דליכא לאוקמי כו' יוסי דלדידיה דכל הימים מטהרין בזוחלין ע"כ מעיין גמור הוא, וכמשנ"ת.

ותליא הך פלוגתא בהנ"ל, דהיראים ס"ל דזוחלין הוא ענין של דרך המים כמ"ש הרי"ד, וא"כ יש לומר דדרך הימים בזוחלין אף דהוי מקוה, וע"כ ס"ל לר' יוסי דהימים מטהרין בזוחלין, אף דמודה דכל הימים הם כמקוה ואינן מטהרין בכל שהוא, דמ"מ הוא מקוה כזה שדרכו בזחילה.

אבל ר"ת ס"ל דטהרת מקוה היא רק בקיווי מים, או רק ברחיצה בכל המים וכהנ"ל,

וע"כ הוא דפסול בזוחלין, וא"כ הרי בהכרח דלר' יוסי שאמר שהימים מטהרין בזוחלין ע"כ דס"ל דכל הימים כמעין הם, וא"כ מוכרח דגם במעיין בעינן מ' סאה לטבילת אדם.

אמנם כבר הבאנו לעיל דברי היראים מצוה כ"ו שכתב "מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן, פי' ולא בזוחלין, אבל מעין מטהר בכל ענין, שהמעין נקרא מעין בין בזוחלין בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא מקוה אלא א"כ ישנן באשבורן, כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד, אלמא דבר שהוא במקום אחד שאינו זוחל נקרא מקוה ואין לנו להכשיר זוחלין אלא א"כ ילמוד ממעין, ומזה מעוט אך שאינו למד אבל מעין שאינו צריך למוד ממקוה שבכל ענין שם מעין עליו ולא ממעט ליה מאך, שאך אינו ממעט אלא שלא ילמוד אחד מחבירו".

ומבואר מזה דס"ל להיראים דפסול זוחלין אינו תלוי בדרכו בזחילה ואין דרכו בזחילה, אלא בשם מעיין ושם מקוה, ודלא כהמבואר בדבריו בתשובה הנ"ל, ואפשר שחזר בו רבינו אליעזר ממיץ בעל היראים אחר שקיבל דברי רבינו תם וצ"ע.

והנה בתוספתא בפרק א' הובא בר"ש כאן איתא: "מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו, מטהר באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך בתחילתו".

ולקמן פ"ה מ"ג "מעין שהוא משוך כנדל, ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה, היה עומד וריבה והמשיכו שוה למקוה

לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא".

וביאר הר"ש כאן ולקמן בפרק ה' מ"ג, דמתני' דידן, והך מתני' דפרק ה' והתוספתא, ב' הלכות נינהו, דמשנתינו מיירי במעיין שרבו עליו מים שאובין, משא"כ בתוספתא ובמשנה דלקמן מיירי במעיין שהרחיבו בלא ריבוי, דבריבוי עליו מים שאובין גם בלא שהיה עומד וריבוי אינו מטהר בזוחלין.

והוא דלא כהרא"ש והרמב"ם בפיה"מ לקמן שם ורוב הראשונים, שפירשו במתני' שם דבעינן תרומהו, גם ריבוי מים שאובין, וגם שהרחיבו ואינו מהלך במקום שהיה מהלך בתחילתו, אבל בחדא מיניהו, עדיין שם מעיין עליו.

והנה צ"ב לדעת הר"ש אמאי שנו במשנתינו במעלה הרביעית רק את האופן של מעיין שרבו עליו מים שאובין, ולא שנו גם האופן השני של מעיין במקום שלא היה מהלך בתחילתו, דהא תרומהו חד דינא אית להו, דשווה למקווה לטהר באשבורן ושוה למעיין לטהר בכל שהוא.

ולפי מה שנתבאר אולי יש לומר דהך דינא דמשנתינו דמעין שמימיו מועטין וריבוי עליו מים שאובין הרי ביארנו דמקוה הוא אלא דמטהר בכל שהוא משום שיש כאן גם מעיין כל שהוא, וזהו מעלה במקוואות, מקום טהרה שהוא גם מקוה וגם מעיין.

אבל דינא דמתני' בפ"ה ובתוספתא דמעין שהרחיבו אינו מטהר בזוחלין, הרי מעיין גמור הוא לטהר בכל שהוא, אלא דאינו מטהר בזוחלין משום שאינו מהלך כדרך הילוכו והוא הלכתא בטהרת מעיין, וזה לא חשיב מעלה במקוואות.

ואם כנים אנו בזה הרי דנפ"מ בזה להר"ש, דמעין שרבו עליו מים שאובין נפסל בשינוי מראה, אבל מעיין שהרחיבו דלא פקע מיניה שם מעיין רק שאינו מטהר בזוחלין, א"כ הרי אינו נפסל בשינוי מראה כדין המעיין.

והנה ברמב"ן בשבת דף ס"ה ע"ב ועוד ראשונים שם כתבו [והוציאו כן מדברי הרמב"ם] דיש חילוק בין מרבה לתוך המעין עצמו דאינו נפסל גם ברוב שאובין, למרבה לתוך המים הנזחלין מן המעיין, דלעולם הם נפסלין ברוב שאובין.

והוסיף הרמב"ן דכ"ז דווקא "במקום זחילתן הראשונה וכן מפורש בתוספתא, היה עומד אע"פ שרבה ממש לתוכה של מעין, כיון שכל זחילתו מחמת הנוטפין צריך אשבורן", והיינו דכיון דזחילה של השתא הוא מחמת הנוטפים פסול.

וצ"ע מה הוצרך הרמב"ן לזה, הא גם במעיין גופיה שלא ריבוי עליו כלום אמרינן כן דבמקום חדש אין לו דין מעיין לטהר בזוחלין, וכמו שהביא הרמב"ן שם בשם התוספתא [הנזכר לעיל] במעיין צר שהרחיבו, ומה הוצרך כאן לסברא זו".

ה. ואמנם ברמב"ם פ"ט הי"א מבואר דאפי' שטפו ה"ה כמעין לכל דבר, והיינו דרק עיקר החילוק מדברי רבינו משה למדה הרמב"ן, אבל בזה הם חלוקים, וצ"ע.

ולפמשנ"ת יש לומר דמעין צר שהרחיבו באמת הוי מעין, רק שאינו מטהר בזוחלין כיון שאינו דרכו הטבעי וכש"נ, אבל כאן הוסיף הרמב"ן עוד דברבה זחילתו מחמת הנוטפין לית ליה שם מעין, אלא מקוה הוא, אלא דמטהר בכ"ש משום שהוא מחובר למעין וכש"נ, ונפ"מ לפסול שינוי מראה כנ"ל, דאיכא רק במקוה ולא במעין.

[ואולי] הוא גם נפ"מ למים חיים, א"נ דגומת המעין שריבה עליו מים שאובין הם כשרים למים חיים, אבל לא במקום חדש, וצ"ע בזה].

והנה ברמב"ן וברשב"א בשבת שם הביאו ראייה דמעין באשבורן עדיין שם מעין עליו, מהתוספתא, וזה לשונם: "ותנן נמי מעין שהוא צר וחקקו ועשאו רחב מטהר באשבורן, ואינו מטהר בזוחלין אלא במקום שהמים יכולין לילך שם מתחלה, אלמא מעין נמי מטהר באשבורן". עכ"ל.

וצ"ע אמאי הוכיחו כן מהתוספתא, ולא הוכיחו ממתניתין דידן, דמעין שרבו עליו מים שאובין שהוא שוה למקוה לטהר באשבורן, וכמו שהוכיח מזה בתשו' הרא"ש כלל ל' סי' ד' עי"ש.

[דהא] לא מפרשי במתניתין כהר"ן וסיעתו הנ"ל, דמקומות מקומות הן, דלפי"ז ל"ק ממתני', וכמו דצ"ל לדעת הראשו' דס"ל דמעין באשבורן אינו מעין, וכמש"כ להדיא

בתשו' מהר"ם מרוטנבורג החדשות סי' תכ"ה כמובא לעיל].

ולדברינו א"ש היטב, דס"ל דבמתני' במעין שריבה עליו מים שאובין הוא מקוה, ולכן הוא כשר באשבורן, וליכא ראייה למעין בעלמא שהוא מטהר באשבורן, [ומה דמהני המעין באשבורן להשלמת השיעור, אינו ראי' כ"כ כמו מהתוספתא].

ורק מהתוספתא במעין צר שהרחיבו, דעדיין מעין הוא, אלא שאינו מטהר בזוחלין כיון שאינו במקום הילוכו וכמשנ"ת, וע"כ מזה שפיר מוכח דמטהר נמי באשבורן מתורת מעין.

אבל בדברי הרא"ש בתשובה הנ"ל מבואר להדיא דס"ל דגם מעין שרבו עליו מים שאובין מעין הוא, וכהאופן הראשון שכתבנו.

והנה ידוע דעת רבינו הגר"א הנ"ל שפי' ע"פ הריב"ש דזוחלין פסול במקוה משום דליכא מ"ס, אבל במעין דמטהר בכ"ש כשר גם באשבורן, ועי' לעיל שהבאנו מהמאירי בשבת דף ס"ה שכתב כע"ז, ועי' לקמן בסי' הבא מה שכתבנו בזה.

והקשו האחרונים [בתשו' באר משה להגר"מ דנישבסקי יו"ד סי' ל"ה, הובא באמרי משה סי' א', ובשערי יושר שם, ובחזו"א] ע"ד רבינו הגר"א ממתניתין דידן,

ו. בתוספתא שלפנינו ליתא בנוסח זה.

דא"כ דפסול זוחלין תליא בדין מ' סאה, א"כ אמאי הכא במעין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין אינו מטהר בזוחלין, אחר שמטהר בכ"ש, דשוב ליכא טעמא לפסול בזוחלין.

ולדעת הרוקח והר"ן והריטב"א וכל סיעתם הנ"ל א"ש, דבאמת מהאי טעמא כתבו דינים אלו סותרים זא"ז, וכמו שכתבנו, [ועי' בביאור הגר"א סק"כ שהביא דעת הר"ן]. אבל לדעת שאר הראשונים צ"ע לכאורה.

אמנם לפמשנ"ת בדעת הנך ראשונים דמעין שרבו עליו מים שאובין באמת מקוה הוא, אלא דסגי בכ"ש משום שיש כאן גם מעין, א"כ יש לומר דכיון דמ"מ הטבילה היא גם במקוה בעינן שיהא עליו שם מקוה בלא המעין, ולזה בעינן שיעור של קיווי מים מכונסים [ברביעית] שיהא עליו שם מקוה,

ולמקוה זה מהני השלמת שיעור ע"י המעין, ושיעור מקוה זה פסול בזוחלין, כמו שיעור של ארבעים סאה.

וא"נ דהוא מדין השקה למעין, הרי יש לומר עוד, דבעינן מים מכונסים ומחוברין משום דבעינן השקה לכל המקוה, וזה שייך רק אם המים מכונסים ועומדין ומחוברין כולם יחד, דאז השקה למקוה הוא חיבור לכל המים שבמקוה, אבל אם אין המקוה מחובר אין כאן השקה לכל המקוה, וצ"ע בזה. וע"ע באמרי משה סי' א' סק"ד' מה שכתב שם כע"ז.

אבל כבר נתבאר דלא מהני מתורת השקה אלא דחשיב שטובל גם במעין, וע"כ דהוא משום דבעינן שם מקוה, וכמשנ"ת.

סימן ח

עוד בדין ארבעים סאה במקוה ובמעין [ובד' רבינו הגר"א בפסול זוחלין]

כתב רבינו הגר"א בביאורו לשו"ע סי' ר"א סק"ו [בליקוט] וזה לשונו "או מעין כו'. עבת"ה בשם ר"ת ראיה ממתני' ו' פ"ה גל כו', וכבר תי' דאמר מ' סאה כדי להתכסות בו האדם ועט"ז סק"ו, וקמ"ל דצריך להתכסות כולו כאחת בתוך הגל, ואדרבה משם ראיה להיפך דמטהר בזוחלין אף לאדם, וה"ה לטהר בכ"ש, וכמ"ש הריב"ש דטעמא דמעין מטהר בזוחלין משא"כ במקוה משום דקטפרס אינו חיבור, משא"כ במעין דמטהר

בכ"ש, ודברי הש"ך שם (בסק"כ) אינן ברורין עכ"ל. **ביאור** דבריו, דהקשה ע"ד רבינו תם וסיעתו דס"ל דלטבילת אדם גם במעין בעינן דוקא מ' סאה, מהא דמהני זוחלין במעין גם לטבילת אדם וכדמוכח מהא דגל שנתלש, ורבינו הגר"א לשיטתו כמו שהביא מהריב"ש דזוחלין אינו חיבור, והיינו גופא טעמא דמעין כשר בזוחלין דהא כשר בכל שהוא וא"צ מ' סאה וכמ"ש בביאורו סק"צ"א, וע"כ תמה

רמ"ח, או"ז סי' של"ה, הרשב"א ביצה י"ז ע"א, הריטב"א מכות ד' ע"א ועוד], דמה דלא מהני השקה בבור שהוא מלא מים שאובין [פ"ג מ"ג], והאמה נכנסת ויוצאת ובמעין שהעבירו ע"ג השוקת [פ"ה מ"א], היינו משום דבעינן מ"ס לטבילת אדם ובאמה והמעין ליכא מ"ס.

הרי מבואר להדיא מדבריהם דאם השיקו מקווה למעין שאין בו ארבעים סאה, א"א לאדם לטבול בו, אף דבמקוה יש ארבעים סאה. [וכן מוכח ברבינו תם בספר הישר בתשו' סי' נ"ז עי"ש].

והוא דלא כמ"ש המהרי"ק בשורש נ"ו בדעת הרא"ש, [וכ"כ בתשובת הר"ר יקר בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנ"ט לדחות הראי' הנ"ל], דמהני השקה למעין שאין בו ארבעים סאה, וע"ע בר"ש פ"ה מ"ב בתוספתא דתלמי דנראה שנתחבט בזה.

והנה אם כח הטהרה של מעין הוא בכל שהוא, אמאי לא יהני השקה למקווה של מ' סאה, שתהא הטבילה במקווה של מ' סאה, ויהא כל גופו עולה בהן, אבל יהא בכח טהרה של מעין בכל שהוא, וע"כ דאין כח טהרה במעין לאדם פחות ממ' סאה^ז, וא"כ הדק"ל איך יהני טבילה במעין בזוחלין לטהר אדם.

ואמנם לדעת הרא"ש אליבא דהמהרי"ק, והר"ר יקר [הנ"ל] דמעין כ"ש יכול

ע"ד ר"ת שכ' דגם מעיין לטבילת אדם בעי מ' סאה, דא"כ אמאי כשר בזוחלין גם לאדם.

והנה ידוע מה שכתבו רבותינו [בשערי יושר ש"ג פכ"ז ובאמרי משה סי' א' סק"א] ליישב שיטת רבינו תם, דחלוק דין ארבעים סאה במעין מדין ארבעים סאה דמקוה, והוא דבמקוה השיעור הוא בעצם המקוה, דבעינן מקוה של מ"ס, ובל"ז אינו מקוה, אבל מעיין גם בכ"ש הוי מעיין, והשיעור של מ"ס הוא רק במעשה הטבילה דצריך להיות מעשה טבילה במ' סאה, וע"כ זוחלין פוסל רק במקוה ולא במעין.

ולפי פשוטו אין דבריהם מובנים, דממ"נ אם זוחלין לא הוי חיבור, ולא חשיב שיש כאן ארבעים סאה למקוה, א"כ אמאי כלפי מעשה טבילה נימא דיש כאן מ' סאה, ומאי שנא חיבור לענין השם מקוה לחיבור לענין המעשה טבילה.

אמנם כל דבריהם הוא [כמ"ש שם] ע"פ ד' הרא"ש, שכתב [הל' מקואות ס"ס א'] דטעמא דמ' סאה במעין לטבילת אדם הוא משום לא פלוג, דבעינן מים שכל גופו עולה בהן ובעלמא עולה במ' סאה, וא"כ מובן לזה א"צ חיבור דס"ס הוי מים שכל גופו עולה בהן, ומצד כח הטהרה של מעיין זה איכא בכל שהוא לכו"ע.

אך נראה דזה תלוי בפלוגתא, דהנה כתבו רבותינו הראשונים בשם ר"י [סמ"ג עשה

ז. ועי' בכתבי הגר"ח מש"כ לבאר בזה ע"פ שיטתו בגדרי השקה לטהרת שאובין, [ועי' לקמן פרק שישי סי' ל"ד מה שכתבנו בזה], אך כל דבריו יתכנו רק אי נימא דהשיעור של מ"ס הוא בעצם המעין ולא רק במעשה טבילה.

להוסיף עליו מים שאובין אפי' לרבינו תם ויהני לטבילת אדם, כיון דס"ס שם מקוה כשר יש כאן עי"ש, לפי"ז שפיר יש לומר כן דאין הפסול אלא במעשה הטבילה, ולכם מהני השקה למקוה לטבילת אדם, ולכן שפיר מהני גם בזוחלין, וי"ל דהרא"ש לשיטתו. אבל לדעת כל הני ראשונים דפליגי, צ"ע.

וברור מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן ובקונטרס הביאה פרק במה אשה". וכן הקשו התוס' בחגיגה י"ט ע"ב ע"ד רש"י שם, והיא קושיא עצומה.

והנראה בזה, דהנה יעוי' בגמ' בעירובין דף י"ד ע"ב "ורחץ בשרו במים, במי מקוה". וכתב רש"י שם ז"ל: "במים - משמע מים מחוברין יחד".

ולכאורה כוונתו דאתא לאפוקי מים זוחלין^ח, ומבואר א"כ מדברי רש"י דהחיסרון בזוחלין הוא מה שאינם מחוברים יחד, והטבילה צריכה להיות בכל המים יחד.

ומעתה נראה דגם רש"י בחגיגה ובחולין אין כונתו משום דליכא כאן ארבעים סאה, אלא משום דבעינן ארבעים סאה מחוברים כולם יחד, וכמש"כ בעירובין שם, וגם כאן כונתו לפסול זוחלין שהוא מהאי טעמא גופא דקטפרס וכל זוחלין אינו חיבור, ואין כאן מ"ס שטובל בהן כולם יחד.

וזה עומק דברי הגר"א דטעמא דפסול זוחלין הוא משום דבעי מ"ס, וכמ"ש רש"י דבמקוה בעינן שירחץ במים כולם יחד, דיש שיעור למקוה בארבעים סאה, וצריך שתהא הטבילה בכל הארבעים סאה, משא"כ במעיין שאין לו שיעור במים, דהיינו דא"צ שתהא הטבילה בכל המים, לכך הוא דא"צ חיבור, ולכן המעיין כשר בזוחלין.

והנראה בזה, דהנה עיקר דברי רבינו הגר"א בשם הריב"ש, וכ"כ המאירי [כמ"ש בסימן הקודם], דפסול זוחלין הוא משום דבעינן חיבור, צריכים ביאור, מה בעי כאן חיבור, הרי ס"ס יש כאן מעיין ומקוה של מ' סאה, וזהו המקוה שאמרה תורה, ומאי אכפת לן שאין המים מחוברים זל"ז, ומה ענין שיעור לחיבור.

והנה בחולין דף ל"א ע"ב פי' רש"י וז"ל: "חרדלית של גשמים - זרם גשמים המקלח מן ההר בכח ואין טובלין בו דהנצוק והקטפרס אינו חיבור, ולא הוו מקוה דארבעים סאה, שהרי אין מ' סאה במקום אחד, ואף על פי שיש הרבה למטה ולמעלה, הא קתני אינו חיבור".

והקשו עליו התוס' שם "ובחנם פירש כן, דאפילו יש כמה סאין באותו מדרון אסור לטבול בו, דמקוה אינו מטהר בזוחלין, כדנניא בת"כ אך מעיין ובור וגו' אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה כו' ת"ל אך מעיין

ח. [וצ"ע ממש"כ רש"י בעירובין שם דף ד' ע"ב].

וכ"מ בדברי רבינו שמחה המובא במרדכי בשבת פרק במה טומנין רמז של"ב לגבי טבילה בשלג, דכתב שם בהגה"ה וז"ל: "וגם רבינו שמחה התיר בתחלתו, ולבסוף חזר בו, כי אי אפשר שכל השלג העולה למ' סאה יגיע בכשרה".

הרי מבואר להדיא כדברינו דבטבילה בעינן שיחשב שטובל בכל הארבעים סאה, ואז הוא דכאילו כל המים נוגעין בבשרו, דהכל דבר אחד הוא, ולכן בשלג שאינו מחובר כמבואר בגמ' בנדה י"ז, לא חשיב שטובל בכל המ"ס, ולכן לא מהני טבילה בשלג לדעת רבינו שמחה.

ועתה נשוב לקושיית רבינו הגר"א ע"ד רבינו תם, דהקשה ע"ד רבינו תם וסיעתו דס"ל דלטבילת אדם גם במעין בעינן דוקא מ' סאה, מהא דמהני זוחלין במעין גם לטבילת אדם וכדמוכח מהא דגל שנתלש.

[והנה] ראיתי בשערי יושר ובאמרי משה שם שתמהו דאמאי הוכיח כן רק מגל שנתלש, הא היה לו להוכיח דלא כר"ת מכל המעיינות שאדם טובל בהם, אע"ג דהזוחלין אינם חיבור, ומאי הוכיח טפי מגל שנתלש.

ונלענ"ד דלא קשה כלום, דהא ודאי יתכן ליישב בדעת ר"ת דיש לחלק בין קטפרס דאינו חיבור לזוחלים דעלמא דהווי חיבור, וכמו דבהכרח מבואר לדעת כמה ראשונים, וע"כ הוכיח רבינו הגר"א מגל שנתלש דווקא, דהיינו קטפרס דאינו חיבור לכו"ע, ואעפ"כ הוי מעיין, וע"כ דא"צ שיעור

מ"ס במעין כלל. [אמנם לשון הגר"א שם 'ראיה להפך שמטהר בזוחלין' וצ"ע].

עוד יש לומר באופן אחר, דהנה במאירי בשבת שם כתב וז"ל: "וטעם הדבר, שהנוטפין צריכין אנו בהם לארבעים סאה במקום אחד, אבל מים חיים חיותם מחברם אף בזוחילתן, ואין צריכים במקום אחד".

ומבואר מדבריו דס"ל דאפי' אי נימא דגם במעין נמי בעי מעשה טבילה בכל המים, מ"מ יש לומר דבמעין חיותן של מים חיים מחברתן, ושפיר חשיב שטובל בכל המים יחד אף דהמים זוחלין.

וכ"מ לכאור' ברמב"ם פ"ח ה"ח דמוקי להא דאין הנזחלין מערביין בשטף של מי גשמים דווקא, ומשמע דמעין כן מערב, וכ"כ הש"ך בסעיף ס' ס"ק קכ"ט, והיינו כהמאירי, אמנם לדעת רבינו הגר"א ה"ה דמעין אינו מערב.

ומעתה יש לומר דע"כ הקשה הגר"א דווקא מגל שנתלש, דבכל מעיין יש לומר כהמאירי דמטהר בזוחלין משום דחיותו מחברתו, [ועי' בחזו"א שכ"כ להשיב על ראיית הגר"א], אבל בגל שנתלש מן המעין ס"ל דאין לו חיות המחברתו, והתם ע"כ מה דמטהר בזוחלין הוא משום דא"צ מ' סאה, ודלא כר"ת^ט].

ומעתה נראה ליישב היטב דעת רבינו תם, והוא כמעט בהיפוך מדברי האחרונים הנ"ל, דבמקוה הוא דפסול בזוחלין משום דבעינן חיבור לארבעים סאה, דהיינו

ט. שו"ר באמרי משה שם סק"ד כע"ז.

דווקא במקוה, משום דילפינן מקרא דרחץ את בשרו במים שתהא הרחיצה במי המקוה כולם, והיינו בכל המ' סאה המחברים יחד, וע"כ בעינן שיהיו באשבורן שהוא חיבור, וכמו שביארנו.

אבל במעיין אף אי בעינן בו ארבעים סאה, מ"מ עיקר טבילה במעיין אינו רחיצה בכל מי המעיין המחברים יחד, אלא מעשה טבילה בעצם המעיין, ואף אי בעי במעיין מ' סאה, הוא שיעור במעיין גרידא שיהא מעיין חשוב שיש בו מ"ס, אבל אי"ז שיעור בטבילה שתהא בכל הארבעים סאה כולן יחד, דזה ליחא במעיין כלל וכש"נ.

וא"ש דעת רבינו תם דאף דבמעיין בעי ארבעים סאה לטבילת אדם, מ"מ ליכא ביה פסול זוחלין וקטפרס, דלא דמי הך מ"ס דמקוה להך מ"ס דמעיין, וכש"נ.

אבל דעת רבינו הגר"א דאין כאן ב' הלכות של מ' סאה, דהא תרווייהו ילפינן מחד קרא דמים שכל גופו עולה בהן, ואין לחלק ביניהם, וע"כ הוכיח מדכשר בזוחלין ע"כ דא"צ מ"ס.

ובאמת צ"ב משנ"ת בדעת רבינו תם, מהכ"ת ללמוד במקוה כך ובמעיין כך.

והנראה לומר בזה ע"פ ד' הרא"ה בבדק הבית בית ז' שער ז' שכתב "דמדכתב רחמנא מקוה מים דמשמע מים מכונסין נקטינן מינה שיעורא" והוסיף "דמקוה מים משמע שיעור".

ותמה עליו הרשב"א במשמרת שם "ומאי מקוה מים דאמר דמשמע שיעור", היינו דאיך משמע שיעור בלשון מקוה.

ובדברינו יבואר היטב דברי הרא"ה, דרק מקוה מים מכונסים שייך בו שיעור, דהיינו שיעור בכינוס המים שיהיו מ"ס כולן יחד, כדי שתהא הטבילה במ"ס כולן יחד וכש"נ, אבל במעיין לא משמע כלל ענין שיעור.

וע"כ כל גופו עולה בהן במקוה משמע שיעור ברחיצה בכל המקוה מים של מ"ס, משא"כ במעיין שהוא זוחל ע"כ דהשיעור הוא שיעור במעיין גופיה ולא בטבילה, וע"כ לא בעינן שיתחברו כולן יחד, וכש"נ.

[ויש לדון לפי"ז במעיין שיש בו שלג אם מצטרף לשיעור מ"ס לטבילת אדם לדעת רבינו תם וסיעתו, דלפמשנ"ת י"ל דבזה גם רבינו שמחה מודה דמהני, כיון דבמעיין א"צ שתהא הטבילה במ"ס כולן יחד, וכמו שביארנו].

והנה בעיקר מש"כ דבמקוה בעינן טבילה בכל המ' סאה, לכאור' צ"ע מטיט הנרוק ושאר מילי דלקמן ריש פ"ז, שמשלים למ' סאה אע"פ שא"א לטבול בו, וכ"ה בעיגולי שלג לדעת הראב"ד ועוד ראשו' דמצטרף למ"ס אף שא"א לטבול בו בפ"ע, [ומזה הוכיח בב"י דלא כרבינו שמחה הנ"ל], ועי' בקובץ שיעורים סי' קפ"ד ע"ש.

ועי' בספר זכרון שמואל סי' פ' משכב"ז ליישב דטיט הנרוק החיסרון הוא במעשה טבילה ולא בכח הטהרה, וצ"ע בזה, ועי' בסוגיא דטיט הנרוק לקמן פרק ז' סי' ל"ח מה שכתבנו בזה.

והנה בר"ש בפ"ה מ"ב כתב דמהאמה נכנסת ויוצאת דפ"ג מ"ג לא קשיא אמאי לא מהני השקה, דאיכא למימר דמיירי שאין בו מ"ס דהאמה היינו חרדלית של גשמים. [והיינו אפי' אם במעיין א"צ מ"ס], וכ"כ הרא"ש בב"ק פ"ז סי' ג'.

ועכ"פ מבואר דשיטת הר"ש והרא"ש דמהני השקה למ"ס מים זוחלין לטהר ע"י שאובין, [ובהרבה ראשונים מבואר להדיא לא כן], ועי' בתשו' מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' י"ח שתמה בזה.

ולכאור' הוא דלא כדעת רבינו הגר"א, דמים זוחלים אינם מחוברים, דא"כ לכאורה פשוט דא"א גם להשיק להם, דלהשקה בעינן חיבור, ואיך יתחברו המים הזוחלין.

אמנם לפמשנ"ת יש לומר דחיבור בעלמא יתכן דיש גם לזוחלין, אלא דלא נעשים דבר אחד כדי שתחשב הטבילה בכולהו, אבל לענין השקה סגי גם בחיבור כזה.

[אמנם דעת הרמב"ם פ"ח ה"ח דאין הנזחלין מערבין, וביאר בתשו' הריב"ש סי' רצ"ב דהיינו משום דזוחלין אינו חיבור וכמו שביאר רבינו הגר"א, והיינו דלדעת הרמב"ם בעינן להשקה חיבור גמור, ועי' במש"כ בגדרי השקה לקמן פרק שישי סי' ל"ד].

אך הנה יש לדון בזה מצד אחר, דס"ס אין כאן מקוה של מ"ס כיון שהמים זוחלין, אבל לפמשנ"ת דשם מקוה ומעיין של מ"ס שייך גם בזוחלין דס"ס יש כאן ארבעים סאה,

רק דלא חשיב מעשה טבילה במ"ס כולן יחד, אבל להשקה א"צ מעשה טבילה רק שיהא השקה למקוה כשר, וזה איכא גם בזוחלין וכש"נ.

והנה יש להסתפק במקוה של מים זוחלין שאין בו מ' סאה אם נפסל בג' לוגין מים שאובין שנפלו לתוכו, או שמא כיון שהוא מקוה פסול לא נפסל בג' לוגין. ועי' חזו"א שעמד בזה.

ולכאור' צ"ב מאי שנא משינוי מראה, דמקוה שנפסל בשינוי מראה שוב אינו נפסל בג' לוגין, משום דל"ל עתה שם מקוה, ואמאי מקוה שנפסל בזוחלין נימא דנפסל בג' לוגין.

ולפמשנ"ת מבואר היטב, דגם בזוחלין יש כאן שם מקוה כשר של מ"ס, וכל הפסול הוא רק במעשה הטבילה שאינו טבילה במ' סאה המחברים כולן יחד, וא"כ שפיר יש לומר דבכה"ג ג' לוגין פוסלין, דיש להם שם מקוה להפסל.

והנה בתוספתא פ"ו ה"ט לגרסת הראב"ד בבעלי הנפש סי' ב' הי"ב איתא דמי שטבל והיו רגליו במים דלת"ק לא מהני טבילה בזה, מ"מ ג' לוגין אינם פוסלין כה"ג, ועי"ש בראב"ד דדחק ליישב החילוק דשאובין דרבנן ומ' סאה דאור'.

אמנם נראה דגם להראשונים דשאובין דאוריתא יש ליישב התוספתא,

לפמשנ"ת, די"ל דבגוד אחית אמנם אינו חיבור להיות מעשה טבילה בכולו, אבל מ"מ לא גרע מזוחלין וחשיב מקוה של ארבעים סאה, [ואולי אי נימא דלהסוגיא בחגיגה גם רבנן מודו דטפת להטפית], וע"כ ג' לוגין אינם פוסלין בזה, דיש כאן מקוה.

ולפי"ז נפקא לן חידוש לדינא, דלארבעים סאה של מעיין לטבילת אדם לכו"ע מהני גוד אחית, כיון דבמעין א"צ חיבור של מ' סאה שיהיו כולן יחד וכש"נ, רק חיבור בעלמא הוא דבעי וזה איכא בגוד אחית לכו"ע, וצ"ע בזה.

סימן ט

מים מוכין ומים חיים

מתני' פ"א מ"ח "למעלה מהם מים מוכין שהן מטהרין בזוחלין, למעלה מהם מים חיים ש[ב]הן טבילה לזבין והזייה למצורעים וכשרים לקדש בהן מי חטאת".

חיים", והיינו דמים חיים הם מים מתוקים הערבים לשתייה.

ופי' הר"ש "זבין ומצורעין ומי חטאת, כולהו כתיב בהו מים חיים". ומבואר דמים מוכין ממעטין ממים חיים, וכן פי' הרא"ש כאן "מי מוכין – מי מעיין הם אלא שהם מלוחין או פושרין. מים חיים – מתוקין". וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ דבעינן מים עריבים.

והנה לקמן פ"ה מ"ד "כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה, לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה, ר' יוסי אומר כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש מהם מי חטאת".

והיינו דכל הני לאו שם מים חיים עליהו, דמים חיים לבד מה דהכונה היא מים נובעים [בלא הפסק], עוד יש בזה כונה למים ערבים ומתוקים דווקא ולא מלוחין ופושרין ומרים.

ותמה בכסף משנה פ"ו מפרה הי"ב אמאי לא פסלינן כל הימים למי חטאת מדין מים מוכין, דהימים הרי מים מלוחין הן, ולמי חטאת הא בעינן מים חיים דווקא דהיינו מים מתוקים.

וכ"כ להדיא במאירי כאן, "המעלה הששית מים חיים ושהם עריבים לשתייה, והם קרויים במקרא מים חיים, ואין טבילה לזב אלא בהם וכן הזיית מצורע צריכה למים כאלו וכן למי חטאת, ששלשתם כתוב בהן מים

ובהל' מקואות תי' הכס"מ דמיירי במקומות בים שיש שם מים מתוקים ודוחק, עוד כתב דמי הים לא חשיבי מים מוכין כיון דשייך למתקן, [וכבר תמה בתפא"י דכל מים מלוחין אפשר למתקן].

אמנם בבית יוסף כתב לתרץ הקושי באופן אחר, דכל הפסול דמים מוכין הוא רק במים שהיו מתוקים מתחילה ואח"כ נתמלחו, אבל מים שהיו מלוחים מעיקרם כמו הים הגדול, כשרים למים חיים ולא חשיבי מים מוכין.

וא"כ לדברי הראב"ה הדרא קושיא לדוכתא, מה שהקשה הכס"מ דלכאור' כל הימים פסולין למי חטאת ולטבילת זבין ומצורעין משום שהם מים מלוחין ומוכין ואינם מים חיים, וא"צ להא דהכתוב קראו מקוה, וע"כ צ"ל כהתירוצים שדחק בכס"מ שם.

אמנם בראב"ה מבואר להדיא דלא ס"ל כהכס"מ, וז"ל הראב"ה סימן תתקצ"א "הלא חמי טבריא פסולין לזבין, כדתנן במסכת פרה (פ"ח מ"ה) ובמקוואות (פ"ה מ"ד) כל הימים כמקוה ופסולין לזבין ולמי חטאת. וחמי טבריא מים טבריא הן באין. ואפילו אינן באין מים טבריא פסולין הן לטבילת זבין לפי שהם חמין כדתנן במסכת פרה (פ"ח מ"ט) מים המוכין פסולין הן למי חטאת. כמו כן הם פסולין לזבים. ששניהם שוין הם לעניין מים. וגם פרק קמא דמקוואות (מ"ח) תנן למעלה מהן מים המוכין (המיטרא) [שהם מטהרין] בזוחלין למעלה מהם מים חיים שהם טבילה לזבים. אלמא מים המוכין אינם טבילה לזבים".

והנה במסכת פרה פ"ח מ"ט איתא ג"כ "המים המוכין פסולין" למי חטאת, "אלו הם המוכין המלוחין והפורשין", ופירשו שם הרא"ש והרמב"ם כעין פירושם כאן, וז"ל הרא"ש שם: "מים מוכין, שאינם כרוב מימות, ולא מיקרו מים חיים", וכן הוא ברמב"ם "ואע"פ שהן נובעים אינם מים חיים".

ומבואר דס"ל להראב"ה דחמי טבריא אף דהם חמין בטבען הם פסולין למים חיים, וה"ה נמי לענין מים מלוחים. [וע"ע ברי"ף בשבת שכתב דמי מערה דומיא דמי טבריא שהן חמין, ולכאור' מבואר להדיא כהראב"ה].

אמנם בר"ש שם כתב וזה לשונו: "פסולים לחטאת - והמלוחין והפורשין מוכין שמים. וצריך לדקדק מנלן דמשום דמלוחין ופורשין מיפסלי. ושמא משום דיש להן שם לווי, כדפרישי' במסכת נגעים פרק ארבעה עשר עכ"ל. והיינו לכאור' דתמה הר"ש מנ"ל דמלוחין פסולין ותי' משום דיש להם שם לוואי.

ומבואר בדברי הר"ש דיש טעם אחר לפסול מים מוכין למי חטאת והיינו משום שיש להם שם לווי, ודלא כמ"ש כאן דנתמעט מקרא משום שמים מוכין היינו מלוחין ופורשין אינם מים חיים.

ועי' בחזו"א שנסתפק מדנפשיה במי טבריה, ונפשט הספק בד' הראב"ה, [ומש"כ החזו"א להוכיח מהתוספתא במשקין שהגלידו דהמחהו בחמה כשרין, יש לדחות].

וכ"כ הר"ש במסכת נגעים פרק י"ד מ"א, וזה לשונו שם: "מים חיים - שלעולם נובעים ולא פוסקים, ותניא בת"כ מים חיים ולא מים מלוחים ולא מים פושרים ולא מים

המכזבים ולא מים המנטפים, דחיים משמע למעוטי כולהו, ובפ"ב דזבחים (דף כב א) תנא דבי שמואל מים שאין להם שם לווי, יצאו מי כיור שיש להם שם לווי, ופי' שם בקונטרס לא ידענא היכא מיתניא. ושמא אהך מיתניא, ומלוחי' ופושרי' נמי מטעם שם לווי מיפסלי, ולמי פרה נמי מיפסלי כדתנן בפרה בפ"ח".

וצ"ע בדברי הר"ש, דהרי בלשון משנתינו משמע להדיא דמים מוכין הם הפך מים חיים, דהרי המעלה החמישית היא מים מוכין, והשישית היא מים חיים היינו שאינם מוכין.

וכן מפורש להדיא בתורת כהנים [מצורע פרק א' ה"ד] "מים חיים, ולא מים מלוחין ולא מים פושין ולא מים מכזבין ולא מים מנטפים", [וכבר הקשה כן בקרבן אהרן בתו"כ שם ע"ד הר"ש].

ואולי יש לומר דמשום שיש להם שם לוואי, הוא דפסלינן משום שאינם מים חיים, אבל לולי זה הו"א דהם בכלל מים חיים אף שאינם ערבים, וממים חיים נתמעט כל מים שנשתנה שמם ויש להם שם לוואי, ואינם מים כמו שהם בטבעם.

[אלא] דלפי"ז מים מוכין מתמעטין ממים חיים משום שיש להם שם לוואי וכש"נ, משא"כ מים מכזבין שהם סתירה מצד עצמן למים חיים, וא"כ צ"ב שלא הוזכר להדיא במשנתינו למעלה מהם מים מוכין ומכזבין, ויש ליישב].

ומעתה נראה דפלוגתת הראב"ה והכס"מ תליא בהא, דאם פסול מים מוכין הוא משום שאינם מים חיים, דהיינו מתוקים וערבים, א"כ מאי שנא אם הוא מעיקר ברייתו כן או לא, ס"ס אין המים ערבים וממילא אינם מים חיים.

אבל אי נימא דהפסול הוא משום שיש להם שם לוואי, [וכמו שביארנו דע"כ אינם בכלל מים חיים], א"כ שפיר יש לומר כהכס"מ והחזו"א דדווקא מים שנשתנו ונעשו מלוחין וחמים, אבל מים שהם בטבעם כך כהים הגדול וחמי טבריא הרי לא נשתנה שמם מעולם ואין להם שם לוואי, והרי הם מים חיים כבתחילה, וכשרים למי חטאת ולטבילת זבין ומצורעין ככל מים חיים.

מקוואות פרק שני

סימן י

ג' לוגין בתחילה

ועי' במרדכי רמז תשמ"ה וברא"ש סי' א' בשם ר"י שלא מצא הל"מ זו בשום מקום, ובתשו' הרי"ד סי' א' כתב דמקור ההל"מ הוא מהירושלמי בחגיגה פ"א ה"ח, עי"ש.

אמנם באו"ז סי' של"ד כתב בדעת רבינו תם דפירש כן בתורת כהנים, דהנה בתורת כהנים [שמיני פרשה ט' ה"א] איתא "יכול אפילו מלאו בכתף ועשה מקוה בתחילה יהא טהור, ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים", ופירש רבינו תם דבתחילה היינו בתחילת עשיית המקוה, [ומש"כ ר"ת שהוא הל"מ, ע"כ צ"ל דהיינו דמהא ידעינן למדרש הכי, אבל הוא מתפרש כן בדרשת התו"כ].

וצ"ב איך מתפרש כן בדרשת התו"כ דבתחילה דווקא פסול, דבתורת כהנים ילפינן דבעינן מקוה בידי שמים דומיא דמעין, ומאי שנא בזה ג' לוגין מים שאובין מתחילה או בסוף, הא בפשוטו מוכן דאזלינן בתר רובא, ולא אכפת לן בין בתחילה בין בסוף, דאם רוב המים הם מים שאובין הרי המקוה בידי אדם ואם רוב המים אינם מים שאובין הרי חשיב מקוה בידי שמים, וע"כ פסול ג' לוגין הוא רק מדרבנן, וא"כ מאי אכפת לן דנפלו ג' לוגין מתחילה.

מתני' פ"ב מ"ד ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה, ושלשת לוגין על פני המים, וחכמים אומרים בין בתחילה ובין בסוף שיעורו ג' לוגין". ולא נתפרש במאי פליגי.

והנה כתב רבינו תם בספר הישר [חידושים סי' תרע"א] וזה לשונו: "אבל מקוה חסר, ג' לוגין מים שאובים פוסלין אותו בהשלמה מדרבנן, כדאמרי' בהמוכר את [הבית] שאני שאיבה דרבנן. והא דאמרי' בעלמא ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני, זהו כשהיו שאובין בתחילה, כדאמרי' בפ' הטמא שירד במס' מקוואות ר' אליעזר אומ' רביעית מים שאובין פוסלין את המקוה בתחילה ושלשת לוגין על פני המים, וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו בג' לוגין. הא למדת שיש חילוק בין בתחילה כשאין מים שם בין בסוף כשיש מים קצת".

והיינו דס"ל לרבינו תם דאף דפסול ג' לוגין מים שאובין למקוה הוא רק מדרבנן לכו"ע, מ"מ ג' לוגין בתחילה פסול מדאורייתא הוא, וכמו במקוה שכולו שאוב לדעתו.

והנה בדברי רבינו תם מבואר דהך דינא דג' לוגין בתחילה הוא הלכה למשה מסיני,

ולשון תחילה שבתו"כ יש לפרש [וכצ"ל בהכרח לדעת רבותינו הראשונים דפליגי אר"ת, ע"י לקמן], באופן אחר, דהיינו דמה דאינו יכול למלאות בכתף הוא רק בתחילה, כלומר קודם שיש כאן מקוה כשר של מ' סאה, דאח"כ יכול להוסיף כמה שירצה, כדין מקוה שלם. [ע"י בריטב"א מכות דף ג' ע"ב ד"ה ואמר ובהערה שם].

והנה ר"ת מיייתי רא"י מדעת ר' אליעזר בדמשנתינו, דר' אליעזר מחלק בין בתחילה לבין בסוף, דרביעית מים שאובין בתחילה פוסלין את המקוה וג' לוגין על פני המים, וע"כ מבואר מד' ר' אליעזר דיש חילוק בין מקוה בתחילה שאין שם מים דפסלינן ברביעית להיכא שיש שם מים קצת, והיינו משום דג' לוגין מתחילה הוא דאורייתא וג' לוגין בסוף הוא מדרבנן.

ודחו כל רבותינו הראשונים [בבבא בתרא דף ס"ו ע"ב] הראיה מר' אליעזר, דטעמא דר' אליעזר הוא משום דס"ל דרביעית בתחילה שאני כיון דחל עליה שם מקוה בפסול, והיינו ברביעית, כיון דברביעית יש לזה שם מקוה לגבי מחטין וצינורות, וע"כ דשם מקוה הוא כבר ברביעית, וחל שם מקוה בפסול, אבל לרבנן דלא פסלי ברביעית וע"כ דלא משום שחל שם מקוה בפסול אתו עלה, א"כ מה שייך לחלק בין בתחילה לבין בסוף, ומאי ראיא היא זו מר' אליעזר לרבנן, וזו קושיא אלימתא.

והנראה בזה בדעת רבינו תם, דהנה יל"ע בדברי הראשונים בביאור דעת ר'

אליעזר, דא"כ דהפסול בג' לוגין בתחילה הוא משום דחל עליה שם מקוה פסול ברביעית, א"כ אמאי בעי אפילו רביעית, הא גם אם יש עכ"פ רוב רביעית שאובין, ומקצת הרביעית אינו שאוב, הרי חל שם מקוה עליה בפסול, דיש כאן הקוואה של רביעית שאינה כשרה למקוה, משום שמעורב בה מים שאובין.

והנה זה לשון הרמב"ן [בבא בתרא ס"ו ע"א]: "ובעלי הסברא הראשונה אמרו אין אלו ראיות, דהתם היינו טעמיה דר' אליעזר דמחמיר בתחלה יותר מעל פני המים, משום דבתחלה חזו למטבל בה מחטין וצינורות ומקוה פסול הוא, והואיל ונקרא עליו שם פסול אינן בטלין, ואפי' רביעית דבר חשוב וראוי הוא לפיכך אינו בטל, אבל על פני המים לאו מקוה הוא ובטיל", וכ"כ עוד ראשונים.

והמבואר בדברי הרמב"ן בדעת ר' אליעזר, דהא דחל עליה שם מקוה בפסול לא מהני כטעם בפ"ע לפסול המקוה, אלא הוא רק טעם אמאי רביעית זו לא בטלי בהמקוה, דכיון שחל עליה שם מקוה פסול חשיבי ולא בטלי ברוב מים כשרין שנפלו עליה.

ומעתה לפי"ז ל"ק כלל מה שהקשנו לדעת הראשונים דאפילו אם רק רוב רביעית שאובין פסלי, דאם אין כאן רביעית שלמה של מים שאובין ודאי בטיל, ולא אכפת לן שאין כאן מקוה כשר ברביעית, דאין כאן חשיבות של רביעית שלא בטלה.

ונראה דלפי"ז יש ליישב ג"כ דעת רבינו תם, והיינו דנימא דס"ל לרבינו תם

סי' ח' עי"ש, ויש כאן טבילה גם במים הפסולין].

אמנם נראה דנחלקו בזה רבותינו הראשונים. דהנה איתא במתני' לקמן מ"ה "מקוה שיש בו ג' גומות מים שאובין של לוג לוג, אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית כשר, ואם לאו פסול".

וכתבו האו"ז בסי' של"ד והרא"ש בבבא קמא פ"ז סוף סי' ג' והלכות מקואות סי' א' דמכאן ראי' להא דכולו שאוב דאוריתא, דמבואר במתני' דרק אם ידוע שנפלו מ"ס עד שלא יגיע לגומא השלישית כשר אבל אם לא ידוע פסול, והיינו משום דספיקו לחומרא, וע"כ משום דשאובין מדאורייתא ולחומרא, והסכים עמהם רבינו הגר"א בחידושו למתני' שם בראיה זו.^י

והדברים אין להם מובן לכאור', דהא בג' גומות אינו כולה שאוב, ואין כאן אלא ג' לוגין שאובין, ופסול ג' לוגין מים שאובין הרי הוא לכו"ע הוא רק מדרבנן, ומאי אהני לזה דשאובין דאוריתא, ומאי מייתי הרא"ש מזה ראי' דספיקו לחומרא משום דשאובין דאוריתא, וע"ע בהגהות הגר"א חבר בב"ק שם שכבר העיר בזה.

ואשר ע"כ מבואר מזה דס"ל לרבתינו הראשונים דהך מתניתין דג' גומות חשיב נמי ג' לוגין בתחילה, והיינו משום דהג' לוגין הם בתחילת ההקוואה ולא באו למקוה

דגם לרבנן ה"נ הוא, דכיון דיש כאן הקוואה בפסלות שוב לא בטלי, רק ס"ל לרבנן דרביעית בתחילה נמי בטלה, דאחר שבטלו לרביעית דמקוה אין לה חשיבות לענין ביטול, אבל ג' לוגין בתחילה חשובין ולא בטלו, ואינו הלכתא שפוסל יותר בתחילה מאשר בסוף דלזה אין טעם, רק דג' לוגין בתחילה דקיימי לעצמן, יש להם חשיבות לעצמם שלא בטלי.

וזה למד ר"ת משיטת ר' אליעזר, דכמו דלרבי אליעזר לרביעית בתחילה יש חשיבות דע"כ לא בטלה, וכיון דלא בטלה פוסלת את המקוה מדאורייתא, ה"נ בג' לוגין בתחילה לרבנן, דמשום חשיבותם לא בטלי, ופוסלין את המקוה מדאורייתא, ורבנן גזרו דה"ה בג' לוגין בסוף.

ועי' בראב"ד בעדויות פ"א מ"ג שכתב "וחכמים אומרים ג' לוגין. טעמייהו דרבנן כיון שהוא שיעור חשוב לנסכי קרבנות ציבור חשובים הם לפסול" ומייתי לה ברמב"ן, וע"ע בבעלי הנפש שער המים סי' ב' ה"ד שכתב בענין אחר, וכע"ז בתוס' בב"ב ס"ו ע"ב, עי"ש ובעוד ראשונים בחשיבות הג' לוגין, והיינו כמשנ"ת דמשום חשיבותם לא בטלי, ולדעת ר"ת בתחילה הוא מדאורייתא מהלל"מ דלא בטלי, ורבנן גזרו גם בסוף.

ולכאור' יל"ע מאי אכפת לן דהני רביעית או הני ג' לוגין לא בטיל, הא יש כאן מקוה כשר בלא הך מים שאובין, וע"כ דכיון דיש כאן מים פסולין דלא בטלי א"א לטבול כאן, דהטבילה היא בכל המים שבמקוה שהם מחוברין כולן יחד, כמשנ"ת לעיל בפ"ק

י. ועי"ש מש"כ ע"ד התוס' יו"ט, וע"ע בחדרי דעה סי' ר"א סעיף ע' משכב"ז.

שלם, וכוונת הרא"ש כדעת רבינו תם דג' לוגין בתחילה הם פוסלין את המקוה מדאורייתא, וע"כ מזה מוכח דגם כולו שאוב דאורייתא. [וזה דלא כמש"כ בתשו' מהרי"ק סי' נ"ו בדעת הר"ש והרא"ש דפליגי אר"ת וס"ל דגם ג' לוגין בתחילה הוי מדרבנן].

והנה א"נ דפסול ג' לוגין הוא משום חשיבותם דלא בטלי וכמשנ"ת, א"כ ודאי לא שייך לומר דג' גומות הוי ג' לוגין בתחילה, דהרי הם בג' גומות נפרדות. וע"כ מבואר דס"ל להנך ראשונים דהוא הלל"מ כדילפינן בתו"כ דמה שהיה בתחילה במקוה פוסל, וע"כ הני ג' גומות נמי היו במקוה בתחילה, ופסולות מדאורייתא, ודלא כמש"כ בדעת רבינו תם.

ונראה דהאור זרוע לשיטתו דילפינן כן בתורת כהנים "יכול אפילו מלאו בכתף ועשה מקוה בתחילה יהא טהור, ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים", ותמהנו לעיל האין ילפינן כן בתורת כהנים ממעיין.

והנראה בזה, דגם מעיין אם הרבה עליו מים שאובין עדיין שם מעיין עליו לדעת רוב הראשונים, אלא דתחילת הויתו

הוא בידי שמים, וה"נ במקוה תחילת הויתו צ"ל בידי שמים, ושם מקוה דחשיב תחילת הויתו ס"ל לר"א דהיינו רביעית ולרבנן ס"ל דהיינו ג' לוגין, אבל להוסיף מים אחר שיש כאן אפילו מקוה כל דהו זה אינו פסול מדאורייתא כלל, כיון דאינו עשיית מקוה בתחילה.

וע"כ לדעת האור זרוע גם ג' גומות חשיבי ג' לוגין בתחילה, דעתה בא לעשות מקוה מהנך ג' לוגין בידי שמים שהיו כאן בתחילה, והם מקוה בידי שמים ופסול מדאורייתא וספיקם לחומרא, אבל לדעת רבינו תם דהוא מהלל"מ דג"ל בתחילה דחשיבי לא בטלי, הרי ודאי לא שייך לומר כן בג' גומות שכ"א עומד בפני עצמו ואינם מחוברין יחד דנימא דלא בטלי.

עוד י"ל עוד בזה בדעת האו"ז והרא"ש, עפ"י דברי הר"ן בחולין [דף מ"ד ע"ב] ובע"ז דיש חילוק בין אם נתן קודם המים שאובין או קודם המים הכשרין, דע"כ הג' לוגין בתחילה הם מדאורייתא, עי"ש, ולא משום חשיבות דלא בטלי, וע"כ גם בג' גומות חשיב ג' לוגין בתחילה דפסלי מדאורייתא, אמנם גם זה דלא כרבינו תם.

סימן יא

תפיסת יד אדם

אבל ראיתי לרבנו שמשון ז"ל שפרשו משום שאוב ורישא במסנק תוך המים שלא תלשו, וסיפא בשתלשו מן המים ונעשו בידו שאובין בתוך הטיט" עכ"ל הרשב"א.

וצ"ב במאי פליג הרשב"א על הר"ש, הא גם הר"ש ס"ל דלא סינק את הטיט בכלי ואינו שאיבה בכלי, אלא דמ"מ פסול משום שיש כאן תפיסת יד אדם, והיינו לכאורה כדברי הרשב"א, ומדברי הרשב"א נראה דפליגי בעיקר הביאור במתניתין, וצריך ביאור.

והנראה בביאור הפלוגתא, דהנה יש להסתפק ביסוד הכ פסול דמבואר במתניתין דהמביא את המים בידו למקוה פסול אף דלא הוי בכלי כלל, אם הוא משום דעי"ז שנתן המים בחפניו נעשו המים שאובין, דלשאובין א"צ דווקא שאיבה בכלי, דלא נזכר כלי בתורה כמש"כ הראב"ד בבעלי הנפש, אלא כל שבא ביד אדם הן בכלי הן בידיו הוי שאוב. [אלא דבכלי נעשה שאוב גם אם נתמלא מעצמו אם הוא לדעתו, כמבואר לקמן ריש פרק ד'].

או דבאמת שאוב לא הוי אלא בכלי, אבל יש כאן פסול אחר משום דכיון שיש תפיסת ידי אדם במים הרי הכ מקוה הויתו בידי אדם ואינו דומיא דמעייין, דמעייין בידי

מתני' פ"ב מ"ו "המסנק את הטיט לצדדים ומשכו הימנו ג' לוגין כשר, היה תולש ומשך הימנו ג' לוגין פסול, ר"ש מכשיר מפני שלא נתכוין לשאוב".

ופי' הר"ש "המסנק, המאסף את הטיט לצד המקוה, מלשון סונקין אותן בצידי המזבח בפ"ב דתמיד, ולא תלש הטיט מן המים אלא בתוך המים סלקו לצד אחד, אבל אם תלשו מן המים נחשב כשאוב, ואם משכו ממנו ג' לוגין פוסל את המקוה". ומבואר דאף שלא נתן הטיט בכלי נעשה שאוב, ופסול למקוה, וכ"כ כל הראשונים.

והנה כתב הרשב"א בשער המים אות ה' וזה לשונו: "וכן כל שבאין למקוה מתוך מה שנתון בידי אדם אפילו מדבר שאינו כלי פסול, דמקוה דומיא דמעין בעינן מה מעין שלא על ידי אדם אף מקוה שלא ע"י אדם. שהרי שנינו בשני של מקואות המסנק את הטיט לצדדין ומשכו שלשת לוגין כשר, היה תולש ומשכו ממנו שלשת לוגין פסול. כלומר בעוד שהיה תולש, כך נראה לי לפי שעכשיו באין למקוה מתוך מה שבידו, שאלו תלשו ונתנו לצד אחד ואחר כך משכו ממנו שלשת לוגין לא יפסול שהרי בהמשכה הן באין למקוה, אלא אם כן עומדין למעלה מן המקוה נופלין בלא המשכה.

שמים והכא בידי אדם הוא, אבל לא מגזירת שאובין.

ונראה דבהא פליגי הר"ש והרשב"א, דלדעת הר"ש ע"י שנעשה בידי אדם הוי שאובין, וכלשונו "אם תלשו מן המים נחשב כשאוב", וכ"כ הרא"ש בפירושו כאן ובהלכותיו סי' ב', וכ"מ ברמב"ם בפיה"מ. אבל לדעת הרשב"א לא נעשה שאובין, אלא הוא פסול מחודש דחשיב מקוה בידי אדם, וכלשונו דכל הפסול הוא משום "דמקוה דומיא דמעין בעינן". [וכן משמע בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ג', ועי' לקמן עוד בדעתו].

ואשר ע"כ לדעת הר"ש החילוק בין הרישא לסיפא הוא דברישא המסנק לא תלשו מן המים, משא"כ בסיפא דתלשו מן המים, כיון דשם שאובין שייך רק בנתלש מן המים, דכל שהוא מחובר למקוה לא חשיב שאובין.

אבל הרשב"א שמפרש שיש פסול אחר של תפיסת יד אדם, א"צ דווקא לתלוש, וכל שבאו עכשיו למקוה מתוך ידו חשיב תפיסת יד אדם ואינו דומיא דמעין, ולכן כתב דבסיפא בא מתוך ידו, דזה עיקר דינא דמתני'.

והנה בר"ש לקמן פ"ב מ"ט מייתי תוספתא [בפ"ג], "לגיון העובר ממקום למקום, וכן בהמה העובר ממקום למקום, וזילפו בידיהם וברגליהם ג' לוגין למקוה כשר, ולא

עוד אלא עשו מקוה בתחילה כשר" עכ"ל התוספתא. וכתב שם הר"ש ד"ה זילפו דטעמא דכשר הוא, ולא נפסל המקוה שנעשה בידי אדם, היינו משום דזילפו עם הקרקע קאמר.

ותמה הב"י דהנה לעיל מיניה פי' הר"ש דטעמא דעם הקרקע כשר הוא משום המשכה, וא"כ היכא קאמר כאן דאפי' לעשות כן מקוה בתחילה כשר הא קי"ל שאובה שהמשיכה כולה פסולה. ודחק לאוקמי כחד מ"ד דכשרה.

ועי' בט"ז שם ס"ק כ"ח שתמה על הב"י דלעיל מיניה הביא מהראב"ד בבעלי הנפש שכתב לחלק דכאן שלא נשאב בכלי מהני לכו"ע בהמשכת כולה"א, ואמאי לא נימא דגם הר"ש ס"ל הכי ולכן פי' דבקרע כשר.

ולהנתבאר א"ש היטב, דהר"ש לשיטתו דהוא פסול שאובין, וחל פסול במים עצמן, הרי לשיטתו ודאי א"א לומר דיהני המשכה בכולה בזה, דהא ליכא חילוק בין לגיון העובר לכל שאובין, וע"כ הוצרך הב"י לומר דס"ל דקאי רק למ"ד דמהני המשכה בכולה.

אמנם לפמשנ"ת יש ליישב דברי הר"ש דקאי לכו"ע, דהגם דבסגוס ובמסנק חשיב שאובין ממש וחל פסול בהמים עצמן, היינו דוקא התם שנתלשו המים מהקרקע, דאף שלא נשאבו בכלי דווקא מ"מ נעשו שאובין בתלישה וכמשנ"ת.

יא. ועי' לקמן פרק רביעי סי' י"ט בדין רבייה והמשכה, שביארנו דגם בשאובין בכלי יש פסול זה של נעשה בידי אדם, ולזה באמת אהני המשכה בכולה כמש"כ הראב"ד כאן, ומה דבעינן נמי רבייה היינו משום הפסול במים עצמן, דזה ליכא לדעת הראב"ד במשנתינו.

אלא ברוב המקוה, ומתני' דידן דהמסנק דפוסל בג' לוגין מיירי בהכרח בתולש בכלי.

והנה לדעת הר"ש דהוא פסול שאובין ודאי לא שייך לחלק דבהא לא יפסול בג' לוגין, דמאי אכפת לן האיך נעשה שאובין, ודאי מים שאובין פוסלין בג' לוגין, אבל הראב"ד דס"ל דהוא פסול מחודש של שאין המקוה בידי שמים, שפיר יש לומר דס"ל דהך פסולא הוא דוקא ברוב המקוה שנעשה בידי אדם, ואינו פוסל בג' לוגין, [וזה א"ש עם ביאור הזכר יצחק ברבייה והמשכה, עי' לקמן פרק ד' סי' י"ט מה שכתבנו בזה].

והנה הגידולי טהרה בתשו' סי' י"ד ד"ה ודע, והחזו"א תנינא סי' ג' סק"ז תמהו ע"ד הראב"ד מה הקשה ממתני' דסילון, דנהי שנעשו שאובין עי"ז, הא איכא השקה מהתחתון לעליון [או מהעליון לתחתון] להכשיר המקוה.

ועי' לקמן פרק ז' סי' ל"ט מה שכתבנו בדעת הראב"ד, דאפילו אם מודה דמהני השקה לטהר שאובין היינו דווקא במים שנפלו לתוך מקוה שלם, דנטהרו המים בהשקה, אבל לא מהני להכשיר מקוה שלם שאוב בהשקה כיון דיש גם פסול זה שהמקוה נעשה בידי אדם ולפסול זה לא מהני השקה עי"ש, וממילא לא קשה כלום הכא דיהני השקה דלפסול זה דלדעת הראב"ד הוא פסול מחודש שלא נעשה בידי שמים, לזה לא מהני כלל השקה לדעת הראב"ד, וכמשנ"ת.

אבל בלגיון העובר ממקום למקום, הכונה שלא נתלש כלל מהקרקע אלא הלכו המים מכוחם בקרקע עד מקום המקוה, ובהם גם הר"ש מודה שלא נעשו שאובין ממש, וא"נ דהר"ש מודה דיש גם פסול של נעשה בידי אדם, הרי הוי המשכה דמהני בזה בכולה וכש"נ.

וא"נ דלהר"ש ליכא כלל פסול זה, הרי דהכונה כאן דלא נעשה שאוב כלל וכשר, ולא דמי לזילף בידיו דנעשה שאוב כיון שנתלש מהקרקע וע"כ בעי המשכה, אבל כאן לא נעשה שאוב ולא בעי המשכה, וע"כ בזילף, נקט ר"י דוקא ג' לוגין, ורק בלגיון אמרינן בתוספתא דהיינו אפילו עשו מקוה בתחילה.

והנה הראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ג' [ה"ד] האריך בענין זה, והביא דעת הסובר דיש פסול של ג' לוגין בתפיסת יד אדם, ותמה ע"ז ממתני' דלקמן פ"ו מ"ח "מטהרים את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו".

ותמה הראב"ד"ב אמאי אין חוששין לירידת המים למקוה מתוך ידיו, הרי משנה זו סותרת דבריו, עי"ש שהאריך ובסוף דבריו במהדו"ב כתב דבאמת אינו פוסל בג' לוגין,

יב. ודלא כמש"כ כמה אחרונים שהוא הגהה מבחוץ.

סימן יב

לנקות המקוה בכלי נקוב

למקוה, דכיון שיצא מנקיבתו מתורת כלי ונופלים ממנו ממילא למקוה, כשר".

והוסיף שם הרשב"א "והוצרכתי לזה, לפי שראיתי מי שנשתבש להתיר לשאוב בכלי מנוקב ולעשות מקוה [לכתחילה]".

ומבואר בדברי הרשב"א דאם שאיבה בכסות הוי שאיבה א"כ גם כלי נקוב פוסל, היכא שיש כוונת שאיבה, וכן הוא פשוט לכאורה דמאי שנא כלי נקוב מכסות, ורק בנתמלאו בכלי מאליהם, הוא דאמרינן דכלי נקוב אינו פוסל את המקוה כמש"כ בתוספתא דקסטלין לקמן סוף פרק רביעי.

ומעתה צ"ע, דהנה בסוף סי' ח' כתב הרא"ש וזה לשונו: "וכן הרוצה לטהר ולנקות מקוה וירא שמא יחזור, ינקה בכלי נקוב". וקשה טובא איך שרי לנקות את המקוה בכלי נקוב, אף דכלי נקוב לא חשיב כלי, הא יש בהמים פסול דתפיסת יד אדם, וכמ"ש הרא"ש עצמו כמבואר במשנתינו, ויפסלו את המקוה בג' לוגין.

והנראה ליישב ד' הרא"ש באופן מיוחד, דהנה בראבי"ה סי' תתקפ"ט פסק דמותר לנקות המקוה אפילו בכלי שלם, ולא אכפת לן שנופלים מים בחזרה למקוה, וטעמא ידידה משום דס"ל דהלכה כר"ש דמשנתינו,

מתני' פ"ב מ"ו "המסנק את הטיט לצדדין ומשכו ממנו שלשה לוגין כשר, היה תולש ומשכו ממנו שלשה לוגין פסול, ור' שמעון מכשיר מפני שלא נתכוין לשאוב". ועי' בסימן הקודם מה שהבאנו מדברי רבותינו הראשונים דמבואר ממתני' דגם בלא כלי חשיב שאובין עי"ש.

וזה לשון הרא"ש בהלכותיו סי' ב': "והא דשלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה לא בעינן שיהו שאובין בכלי שיש בו בית קבול. אלא אפי' נבלעו בכסות וסחטן לתוך המקוה. כדתנן בפ"ג דמקואות הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה רבי עקיבא מכשיר וחכמים פוסלין". ולזה מיייתי ראיה ממשנתינו דמסנק את הטיט הוי שאובין.

ומבואר בדברי הרא"ש דהא דג' לוגין מים שאובין פוסלין במקוה לא בעינן שיהא שאובין בכלי דווקא, אלא כל שנתלשו מן הקרקע בידי אדם הוי שאובין ופוסלין את המקוה.

והנה יעוין ברשב"א בתשו' המיוחסות להרמב"ן סוף סי' רל"א, ובשער המים אות ה', שכתב ד"כיון שכן אף הכלי הנקוב, כל שנופל מתוך ידו של אדם הדולהו למקוה פוסל את המקוה. ולא אמרו שאינו פוסל, [אלא] כשנופלים ממילא מכלי נקוב

דמתיר במסנק את הטיט אפילו תולש ומשך ג' לוגין, כיון שלא נתכוין לשאוב, וה"נ לא נתכוין אלא לנקות המקווה.

וחלקו עליו רבינו נתן ורבינו שמחה [בתשובתם המובאת בראבי"ה שם] "ואם דן מורינו על המקוה של מי גשמים, והבאת מדר' שמעון דמכשיר מפני שלא נתכוין לשאוב, לפי דעתינו אין דומה. דפי' לא נתכוין לתלוש המים כי אם הטיט, אבל כאן שמתכוין גם לתלוש המים מודה ר' שמעון אף על פי שחזרו נפלו שלא בכוונה, וכדנניא בתוספתא הטביל בו את הסגים וזכו ממנו ג' לוגין במקוה כשר עקרו מתוכו פסול ור' שמעון מתיר עד שינתכוין לתלוש. ומהמניח הטבלא שהבאת טול לך מה שהבאת, דמשמע אף על פי שהניחה לידוח ולא זקפה דפוסל אף על פי שלא היתה כוונתו שיפלו מן הטבלא למקוה. ומה שהוכיח הרב מהמניח כלים תחת הצינור דהילכ' כר' שמעון, דלמא שאני התם דליכא תפיסת ידי אדם בשאיבתו ותניא בסיפר' (שמיני רפ"ט) דפסול מקוה תלוי בתפיסת ידי אדם.

ומה שכתב רבינו בדברבנן הלך אחר המיקל, לא ידעי' מנליה חוץ מאבל ועירובין וספיקות דרבנן. אבל פלוגת' דתנאי ואימוראי לא שמעינן. אם כן כל הילכות סתם יינן ואיסור מוקצה וברוב מחלוקת בתלמוד הוה לן למימר הכי. ותאיר עינינו ותנוב בשיבה טובה. נתן ב"ר שמעון. שמחה בר שמואל" עכ"ל.

והיינו דפליגי בתרתי, חדא דודאי כה"ג דממלא מים בדלי שנקוב שבא לנקות המקוה חשיב נתכוין ולא דמי להמסנק, ועוד פליגי דכך עיקר מה דפסק ראבי"ה כר' שמעון לא ניחא להו כ"כ. וע"ע באו"ז סי' של"ו שהביא כל הפלוגתא, ותשובות הראבי"ה ורבינו שמחה, והכריע שם כדברי רבינו שמחה עי"ש.

וע"ע בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנ"ט ק"ס וקס"א [נדפס בחלקו גם בתשו' בעלי התוס' להלכות מקואות], שנחלקו בזה רבותינו הראשונים שם אם הלכה כר"ש או כת"ק. [ועי' בחזון נחום ובגלות עליות במתני' כאן שכתבו דר"ש לשיטתו דדבר שאינו מתכוין מותר, ולפי"ז צ"ל הלכה כר"ש דקי"ל בעלמא כותיה].

ומעתה יש לומר דהמהר"ם"י והרא"ש הכריעו בין החולקים, דבאמת הלכה כר"ש כמ"ש ראבי"ה רבו דרביה של מהר"ם, דכיון שלא נתכוין לשאוב כשר, אך ס"ל למהר"ם ותלמידו הרא"ש דכ"ז דווקא בשאיבה בכלי נקוב, אבל בכלי שלם ס"ל דמודה ר"ש דיש לו תורת שאיבה. ולכן התירו לנקות את המקוה רק בכלי שהוא נקוב.

וטעמיהו, דכל סברת ר"ש הוא דווקא במשנתנו דאינו שאיבה בכלי, אלא רק תפיסת יד אדם, ובזה ס"ל לר"ש דבעינן שיהא מדעת, דבלא דעתו לא חשיב

יג. שהוא מקור דברי הרא"ש הנ"ל דשרי לנקות המקוה בכלי נקוב, כמ"ש בתשובה שהובא במרדכי ס"ס תשמ"ו, ונדפס גם בתשו' פ [מהדר' מוה"ק] סי' ק"ז ע"ש, וכן הוא בתשובות מהר"ם מרוטנבורג וחבריו הנדמ"ח סי' תכ"ה עי"ש, שהיא ככל הנראה תשובה שכתב להרא"ש, וכמ"ש בתשו' הרא"ש הנוספות סי' נ"ו, שכ"כ לו מהר"ם בתשובה.

תפיסת יד אדם, [ולא נעשו שאובין עי"ז לדעת הרא"ש], אבל היכא שנשאבו המים בכלי הרי דל מהכי את דעתו לשאיבה, כל שבאו המים בכלי [אם לא שהעלן לנגבן דזה ודאי ליתא כאן], נעשו שאובין.

ויש לבאר עוד, דבשאיבה מדעת א"צ כלי שלם, וגם בסגוס ובהמסנק את הטיט נפסלו המים, והיינו משום דעצם המעשה שאיבה הוי תלישה, ונעשו המים שאובין גם בלא כלי, אבל בשאיבה שלא מדעת, שאין כאן מעשה תלישה בהשאיבה עצמה, בזה בעי דווקא כלי, דכינוס המים בכלי הוא דעביד להמים תלושין.

וע"כ ס"ל למהר"ם והרא"ש דה"ה בכלי נקוב דלא עביד ליה תורת שאובין בכלי כיון דאינו כלי, וכל פסולו הוא משום תפיסת יד אדם וכש"נ, בזה דווקא שבא לשאוב ולמלאות המקוה, אבל כשבא לנקות המקוה כמו במשנתינו, ובעובדא דהרא"ש שם, בזה כל פסולו הוא רק מחמת שעושה מעשה שאיבה בידים, ובזה הוא דקי"ל כר' שמעון דבאינו מתכוין לכך שרי.

עוד יש לומר בזה באופן אחר, דבמנקה את המקוה בכלי נקוב חשיב שלא נתכוין לשאוב, שהרי בכלי נקוב שאינו מחזיק את המים, וע"כ ס"ל דשרי לנקות בזה, אבל כשמנקה את המקוה בכלי שלם, אף שלא נתכוין לשאוב מ"מ כיון שממלא מים בכלי שלם הרי המעשה בעצמו הוא בהכרח מעשה שאיבה, וא"צ עוד כוונה דמעשיו מוכיחין. **ויש** להוסיף בזה, ע"פ מה שהבאנו לעיל מהחזון נחום והגלות עליות הנ"ל,

דטעמיה דר"ש הוא משום דר"ש לשיטתו דדבר שאינו מתכוין מותר, ולפי"ז צ"ל הלכה כר"ש דקי"ל בעלמא כותיה.

ולפי"ז י"ל דהנה מודה ר"ש בפסיק רישא, ובפשוטו הכונה דפס"ר חשיב נתכוין. [ואכמ"ל בזה], וא"כ הוא הרי יש לומר דבמילא בכלי נקוב ובסגוס ומסנק אינו פסיק רישא שישאב עמו מים, אבל בכלי שלם שאינו נקוב הוא פסיק רישא, ובזה מודה ר"ש.

אמנם מלשון הרא"ש שם סוף סי' ח' שהביא מקור הדברים מהתוספתא דקסטלין ומהתוספתא דתלמי דדנוקבו מעין זקנו, מבואר שהוא הלכתא בדין שאובין דבכלי נקוב לא נעשה שאוב, ועי"ש דע"כ שרי גם לטבול בכלי נקוב שמשך לתוכו מים.

וע"כ מבואר כמש"כ באופן הראשון, דשאובין דעלמא דבאו המים לכלי מאליהם, היינו דווקא בכלי שלם, אבל כשיש תפיסת יד אדם בזה נעשה שאוב ג"כ בכלי נקוב, אלא דבזה מותר במקום שלא נתכוין לשאוב לדעת הרא"ש, וכמשנ"ת.

ומה שהביא הרא"ש בפסקיו למתני' דהמסנק כראי' להא דיש שאובין גם בלא כלי, אינו משום דס"ל דהלכה כת"ק, אלא היינו רק להביא מקור לפסול תפיסת יד אדם, אבל באמת משנתינו אינה להלכה, דהלכתא כר"ש דפטור משום דאינו מתכוין.

אך קשה בכל זה, דהטור בסעיף מ' כתב "כלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא, אינו חשוב עוד כלי לפסול המקוה, וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה מכל מקום אין להקל

לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה" עכ"ל.

ומבואר דרך בכלי נקוב כזה, דהיינו כל שהוא, אין לעשות מקוה בתחילה, אבל בכלי שהוא נקוב נקב המטהר אותו או כשפה"נ, שפיר שרי לעשות מקוה בתחילה, והרי זה תימא רבתי לפמשנ"ת דבזה כו"ע מורו, דאין לעשות מקוה להדיא בכלי מנוקב, דמאי שנא מסגוס והמסנק דפסול.

והנה בב"י כתב שלא מצא תשובה זו [ועי"ש בב"ח מה שנדחק בזה], אמנם בתשו' הנוספות בתשו' הרא"ש [מהדר' מכון ירושלים] סי' נ"ה הביאו תשובה זו מכת"י, ושם הביא הרא"ש לדברי המהר"ם הנ"ל ששלח לו דאין המקוה נפסל בכלי נקוב.

והוסיף ע"ז הרא"ש: "הרי כתבתי לך שהכריעו הגדולים דלא בעינן כשפופרת הנוד לבטלו מתורת כלי לענין שאיבה וסגי בנקב כל שהוא כשהוא למטה משוליו. אפילו הכי אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ולהביא כל המים בכלי מנוקב, אלא דווקא כמו ששנוי במשנה בשוקת יהוא, והוא שהיא עומדת במקום אחד והמים מקלחין לתוכה או קסטלין המקלח מים בכרכין או מעיין היוצא לתלמי, אבל לא מלאני לבי לעשות מעשה להקל להביא מים בכלי מנוקב וגם אתה לא תעשה כן, ושלום. כנפש אשר בן הר"ר יחיאל זצו"ל עכ"ל הרא"ש בתשובה שם.

ומלשון הרא"ש משמע לכאורה דאף דהתיר מהר"ם בנקב כ"ש היינו דווקא באופן שבאו המים מאלוהין, אבל לעשות בזה מקוה בתחילה לא, והיינו לכאו' מהאי טעמא שביארנו דבזה יש פסול אחר דתפיסת יד אדם. וע"כ כתב הרא"ש שלא מלאני לבי לעשות מעשה להביא מים בכלי מנוקב, והיינו כל כלי מנוקב אפילו כשפה"נ.

אמנם הטור הבין דכונת הרא"ש שלא מלאו לבו להקל רק בכ"ש אבל בשפה"נ שפיר מקל, וע"כ הוסיף 'בכלי מנוקב כזה', ולפי"ז באמת קשה סתירת דברי הרא"ש, וצ"ע.

[וקצת] סמך להבנת הטור דהנה הרשב"א כתב "והוצרכתי לזה, לפי שראיתי מי שנשתבש להתיר לשאוב בכלי מנוקב ולעשות מקוה [לכתחילה]", ולא מצינו מי שסבר כן זולת הרא"ש להבנת הטור. אמנם לדעת הראב"ד, דאין פסול ג' לוגין בנעשה בידי אדם רק ברוב המקוה, הרי דכן הוא ההלכה, דשרי לשאוב בכלי נקוב, ויתכן דלזה כונת הרשב"א, וצ"ע.

והנה כעין הסתירה בדברי הרא"ש, הקשו האחרונים ג"כ סתירה בדברי השו"ע בסי' ר"א שסותר פסקי עצמו בזה"ל.

דהנה בסעיף ל"ט הביא השו"ע "זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן, אבל אם נתנם אדם למקוה

יד. [ועי' בביאור הגר"א בכ"מ שכתב דא"ז קושיא, וכ"כ בתשו' מהר"ם לובלין סי' ק"ב הובא בהג' הגר"ש איגר לריש שו"ע או"ח שנדפסו בסה"ז 'טוב משה' ע"ש].

הרי זה פוסל, שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונזדלפו מאליהם ברגליו למקוה, פסלוהו".

ובסעיף שאח"ז הביא השו"ע "כלי שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה, ומכל מקום אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה".

ומבואר דבנקב כשפה"נ יכול לעשות מקוה בתחילה וצ"ב מ"ש מזילף בידיו וברגליו שהביא השו"ע בסעיף ל"ט דפסול.

וכבר הקשה כן הט"ז בס"ק מ"ז, ותי' דלא חשיב כה"ג שאוב משום דכיון שהמים שבדלי נשפכים תמיד ממנו לתוך הבאר דרך הנקב הוה כאילו לא נפסקה והוי חיבור, עי"ש מה שביאר בזה.

ולפי"ז לא קשה גם בדעת הרא"ש, דלנקות את המקוה שרי מטעם זה, אמנם בלשון מהר"ם והרא"ש לא משמע דהוא מהאי טעמא, גם עצם סברת הט"ז צ"ע מאוד כמש"כ הבית מאיר ועוד אחרונים.

וע"ע בש"ך בס"ק מ"ו שכתב דכיון ששואב המים משם א"כ ודאי לא ניח"ל שיפלו המים לשם, והוי ממילא עי"ש. ועי' בבית מאיר שם מה שביאר בכוונתו, דבהא ת"ק מודה לר"ש לא מהני באינו מתכוין, ורק בסגוס פליג כיון דניח"ל שישובו המים למקוה, וכונת נפילה מיהא בעינן.

והדבר צ"ב טובא לומר כן דלת"ק בעינן או כונת שאיבה או כונת נפילה, אבל תרוויהו הרי ודאי א"צ וצ"ע. גם עיקר דבריו לחלק בין סגוס להך דלנקות את המקוה, צ"ב דהא במתני' דידן דהמסנך בא לנקות את המקוה, וע"ז קאמר ת"ק דהיה תולש ומשך הימנו ג' לוגין פסול, ומאי שנא בבא לנקות את המקוה שאינו חפץ בטיט אבל במים הוא חפץ.

ועכ"פ לדבריו ג"כ לא יתיישב מה שמדוקדק בלשון הטור והשו"ע סעיף מ', דשרי לעשות נמי מקוה בתחילה בכלי מנוקב כשפופרת הנוד, דהתם ודאי ניח"ל, ומבואר דהבין כמש"כ בדעת הרא"ש דכה"ג מודה וכש"נ. [וע"ע בחזו"א תנינא ג' ס"ק י"א, ועי' עוד בקהילות יעקב מה שכתב בזה].

סימן יג

טיט הנרוק

אלא דצ"ב מש"כ התוס' דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה, דהא ודאי אינו כן כמבואר להדיא במתניתין דידן, וגם ר"י לא פליג אלא כשהמים צפין ע"ג ולא בכל מילי, אלא אע"ג שהוא משלים אין טובלין בו. ודברי התוס' צריכים ביאור. ובאמת בר"ש כאן ליתא.

ואי נימא דכונתם רק דכן משמע מדברי רש"י אבל האמת אינו כן, הרי צ"ב טפי אמאי הקשו רק דליכא יוכיח ולא הקשו מהא דלהדיא במשנתנו מבואר דגם בתערוכת א"א לטבול בו עכ"פ מן הצד, ומהא איכא למילף לאויר שבסכך, ודלא כמשמעות רש"י דרק בפ"ע לא אבל בתערוכת שרי לטבול בטיט.

והנראה פשוט בזה דמתחילה ס"ל להתוס' דטיט הנרוק דפרק ז' מ"א שהוא מעלה ואינו פוסל אינו הך טיט דמתניתין, דהרי במשנתנו לא הוזכר כלל דמיירי בטיט הנרוק, אלא שיעורים אחרים נאמרו בו, [ועי' לקמן פ"ט מ"ב דהרבה מיני טיטין איכא ועי' לקמן], ובטיט הנרוק אין מטבילין בו כשהוא לעצמו כמ"ש רש"י, והבינו התוס' דבשעה שהוא משלים כן מטבילין בו.

וע"כ הקשו התוס' רק דא"כ לא הוי יוכיח להא דאויר סוכה. אבל משנתנו דמטבילין במים ואין מטבילין בטיט לא קשיא להו דשפיר יש לומר דלאו טיט הנרוק הוא

מתני' פ"ב משנה י' "מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט, ר"א אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר"י אומר במים וטיט. באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפים על גביו, אם היו המים מצד אחד מודה ר' יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט".

וכתב הר"ש כאן "מודה ר' יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. ומיהו איצטרופי מצטרף להשלים למ' סאה, כדאמרינן בסוף פרק קמא דסוכה (דף י"ט ע"ב) טיט הנרוק מצטרף למ' סאה, והטובל בו לא עלתה לו טבילה, ומיהו בקונטרס פי' שם והטובל בו במקוה שכולו טיט לא עלתה לו טבילה, ואין זה יוכיח דה"נ כולו אויר פסול, אלא במקום שמצטרף ומועיל להכשיר את המקוה מים למ' סאה קאמר דלא עלתה לו טבילה". וכ"כ הרא"ש כאן.

וכעיי"ז כתבו התוס' בסוכה שם "טיט הנרוק יוכיח - פירש בקונטרס כדתנן במסכת מקואות (פ"ז מ"א) ואלו מעלין ולא פוסלין השלג והברד והכפור והגלד והמלח וטיט הנרוק, ומעלין היינו משלימין אבל בפני עצמו לא. וקשה דמה יוכיח הוא זה, דאויר נמי בפני עצמו לא, ואין זה יוכיח דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה, ולא דמי לאויר דאין ישנים תחתיו אפילו בשעה שהוא מצטרף". [וע"ע בתוס' רבינו פרץ שם].

כלל, ובטיט הנרוק שפיר מטבילין כשמצטרף למ' סאה.

וע"ז מתרצי התוס' דטיט דמשנתינו היינו טיט הנרוק, ומטבילין במים ואין מטבילין בטיט גם בטיט הנרוק, ומ"מ מצטרף למ"ס, וע"כ א"ש דהיינו יוכיח לאויר בסכך.

ומעתה, אחר שפירשו דמשנתינו היינו טיט הנרוק ע"כ קשיא להו סתירת השיעורים מטיט הנרוק המבו' בגמ' בזבחים לשיעורים דמשנתינו, עי"ש בהמשך דבריהם מה שכתבו בזה.

אבל בדעת רש"י שפיר יש לומר דטיט דמשנתינו אינו טיט הנרוק, ובטיט דמשנתינו הוא דאינו יכול לטבול בו אבל בטיט הנרוק, שפיר יכול לטבול בו אבל לא במקוה שכולו טיט וכמש"כ רש"י. [שו"ר בערוך לנר בסוכה שם שכ"כ בדעת רש"י].

עוד יש לומר בדעת רש"י, דגם א"נ דמשנתינו בטיט הנרוק מיירי, עכ"פ לא רצה להכניס עצמו בפלוגתא דר"א ור"י, דהא לר"י מטבילין בטיט, ע"כ נקט המוסכם דבפ"ע אין מטבילין בו, ובאמת צ"ב בשיטת תוס' דלר"י לכאור' ליכא ראייה וצ"ע אם שייך להביא ראייה מעומד בצידו.

אמנם עדיין צ"ע קושיית התוס' לשיטת רש"י, דמקוה שכולו טיט אי"ז יוכיח לאויר שבסוכה, דבאויר גם היכא שמצטרף עם הסכך הכשר הרי אין ישנים תחתיו.

והנראה בזה בשיטת רש"י, דבאמת עיקר הראיה היא להא דשייך השלמת שיעור במה שא"א לטבול בו, והיינו טיט

הנרוק שהוא מעלה ואינו פוסל, [וצע"ק למה לא הביאו שאר המנויין שם], והיינו דיש שם מקווה מים של מ"ס אף שבתוך המים יש [מיעוט] תערובת טיט שאינו מים, וה"נ בסוכה יש כאן שיעור סכך אף שיש בו מעט אויר שאינו סכך.

ומה שבתערובת טיט ומים מטבילין לדעת רש"י, אינו משום דכה"ג שרי לטבול בטיט, אלא היינו משום שבתערובת פקע מינה שם טיט ונעשה 'מים עכורין', שהם כשרין לטבילה, משא"כ אויר דלעולם שמו עליו, דלא חל תערובת על הסכך, אבל זה ברור דאין הטעם דכיון שמשלים לשיעור ממילא יהא אפשר לטבול בו, כפשטות לשון התוס', דודאי אין זה סברא, אלא כמשנ"ת דבתערובת שניא.

ופלוגתא דר"א ור"י אי במים צפין חשיב תערובת, ובטיט מצד אחד מודה ר"י דאינו תערובת. [וכן מבואר להדיא במאירי ובראבי"ה בפ"ה הפלוגתא], אבל בסכך שהאויר לעולם עומד בפ"ע, ע"כ א"א לישן תחתיו.

וכן מבואר בערוך ערך טיט [הובא באו"ז], דטיט שמטבילין בו היינו כשהוא בתערובת, ועתה יש מים עכורין אלא שאם יפרידו המים זכים לבדם [היינו שיסננום] יהיו פחות ממ"ס, והיינו דבזה כו"ע מודו דטובלין בו, אבל להשלים משלים גם באופן דמשנתינו שעומד לעצמו.

וכה"ג ודאי פוסל אם שאבן ולא אמרינן דאין פסול בתערובת.

וואם יהא מ"ס טיט הנרוק, ואח"כ ניתן בו ג' לוגין שע"י הך ג' לוגין עצמן יהא מים צפין ע"ג, יהא תלוי בפלוגתא דג' לוגין

הבאין כאחד עם המ' סאה עי' באליה רבה
ריש פרקין ובתוספתא שם ובחזו"א].
וקשה ממתני' דידן, דמבואר דיש עוד מיני
טיטין דאין טובלין בו, והאיך קאמר
בפשיטות דשאר כל הטיט מטבילין בהן.

והנה לקמן פ"ט מ"ב איתא דטיט הוין וטיט
היוצרין חוצצין, ושאר כל הטיט
[שאינו טיט הוין] מטבילין בו כשהוא לח,
[והיינו נמי טיט טופח שאינו חוצץ כמבואר
בתוספתא רפ"ז].
וע"כ מבואר דהתם מיירי בתערובת גמורה
של מים וטיט, ולא רק שהמים צפין
על גביו, ובזה כו"ע מודו דמטבילין בהם,
דאינם טיט אלא מים עכורין, וכמו שנתבאר.

מקוואות פרק שלישי

סימן יד

קרא עליהן שם פסול

כשרים על כל אחד מהן הרי אלו פסולין, שכל המקוה כולו שנפסל כמים שאובין הוא חשוב, וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי."

ומשמעות הדברים בדברי הרמב"ם לכאורה, דמקוה חסר שנפלו לו ג' לוגין, לדעת ר' יוסי דקרא עליהן שם פסול, הרי כל המים כולן כמים שאובין הם חשובין, וכאילו כל מימיו נשאבו בכלי, ולא רק הני ג' לוגין.

ומעתה מבואר היטב, דבהא פליגי ר' יוסי ור' יהושע, דלר' יוסי נעשו כל המים שאובין ולכן גם בנחלק המקוה עדין מים שאובין הן ופסולין, משא"כ לר' יהושע דרק חל פסול במקוה אבל לא נעשה כולו שאוב, ולכן כשנחלק המקוה ועתה אין ג' לוגין בכל מקוה, אין פסול של ג' לוגין.

והנה לכאור' לפי"ז לדעת ר' יוסי, מים אלו שבמקוה שנפסלו בג' לוגין ונעשו כולן שאובין, אם יפלו הם לתוך מקוה מים כשרים אחרים פחות ממ' סאה, יפסלו גם הם אותם בג' לוגין, כמו מים שאובין עצמן, כיון דכמים שאובין הם חשובין.

מתני' ריש פ"ג "רבי יוסי אומר, שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרים, מפני שלא נקרא עליהם שם פסול, אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו ג' לוגין ונחלק לשנים פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול, ורבי יהושע מכשיר, שהיה ר' יהושע אומר כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין וחסר אפילו קורטוב כשר, מפני שחסרו לו ג' לוגין, וחכמים אומרים לעולם הוא בפיסולו, עד שיצא ממנו מילואו ועוד."

ומבואר במתני' דטעמא דר' יוסי דפסול גם במקוה שיש בו מ"ס ונחלק היינו משום דנקרא עליו, על המקוה, שם פסול, ולכן גם בנחלק המקוה, ואין כאן עתה ג' לוגין כאחד, עדיין הוי מקוה פסול, ולא נכשר כשנחלק. וצ"ב במאי פליגי הא גם לר' יהושע נפסל המקוה.

והנה ברמב"ם פ"ה ממקוואות ה"ה כתב "ב' מקוואות אין בכל אחד מהן מ' סאה ונפל לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה, ונתערבו ב' המקוואות הרי אלו כשרין מפני שלא נקרא על אחד מהן שם פסול, אבל מקוה שאין בו מ' סאה שנפל לתוכו שלשה לוגין מים שאובין ואח"כ נחלק לשנים וריבה מים

ולכאו' מבואר מזה בדעת הרמב"ן, דלר' יוסי דקרא עליהן שם פסול, הכוונה היא דנעשה כולו שאוב לגמרי וכמו דין חנ"נ, וא"כ לפי"ז לכאו' צ"ל דגם כשנופל למקוה אחר יפסול שם שוב בג' לוגין, וצ"ע מהתוספתא הנ"ל דמבואר לא כן וכש"נ. [וכבר עמדו בזה האחרונים הנ"ל].

והנראה פשוט בזה דאין כונת הרמב"ן דלר' יוסי נעשה כולו שאוב לגמרי, אלא כל כונתו לאפוקי מדר' יהושע, דהיינו דלר' יהושע לא חל שום איסור בתערובת כלל, רק דהג"ל מים שאובין לא בטלי כשבאו קודם מ' סאה, ולכן אם חסר מהן קורטוב כשר, וע"ז תמה הרמב"ן מדין חנ"נ דנעשה כל התערובת איסור, והיינו דחל פסול בכל התערובת וה"נ הכא חל בהמים פסול דפסולין למקוה מכח המים שאובין שמעורבין בהן, אבל אין הכוונה שנעשה כולו שאוב לגמרי עד שיפסלו גם הם הלאה בג"ל.

[והרי גם בחנ"נ גופיה לא נעשה חפצא דאיסורא לגמרי, כמבואר משיטת הראשונים שביטול בנ"ט תליא בהאוסר הראשון ולא בהחתיכה שנעשית נבילה, ועי' בחי' לחולין משכב"ז].

וגם הר"ן שם דפליג לא פליג אלא דא"א ללמוד מזה לשאר דין חנ"נ, ולא נחלק עם הרמב"ן ביסוד הדין דפסול ג' לוגין.

והנה איתא בתוספתא [הובאה בר"ש פ"ג מ"א] "שתי בריכות של מ' מ"ט סאה זו על גב זו, ונפלו ג' לוגין מים לעליונה, ונפתקו ובאו לתחתונה כשרים, שאני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו ג' לוגין".

הרי מבואר להדיא מדר' התוספתא דאע"ג דהבריכה העליונה נפסלה בג' לוגין שנפלו לה"ט, ונעשית כולה שאוב, מ"מ אין מים הנופלים ממנה פוסלין למקוה התחתונה מצד עצמן, אלא רק משום תערובת הג' לוגין מים שאובין שיש בהן, ואשר ע"כ אני אומר שלמו מ' סאה עד שלא ירדו ג' לוגין.

שו"ר בגידולי טהרה ס"ק כ"ג שהביא ראייה זו מהתוספתא, והוכיח כן עוד מתשור' הרשב"א המיוחסות סי' ר"ל ועוד ראשונים, עי"ש שהאריך בזה, [ועי' בלחם ושמלה ס"ק מ"ט שפקפק בראי' זו, ודחק דהתוספתא קאי אליבא דר' יהושע, וכמו בהמשך התוספתא דקאי לר' יהושע בסתמא].

והנה ברמב"ן בחולין דף ק"ח ע"א [וכ"ה ברשב"א שם] הקשה למ"ד שם דאמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה, דא"כ אמאי מים שאובין פוסלין רק לפי חשבון, הא נימא דכל המים נעשו שאובין מדין חנ"נ, ואפי' חסר עתה קורטוב יש כאן ג' לוגין מים שאובין. ותי' שם דבאמת בהא פליגי רבנן ור' יהושע דמתניתין. [והובא בגליון הגרעק"א במתני'].

טו. ורבינו הגר"א הגיה כ' כ', ונראה הטעם חדא משום דדוחק לומר כהר"ש דמ"ס היינו פחות מג"ל, ב' דסיפא מיירי בכ' כ' ומסתמא גם רישא. וג' דאי מיירי במ"ס א"צ ל'שאני אומר' דודאי הוי כן דשלמו מ"ס קודם הג"ל, ובאמת הגר"א לשיטתו כ' דהוי קולא מדרבנן דשאובין דרבנן.
טז. כמבואר להדיא בר"ש בביאור התוספתא ודלא כמש"כ בחזו"א.

אמנם עדיין צ"ע דגם אי נימא הכי דלא נעשו למים שאובין בעצמן אלא דחייל בהו פסול של מים שאובין, וע"כ אינם פוסלין בעצמן בג' לוגין, מ"מ הם עצמן ודאי פסולין, והכא בתוספתא מבואר דמים אלו כשהם באין להמקווה השני הרי הם מצטרפין שם למ' סאה, וזה ודאי תימא הא מים פסולין הן.

והנראה בזה בשורש ביאור הדבר, מה דמים אלו שנפסלו בג' לוגין אף דנעשה המקוה כולו שאוב כלשון הרמב"ם מ"מ אינם פוסלין בג"ל, דהנה כבר נתבאר בכ"מ, דבפסול מים שאובין למקווה תרתי איכא, חדא פסול שאובין בהמים שהם מים פסולין למקווה, והב' פסול בהקוואה, שהקוה של מים שאובין אינה הקוואה בידי שמים, וביארנו לפי"ז הכשר רבייה והמשכה ואכ"מ.

ומעתה יראה דמקוה זו שנפסלה בג"ל שנפלו לתוכה, אף דנקרא עליהם שם פסול, והיינו דנעשה כולו שאוב כמ"ש הרמב"ם, מ"מ לא נעשו חפצא של מים שאובין שנפסלו המים עצמן, רק שנעשה המקוה מקווה בידי אדם, שכל ההקוואה הרי היא כהקוואה בידי אדם, ואינו פסול במים כלל אלא פסול בקיווי מים.

וא"כ הוא א"ש היטב, דע"כ מים כאלו אינם פוסלין בג"ל, אף שנעשה כאילו כולו שאוב, דהרי לא נעשו חפצא של מים שאובין בעצמן, דבהא הוא דאמרינן הך פסולא דג"ל, אבל מים אלו שלא נעשו שאובין אלא שנפסלה

הקוואתן, אינם פוסלין שוב בהקוואה אחרת וכש"נ.

והנה במשנה ג' איתא "בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין".

ודייק הראב"ד בבעלי הנפש [שער המים סי' ו' הל"ג] דבמתני' דנפלו לו ג"ל מים שאובין כשר ביצא ממנו מלואו ועוד, אבל בור שהוא מלא מים שאובין שכולן פסולין צריך להתחשב עד שיצאו כולם, ולא סגי במלואו ועוד, וכן פסק הרמ"א סעיף כ"ב ועי' בש"ך ס"ק נ"ו שהאריך בזה.

והמבואר בזה כדברינו דבנפילה של ג' לוגין לא נעשה כולו שאוב לגמרי, אלא רק נעשה מקוה בידי אדם הפסול, ולכן כשיצא מלואו ועוד וחשיב שנתחלפו המים ונעשה מקוה חדש כשר, משא"כ במים שאובין ממש שפסולין בעצמן שצריך להוציא את כולם, דאי"ז פסול בהמקוה אלא פסול במים, וכמו שביארנו.

והנה הרמב"ם פ"ד מהל' מקוואות סוף ה"ח כ' "וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומלא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ' שנמצא הכל פסול, ופתח הצינור ונמשכו כולן למקום (אחד) [אחר'] ה"ז מקווה כשר,

יז. כצ"ל וכ"ה בתשו' ריב"ש סי' קכ"ה.

שהשאובה שהמשיכוה כולה כשרה הואיל והיה שם רוב כשר, וכן כל כיוצ"ב" עכ"ל.

הרי מבואר מדברי הרמב"ם דאע"ג דס"ל דשאובה שהמשיכוה כולה פסולה, ולא הוכשר אלא ברבייה והמשכה, מ"מ מקוה שנפסל בג"ל אהני ליה המשכה להכשירו, [שו"ר בגידולי טהרה שם שעמד בזה].

וביאור הדבר עפמשנ"ת לקמן בפרק ד' בסוגי' דרבייה והמשכה עי"ש, דהמשכה לא אהני להכשיר את המים הפסולין אבל אהני להחשיב המקוה שנעשה בידי שמים, וע"כ לפמשנ"ת דפסול ג"ל הוא פסול בהקוואה, ולזה וודאי מהני המשכה וכמשנ"ת, ורק בשאובין גמורין שהמים פסולין בזה בעינן רבייה ג"כ ולא מהני המשכה בכולה, וכמו שביארנו שם, וא"ש היטב.

הנה בהמשך ד' התוספתא הנ"ל "שני מקוואות של כ' כ' סאה זו בצד זו, ונפלו ג' לוגין לתוך אחד מהן ונפתקו ובאו לחבירו כשר, ר' יוסי אומר אם ניטלה מחיצה פסול, אבל רואה אני את דברי ר' יהושע במקוה שיש בו מ' סאה ונפלו לו ג' לוגין וחלקו לשנים שזה כשר להקוות עליו".

וכתב הר"ש דמ"ש ר' יוסי דאם נטלה המחיצה פסול היינו ר' יוסי לטעמיה במתניתין דקרא עליהן שם פסול, ומבואר דלר' יהושע כשר כה"ג, וצ"ב אמאי, הא עדיין הג' לוגין במקומן הם עומדים ולא נחלקו, ומאי טעמא דנימא דלר' יהושע כה"ג כשר הא נפלו לוגין קודם שיבואו עליהם מ' סאה.

ואמנם ביחס להכ' סאה השניים שייך לומר שקדמו להם הארבעים סאה קודם שיבואו הג' לוגין, או דעכ"פ באו כאחת ואינו פוסל כמ"ש הגר"א, אבל כלפי הכ' סאה שאליהם נפלו הג' לוגין מתחילה הרי לא קדמו מ"ס אלא הג"ל הם שקדמו, ואמאי יטהרו בהתערבות שני המקוואות.

והנראה בזה, לפמשנ"ת דלר' יוסי 'קרא עליהם שם פסול' היינו דחל פסול בהקוואה, וכיון שההקוואה של הכ' סאה במקומה עומדת ואין כאן הקוואה חדשה, הרי דגם המים בפסולן הם עומדין, וכיון שמקוה זה הוא גם מכח ההקוואה של הכ' סאה הפסולין הרי א"א להעשות כאן מקוואה כשר.

אבל לר' יהושע דפליג אהא דקרא עליהן שם פסול, וס"ל דהוא רק הלכתא דהג"ל לא בטלו במי המקוואה, וע"כ ס"ל דבנחלקו כשר, וכש"נ.

וע"כ לר' יהושע כה"ג כשר, דעתה שנפתקו הכ' סאה הללו שנפל בהן ג' לוגין בכ' סאה אחרים שבהם לא נפלו ג' לוגין הרי שבטלו הג' לוגין בהכ' סאה הכשרים, דעליהם אין הלכתא דאינם מבטלין, כיון שלא היתה נפילה בהן, וע"כ לר' יהושע כה"ג נמי כשר.

והנה ברשב"א בשער המים אות ח' כתב "וכבר נתבאר למעלה דג"ל מים שאובין פוסלין את המקוה בין בתחילתו בין

ולפמשנ"ת נראה דס"ל להרשב"א דשם המקוה נקבע ע"פ הג' לוגין שבתוכו קודם שנשלם המ' סאה, וע"כ כמו שנקבע לגבי שם מקוה בידי אדם, ס"ל להרשב"א דה"ה דג"ל קובעים לשם הוית מקוה ע"י טהרה.

בגמרא, ומסתברא דהוא הדין לשלשת לוגין שנזחלו למקוה ע"י דבר המקבל טומאה, וע"ש בסוף שער ט' דאינו נכשר עד שיצא ממנו מלואו ועוד. וכן הביא במאירי פ"ה מ"ג בשם יש מפרשים. ומשמע שאינו מוסכם. וצ"ב מנ"ל להרשב"א הא.

סימן טו

חילוק כלים בפסול ג' לוגין

מים שאובין אם נפלו למקוה שהן פוסלין אותו כמו שהזכרנו כמה פעמים אם נפלו מארבעה חמשה כלים אינן פוסלין עד שיהו כולן משלשה כלים או פחות, וזו היא סברת יוסי בן חוני והוא בלתי נכון. והוא אמרם לפי חשבון כלים ויוסי בן חוני היא.

ור"ל דממה שאמרו 'יוסי בן חוני הוא' משמע דלא קיי"ל כוותיה. וכבר תמה הרשב"א בשער המים שער ו' ועוד הראשונים ע"ד הרמב"ם דאין להם טעם דהא סתם מתני' דידן כוותיה דיוסי בר חוני, ואיך כתב הרמב"ם דבלתי נכון הוא, וגם הרמב"ם גופיה בהלכותיו פ"ה ממקואות ה"א פסק כיוסי בן חוני.

והנראה בזה, דהנה בביאור הך מילתא דשנים ושלשה כלים מצטרפין, וארבעה אין מצטרפין, בפשוטו הוא ענין צירוף, וכמו דלר"ע דווקא מכלי אחד מצטרף ופוסל, אבל בכמה כלים אפי' בב' כלים לא חשיב נפילה אחת של ג' לוגין ואינו פוסל, ה"נ לרבנן דווקא ב' או ג' כלים מצטרפי

פ"ג משנה ד' "מכלי אחד, משנים ומשלשה, מצטרפין, ומארבעה אין מצטרפין".

והנה במתני' בתמורה סוף פרק קמא אמרינן "אין מים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון". ופי' בגמ' שם דף י"ב ע"ב "אלא אמר רבה לפי חשבון כלים, ויוסף בן חוני היא דתניא, שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשנים ושלשה כלים, ואפי' בארבעה וחמשה כלים פוסלים את המקוה, יוסף בן חוני אומר, בשנים ושלשה כלים פוסל את המקוה, בארבעה וחמשה אין פוסלין את המקוה".

ופירשו הר"ש ושאר הראשונים דר' יוסי בר חוני היינו רבנן דמתניתין, והקשו אמאי לא מיייתי בגמ' בתמורה שם למתני' דהכא ולימא רבנן היא, אלא דניחא ליה לאתויי בריתא לפי שנזכר בה שם התנא להדיא, עי"ש.

והנה הרמב"ם בפיה"מ תמורה פ"א מ"ד כתב וזה לשונו: "וכן שלשת לוגין

לפסול ג' לוגין למקוה, אבל בארבעה כלים לא חשיב נפילה אחת ולא מצטרפי לפסול ג' לוגין למקוה.

והנה בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ג' [הלכה ח'], כתב "ואני תמה על בעל קרי למה אמרו בו שנים ושלשה כלים ולא ארבעה, ואפשר מפני שאין פחות מג' קבין נראין כטבילת הגוף ומש"ה אין חשובין להצטרף". וצ"ב מה הוקשה לו על בעל קרי יותר מפסול ג' לוגין למקוה.

והנראה בזה, דהנה בפי' רבינו גרשום בתמורה דף י"ב ע"ב כתב וזה לשונו: "יוסף בן חוני אומר. אם היו אותן ג' לוגין בב' או בג' כלים ונפלו בו פסלוהו כיון דבכל כלי לוג או יותר מלוג הוי דבר חשוב ופסול, אבל אם אותן ג' לוגין מחולקין בד' או ה' כלים דאין בכל כלי לוג או יותר מלוג לא הוי דבר חשוב לפסול המקוה".

וכן כתב רש"י שם ד"ה בב' או ג' כלים "שנפל לוג שלם מכל כלי, פסול, אבל מד' או ה' כלים שאין לוג שלם נופל באחד לא פסלוהו"

ומבואר דטעמא דארבעה אין מצטרפין אינו משום חסרון צירוף אלא היינו משום דליכא לוג בכל אחד, ופחות מלוג אין לו חשיבות כלל ובטל ברוב מים כשרין וע"כ אינו מצטרף לג' לוגין.

ומעתה א"ש ד' הראב"ד דע"כ הוקשה להראב"ד דהא ניחא בפסול ג' לוגין למקוה, אבל בבעל קרי שנטהר בט' קבין מה אכפת לן מכמה כלים הוא, ותי' הראב"ד דגם בזה יש ענין של ג' קבין בכל פעם.

שו"ר שכ"כ הראב"ד להדיא בשער המים סי' ד' וזה לשונו: "ושלשת לוגין שהן פוסלין במקוה חסר, לא שנה שנפלו בו בבת אחת ולא שנה שנפלו בו לוג לוג, אבל פחות מלוג לוג לא".

וכ"כ הרשב"א בשער המים אות ו' "פירוש דבעינן שיהא לפחות לוג אחד מן הכלי, ואותו שנפל ממנו פחות מלוג כמאן דליתיה", וכ"כ במאירי כאן ועוד ראשונים, [ועי' בב"י שלא ראה דברי כל הראשונים בזה].

ונראה עוד דמדוייק כן בלשון המשנה שכ' 'ואם נתכוין לרבות אפילו קורטוב', ולא אמר אפילו כמה כלים, ומשמע דהחסרון הוא בכמות המים ולא בכמות הכלים.

ומעתה יראה בדעת הרמב"ם, דס"ל דהן אמת דמתני' דתמורה אליבא דר' יוסי בר חוני מתפרשא כדברי הראשונים הנ"ל, וכלישנא דמתני' שם "אין המים שאובין פוסלין אלא לפי חשבון", ולישנא דחשבון שייכא רק אי נימא דהוא חשבון שבכל כלי יש רק לוג אחד, אבל אם הוא רק הלכתא דבעינן צירוף של ג' כלים לא יותר, מה לשון 'חשבון' שייך בזה.

אך כ"ז ס"ל להרמב"ם בפירוש המשנה בתמורה אליבא דיוסי בן חוני, אבל במשנתנו דאמרינן 'מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין ומארבעה אין מצטרפין', בזה ס"ל להרמב"ם דמשנתנו לא משום דבעינן לוג בכל פעם כיוסי בן חוני הוא, אלא הוא דין אחר דבעינן צירוף כלים שיהא נפילה

נפילה, ס"ל דלא מהני גם בנתכוין לרבות, דהא ס"ס אין לוג בכל נפילה, וקורטוב בפ"ע בטיל בהמקוה. [שו"ר קצת מזה במרכה"מ עי"ש].

ומעתה א"ש היטב דהרמב"ם כתב דאין הלכה כיוסי בן חוני, דהיינו דבעינן לוג בכל פעם, אבל מ"מ בעינן ב' או ג' כלים כמבואר במתני' אבל לא מטעמיה דיוסי בן חוני, אלא מטעם דמתני' דידן דבעינן צירוף וה"ה לבע"ק, אבל בנתכוין לרבות אפי' קורטוב כל השנה מצטרפין לג' לוגין כמ"ש במתניתין, וכמשי"נ.

אמנם הר"ש ושאר הראשונים לא נקטו כן, אלא דמתני' ויוסי בן חוני היינו הך, ונראה משום דבתוספתא למשנתינו מיייתי להא דאבא יוסי בן חוני גם לבעל קרי, וא"כ א"א לחלק כמשי"כ, וע"כ דחד דינא הוא עם משנתינו, וע"כ צ"ל דשייכא גם בבעל קרי וכמ"ש הראב"ד.

אך מהא דמהני נתכוין לרבות משמע כמשי"כ בדעת הרמב"ם בביאור משנתינו, דמשום חיסרון צירוף הוא.

אמנם נראה דהנה בהא דנתכוין לרבות נחלקו רבותינו הראשונים, דהנה בראב"ד כתב דהיינו שנתכוין מתחילה ליתן ג' לוגין, וכ"כ המהר"ם מרוטנבורג בפירושו כאן [הובא בתוס' יו"ט], ובתשובה [דפוס פראג סי' קצ"ג].

אמנם ברשב"א בשער המים הקצר אות ו' כתב וזה לשונו: "במה דברים אמורים כשנפלו שם שלא במתכוין, אבל אם נתנן שם

אחת של ג"ל וג' כלים מצטרפין וארבעה אין מצטרפין למיהוי נפילה אחת של ג' לוגין.

וטעמיה נראה מהא דאמרינן כן במתניתין גם בבעל קרי, דהרי בבע"ק ליכא חילוק לכאורה בין ג' קבין או פחות, ומהכ"ת דיהא חילוק בין שלשה כלים לארבעה כלים, וכמו שהקשה באמת הראב"ד המובא לעיל, וע"כ פשיטא ליה להרמב"ם דמתניתין דידן לאו יוסי בן חוני הוא, אלא תנא אחרינא דס"ל דיש הלכתא של צירוף כלים דדוקא ב' או ג' כלים מצטרפין וארבעה אין מצטרפין.

והך מילתא שפיר יש לומר דשייכא ג"כ בט' קבין, דצירוף של יותר מג' כלים לא חשיב נפילה אחת וגם בט' קבין בעינן נפילה אחת כמו דבעינן בפסול ג' לוגין מים שאובין למקוה.

אבל יוסי בן חוני דס"ל דמשום דבעינן לוג בכל נפילה הוא דבעינן ג' כלים, א"כ בבעל קרי הא לא שייך זה כלל, וע"כ יתכן דגם בד' וה' כלים מטהר בט' קבין.

עוד יש לומר בזה, דפשיטא ליה להרמב"ם כן דמתני' לאו מהאי טעמא הוא, מדמבואר בסיפא דמתני' דבזמן שנתכוין לרבות אפילו קורטוב כל השנה מצטרפין לג' לוגין, והנה אם טעמא דמתני' הוא משום דבעינן לוג בכל נפילה, ס"ל להרמב"ם דאין טעם לומר דנתכוין לרבות שאני, וע"כ דמתני' משום חיסרון צירוף הוא, ובנתכוין לרבות שפיר מצטרפי.

אבל יוסי בן חוני ומתני' בתמורה דס"ל דהטעם הוא משום דבעינן לוג בכל

במתכוין אפילו מעשרה כלים ואפילו לזמן מרובה מצטרפין ופסלוהו", ומבואר דהך נתכוין לרבות היינו שהיתה הנפילה בכונה לרבות את מי המקוה, ולא שיתכון ליתן ג"ל דווקא.

וכ"כ ג"כ במאירי כהרשב"א, וכן הוא משמעות לשון הרמב"ם פ"ה ממקואות ה"א שכתב "אם נתכוין לרבות את מי המקוה". וכ"כ רבינו הגר"א בביאורו.

וא"כ יש לומר דהך נתכוין לרבות של הראב"ד מהני גם ללוג אחד, דכיון נתכוין ליתן ג' לוגין, כבר בטיפה ראשונה היא חלק מהג"ל, אבל נתכוין לרבות של הרמב"ם שנתכוין לרבות את מי המקוה זה מהני רק במשנתינו, וכמו שנתבאר. [אמנם בביאור הגר"א מבואר הטעם דכיון שנתכוין לרבות לא בטיל, וא"כ א"ש גם דלא בטיל פחות מלוג].

מקוואות פרק רביעי

סימן טז

תורת כלי לענין שאובין

בשם כלי המקבל טומאה, וקמ"ל דאף כלי גללים שאינם חשובים כלים לענין טומאה מ"מ עבדי שאובין.

ויל"ע מה ביאור מסקנת המשנה, אי קמ"ל דא"צ כלל שם כלי לענין שאובין, וכל שיש לו בית קיבול מים שפיר הוי שאובין, אע"פ דלית ליה כלל שם כלי.

או דבאמת בעינן שם כלי להעשות מים שאובין, אלא דגם כלי גללים וכלי אבנים שם כלי עליהם לכל מילי אף שאינם מקבלים טומאה משום דממעטינן להו מקרא, וכמו שמצינו [כלים פ"י] דכלי גללים חשיבי כלים לענין צמיד פתיל אע"פ שאין מציל בצ"פ אלא כלים, ה"נ חשיבי כלים לענין שאובין. [ולענין מי חטאת הרי בעי כלי כמפורש בקרא, וע"כ דבאמת חל עליה שם כלי לענין זה].

וכן משמע לכאן בלשון הר"ש שכתב "לפסול המקווה חשיבי" היינו חשיבי כלים. וכ"כ רש"י בשבת דף ט"ז ע"א "ואפילו כלי גללים - שאינם קרויין כלים לענין קבלת טומאה הוו כלים לענין שאיבה". וכ"כ המאירי כאן.

אמנם הריטב"א בשבת דף ט"ז ע"ב כ' וז"ל: "ואחד כלים קטנים ואפי' כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין במינם מקבל

פ"ד מ"א "המניח כלים תחת הצינור, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, פוסלין את המקווה". ופי' הר"ש במהדורא קמא: "[אפי'] כלי גללים דלא חשיבי כלים לענין קבלת טומאה, לפסול המקווה חשיבי".

ובמהדו"ב [מכת"י רב"א] כתב הר"ש "ועוד י"ל דרבנות דכלי גללים משום דלא מקבלי טומאה והוי הוייו ע"י טהרה כדפרישית לעיל".

והיינו דכונת המשנה לומר דאע"ג שאינם כלים המקבלים טומאה, ואין כאן פסול של הוייתו ע"י דבר המקבל טומאה, מ"מ יש כאן פסול של שאובין.

אך זה צ"ע טובא, דהא כהך מתני' איתא גם בפרה [פ"ה מ"ה] ובידים [פ"א מ"ב] והתם ודאי לא אתא לרבוויי כיון דלי ליה תורת כלי לענין טומאה, וה"נ כאן לענין שאובין ע"כ הביאור הוא דאתא לרבוויי דנעשה שאוב אף דאין לו תורת כלי לענין טומאה.

ועכ"פ לביאור הראשון בר"ש מבואר דהיה ס"ד דדין כלי לענין שאובין תליא

טומאה ולא חשיבי כלי לענין קבלת טומאה, אפ"ה פוסלים את המקוה, דלגבי פסול מקוה בכל שיש לו קבול סגי לן, ולאפוקי דבר שאין לו קבול, כגון טבלא שאין עליה לבזבו וכיוצא בו".

ומבואר דס"ל להריטב"א דא"צ כלל שם כלי לענין שאובין, וסגי בבית קיבול מים כל שהוא, אף דלית ליה שם כלי כלל, ודלא כמשמעות לשון רש"י והר"ש דחשיבי כלים לענין זה.

וכן מבואר לכאור' משיטת הרוקח [הובא בב"י] דטבלה שיש לה לבזבו מג' רוחות ג"כ עושה שאובין, היכא שעומד לקבלה, אע"ג דלענין טומאה נראה פשוט שאינו מק"ט, וכמש"כ להדיא הראב"ד בעדויות פ"ג מ"ט עי"ש. [אמנם עי' בתוס' יו"ט פ"ב מכלים מ"ו שנקט דגם לענין טומאה טבלה שיש לה לבזבו מג' רוחות חשיב כלי, וע"ע ח"י רא"ל מאלין ח"ב סי' ע"א ואכמ"ל בזה].

ועי' בדברי הר"ש לקמן מ"ב כתב דממתני' דכלים אין לדקדק כלום בזה, ומבואר דאם הי' אפשר לדקדק הי' ראוי מזה, וע"כ מבואר דס"ל דדינם שוה, וכמשנ"ת בדעת הר"ש דבעינן שם כלי לעשות שאובין.

והנה במה שאמרו במתני' אחד כלים גדולים אחד כלים קטנים, הנה נחלקו רבותינו הראשונים בחולין דף נ"ד ע"ב אם יש שיעור לכלים קטנים שאינם מקבלים טומאה, דפליגי אי גרסינן שם "הדקין שבכלי חרס, הן

וקרקרותיהן ודופנותיהם יושבין שלא מסומכין, שיעורן בכדי סיכת קטן ועד לוג", או לא גרסינן 'הן', וקאי רק אקרקרותיהן ודפנותיהם עי"ש בתוס'.

ועי' ברמב"ן וברשב"א ושאר בשבת דף ט"ז דרש"י כתב שיש חידוש בכלים קטנים שפוסלין את המקוה, משום דס"ל דאינם מק"ט, אבל אי מקבלים טומאה צ"ל דקטנים אגב גדולים קתני לה. וכ"כ בתוס' תלמידי ר"י הזקן שם עי"ש. ועי' בתוס"י ובתוס' הרא"ש שם ובפי' הרא"ש כאן שכתבו כד' רש"י.

והנה להראשונים דכלים קטנים אינם מק"ט הרי אינו נלמד מלפוטא כמו כלי גללים וכו' דממעטינן להו מקרא, אלא הוא מסברא שאין להם חשיבות כלי, ולא חשוב כלי קיבול, וא"כ אמאי לענין שאובין חשוב כלי, א"נ דגם בשאובין בעי שם כלי, אלא דלא נתמעט לענין זה כלי גללים וכלי אבנים.

ולכאור' מבואר מזה דלענין שאובין א"צ שם כלי כלל, וכל שיש לו בית קיבול, שפיר הוי שאובין אע"ג דלית ליה חשיבות כלי כלל, וצ"ע בדעת רש"י לשיטתו.

[ולענין] כלים גדולים, עי' בראב"ה סי' תתק"ץ שדן אם כלים גדולים פוסלין את המקוה והביא ראוי' מבור שבספינה דא"א לטבול בו, [ולשיטתו היינו הך], וצ"ע למה לא הביא ממשנתינו דמפורש דכלים גדולים עושים שאובין, וע"כ צ"ל דבמשנתנו יל"פ בכלים גדולים פחות ממ"ס וצ"ע. [ועי'

יח. ומש"כ בב"י [סעיף ל"ד] בדעת התוס' שם צ"ע.

בהג' מרדכי בקידושין רמז תק"ס ובהג"ה שם וצע"ג].

וע"ע ברוקח סי' שע"ז שכתב דכלים גדולים פוסלין משום דרק כלי עץ נתמעטו משום דלא הוו דומיא דשק, וצ"ע אם כונתו דכלי עץ של מ"ס אינו פוסל, או דגם בזה כיון שכל המיעוט משום דומיא דשק אינו ענין לפסול שאובין, ואשר ע"כ לענין שאובין עדיין שם כלי עליהם].

והנה כתב הראב"ד פ"ח ה"ז ממקוות וזה לשונו: "א"א, בתוספתא, ואם היה הסילון כפוף כל שהוא פוסל, וקשיא לי שהרי אמרו במשנה הכלים הטהורים שבכלי חרס, הסילונות אף על פי שהם כפופים, ואף על פי שמקבלים. ואולי, אף על פי שהן טהורין לעצמן, מ"מ כיון שבני קבלה הם ומקבלין פסולין למקוה, מידי דהוה אכלי גללים וכיוצא בהן מפני שיש עליהן תורת כלי קיבול".

ומבואר בדברי הראב"ד דאף דסלונות שלא נעשו לקבלה אינם מקבלים טומאה, והם הטהורים שבכלי חרס, מ"מ לענין שאובין הם פוסלין, ולזה הביא ראיה מכלי גללים דפוסלין אע"פ שאינם מטמאין.

ותמה בכסף משנה שם "ואני אומר דהא דתנן בפ"ד דמקואות סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה, הו"א תיובתיה דהראב"ד, אלא ע"כ לומר דהאי תוספתא מיירי כשעשאו כפוף על דעת קבלה".

והיינו דמפורש במתני' דלקמן דסילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, דאינו

פוסל משום שלא נעשה לקבלה, והרי מבואר להדיא דכלים שלא נעשו לקבלה לא נעשו ג"כ שאובין, ומאי שנא הך סילון כפוף דהראב"ד.

ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי שם פ"ו ה"ד מש"כ בזה, דהראב"ד לא מיירי לענין שאובין אלא לענין טבילה בכלי דע"י השקה חשיב כאילו טובל בתוכו. וזה דחוק טובא בלשון הראב"ד. גם הדברים נסתרים מדברי הראב"ד עצמו בבעלי הנפש שער המים סי' ג' [הי"א] שהביא הך תוספתא להדיא לענין שאובין עי"ש. ודוחק לומר דחזר בו כה"ג.

ואשר יראה לומר בזה, דאף דגם לענין שאובין בעינן נעשה לקבלה, מ"מ חלוק נעשה לקבלה לענין טומאה לנעשה לקבלה לענין שאובין, דנעשה לקבלה בכלי לענין טומאה הוא לתת לזה שם כלי, וכל שיש בו שם כלי הוא מקבל טומאה, ולשם כלי בעינן שעשוי לקבלה.

אבל מה דבעינן נעשה לקבלה בפסול שאובין אינו כדי לתת שם כלי, [דא"צ תורת כלי כדי להעשות שאובין], אלא בעינן שיהא נעשה לקבלה כדי לעשות על ידו המים שאובין, דתורת שאובין נעשה רק כשהמים באים בכלי העשוי לקבלתם, אבל היכא שאין הכלי עשוי לקבלת המים, לא חשיב שנתקבלו המים בכלי, ואין שם שאובין עליהם.

וביאור הדבר הוא, דגדר מים שאובין היינו מים תלושין שכבר אין מקומם בקרקע, ומקומם עתה הוא בכלי, וזה שייך רק כשנמצאים בכלי שהוא מקומם של המים, ולא שעומדים ע"ג כלי בדרך הילוכם, אבל כיון

שהכלי עומד לקבלת מים הרי זהו מקומם
עתה ונעשים תלושים.

ומעתה יש לומר שפיר, דסילון כפוף שלא
נעשה לקבלה, חלוק מסילון שהוא
צר מכאן ומכאן ורחב באמצע שלא נעשה
לקבלה, דסילון דמשנתינו לא נעשה לקבלה
וגם אינו עומד כאן לקבלה, ואין כאן כוונת
קבלה כלל, וכה"ג גם לענין שאובין חשיב לא
נעשה לקבלה, והמים המתקבלים בו שלא
בכוונת קבלה לא נעשו שאובין.

משא"כ בסילון כפוף דהתוספתא י"ל דס"ל
להראב"ד דאף שלא נעשה בכוונת
שאיבה מתחילת יצירתו, ואשר ע"כ אין לו
שם כלי, מ"מ כיון שהוא בר קבלה, ו'הם
מקבלים', היינו שהוא חפץ בקבלה זו,
ומשתמש בו לקבלה, הרי שפיר הוי שאובין
בקבלת כלי זה אף שאינו מקבל טומאה.

וזה למד הראב"ד מכלי גללים, דס"ל כמ"ש
מהריטב"א, דהיינו טעמא דכלי גללים
או כלים גדולים וקטנים, דאף דלית בהו שם
כלי, מ"מ לגבי שאובין כל שיש לו בית קיבול
סגי, ובית קיבול חשיב גם כה"ג, וה"נ לענין
דידן אהני סילון אף שלא נעשה לקבלה כיון
שהשתא עומד לקבלה, וכש"נ.

והנה הראב"ד בהשגות לרמב"ם פ"ו ה"ד
כתב דנקב המטהר אותו אהני לענין

שאובין, ולכא"ו מבואר מדבריו דס"ל דדין
שאובין תליא בשם כלי לענין טומאה, דאל"כ
אמאי תליא בנקב המטהר אותו.

אך בזה יש לומר דאינו ראי' דתלי' בשם
כלי, די"ל דס"ל דמה דמהני נקב המטהר
אותו להפקיע שם כלי הוא משום דאינו בית
קיבול, ומשום האי טעמא נמי לא חשיב
שאובין.

אך צ"ע בזה דהנה הראב"ד בתשובות ופסקים
סי' כ"ב ביאר החילוק בין כלי חרס וכלי
עץ לקמן מ"ג אי ברביעית או בכל שהוא,
דתליא בשיעורם לענין טומאה, דבכלי חרס
בעינן תוך, ולזה בעי רביעית, ובכלי עץ סגי
בבית קיבול, ולכן סגי בכל שהוא, וה"ה ג"כ
לענין שאובין.

ומבואר בדבריו שם להדיא דדין כלי לענין
שאובין מתלי תליא בגדרי כלים
לענין טומאה, ודלא כמו שמבואר להדיא בד'
הראב"ד בהשגות, וצ"ע טובא בסתירת דברי
הראב"ד.

שוב ראיתי בראב"ד בבעלי הנפש סי' ג'
הי"א במהדו"ב עי"ש שכתב "אבל אם
נכפף הסילון מעט ההוא ודאי פוסל, שלכך
נכפף כדי לקבל, והכי איתא בתוספתא
מקוואות" עכ"ל, והרי הוא להדיא דלא
כמשנ"ת, וע"כ דהדר ביה הראב"ד מההיא,
וצ"ע.

סימן יז

המניח כלים תחת הצינור [בשיטת רש"י והר"ש]

משנה א' המניח כלים תחת הצינור, אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים, אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, פוסלין את המקוה.

ופי' הר"ש [אפי'] כלי גללים דלא חשיבי כלים לענין קבלת טומאה, לפסול המקוה חשיבי. ואי לאו כלים משום צינור לא הוה מפסיל מקוה דאיירי בצינור שקבעו ולבסוף חקקו.

ומקור דבריו מרש"י בשבת דף ט"ז ע"ב שכתב וזה לשונו: "תחת הצינור - שקבעו ולבסוף חקקו להמשיך מים למקוה, דשוב אינו פוסל, אבל הכלים פוסלים משום שאיבה".

אמנם כבר כתבו הראשונים שם דא"צ לזה דכל צינור שלא חקק בו כדי לקבל צרורות עכ"פ, אין לו שם כלי, כיון שצינור הוא מפולש מב' צדדין ואין לו ד' דפנות שיהא בית קיבול.

וכבר כתב הראב"ד בתשובות ופסקים סי' כ"ב דכל ימיו היה תמה ע"ז שלא נתבאר להדיא במשנתנו דמיירי בקבעו ולבסוף חקקו, עד שהאיר ה' עיניו דסתם צינור שלא חקק בו כדי לקבל צרורות, אינו עושה שאובין כלל עי"ש שהאריך בזה.

ותמה התוס' רי"ד בשבת שם ע"ד רש"י ד"מוכח מדבריו דהוא סובר שכל צנור שבעולם אע"פ שלא עשה לו בית קבול צרורות הוא פוסל את המקוה, ואינו כן שהצנור אינו פוסל את המקוה, ומפני שאינו עשוי לקבלה שכל המים נגררים עליו ויוצאין, וצינור שחקקו מיירי שעשה בו בית קיבול צרורות.

והנראה פשוט בזה דהא ודאי היה ידוע גם מתחילה להראב"ד, ובהא לא פליגי גם רש"י והר"ש, דכדי להעשות שאובין בעינן שיהא בית קיבול, והעבירו ע"ג ספסל לא נעשה שאוב כמבואר במתני' לקמן פ"ה מ"ב, וזה א"צ לפנים.

וע"כ צ"ל דכל צינור יש בו חטטין, ומקבל מים כ"ש בחטטיו, אלא שחטטין אלו לא נעשו לקבלה, וזה מה שנתחדש לראב"ד, דבעינן דווקא חטיטה לקבל צרורות, דאז נעשה לקבלה ועביד שאובין, אבל מה שנחטט מאליו לא חשיב בית קיבול ולא נעשה שאובין בהא.

אמנם רש"י פליג בזה כמו שהוכיח הרי"ד מדהוכרח לפרש דמיירי בצינור שקבעו ובסוף חקקו, וע"כ דס"ל דא"צ כלל בית קיבול שנעשה לקבלה, וכל שיש בית קיבול אף דאינו עשוי לקבלה הוי המים שבתוכו שאובין.

וכן הוא להדיא שיטת רבינו חננאל בשבת דף ס"ה ע"ב שהביאו הראשונים [הרשב"א בשער המים אות ה', ובמאירי פ"ד מ"ב בשם גאוני הראשונים, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ בשם הנתלים בכנפי התלמוד] שמפרש הנוטפין כמקוה, דהיינו הנוטפין מן הגגות שנעשו שאובין ברעפים, והיינו דס"ל לר"ח דכל בית קיבול עביד שאובין, אף שלא נעשו הרעפים לקבלה.

וכ"ה לכאורה דעת הגהות מרדכי בקידושין רמז תק"ס לגי' הב"י עי"ש, וע"ע בב"י שם בשם המהרי"ק שורש נ"ו.

והנה במשנה ג' "סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל משום שלא נעשה קבלה", ומכאן למדו הרמב"ם וכל הראשו' שבלא נעשה לקבלה לא הוי שאובין, ותמה מזה הרשב"א שם על רבינו חננאל הנ"ל. [ועי"ש במאירי שכתב דאגב שיטפא הוא].

וצריך לומר לכאו' בהכרח דהני ראשונים מפרשי במתני' דסילון כמ"ש תלמידי רבינו הגר"א באליה רבה שם דמיירי דווקא שנעשה רחב מן הצד, אבל נעשה רחב בקרקעיתה הוי שאובין, וברחב מן הצד אינו עשוי לקבלה שאינו מקבל את המים אלא רק מעכבם וזה לא חשיב קבלה, וע"ע בראב"ד בתשובות ופסקים סי' כ"ב מש"כ בביאור המשנה, וצ"ע.

עוד צ"ע ממשנה ג' החוטט בצינור לקבל צרורות, ודייק מזה הראב"ד בתשובות ופסקים שם ועוד ראשונים דהיינו דווקא

שחטט לקבל צרורות, אבל אי אינו עשוי לקבלה לא, ודלא כהר"ח ורש"י הנ"ל.

והנה יסוד הפלוגתא אי בעי נעשה לקבלה, במשנ"ת דלרש"י א"צ דין כלי, דכלי הוא רק בעשוי לקבל, [ובעשוי למלאות לא חשיב כלי], אבל לענין שאובין ס"ל לרש"י דא"צ תורת כלי וכל שיש לו בית קיבול סגי וכמו כלי גללים וכלי אדמה, דבהא עסקינן, ולזה הוקשה לרש"י מאי שנא צינור עצמו, דאף דל"ל שם כלי מ"מ יש בו בית קיבול. ולכן הוצרך רש"י להא דמיירי בקבעו ולבסוף חקקו.

ובדעת הראשונים דפליגי יש לומר בתרי אופנים, או דס"ל דבעינן שם כלי, וכלי גללים היינו משום שאינו מיעוט בשם כלי רק מיעוט לענין טומאה וכמשנ"ת, או דס"ל דגם לענין בית קיבול בעינן שיהא נעשה לקבלה ובלא זה חסר בעצם ה'בית קיבול', ואין כאן קבלת מים להעשות מים שאובין.

והנה עוד תמה הרי"ד שם דהרי קבעו ולבסוף חקקו מהני רק לדרבנן כמבואר בסוגיא דב"ב, אבל הכא משמע דקאי גם אכל המקווה ואי כולו שאוב דאורייתא הרי לא מהני לזה גם קבעו ולבסוף חקקו עי"ש. [וע"ע בתוספות הרי"ד בב"ב דף ס"ה ובפסקיו שם]. וצע"ג בדעת רש"י.

[וע"ע] בביאור הגר"א ס"ק ל"ד ובתשו' נוב"י הובא בפתחי תשובה שהקשו כע"ז על הרמ"א שהביא הך דחקקו ולבסוף

קבעו אף דס"ל דכולו שאוב דאורייתא, וע"ע בחדרי דעה בסעיף ז' ד"ה שם בהגה משכב"ז].

ואולי יש לומר בדעת רש"י לחומר הקושיא, דודאי גם רש"י מודה דבטטט בצינור כדי לקבל צורות ונעשה כלי לא סגי בקבעו ולבסוף חקקו, לגבי כולו שאוב דאורייתא, וכמבואר בסוגיא דהתם כנ"ל, דלגבי דאורייתא לא סמכינן אקבעו ולבסוף חקקו וגם כה"ג חשיב כלי.

אבל כאן הרי לא חקק כדי לקבל צורות, דבסתם צינור עסקינן שלא חטט בו כמש"כ כל הראשונים הנ"ל, אלא דרש"י לשיטתו, דגם אם נחטט מאליו הוי כלי לענין שאובין כיון דס"ס יש כאן בית קיבול, וכמו שביארנו, אף דתורת כלי ליכא כל שלא נעשה כדי לקבל.

ומעתה יש לומר דחקיקה כזאת שלא נעשית כדי לקבל לא אהני להוציא מידי קביעת הצינור, גם מדאורייתא, ורק היכא שחקק כדי לקבל הוא דאמרינן דקבעו ולבסוף חקקו אהני לאשוויי כלי בדאורייתא.

ויש לבאר הטעם דבכלי תלוש אף שנעשה בית קיבול מאליו חשיב כלי מצד עצמו גם בלא שנעשה לקבלה, אבל כשקבעו ולבסוף נחקק מעצמו בלא כוונה, בזה לא נעשה כלי, דכדי שיעשה כלי בקרקע בעינן דווקא שיעשה בכוונה תחילה לקבלה.

עוד נראה לומר בזה, דגם רש"י מודה דשאובין דאורייתא הוא רק בכלים שיש להם שם כלי, ולא סגי בבית קיבול בעלמא להחשב שאוב מדאורייתא, ומה דס"ל לרש"י בצינור שלא חטט בו כדי לקבל צורות ואף שלא נעשה לקבלה, דעביד שאובין וכש"נ אף דל"ל שם כלי, אינו שאובין מדאורייתא אלא מדרבנן הוא, וגם בכולו שאוב אינו פוסל אלא מדרבנן, וע"כ שפיר אהני לזה קבעו ולבסוף חקקו, כדין דרבנן.

ויותר נראה דלענין שאובין דאורייתא דילפינן מתפיסת יד אדם, בזה בעינן לכו"ע נעשה לקבלה, אבל שאובין דרבנן שהוא גזירה אטו טבילה בכלים בזה ס"ל לרש"י ורבינו חננאל דא"צ נעשה לקבלה, וגם בזה הוי שאובין, אלא דמ"מ הוי שאובין מדרבנן, ולזה אהני קבעו ולבסוף חקקו.

ומעתה א"ש מה דבמשנה ג' בעינן שיחטוט בצינור לקבל צורות דווקא, דמזה דייקו הראשונים דבעינן עשוי לקבלה, ובאינו עשוי לקבלה לא נעשה שאוב, דהתם מיירי ג"כ בצינור שקבעו ולבסוף חקקו, כצינור דרישא, ולכן בעי נעשה לקבלה, וכש"נ.

ואולי יש ליישב לפי"ז גם מתני' דסילון הנ"ל, דאם בצינור מיירי בצינור שקבעו ולבסוף חקקו, וע"כ גם בסילון כיון שלא נעשה לקבלה, אינו אלא שאובין מדרבנן וכש"נ, ולזה אהני קבעו ולבסוף חקקו שלא יחשב שאובין כלל. אבל בתלוש גם סילון שהוא רחב באמצע עביד שאובין.

סימן יח

צינור שיש בו חקק [לשאובין ולטומאה]

א. פרק ד' משנה ג' "החוטט בצינור לקבל צורות, בשל עץ כל שהוא, בשל חרס רביעית".

ותמה הש"ך בס"ק ע"ז אמאי לא נימא דאף דהמים שבחטט נעשו שאובין מ"מ המשך המים אחר מקום החטט יהא המשכה, ושוב יוכשרו המים ומאי אכפת לן בחטיטתו, וכ' הש"ך שם דע"כ צ"ל דמיירי שבא להביא מים למקווה שאין בה רוב מים כשרים, ושאובה שהמשיכה כולה פסולה. [וכ"מ במהרי"ק סוף שורש נ"ו]^ט.

אמנם בנקודות הכסף חזר בו הש"ך וכתב וזה לשונו: "נמשכתי אחרי לשון הרא"ש שכתב כל המים העוברים על הגומות הוי שאובים ומביאו ב". אבל האמת הוא לאו דוקא אלא כל הצינור חשיב כלי ע"י אותם הגומות. וכמ"ש הטור. וכן משמע להדיא בב"ח שכן כוונת הרא"ש, וא"כ צריך לפרש דאיירי שבא להביא מים למקוה שאין בה רוב מים כשרים אלא כיון שהצינור הוי כלי הרי הם באים למקוה מן הכלי שלא בהמשכה וק"ל עכ"ל הש"ך בנקה"כ. וכ"כ בבית מאיר שם ע"ד הש"ך "וכדאיתא בהדיא בשו"ע נעשה כולה על ידו כלי".

ובאמת כן הוא בלשון הרא"ש בפירושו שלפנינו "בשל עץ בכל שהוא חשיב כלי וכל המים העוברים בצינור חשיבי

שאובין, ובשל חרס לא חשיב כלי עד שתחזיק הגומא רביעית". [ודלא כלשון הרא"ש בהלכותיו [סי' ו'] "המים העוברים על הגומות"]. וע"ע בשלטי הגבורים בב"ב [דף ל"ה מדפי הרי"ף] מש"כ בזה.

וכן מבואר להדיא בלשון המאירי במשנתנו שכתב וזה לשונו: "נמצא אותו הצינור נעשה כלי הפוסל", הרי שכל הצינור נעשה כלי הפוסל ולא רק מקום החטט.

ומבואר בדבריהם דהחוטט בצינור כדי לקבל צורות, כל הצינור נעשה כלי והמים העוברים בכל הכלי נעשו שאובין, ולא רק המים הנכנסים בהגומא עצמה.

והדברים צריכים ביאור הא שאר הצינור אינו בית קיבול, ואינו מחזיק מים, ומאיזה טעם נימא דהמים העוברים בו יעשו שאובין.

ונראה דמבואר בזה בשיטת הש"ך ודעימיה דמה דבעי כלי קיבול להחשב שאובין, אינו משום דבעינן שיהו המים במקום העשוי לקבלתן, אלא דמה דבעי בית קיבול הוא כדי לאשווי לצינור תורת כלי, דכדי שיהיו המים שאובין בעינן שיהיו בכלי, וכלי שאין לו בית קיבול לאו תורת כלי עליה, וכל שיש שם כלי עליה המים שבתוכו נעשים שאובין,

יט. ועי' לקמן ס"ס כ' מש"כ ליישב קושיית הש"ך באופן אחר.

וא"צ שיהא בית קיבול מצד עצמו. [עי' לעיל סי' ט"ז מש"כ בזה].

ומעתה מבואר היטב דהשתא שחטט בצינור כדי לקבל צורות ויש בו בית קיבול אשווי לכל הצינור כלי, וחיל תורת כלי עליו בחטיטה זו, ולא רק במקום החטט, והרי יש כאן שינוי השם ביחס לכל הצינור, וכלשון הרא"ש דהשתא יש לו שם צינור.

[וראיתי] לא' מן האחרונים שתמה לדברי הש"ך א"כ אמאי בהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר, הא לד' הש"ך גם היכא שאינו בית קיבול עושה שאובין, ולהנתבאר ל"ק כלל, דודאי צידו השני של הכלי לא נעשה כלי, ורק בצינור וכה"ג שיש לו תוך רק אינו מקבל מים, בזה אמרינן שכל התוך חשוב כלי, ופשוט].

ב. אמנם הנה לכאור' דברי הש"ך [ומשמעות הראשונים הנ"ל כמש"כ] צע"ג, דהרי לענין טומאת כלים מבואר להדיא לא כן, דזה לשון הרמב"ם פ"ב מכלים הלכה ב' "כל אלו וכיוצא בהן אע"פ שהן פשוטי כלי עץ הואיל ויש בהן בית קיבול כל שהוא מקבלין טומאה דין תורה, ואין טמא מן התורה אלא בית קיבול לבדו שיש בהן והמשמש את בית הקיבול משאר הכלי שבית הקיבול צריך לו, אבל היתר על הצורך משאר הכלי הפשוט טהור מן התורה וטמא מדבריהן כמו שביארנו", עכ"ל.

הרי מבואר לכאורה להדיא דלא כהש"ך, אלא דכל היתר על הצורך משאר הכלי הפשוט טהור מן התורה, ולא אמרינן דכיון דיש כאן בית קיבול הרי כל הפשוט נמי תורת

כלי עליו, ומאי שנא הכא לענין שאובין דנימא דכל הצינור נעשה כלי לענין שאובין וזה צע"ג, ועי' חזו"א תנינא ה' סק"ח שעמד בזה עי"ש מה שדחק בזה.

והנראה בזה לענ"ד, דהנה בעיקר מה שכתבנו בדעת הש"ך דהבית קיבול עושה תורת כלי, ולולי בית קיבול לא שייך שם כלי, יש לעיין דהרי פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה כמ"ש במתני' פ"א דכלים ובמתני' דחולין דף כ"ה ע"א "טהור בכלי עץ טמא בכלי מתכות", ולכאורה ע"כ דגם פשוטים שם כלי עליהו, אלא דבכלי עץ יש מיעוט מיוחד של דומיא דשק שאינו מקבל טומאה, וכמבואר בגמ' בשבת קכ"ג ע"ב ובכמה מקומות, אבל שם כלי עליהו לגמרי ולכן בכלי מתכות דליכא המיעוט משק שפיר מטמינן גם פשוטי כלי מתכות.

וכן מבואר להדיא ברבינו יהונתן בחולין שם וזה לשונו: "הטהור בכלי עץ כו' כגון פשוטי כלי עץ אע"פ שהוא כלי וראוי למלאכה טהור, דכתיב וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ ולא כתב על כלי עץ, וכתב מכל כלי עץ משמע מקצת כלי עץ ולא כל כלי עץ דהיינו כלי שאין לו תוך וחלל, א"נ דאיתקש כלי עץ לשק דכתיב מכל כלי עץ או בגד או עור או שק דיש לו בית קיבול אף כלי עץ נמי פשוטיהן טהורים". הרי להדיא דגם פשוטי כלים שם כלים עליהו אלא דממעטינן מקרא.

ולפי"ז דגם פשוטין חשיבי כלי, הרי דגם לענין שאובין בהכרח דמה דבעי

ומבואר דמרבין מכל דבר, וכ"כ בפירוש המשנה בחולין ע"ש.

והדברים צריכים ביאור משום מה הוצרך הרמב"ם לילפותא זו של 'כל דבר', כיון שלא איתקש לשק מהכ"ת שנימא דבעין בהו בית קיבול דווקא.

וע"ע בקרית ספר הלכה ט-י שכתב "כלי מתכות אפילו פשוטין מקבלין טומאה כדתנן פי"א דכלים כדכתיב כל דבר אשר יבוא באש בין מקבל בין פשוט, ולא איתקוש לשק כשאר כלים דפשוטיהן טהורים משום דאיתקוש לשק כדאמרין לעיל", ומבואר דתרווייהו צריכי, גם קרא ד'כל דבר' וגם הא דלא איתקוש לשק, וצריך ביאור.

ואולי יתכן לומר בזה, דבאמת בכל פשוטי כלי עץ יש ב' חסרונות, א' דאינו כלי וכמ"ש הגר"א דכלי ממעט מה שאינו בית קיבול, והב' משום דאיתקוש לשק דבעין מטלטל מלא וריקן, וממעט מה שאין לו קיבול להיות מלא וריקן.

ואשר על כן גם בכלי מתכות דמטמאין פשוטיהן בעין תרתי, חדא דלא איתקוש לשק, והב' דכל דבר כתיב ולא כלי. ולכן לא סגי להרמב"ם במש"כ הראשון דלא דמי לשק דעדיין איכא מיעוטא דכלי, וע"כ בעי לקרא דכל דבר וכמ"כ בקרית ספר.

ומעתה אם כנים אנו בזה, יש ליישב היטב מה שהקשנו ע"ד הש"ך, דיש לומר דבכלי שלחלקו יש בית קיבול ובחלקו לא, הרי שמצד השם כלי יש כאן שם כלי על כולו,

בית קיבול אינו כדי לאשווי כלי, אלא דקיווי מים שאינה בבית קיבול לא חשיבה קיווי מים, ולפי"ז אין שום סברא בדברי הש"ך שהמים שבכל הצינור חשיבי שאובין ולא רק מה שעובר בגומא.

ואמנם רבינו הגר"א באליה רבה ריש פ"ב דכלים כתב דפשוטי כלי עץ לאו שם כלי עליהו וכן מבואר בביאורו לתורת כהנים דממעטין פשוטי כלי עץ מכלי, ובכלי מתכות טמא משום דלא כתיב ביה כלי אלא 'כל דבר', ולפי"ז שפיר יש לבאר כמ"כ בש"ך דהחטיטה בצינור אשווי כלי.

אלא דעדיין צ"ע כמ"כ מאי שנא מטומאת כלים, דלא אמרין כן דכל הכלי טמא ולא רק הנצרך להקיבול.

ואשר יראה לומר בזה, דהנה מה דכלי מתכות טמא גם פשוטיהן, הוא פשוט לכאורה משום דלא הוקש לשק, וכן כתבו בר"ש וברא"ש פי"א דכלים שם, וכ"כ רש"י בחולין שם ובחגיגה דף כ"ו ע"ב ד"ה משום ציפוי, ובמנחות צ"ו ע"ב, וכ"כ הרשב"ם בב"ב ס"ו ע"א, וביראים ס"י כ"ו [כ"א א'], ועוד ראשונים.

אמנם ברמב"ם פ"א מהלכות כלים הל' ט' כתב "כלי מתכות אחד פשוטיהן כגון הסכינים והמספריים או מקבליהן כגון היורות והקומקומוסין הכל מקבלין טומאה שנאמר כל דבר אשר יבוא באש בין מקבל בין פשוט, אפילו תיבה או מגדל וכיוצא בהן של מתכת שהן מקבלין ארבעים סאה בלח או יתר מקבלין טומאה שנאמר כל דבר אשר יבא באש"

המקוה, כדמוכח במסכת מקואות (פ"ד מ"ד) דדוקא טבלא שיש לה לבזבו פוסל. והר"י מסימפונ"ת פירש דאפילו פרוץ משני רוחות איירי כדרך צנור, וכגון שחטטו לקבל צורות שלא יעכבו את הגשמים, כי ההיא דפ"ד דמקואות (מ"ג) החוטט בצנור לקבל צורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית.

וא"ת א"כ מאי קאמר מעיקרא קציצתא והשתא צנור, דמשמע דאפי' קבע תחילה יש לפסול המקוה לפי שמשנתה שמו ע"י חקיקה, והלא אין משנתה שמו ע"י חטיטה שעושה לקבל צורות דאזתה היא שגורמת לפסול את המקוה, וי"ל כיון שמשנתה שמו ע"י חטיטה יש לחשבו כחלוש והחטיטה שעושה כאילו עושה אותה בתלוש עכ"ל.

ויש לפרש בדברי הר"י מסימפונ"ט בב' אופנים, או דכונת הגמ' צינור שחקקו היינו חקיקת הצינור, ובזה באמת לא הוי כלי לקבל טומאה ולפסול בשאובין, רק כיון דמעיקרא קציצתא והשתא צינורא שוב נשתנה שמו, וכיון שנשתנה שמו חשיב כחלוש, וע"כ חשוב כאילו חטט בו בתלוש לקבל צורות, ולפי"ז צריך להגיה כמ"ש בגליון "כיון שנשתנה שמו ע"י חקיקה יש לחשבו בתלוש". [ועי' בשנו"ס במהדורת פרנקל שהביאו ב' הגירסאות].

אך לפי הגי' שלפנינו דמשנתה שמו ע"י חטיטה, נראה דיש לפרש באופן אחר, דגם ע"י החטיטה נשתנה שמו דקודם לא היה פוסל את המקוה, והשתא הוא פוסל את

דהוא בכלל כלים המקבלים והוא כלי אחד, ומש"כ הרמב"ם ש"היתר על הצורך משאר הכלי הפשוט טהור מן התורה", הוא משום דיש גם מיעוט של דומיא דשק, דבזה הוא דממעטינן דרק מה שמיטלטל מלא וריקן מקבל טומאה, ולכן גם חלק הכלי שאינו מיטלטל מלא וריקן אינו מקבל טומאה.

ובזה אולי יבואר מש"כ הרמב"ם שמקבל טומאה מדרבנן, וכבר תמהו בזה מהכ"ת שמקבל טומאה מדרבנן, עי' בחזו"א מקוואות תנינא סי' ה' סק"ח, ולפמשנ"ת יש לומר דס"ל להרמב"ם דכל שתורת כלי עליו מקבל טומאה מדרבנן, אע"ג שנתמעט מדומיא דשק. [ועיי' תוס' עירובין ל"א ד"ה פשוטי כלי עץ, ועדיין צ"ע].

וא"כ הרי פשוט דכל המיעוט של דומיא דשק הוא רק לענין טומאה, אבל לענין שאובין בכלי הרי לא שייך דומיא דשק, ורק משום דכל שאין לו בית קיבול אין שם כלי עליו, ושאובין הוא דווקא בכלי וכמו שביארנו, ולכן לענין טומאה כל שאינו משמש להקיבול אינו מקבל טומאה ולענין שאובין כל הצינור הוא כלי, והמים העוברים בכל הצינור הוו שאובין, וכמש"כ הש"ך ומשמעות הראשונים.

ג. והנה כתבו התוספות בבבא קמא דף ס"ז ע"א "צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה - כשיש לו לבזבו מד' רוחותיו איירי, שאם הוא פרוץ אפי' מרוח אחד לא היה פוסל

כ. וכמו שלא נתמעט לענין שאובין כלי שאינו עשוי לטלטל על ידו מה שכתוכו, עי' משנה אחרונה במ"ג.

המקוה, וגם זה חשיב שינוי השם לגבי הא דגם אחר שקבעו פוסל.

אמנם עי' בשיטה מקובצת בשם הרא"ש שכתב וז"ל "צינור שחקקו וכו'. כתוב בתוס' וא"ת אם כן מאי קאמר אם כן מעיקרא קצצתה וכו'. וי"ל כיון שמשנתה וכו'. והרא"ש ז"ל תירץ דמה שנקרא צינור לפסול המקוה חשוב כאלו עשה החטיטה בתלוש והכי קאמר מעיקרא דין קציצתה יש לו לענין מקוה והשתא יש לו שם צינור שעשוי לקבלה" עכ"ל. הרי מבואר דבעל השיטה הבין דתי' הרא"ש אינו תי' הר"י מסימפונ"ט, והרא"ש פי' כפי' בתרא והר"י מסמפונט כפי' קמא וא"כ צריך להגיה בדבריו.

אבל כמשנ"ת בדברי הר"י מסימפונ"ט מבואר להדיא בתשובות בעלי התוספות להל' מקוואות סי' קכ"ד [י"ג] בסוף הסימן שכתבו דה"ר יצחק [מסימפונ"ט] דקדק בדבריו מהא דכ' צינור שחקקו משמע דשם צינור עליה קודם החקיקה, וע"כ דחקיקה דהכא לאו חקיקת עצם הצינור אלא חטיטה היא שעושה לו בית קיבול, [וע"ע תשו' דברי ריבות למהר"י אדרבי סי' קפ"ב], הרי להדיא כמשנ"ת, ופי' הר"י מסמפונט והרא"ש חד הם ודלא כהשיטמ"ק, וא"צ להגיה בדברי התוס'.

אלא שעיקר הדבר צ"ב, אמאי חשיב שינוי השם כיון שחקק בו כלי קיבול, דמקודם לא היה כאן בית קיבול והשתא איכא, אבל אמאי חשיב שנשתנה שמו של הצינור, דמעיקרא קציצתא והשתא צינור, דלכאור' לא נשתנה כלל שמו של כל הצינור אלא שנוסף כאן בית קיבול בתוך הצינור.

ולדברי הש"ך יש לומר שפיר דקודם היה צינור דאינו כלי, והשתא נעשה כל הצינור כלי, וכמו שביארנו, וזה שפיר הוי שינוי השם, דמעיקרא קציצתא היינו צינור שהוא קציצתא ולא כלי, והשתא צינור שהוא כלי.

ד. והנה ברשב"א בשער המים שער ה' כתב לגבי טבלה, דבעינן דווקא עשוי לקבלת מים, ולמד כן במתני' דהשק אינו פוסל את המקוה אף שעשוי לקבלת פירות, והיינו טעמא לדעתו כיון שאינו עשוי לקבלת מים.

וקשה טובא ממתני' דידן דחוטט בצינור כדי לקבל צרורות, ונעשין המים על ידו שאובין, אף שלא נעשה לקבלת מים, וצע"ג בדברי הרשב"א. [ועי' לעיל סי' י"ז משכב"ז].

ולפמשנ"ת לדברי הש"ך יש ליישב, דבאמת השם כלי חל על כל הצינור והצינור הרי עשוי לקבלת מים, רק דלא חשיב כלי כיון דלית ליה כלי קיבול, ולזה אהני חטיטה לקבל צרורות, שיעשה הצינור כלי, וכיון שהוא כולו כלי לקבלת מים עביד שאובין. אבל היכא שכל הכלי אינו עשוי אלא לקבלת צרורות או פירות לא חשיב נעשה לקבלה וכמש"כ הרשב"א.

ה. והנה כתבו התוספות ב"ב ס"ה ע"ב וז"ל: "צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה - איכא לאוקמי אפילו בפרוץ משני רוחות כדרך הצינור וכגון שחטטו באמצע

לקבל צרורות דבהאי בית קבול חשיבי מים שאובים שעוברים על אותו בית קיבול, כדתנן (מקואות פ"ד מ"ג) החוטט בצינור וכו'. ודוקא שמים נופלין מצינור למקוה אבל אם נפלו מצינור לקרקע ומקרקע למקוה המשכה היא, ואינו פוסל המקוה אם יש כבר במקוה כ"א סאה מי גשמים כדתנן בפרק קמא דתמורה (דף יב.) "עכ"ל.

הרי מבואר להדיא בדברי התוס' דרק כשיצא מן הצינור המשכה היא, אבל כשמים נופלין מהצינור למקוה לא חשיב המשכה, וצ"ב אמאי. [נדחק לומר דשיטת התוס' דמהני המשכה רק ע"ג קרקע].

ואין לומר דס"ל כהש"ך שכל הצינור חשיב כלי וכולו עושה שאובין, דהרי כתבו התוס' בתחילת דבריהם "דבהאי בית קבול חשיבי מים שאובים שעוברים על אותו בית קיבול", ומבואר דרק המים העוברים על הבית קיבול נעשו שאובין ולא כל המים שבצינור. **והנראה** לבאר בדעת התוס' דבאמת מודו להש"ך דעביד שם כלי על כל הצינור, אלא דס"ל דלא סגי בהא וכל שהמים אינן בתוך בית קיבול לא חשיב שאובין, שכל שלא נתקבלו לא נתלשו, ולכן רק המים העוברים בגומא נעשו שאובין, אבל מ"מ המשכה לא הוי כיון שעובר בתוך כלי, וכה"ג לא חשיב המשכה.

סימן יט

רבייה והמשכה

א. מתני' פ"ד מ"ד "מים שאובין ומי גשמים שתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה אם רוב מן הכשר כשר, אם רוב מן הפסול פסול, מחצה למחצה פסול".

ובגמ' תמורה דף י"ב ע"א "ואין המים שאובין פוסלין את המקוה, מאן תנא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן רבי אליעזר בן יעקב היא, דתנן ר' אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה, מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא אלא [הא] דכי אתא רבין א"ר

יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה, מני לא רבנן ולא ר' אליעזר".

והיינו דלרבנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה, אבל לר"א בן יעקב לא מהני אלא רבייה והמשכה, וכן פירש הרמב"ם במשנתינו, [ודלא כהר"ש דפי' דתנא דידן ס"ל דלא מהני המשכה כלל אפי' במיעוט], וכן הלכה לדעת רוב רובם של רבותינו הראשונים כדעת ר"א בן יעקב דבעינן דווקא רבייה והמשכה.

והנה בעיקר הך דינא דצירוף רבייה והמשכה צ"ב, דאי המשכה לבד לא מהני לטהר

המים ועדיין שם מים שאובין עליהו, מה מהני לזה רוב, הא מים שאובין פוסלין בג' לוגין אע"ג דרוב המקוה ממים כשרים, ומה מהני הצירוף של רביה והמשכה.

ובפשוטו הביאור בזה הוא דהרי יש במים שאובין ב' פסולין לדעת רוב רבותינו הראשונים, א' כולו שאוב שהוא מדאורייתא לכמה שיטות, אך יש עוד פסול של ג"ל דפוסלין את המקוה, שהוא לכו"ע מדרבנן, והוא גזירה אטו כולו שאוב.

וא"כ יש לומר דכל הדין דהמשכה מכשיר המים נאמר דווקא כלפי הפסול של ג' לוגין מים שאובין, אבל בפסול של כולו שאוב לא מהני ההתר של המשכה, ולכן כל שעירב את המים ברוב מים כשרים שאינו פוסל אלא מדין ג"ל אז מהני המשכה, אבל ברובו שאוב שהוא פסול מעיקר הדין או מדאורייתא או מכשיר.

ועי' בחי' הריטב"א פסחים י"ז ע"ב שכתב: "וכתב הרי"ט ז"ל ונראה שדעת הגאונים ז"ל דעיקר שאובה דאורייתא ולפיכך פסלו שאובה [שהמשיכה] עד דאיכא רבייה", וכ"כ הריטב"א בב"ב דף ס"ו ע"א [בסוף ד"ה דשאובה דאורייתא] דהך פלוגתא אי מהני המשכה ברובה או לא, תליא בפלוגתא דשאובין דאו', ועי"ש ברמב"ן שג"כ כתב דהרי"ף דס"ל דשאובה שהמשיכה כולה כשרה, ע"כ ס"ל דשאובה לאו דאורייתא, ומשמעות דבריהם לכאור' כנ"ל דבכולו שאוב דאו' לא מהני המשכה, רק היכא דיש רוב כשרים ופסול רק מדרבנן, אז מהני המשכה. **אך** קשה לפי זה, דא"כ דכל הדין המשכה קאי לגבי הפסול ג' לוגין דרבנן, א"כ

אמאי מהני רבייה והמשכה להשלים לשיעור ארבעים סאה למקוה, דאף אי ליכא פסול ג' לוגין בעינן מ' סאה מים כשרים ולא שאובין, וא"כ אמאי מהני רבייה והמשכה, דאף דאין פסול של ג"ל דרבנן בהמשכה, איך מהני לשיעור מ' סאה.

ואמנם דעת הר"ש והרא"ש לעיל פ"ב מ"ג דמדאורייתא סגי ברוב מים כשרים, ורק מדרבנן הוא דלא מצטרפי מיעוט שאובין לשיעור מ"ס, וכ"כ הרמ"א בסעיף ג' בשם הטור.

וכן מבואר בתוספתא ריש פ"ב "צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו, ספק מן הצנור למקוה וספק מן המכתשת למקוה פסול, מפני שהפסול מוכיח, ואם יש בו רוב מקוה כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה".

ופי' רבינו הגר"א שם "דמדאורייתא שאובין נמי בטלי ברוב, והא דפסלי ג"ל היינו מדרבנן ולפיכך כשיש ודאי רוב ממי מקוה לא הוי אלא ספק דרבנן, לכך ספיקו להקל".

ומבואר לכאורה מפשטות ד' התוספתא דגם השלמת שיעור ברוב כשרים הוא מדרבנן, דמדאורייתא בטל ברוב, ולפי"ז יש לומר דרק לרובו שאוב דהוא מדאורייתא לא מהני המשכה, אבל לצירוף מיעוט שאובין דהוא מדרבנן מהני המשכה, כמו גם לפסול ג' לוגין.

אמנם רבינו הגר"א בביאורו שם ס"ק כ"א כתב 'ועיין רשב"ם', וכונתו דברשב"ם בב"ב שם [דף ס"ו] מבואר דגם מיעוטו שאוב פסול מדאורייתא אם אין מ"ס כשרים, וכ"כ בתוס' הרי"ד בשבת דף ט"ז, וע"ע בתשובה

סי' א' וסי' ס"ב שכתב הרי"ד דמה דבעינן מ' סאה מים כשרים הוא מדאורייתא, משום דכה"ג לא שייך כלל ביטול ברוב, עי"ש מה שביאר בזה באר היטב.

וא"כ לשיטתם הרי מבואר דמהני המשכה גם לדאורייתא, [וע"ע ביראים מצוה כ"ו שהביא יש מפרשים דהמשכה הוי הלכה למשה מסיני עי"ש, ומבואר דהמשכה מהני מדאורייתא], וא"כ לשיטתם הדק"ל אמאי מהני רק במקום רוב מים כשרים ולא מהני בהמשכת כל המקוה.

והנה יעויין בתוס' בב"ב דף ס"ו ע"ב משי"כ בשם הר"מ מפונטייזא, דדוחה הראי' דשאובין דרבנן מהא דמשקין דבי מטבח' כשרים אע"ג דהם שאובין, משום דא"א למשקין דבי מטבח' בלא המשכה, וע"כ הם כשרים מדאורייתא ומה דבעינן בעלמא רבייה הוא רק מדרבנן. וכ"מ בר"ש לעיל פ"ב מ"ג.

וכן מבואר נמי בתשובת הרשב"א ח"ה סי' ס"ד, דאפי' בכולו שאוב אם עשה המשכה מהני לענין שלא יהא פסול שאובין מדאורייתא, ומ"מ פסול מדרבנן עד דאיכא רובא.

[ויתכן] אולי לומר דזה ג"כ כונת הרמב"ן והריטב"א לעיל, דכיון דשאובין דאו' שייך שפיר למימר דפסלו מדרבנן גם בהמשכה, אף דמדאורייתא כשר, עד דאיכא רבייה, אבל אם שאובין מדרבנן אמאי יפסלו רבנן עוד בהמשכה, וכעין הוכחת הראשונים מפסול ג' לוגין].

וגם זה צריך ביאור, דהא מדרבנן פסלו בהמשכה, ומדרבנן פסלו במיעוט

שאובין דלא יהני רוב, ואמאי ברבייה והמשכה שרי.

ובפרט צ"ע לדעת הרמב"ם ור"י ורבכתא דעימיה דס"ל דשאובין דרבנן, וא"כ הרי קשה כנ"ל מאי שנא מיעוט שאובין דאהני להו המשכה, לריבוי שאובין דלא אהני המשכה, הא כולהו הוי פסול מדרבנן.

[ועי' בספר תורת זרעים פ"ה מתרומות מ"ו] שכתב דהיכא דהי' המשכה לא חשיב נפילה למקוה, ופסול ג' לוגין הוא רק בנפילה, וזה ודאי אינו נכון, דהא מה דמים שאובין אינם מצטרפים לשיעור הוא גם במקוה בצד מקוה וכו', דליכא כה"ג נפילה כלל, ואמאי מהני לזה המשכה במקום רבייה, וע"כ דאי"ז הטעם].

והנה ברא"ש בפי' המשניות כאן כתב שנחלקו ר"א בר יעקב דמתני' ור"א בן יעקב דתוספתא אי רבייה והמשכה מהני רק כשנתערבו חוץ למקוה או גם כשנתערבו בתוך המקוה, עי"ש, ואם בהמשכה אין פסול ג' לוגין ודאי אין לחלק בזה.

ב. והנראה בזה לבאר הצירוף של רבייה והמשכה באופן אחר, והוא דיש לומר דבכל פסול שאובין איכא תרתי, חדא דחייל שם פסול בהמים, שכיון שבאו המים בכלי נעשו מים שאובין שהם תלושין ופסולים למקוה.

ועוד יש פסול אחר דמקוה בעינן שיהא הוויתו בידי שמים ולא הוויתו בידי אדם, ואמנם א"צ הוויתו בידי שמים כ"כ

כמעין, וע"כ בשוכח קנקנים בראש גגו כשר, וכמבואר בתורת כהנים, אבל הא מיהא בעינן שלא יהא המקווה להדיא בידי אדם, שהוא גם באופן שאינו שאוב בכלי כמו במזלפין בידיהם וברגליהם, אבל כל שאיבה בכלי פתיך ביה גם הכ פסולא דהוייתו בידי אדם, דמקוה של מים שאובין הרי שאין הויתו בידי שמים אלא בידי אדם, שהרי נשאבו המים בכלי לדעת אדם, והוא פסול במקווה.

ומעתה יש לומר, דבאופן שיש כאן רבייה היינו דרבו המים כשרים על המים שאובין, הרי שמצד הדין פסול בהמים גופייהו דהוו מים שאובין יש לומר שפיר דכיון דרבו הכשרים על הפסולים בטלו הפסולים ברובא, ונעשו כולם מים כשרים, אבל עדיין לא מהני הרוב לעשות את המקווה להוייתו בידי שמים, דס"ס הויתם שלא בידי שמים היא, ובזה לא שייך דין רוב כלל, דאין כאן מ' סאה שהויתם בידי אדם.

אלא דלזה מהני המשכה, דהיכא שעושה המשכה, הרי שמה שבאו המים למקוה הוא שלא בידי אדם דהא הומשכו על הקרקע, ובאו למקווה מן הקרקע, ואין כאן פסול מלתא של הויתו בידי אדם, אמנם לגבי הפסול של מים שאובין דחייל במים גופייהו שנתלשו ונעשו שאובין, לזה לא מהני המשכה כלל, דעדיין המים שאובין הם, אך לזה מהני רובא וכמשנ"ת.

וזהו הצירוף של רביה והמשכה, דהרבייה אהני לסלק הפסול במים, וההמשכה אהני לסלק את הפסול בהמקווה, אבל הא בלא הא עדיין יש כאן פסול של מים שאובין.

וזה הביאור במש"כ הראשונים הנ"ל דההמשכה אהני לסלק הפסול מדאורייתא דהיינו מה שחשיב שהמקוה נעשה בידי אדם, דהא ילפינן בתו"כ, אלא דמ"מ המים עצמן פסולין מדרבנן למקוה, ולזה בעי רוב כשרים, וכמו שביארנו.

ואם כן הוא הרי מבואר היטב דהך מים שנעשה בהם רביה והמשכה מצטרפים נמי לשיעור ארבעים סאה מים כשרים, דגם הם מים כשרים לגמרי הם, כיון דבטלו ברוב מים כשרים, וגם אין בהם פסול של הויתו בידי אדם כיון שהומשכו, וע"כ שפיר מצטרפין לשיעור מ' סאה.

ומעתה מבואר ג"כ הנידון לומר דדוקא רביה שמחוץ למקוה מהני, כיון שכבר בטל התורת מים שאובין ברביה, ועתה בא בהמשכה למקווה ונעשה המקווה שלא בידי אדם, אבל כל שבא למקוה מים שאובין, הרי יש בזה פסול של ג' לוגין מים שאובין שפוסלין את המקוה ואינם בטלים ברוב, ואף שנמשכו המים קודם שבאו למקווה מ"מ הא יש בהם תורת מים שאובין, וכמו שביארנו.

אמנם יש לומר דכל מה דג' לוגין אינם בטלין הוא רק משום שיש כאן חשיבות של מקוה כמ"ש הראשונים, וע"כ חשיב מקווה בידי אדם, וזה לא בטיל, [ועי' משכב"ז בענין קרא עליהם שם פסול לעיל פ"ג סי' י"ד], אבל כאן שבאו בהמשכה אין בכלל פסול של ג' לוגין, רק הפסול במים שבטל ברוב וכמו שביארנו, וזה דעת החולקים.

ויסוד הדברים מפורש להדיא בראב"ד בבבלי הנפש שער המים סי' ג' [הלכה ד']

בנוסחת הבית יוסף [הובא בשינויי מהדורות הערה 12], שכתב דבליגיון שהיה עובר וזילף מהני המשכה בכולה, "דאע"ג דשאובה שהמשיכוה כולה אין טובלין בה, הכא כיון דלא היו שאובין מעיקרא שהרי בידיהם וברגליהם הביאום מן הנהר דרך עברתם, עושין מהם מקוה לכתחילה" עי"ש עוד.

הרי מבואר להדיא בדברי הראב"ד דמהני המשכה בכולה היכא דהוי רק הויתו בידי אדם ולא שאובין, וכן מבואר עוד בדבריו בה"ח [בשינויי מהדורות 19] עי"ש, וכ"כ בהשגות הרז"ה סי' ב' אות ד' "מכאן למדנו שא"צ רבייה והמשכה אלא בשופך מתוך כלי, אבל בממשיך בידי או ברגליו מנהר או ממקום למקום, דיו בהמשכה בלבד, אפילו בכל המקוה".

וע"ע בט"ז ס"ק כ"ח וס"ק מ"ז שכ"כ בדעת הראב"ד, וע"ע תשובת גינת ורדים כלל ד' סי' ד' מה שהביא שנחלקו בזה חכמי איטלי' בספריהם משבית מלחמות מקוה מים ופלגי מים, במקוה שנתמלא במים שנשאבו בכלי מנוקב והמשיכום, עי"ש שמבואר כמשנ"ת דע"י ההמשכה כבר לא חשיב שנעשה בידי אדם.

והיינו להדיא כדברינו, דגבי הויתו בידי אדם ודאי אהני המשכה, דעתה לא נעשית הוית המקוה בידי אדם, וכל מה דבעינן ג"כ רבייה הוא משום שבמים שאובין בכלי חל גם פסול בעצם המים וכמשנ"ת, אבל מה

דגם בשאובין בכלי חשיב דהמקוה נעשה בידי אדם לזה אהני המשכה בכולה ג"כ וכש"נ.

[וקצת סמך לזה יש לומר נמי מהא דגבי פסול הויתו ע"י דבר המקבל טומאה, כתב הרא"ש דאם בא למקוה עצמו ע"י דבר שאינו מק"ט כשר אף שלולי הדבר המקבל טומאה לא היה מגיע למקוה עי"ש, וה"נ בהמשכה לגבי פסול הויתו ע"י אדםכ"א].

ג. שוב ראיתי בספר זכר יצחק להגאון מפונבז' זללה"ה סי' נ"ו שהאריך בביאור הך מילתא דרבייה והמשכה, וכתב ג"כ כדברינו שיש ב' פסולין בשאובין, פסול בעצם החפצא דהמים נפסלו, ופסול בעשיית המקוה היכא דהויתו בידי אדם.

אלא שהוא פירש בהפך ממשנ"ת, דרבייה אהני דלא יחשב שנעשה בידי אדם, דיש כאן רוב מקוה בידי שמים ורובה ככולה, [וע"ע בברכת שמואל יבמות סי' כ"א] אבל עדיין יש פסול בעיקר המים שנפסלו בשאיבה, ולזה מהני המשכה, דהמשכה מבטלת את פסול המים, אך המשכה לבד לא מהני דעדיין חשיב דהמקוה נעשה בידי אדם, עי"ש בדבריו.

ולשיטתו צ"ב אמאי באופן של רבייה והמשכה מצטרפין המים השאובין שנמשכו לשיעור ארבעים סאה, הא עדיין אין כאן שיעור של ארבעים סאה בידי שמים, דלזה לא אהני המשכה.

כא. אמנם בהויתו ע"י טהרה בעינן שיבוא מידו ממש, עי' בחזון איש תנינא סי' ג' אות י"ז דיש חילוק לגבי זילף בידי דחשיב הויתו בידי אדם ולא חשיב הויתו ע"י דבר המק"ט, וכדמוכח בגמ' בזבחים כ"ה עי"ש, וי"ל. אמנם עי' בתשו' הרא"ש כלל ל"א סי' ד' שהקשה מהא דזילפו אמאי לא פסול משום הויתו ע"י דבר המק"ט, וצ"ע מד' הרא"ש עצמו ס"ס י"ב. שו"ר בחזו"א שם אות י"ח שעמד בזה.

וצ"ל בהכרח לפי"ז, דס"ל להראב"ד דהפסול שהמקוה נעשה בידי אדם אינו פוסל אלא כללות המקוה, ואין הלכתא של ארבעים סאה מים שהוקו בידי אדם דווקא.

ועי' בבעלי הנפש שער המים ס"ס א' משמע לכאורה כדברי הזכר יצחק, מדכתב שם וזה לשונו: "ומעיקר המדרש אתה למד דדרשנין מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, ואם איתא דשאוכה שהמשיכוה כולה מטבילין בה, הרי מקוה זו נעשה בתחילה בידי אדם. ואם גזרו על שלשת לוגין מים שאובין שיפסלו את המקוה, כל שכן שיש להם לגזור על המשוכה כולה שלא יטבילו בה משום גזירת ידי אדם. אלא ש"מ דבעינן רובא בידי שמים, וכי משלים עליה מיעוטא בהמשכה כשר. ולא גזרו על המיעוט שיפסול את הרוב אלא בזמן שנתנו שם בידים אבל בהמשכה לא גזרו", עכ"ל.

ומבואר דלענין פסול מקוה שאינו בידי שמים בזה סגי ברובו בידי שמים, [ועי' משכב"ז לעיל פ"ב סי' י"א], ולענין מה דג"ל מים שאובין פוסלין את המקוה, בהמשכה לא גזרו, והיינו כדברי הזכר יצחק לכאורה.

וצ"ע מדברי הראב"ד עצמו הנ"ל, דבפסול בידי אדם מהני המשכה בכלה, ואולי תלוי בשינויי המהדורות, וצ"ע בזה.

ד. והנה יעויין בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' א' הלכה ו' דמייתי מהשאלות שמביא גם את דברי רב דימי א"ר יוחנן דשאוכה שהמשיכוה כולה טהורה, עם דברי

ר"א בר יעקב דדוקא רבייה והמשכה מהני. וע"כ מבואר מדברי השאלות דס"ל דלא פליגי אהדדי, ותמוה.

וכתב שם הראב"ד "אני אפרש שיהיו דברי שניהם קיימים, לפי שיש לומר שמצאנו הפרש בין שאובה לשאוכה, שיש שאובה שמועיל בה המשכה ויש שאובה שאין מועיל בה", עי"ש שהאריך בזה דיש חילוק בין שאובה מדעת דלא מהני המשכה בלא רבייה, משא"כ בשאיבה שלא מדעת כגון בשוכה כלים בחצר, דמהני בהמשכה בכלה.

וצ"ב החילוק אי שאיבה שלא מדעת חשיבי המים שאובין, אמאי מהני בהו המשכה, ואי מהני בשאובין המשכה אמאי לא מהני בשאיבה מדעת, מאי שנא.

אבל לדברי הזכר יצחק י"ל שפיר, דהיה ס"ל להראב"ד דבשאיבה מדעת חשיב דהוית המקוה נעשית בידי אדם, ולזה לא מהני המשכה בעלמא בלא רבייה וכמשנ"ת, אבל בשוכה כלים בחצר דהיינו שאיבה שלא מדעת הרי אין כאן תפיסת יד אדם כלל, ולא נעשה המקוה בידי אדם, רק דיש כאן תלישה במים ונעשו שאובין, ולזה מהני המשכה בכלה וכמו שנתבאר. אלא שדחה שם הראב"ד דברים אלו עי"ש.

וע"כ כתב שם הראב"ד לקיים דברי שניהם באופן אחר, והוא דמה דאמר רב דימי אמר ר' יוחנן דשאוכה שהמשיכוה כולה כשרה היינו שלא לפסול בג' לוגין, אבל להצטרף לשיעור מקוה במ"ס לזה בעי רוב מים כשרים, ולא סגי בהמשכת כולה. [וכ"כ הר"ש מלוניל בראבי"ה סי' תתק"ץ עי"ש].

וגם זה מובן לדברי הזכר יצחק, דכיון שהמשיכו המים הרי השתא אינם מים פסולין למקוה, ואינם פוסלים בג' לוגין, אבל לשיעור מקוה בעינן שיהא רובה בידי שמים ורובה ככולה, ולזה לא אהני המשכה.

אך גם לדברינו יש לומר, כמו שביארנו במק"א דגדר הפסול דג"ל הוא דג"ל קובעים שם המקוה, וא"כ יש לומר דס"ל להראב"ד בדעת השאלות, דלזה לא סגי בפסול המים ובעינן שיהא ג"ל שנעשו בידי אדם, אבל לשיעור מקוה ס"ל דבעינן מ"ס מים כשרים, ואף שנשמכו המים ואינם פוסלים בג"ל מ"מ הא ליכא מ"ס מים כשרים.

ה. והנה בבית הבחירה להמאירי לקמן ריש פרק ז' כתב וזה לשונו: "והעידו אנשי מידבא משמו, ר"ל של ר' עקיבא^{כב}, שהיה אומר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה, ואיני מבין היאך היו מביאין והלא זהו שאיבה, ואפשר לפרש שצוה להביאן סמוך למקוה עד שכשתתך ירדו למקוה, ואע"פ שאין המשכה מכשרת לדעתנו אלא במיעוט המקוה, דוקא במים גמורים".

ומבואר בדברי המאירי דס"ל דאף דלא מהני המשכה בכולה, מ"מ בשלג שאוב מהני, אף דאיכא פסול שאובין בשלג ג"כ, וצ"ב טובא ממ"נ אי חשיב שאובין אמאי מהני בזה המשכה בכולה.

ונראה דלפמשנ"ת א"ש היטב, דהמאירי ס"ל דבשלג לא חל פסול בשלג עצמו דנעשה שאוב ופסול דכיון דאינו מים לא חיל ביה פסול שאובין, [עי' לקמן בפ"ז שם משנ"ת בזה], אבל מ"מ הרי ס"ס המקוה נעשה בידי אדם ולא בידי שמים, ולכן מקוה משלג שאוב פסול, אלא דלזה לבד מהני המשכה דהשתא לא נעשה המקוה ע"י אדם, וכמשנ"ת.

והנה מצאתי בסמ"ג [עשין רמ"ח] שכתב בהפך מדברי המאירי וזה לשונו: "ולפי זה אומר [אני] דההיא דתוספתא דטהרות (פ"ב ה"ג) שהבאנו לפנים מקוה שאוב שהגליד ונימוח כשר להקוות עליו, שמדבר בעניין זה להוסיף אחרי כן ארבעים סאה מי גשמים, וחושב הגליד ונימוח כמו שאיבה שהמשיכה".

ומבואר בדבריו הפך דברי המאירי, דבהגליד ונימוח חישב כמו שאיבה שהמשיכה, ואינו פוסל בג' לוגין, וא"צ תו המשכה, וגם זה צ"ב כמובן אמאי חשיב כמו המשכה.

והנראה בזה דס"ל להסמ"ג דכיון שעשה את המקוה בהיותו גליד, הרי באותה שעה ל"ח מקווה, רק אח"כ נעשה מקוה מאיליו, וע"כ לא חשוב שנעשה המקוה בידי אדם, ורק דמ"מ המים נפסלו משום שאובין אלא דלזה שפיר אהני מה שהוסיף עליו אח"כ מ' סאה מי גשמים.

כב. אמנם כל הראשונים [לבד האו"ז בפסקי ע"ז סימן קס"ה] שם פירשו שהעידו כן משמו של רבי ישמעאל עי"ש.

אמנם גם לד' הזכר יצחק יש לפרש דעת המאירי והסמ"ג, דאדרבא לדעת המאירי נאמר כמש"כ בדעת הסמ"ג, ולדעת הסמ"ג נאמר כמש"כ בדעת המאירי, ופשוט.

ו. וע"ע לעיל פרק שלישי סי' י"ד מש"כ לבאר עפ"י שיטת הרמב"ם דמקוה שנפסל בג"ל נטהר בהמשכת כולו. וע"ע לקמן פרק ז' סי' ל"ט מה שביארנו לפי"ז בשיטת הראב"ד בנתן סאה ונטל סאה, ע"ש.

סימן כ

עוד בגדרי המשכה

והנה הבאנו לעיל [ריש הסימן הקודם] שיטת הריטב"א בפסחים ובב"ב שהוכיח מהא דלא מהני המשכה עד רובה ע"כ דשאובין דאורייתא, ומבואר מפשטות לשונו דלשאובין דאורייתא לא אהני המשכה, ורק ברובה דפסול מדרבנן אהני המשכה, וכן מבואר לכאור' ברמב"ן שם^{כג}.

וצריך ביאור, אם מובן הדבר דמהני המשכה לשאובין דרבנן, אמאי א"א לומר דמהני המשכה גם לשאובין דאורייתא, ומאי שנא.

והנה מדברי הר"מ מפונטייזא והר"ש והרשב"א הבאנו שם להפך, דס"ל דלשאובין דאורייתא אהני המשכה גם בכלה, אבל מ"מ מדרבנן פסול עד דאיכא רבייה.

וביארנו דבריהם, דפסול שאובין דאורייתא הוא משום דחשיב שהמקוה נעשה בידי אדם, וע"כ היכא דאיכא המשכה אהני דחשיב מקוה בידי שמים, אבל לפסול שאובין מדרבנן דגזרו פסול במים עצמן, לזה לא מהני המשכה ובעינן שיהא רוב מים כשרים במקוה וכש"נ.

אבל בדעת הרמב"ן והריטב"א שכתבו דבדאורייתא לא מהני המשכה ובדרבנן מהני, צריך ביאור בפרט לפמשנ"ת.

אמנם נראה דמש"כ בגדר המשכה דהוא כדי שיחשב מקוה בידי שמים, נראה דנחלקו בזה רבותינו הראשונים.

דהנה ביראים מצוה כ"ו כתב וזה לשונו: "כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהור. ושמעתי מפרשים הלכה למשה מסיני הוא, ולא שנא המשיכה על גבי קרקע או על רצפת אבנים. ולי נראה דלא אמר ר' יוחנן אלא שהמשיכה ע"ג קרקע, מקום שהמים ראויות להבלע, וטעמא כיון שראויות להבלע נתבטלו אגב קרקע, וכזוחלות לגומא נעשות כאלו באות מתמצית לחלוחית הקרקע, כי נתבטלו מהם שאובים, אבל המשיכם על רצפת אבנים או נסרים שאינו ראויות היו כמונחין בכלי לא מבטל שם שאובין מנייהו, שהרי יכול לדונם כאלו באו מתמצית מקום שהומשכו דרך עליו שהרי אינם ראויים לבליעה ולתמצית" עכ"ל.

כג. אמנם ע"ש בהמשך הדברים שכתבנו דיש לבאר ד' הריטב"א באופן אחר שכותנו כדברי הר"מ מפונטייזא והרשב"א דלקמן ע"ש.

ועי' במרדכי הל' מקואות רמז תשמ"ה
שהביא לדברי היראים וכתב דכן הוא
בתשובת הר"א מוורדין בספר רוקח סי' שע"ז.
אמנם בשם השאלות מייתי שם דשפיר מהני
המשכה גם על גבי כלים.

וכן בתשובות הרי"ד סי' א' אות ב' [עמ'
ט"ז] השיג ע"ד היראים, וזה לשונו:
"נרא' לי שהקדוש ע"ה מפני חסידותו ויראתו
המרובה חומרא בעלמא הוא דאחמר ע"ה
וסברא דנפשיה קאמ' בלי שום ראיא, שהדעת
מכרעת דבכל מקום מיבטלא תורת שאיבה,
ואפי' על גבי אבנים ועצים, דבודאי אילו לא
היה המקוה כשר אלא על גבי מקום לח הראוי
לבליעת מים, אז היינו אומ' שלא תבטל
השאיבה אלא לכשתישפך ותמשך על מקום
לח. אבל כיון שכשר המקוה אפי' על רצפת
אבנים גם השאיבה מתבטלת שם, דטעמ'
דשאיבה המתבטלת במשיכה אינו משום
דנראה כאילו בא מתמצית ליחלוחית הארץ
שהרי בכל המקוה לא בעינן שיכואו מתמצית
ליחלוחית הארץ שהרי מי גשמים הנקיים על
הרצפה מה ליחלוח ותמצית קרקע יש בהן,
וכיון דבכל מי המקוה לא בעינן ליחלוח
ותמצית קרקע גם בשאיבה שהמשיכה לא
בעינן, וטעמ' דביטול שאיבה הוא כדי
שיתבטל מהן דין שאיבה בכלי וכיון דשפכנן
על גבי הרצפה הרי נתבטלה מהן תורות
שאיבה, וכדפריש ר"י בר' מ"צ ז"ל כיון דעבד
בהו מעשה ששפכנן לארץ נפקו להו מתורת
שאובין דמעשה מבטל מידי מעשה כד"עכ"ל
הרי"ד, עי"ש דמייתי עוד ראיות לזה.

ומבואר דפליגי רבותינו הראשונים בגדר
המשכה, דהמרדכי ס"ל דהמשכה
היינו דחשיב כאילו באו מתמצית הקרקע,
וחזרו לאביהן לקרקע לטהר, אבל הרי"ד ס"ל
כמשנ"ת דהמשכה היינו שהמקוה לא נעשה
בידי אדם, דבא מן הקרקע ולא מן הכלי.

ואשר ע"כ לדעת היראים והרוקח בעינן
דוקא המשכה ע"ג קרקע, משא"כ
לדעת הרי"ד, [וכ"ה דעת השאלות], א"צ
המשכה ע"ג קרקע וכמשנ"ת.

ומעתה נראה דבהא תליא גם הפלוגתא
הנ"ל, דהריטב"א והרמב"ן שכתבו
דמהני המשכה רק בשאובין דרבנן היינו משום
דס"ל כהיראים דהמשכה אהני לסלק הפסול
במים, וזה הפסול דרבנן בשאובין וכמו
שנתבאר בסימן הקודם.

משא"כ הר"מ מפונטייזא והר"ש והרשב"א
שכתבו דהמשכה אהני רק לשאובין
דאוריתא, היינו משום דס"ל כהרי"ד דהמשכה
אהני שיחשב מקוה בידי שמים וכמו שביארנו
דזה הפסול שאובין דאוריתא, דבעינן מקוה
בידי שמים, ורק לזה הוא דמהני המשכה, אבל
עדיין יש פסול שאובין מדרבנן, דהיינו פסול
במים עצמן דלזה לא מהני המשכה ולכן בעי
נמי רבייה וכמו שביארנו.

וע"ע בתשב"ץ ח"א סי' מ"ט שהביא בשם
ספר המנהגות "ששיעור המשכה צריך

כד. ומשמע עוד מדברי הרי"ד, דאם נמשך מאליו בלא מעשה ידיה, לא חשיב המשכה, וזה חידוש גדול,
ומדברי שא"ר לא משמע כן, ואכמ"ל.

להיות ממקום רחוק, כדי שתכלה כח המשכה קודם שיגיעו המים למקוה", והיינו כדברינו.

ונראה עוד להוכיח בדעת הרז"ה דג"כ ס"ל דהמשכה היינו שהמקוה יהא בידי שמים, דהנה בהשגות הרז"ה לבעלי הנפש [שער המים סי' א' אות ג'] כתב ליישב קושיית הראב"ד על הרי"ף שהקשה אם שאובה שהמשיכוה כולה כשרה, אמאי מעיין שהעבירה ע"ג השוקת פסולה הא נמשך ויצא ממנה.

ותי' הרז"ה "זו בעיני אינה קושיא שלא אמרו שאובה שהמשיכוה טהורה אלא שהמשיכוה למקוה, אבל מעיין שיוצא מתוך השוקת מושך על הארץ, אין לו טהרה כל זמן שהוא מושך שדינו כדין שאובה",

ומבואר מדברי הרז"ה חידוש גדול דההכשר דהמשכה הוא רק כשנעשה מקוה, אבל כל שעדיין לא נעשה אשבורן לא הוכשרו המים ועדיין בשאיבתן הם עומדים, וע"כ במעיין שאוב לא מהני המשכה, גם למ"ד דמהני המשכה בכולה.

ואין לזה מובן כלל, אם לא נימא כדברינו דהמשכה היינו שהמקוה לא נעשה בידי אדם וזה שייך רק במקוה, שע"י ההמשכה נשתנה מקום הקוואתו והוא מקוה חדש שנעשה בידי שמים, אבל במעיין שאוב שנפסל, הא לא נעשה כלום בהמשכה ולא נשתנה, וע"כ אין לו הכשר בהמשכה כל שלא נעשה אשבורן.

והיינו דלשיטת הרי"ף דמהני המשכה בכולה היינו דכל הפסול הוא רק הפסול במקוה שנעשה בידי אדם, ואין פסול כלל

במים עצמן, ולכן ס"ל דמהני המשכה בכולה, אך כ"ז במקוה ולא במים זוחלין וכמש"כ הרז"ה וכמש"נ.

אמנם הרי היראים עצמו ס"ל דהמשכה הוי דאורייתא כמבואר לעיל, ומבואר דאהני המשכה גם לשאובין מדאורייתא, ואעפ"כ הצריך המשכה ע"ג קרקע.

וע"כ מבואר בדעת היראים דס"ל כמש"כ בשם הזכר יצחק, דהשאובין דאורייתא הוא פסול בעצם המים, ולזה אהני המשכה דהיראים שהמים חזרו לתמצית הקרקע, משא"כ בדעת הרי"ד וסיעתו מבואר כמשנ"ת.

שו"ר בכתבי הגרי"ז בתמורה דף י"ב שעמד ג"כ בפלוגתא זו אם המשכה בעי דוקא ע"ג קרקע דתליא אם גדר המשכה הוא שהמים חוזרין לקרקע, או שהמים לא באים מידו למקוה.

ועי"ש שתלה בזה גם מש"כ כמה ראשונים הו' בשו"ע סעיף מ"ה דהמשכה בעי ג' טפחים, וכתב שם דכ"ז רק אם המשכה היא דהמים לא באים מידו, אבל אם המשכה היא שחוזרין לקרקע, ודאי אין צריך שיהא ג"ט, ועפ"י פסק לדינא דלכו"ע א"צ ג"ט ע"ג קרקע.

והנה בר"ש לעיל פרק ב' מ"ז מבואר דאם שובר את הקנקנים שיש בהם מים ויפלו המים מן הקנקנים לבור המשכה היא, כיון דמתוך כלים שבורים נופלים לבור.

ומבואר מדברי הר"ש דגם המשכה ע"ג כלים הוי המשכה, ובזה הר"ש

לשיטתו כמשנ"ת בדעתו לעיל דהמשכה היינו שבא למקוה בידי שמים ולא מתוך הכלי שהוא בידי אדם, וע"כ א"צ דווקא המשכה ע"ג קרקע וגם אם שבר הכלי אהני לזה, דס"ס לא באו המים למקוה מתוך כלי שלם. [וכבר עמד בזה החזו"א קמא סי' ד' סק"ג עי"ש].

אך לכאור' מבואר עוד בדברי הר"ש דלא בעינן גם המשכה של ג' טפחים, דהכא מתוך הכלים השבורים עצמן הם נופלים לבור, ואעפ"כ חשיב המשכה, [וכ"מ בתשו' התשב"ץ ח"א סי' מ"ט שם בדעת הר"ש], וזה דלא כמ"ש בשם הגרי"ז דתליא זב"ז.

אמנם שו"ר בחזו"א [קמא סי' ו' סק"ט] שכתב דבהא כו"ע מודו דא"צ המשכה של ג' טפחים דזה רק היכא ששופך מכלי סמוך למקוה, דאם הוא פחות מג"ט חשיב שנותן למקוה עצמו, אבל היכא ששבר הכלי או שנתן בגומא בשפתו ואח"כ פתקן, כה"ג חשיב המשכה לכו"ע אף דליכא ג"ט דס"ס לא באו המים למקוה מתוך הכלי, וא"ש.

[אמנם עי' בתנינא סי' ח' סעיף י"ג משכב"ז וצ"ע].

והנה הבאנו לעיל סי' י"ח מה שתמה הש"ך במתני' דלעיל צינור שחטט בו גומא כדי לקבל צרורות, אמאי לא חשיב המשך הצינור המשכה, עי"ש מה שהארכנו בזה.

אמנם לפמשנ"ת יש לומר בזה, דאפי' אי נימא דרק הגומא חשיב כלי ולא כל הצינור, מ"מ המשכה לא הוי, והוא לפמשנ"ת דהמשכה היינו שלא בא למקוה מכח הכלי, וא"כ יש לומר דכיון דמשך הצינור מחובר לכלי, וכך היא צורת יציאת המים מהכלי, לא חשיב כה"ג המשכה, דחשיב שהמים באו למקוה מן הכלי.

[וע"ע ברש"י חולין דף פ"ד ע"א ד"ה זוחלין] דמבואר שם דבעינן קרא למעוטי שאר משקין דלא יהני להו המשכה, וזה שייך [כולי האי ואולי] רק לדעת היראים והרוקח, אבל לדעת הרי"ד וסיעתו וכמשנ"ת ודאי אין שייך לומר כן].

סימן כא

וכמה יהיה בנקב [לשיטת הרמב"ם]

או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשירה, וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד". **ונחלקו** בזה רבותינו הראשונים, דדעת הר"ש והרא"ש דכמה יהא בנקב לא קאי אדלעיל בשוקת שבסלע, דבזה סגי בנקב כל שהוא כמבואר בתוספתא, אלא הלכה

מתני' פרק ד' מ"ה "השוקת שבסלע אין ממלאין ממנה ואין מקדשין בה ואין מזין ממנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה, היתה כלי וחברה בסיד ממלאין בה ומקדשין בה ומזין ממנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה. ניקבה מלמטה

בפ"ע הוא, לענין עירוב מקואות דבעינן נקב כשפופרת הנוד.

אבל הרמב"ם בפרק ו' מהל' מקואות הלכה ג' כתב "השוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינה כלי, אבל כלי שחיברו בסלע פוסל את המקוה אף ע"פ שחיברו בסיד, ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד, כשירה ואינה פוסלת את המקוה".

ומבואר דמפרש כפשטא דמתניתין, דכמה יהא בנקב קאי אדלעיל, דבעינן נקב כשפופרת הנוד כדי שלא לפסול את המקוה.

וקשה לדעתו המשך דברי המשנה דמייתי עלה מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים, דהך עובדא שוקת יהוא מפרשי בגמ' ביבמות דף ט"ו לגבי עירוב מקואות, ומאי מייתי מזה ראי' לנידון דידן לפסול המקוה בשאובין. ועי' בחידושי מרן רי"ז הלוי בהלכות מקואות מה שכתב בזה.

והנה שם בהלכה ד' כתב הרמב"ם וזה לשונו: "הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאהו מקוה, ה"ז כשר".

והקשו כל האחרונים מאי שנא בהלכה ג' דבעינן נקב כשפופרת הנוד, ובהלכה ד' כתב הרמב"ם דבעינן נקב המטהר אותו, דתרי שיעורים נינהו ומאי שנא.

ועי' בכסף משנה בהלכה ד' [וכ"ה בב"י] שעמד בזה, וכתב ג' תירוצים. א' דבה"ג מיירי שחיברו בעודו שלם ואח"כ נקבו, וע"כ

בעי נקב כשפופרת הנוד, משא"כ בה"ד דנקבו ואח"כ קבעו, וע"כ סגי בנקב המטהר. ועי' בש"ך ס"ק כ"ג שמדברי הרמ"א לא משמע כחילוק זה.

עוד תי' שם הב"י דבה"ג הא מיירי בכלי אבנים, ול"ש בהו נקב המטהר, דכלי אבנים בלא"ה טהורים, וע"כ בעי דווקא נקב כשפופרת הנוד. וזה צ"ע, דהא ע"כ הנקב אין ענינו טהרה שהרי א"צ כלי המק"ט, אלא כמו דמפיק מידי טהרה ה"נ מפיק מידי כלי לענין שאובין, וא"כ מה לי כלי אבנים מה לי כלים המקבלים טומאה, וכבר עמדו בזה האחרונים.

עוד כתב שם הב"י דאפשר דבכלי שקבעו בסלע גזרו דלא יהני נקב המטהר, שלא יטעו למימר דסגי בחיבורו לסלע, וע"כ בעי כשפופרת הנוד. וגם זה דוחק. ועי' ביגדולי טהרה מש"כ על דברי הב"י.

ועי' עוד בביאור הגר"א ס"ק ל' שכתב דכשפופרת הנוד א"צ שיקבענו בארץ, וע"כ דוקא בה"ג שלא קבעו בארץ בעי כשפופרת הנוד, משא"כ בהלכה ד' דקבעו בארץ סגי בנקב המטהרו.

והנה יש לומר לכאורה דלא קשה מידי, דבהלכה ג' מיירי לפסול את המקוה ע"י דהמים נעשין שאובין בעברם בשוקת ופוסלין את המקוה שנקווין בו מים שאובין, וכלפי זה אמרין דהשיעור כדי לבטל מיניה תורת שאובין הוא כשפופרת הנוד דעי"ז לא נעשה שאובין, אבל לא סגי בנקב המטהר. ומה שאמר כשרה היינו שאינה פוסלת.

משא"כ בהלכה ד' דמיירי לגבי טבילה בכלי עצמו, דלרוב הראשונים הוא דין אחר לא משום שהמים הם שאובין, אלא דעצם הטבילה שהיא בכלי ולא בקרקע אפילו אין המים שאובין היא פסולה כדילפינן בתורת כהנים, ובזה הוא דכתב הרמב"ם דהשיעור לבטלו מתורת כלי הוא כבר בנקב המטהר, דלא חשיב טבילה בכלי.

והחילוק פשוט, דכלפי טבילה בכלים הכל תלוי באמת בשם כלי, וכל שיש לו נקב המטהר אותו שוב פקע מיניה שם כלי ואינו אלא שברי כלים, ובזה הוא דעת הרמב"ם דבשברי כלים שפיר יכול לטבול, וע"כ מהני נקבו נקב המטהר אותו שיכול לעשותו מקוה כשר.

אבל לגבי תורת שאובין הרי לא הוזכר כלל שם כלי בזה, והכל תלוי בשם בית קיבול, דכל שהמים נקווין שלא בקרקע אלא בבית קיבול חיילי עליה תורת שאובין, וכמו שנתבאר לעיל [סי' ט"ז] דגם מה דל"ל שם כלי עביד שאובין, וע"כ הוא נמי דלא מהני לזה נקב המטהר להכשירו אף דלאו שם כלי עליה, דהרי ס"ס עדיין יש כאן בית קיבול ונעשו המים שאובין.

[וכ"כ האחרונים בדעת השו"ע גופיה דבסעיף ז' כתב דבעי נקב המטהרו היינו לטבול בו, ובסעיף מ' כתב דסגי בנקב כל דהו לענין שאובין, ומבואר עכ"פ כדברינו בהא דנקב המטהר אינו ענין לשאובין, אלא דהשו"ע ס"ל דנקב כל דהו סגי שלא יהא שאובין, אבל להרמב"ם דלא סגי בזה בעי כשפופרת הנוד].

אלא דלכאור' א"א לומר כן, דגם אם לא יהא טבילה בכלי, הוי עכ"פ המים שבתוך הכלי נעשו שאובין, ולזה לא אהני נקב המטהר אותו, ואיך כתב הרמב"ם 'הרי זה כשר', דהא ס"ס א"א לטבול בו משום שאובין, ואמנם יש נפ"מ היכא שזקפו לידוח וכדו' שלא באו במים לכלי לקבלה, דכה"ג לא נעשו שאובין, אך כאן שעושהו מקוה ודאי הוי קבלתו לדעת.

וי"ל עוד דמיירי שיש השקה כל דהו, דלדעת רוב ראשונים מהני לטהר שאובין, אבל לא מהני לטבילה בכלים, דלזה בעינן עירוב מקואות כשפופרת הנוד כמפורש בכמה משניות, אך דוחק לומר כן בכוונת הרמב"ם שלא הזכיר כל זה.

והיותר נראה לומר בזה, דה"ה נמי להפך, דלטבילה בכלים לא מהני נקב שפופרת הנוד לבטל מיניה שם כלי, דס"ס הטבילה היא בכלי, ומאי אכפת לן שיש נקב כשפופרת הנוד כל דליכא עירוב מקואות, ובעינן נקב המטהר דווקא לאפוקי משם כלי, דפעמים דנקב המטהר הוא יותר משפופרת הנוד. [ושו"ר דכ"כ בגידולי טהרה בתשו' סי' ד'].

ומה דמהני נקב כשפופרת הנוד כדי שלא יהא בו תורת שאובין, אינו משום דבטל מיניה שם כלי כלל, אלא היינו משום שכשיש נקב של שפופרת הנוד הוא מבטל את השם בית קיבול מכינוס זה של מים, וחשיב שאין המים מכונסין כאן, כיון דהוא מנוקב נקב גדול כ"כ כשפופרת הנוד ואין כותלי הכלי מועילים לכנס ולהקוות המים, ואין כינוס

המים מיוחס להכלי כלל, וע"כ לא חשיב שאובין.

הנוד, ונסתלקה קושיית הראב"ד, ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי מה שכתב לבאר בזה.

והיינו נמי דינא דעירוב מקוואות כשופרת הנוד, דמקוה חסר שאין בו ארבעים סאה מהני להשיקו בנקב של שופרת הנוד למקוה שלם, וכמבואר במתני' לקמן ריש פרק ו' וברמב"ם לקמן ריש פרק ח', והיינו כנ"ל דלא חשיב מקוה של פחות ממ' סאה, אלא חשיב חלק ממקוה שלם של מ' סאה, כיון שיש כאן נקב וחיבור של שופרת הנוד דאין המים מוקווים ומכונסין כאן בפני עצמן.

אמנם לדידן קשיא טובא, דהתם הרי מיירי להטביל בהשדה והתיבה עצמן, ואעפ"כ שיעור הנקב שנאמר בהם הוא כשופרת הנוד, ולא אמרינן דמהני נקב המטהר אותו, אע"ג דלכאורה לאו שם כלי עליהו ואין כאן טבילה בכלים.

ומעתה א"ש היטב מה דמדמי לאהדדי במתני' הך דינא דנקב כשופרת הנוד לענין פסול שאובין, למעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים דמיירי לענין עירוב מקוואות, דתרוויהו יסוד דינם אחד הוא וכמו שנתבאר.

ואין לומר נמי כמו שכתב הבית יוסף שם דהתם מיירי בשדה של עץ, דשיעור נקב המטהר הוא יותר משופרת הנוד, ולכן נקט הרמב"ם שיעור של כשופרת הנוד, ללמדנו דסגי בהא. דהא לפמשנ"ת בדעת הרמב"ם לא אהני כשופרת הנוד לענין טבילה בכלים כל שלא פקע מיניה שם כלי, וא"כ בכלי עץ ששיעורו יותר משופרת הנוד עדיין א"א לטבול בו.

והנה ברמב"ם בפירקין לקמן ה"ח כתב וזה לשונו: "השדה והתיבה שבים אין מטבילין בהם, אלא אם כן היו נקובים כשופרת הנוד", ומתני' היא לקמן בפ"ו מ"ה.

והנראה ליישב דברי הרמב"ם לפמש"נ, דהנה יעוי' ברמב"ם פ"ו מכלים ה"ב שכתב וזה לשונו: "כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם ויהיה טהור, כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים, כיצד משינקב הכלי במוציא רמון טהור" וכו'. ובהלכה ג' "כלים שעשאן מתחלה נקובין במוציא רמון, כגון הסל והפחלץ של גמלים והאפירות מקבלין טומאה עד שיקרע רובן".

וכבר תמה בזה הראב"ד בהשגות בהלכה ד', דלדעת הרמב"ם אמאי בעי נקב כשופרת הנוד ולא סגי בנקב המטהר אותו כמו בחבית גדולה שקבעה בארץ.

ומבואר בדברי הרמב"ם דדינא דנקב המטהר אותו הוא רק היכא שהיה כלי שלם ושברו כדי נקב המטהרו, אבל כלים שעשאן מתחילה נקובין אפילו כמוציא רמון

ובביאור הגר"א שם כתב ליישב לפמש"כ בדעת הרמב"ם דהיכא שלא קבעו בארץ בעינן כשופרת הנוד, וה"נ בשדה ותיבה לא קבעו בארץ וע"כ בעי כשופרת

הם מקבלים טומאה, דרך היא צורת הכלי ומעשהו.

ומעתה אתי שפיר היטב דברי הרמב"ם ולא קשיא כלל, דודאי מהני גם בשידה ותיבה נקב המטהר אותו וכמ"ש כאן, אבל בשידה ותיבה שבים דהתם לא מיירי ששברה וניקבה, דרך היא עשוי' התיבה שהיא מנוקבת, וכמבואר בלשון הרמב"ם דבה"ג ובה"ד כתב דניקבה, ובה"ח כתב דהיו נקובים דרך הם מתחילת מעשיהם, דומיא דשק וקופה דתני לה בהמשך המשנה, ולא עביד ליה כשברי כלים כלל.

ואשר ע"כ בעינן התם דווקא שיהיו נקובים נקב כשפופרת הנוד, דאז גם אם עשוי מעיקרו לכך, מ"מ לא חשיב שטובל במים המכונסים בכלי, אף דעדיין שם כלי עליה ולא שברי כלים, רק דמהני הנקב מדין עירוב מקואות, וזה איכא רק בשפופרת הנוד.

ומה דהתם מהני כשפופרת הנוד, ולעיל כתבנו דלטבילה בכלים לא מהני כשפופרת הנוד ובעינן רק נקב המטהר אותו, שאני התם דהוי שידה שבים, ואהני חיבור המים לים בעירוב מקואות, משא"כ בכלי גדול שקבעו בארץ.

מקוואות פרק חמישי

סימן כב

מעין שהעבירו ע"ג השוקת

א. קשה אמאי כשר בהעבירו ע"ג שפה כ"ש, מ"ש מרבו נוטפין. ונ' דמעין שהעבירו ע"ג השוקת מעין שאוב הוא, ונטהר בהשקה. ב. ברמב"ם מב' דפסול רק בנזחלין, ונ' הביאור דבתוך השוקת א"א לטבול דהוי מעין שבכלים, וכיון שכן אינו מחובר למעין חוצה לו, וגם מקוה אינו יכול להיות כיון דנזחל, ונעשה שאוב, וכשיצא מן השוקת ה"ה מעין שאוב כנ"ל, ונטהר רק בהעבירו ע"ג שפה. ג. בראש' דליכא השקה משום דליכא מ"ס, ותמה הר"ש הא בסיפא כשר להטביל בכ"ש. ונ' דהשקה ממעין למקוה בעי מ"ס לטבילת אדם, אבל השקה ממעין כשר למעין שאוב א"צ מ"ס בהמעין המטהר. ד. שהמעין מטהר בכ"ש. קשה מה בעי לזה הא ע"ג שפה הוי מעין גמור. ומב' דגם ע"ג שפה א"א לטהר מדין מעין, וחז' לשפה הוי מעין חדש. ה. אמנם הר"ש ס"ל דמטהר ע"ג השפה וע"כ דהוי מעין, ולהב"י בר"ש א"ש, אך יותר נראה בר"ש כהמאירי, וצ"ל דס"ל דלא מהני השקה למעין להשלמת שיעור. וביאור בד' הרא"ש. ו. ביאור ד' הרשב"א בתשובה. ומאי שנא מתלמי היוצא לברכה. ז. בביאור ד' הר"ש על התוספתא דתלמי.

א. מתני' פ"ה מ"א "מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לו, שהמעין מטהר בכל שהוא".

ופי' הרמב"ם בפ' המשניות, והרא"ש, ועוד ראשונים, [ויסוד פי' זה בערוך ערך 'ספ''], דבהעבירו ע"ג השוקת פסול משום שנעשו המים שאובין ופסולין גם חוץ לשוקת, משא"כ בהעבירו ע"ג שפה כל שהוא, דהיינו דהיו המים נופלין מקצתן על שפת השוקת ומקצתן לתוך השוקת, כשרים, היינו כל המים שיצאו חוץ לשוקת, לפי שהמעין שנופל על שפת השוקת מטהר את כל המים בכל שהוא.

ולכאור' צ"ע בזה, דהרי מעין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן, כמבואר במתני' בפ"ק, ולדעת הר"ש כן הוא בכל רבו נוטפין על הזוחלין גם בלא שהוא מהלך במקום שלא היה מהלך בתחילה, [וכמבואר בר"ש לקמן מ"ג וכשנ"ת לעיל בפ"א כ"ה], וגם ברמב"ם בפ"ט מהל' מקוואות ה"ו מבואר כן לכאור', עכ"פ היכא שלא ריבה את המים בגומת המעין, וכמו שביארו בדעתו הראשונים בשבת דף ס"ה ע"ב ע"ש.

וא"כ קשה מאי אהני ליה הכא השקה ע"י המים שעל שפת השוקת, הא המים שהיו בתוך השוקת ודאי רבים מהמים שעל

כה. ועי' לקמן במשנה ג' סי' כ"ה במעין שהיה משוך כנדל שהוכחנו בשיטת הרא"ש דג"כ ס"ל כן, ועי"ש שהעלנו צד דברכו שאובין פסול לגמרי ואינם מטהרין בכל שהו, ולפי"ז ודאי צ"ע.

והיה אפשר לומר בזה, דכיון דמעיקר הדין יש השקה מהמעין גם למים שבתוך השוקת, כמ"ש הר"ש ועוד ראשונים, אלא משום גזירה דרבנן הוא דפסלינן להו, א"כ יש לומר דבהא מיהא הקילו דעדיין חשיבי כמעין לענין זה, דלא פסלי ליה למיעוט המים שלא נפסלו בשאובין כלל מדין מעין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין, וכ"כ לבאר ד' הש"ך בחדרי דעה [ס"ב ד"ה והנה הט"ז] ובחזו"א [מקואות תנינא סי' ב' אות י"ב] עי"ש.

אך לא נהירא, דהא משום הך גזירה חשבינן לה כשאובין, וכמפורש בלשון התוספתא גבי מעין היוצא לתלמי "ראשונים ראשונים ה"ה פסולין מפני שהן נשאבין", וא"כ שוב הוי רוב מים שאובין והמעין פסול, ומה שיך לחלק בזה.

ועוד, דבדעת הרמב"ם הרי נראה להדיא בדבריו דלאו משום גזירה הוא דליכא השקה, אלא שאובין גמורין הן מעיקרא דדינא [וכמ"ש בחי' רבינו חיים הלוי] וכמו שיבואר להלן, וא"כ לדידיה הרי הדרא קושיא לדוכתא, מאי שנא מהא דמעין שרבו עליו מים שאובין שאינו מטהר בזוחלין.

[ועוד] שהרי הר"ש הביא לתי' הראשונים דליכא מ' סאה לטבילת אדם ולא משום גזירה, עי"ש מה שדחה, ועי' לקמן, וקשה שהיה לו לדחות דאמאי כשר בהעבירו ע"ג שפה הא הוי כמעין שרבו עליו מים שאובין וכנ"ל].

שפת השוקת, [וכמ"ש הרא"ש בפי' כאן להדיא], וא"כ פקע מיניהו שם מעין לטהר בזוחלין, ואיך אמרינן הכא דכשר חוצה לו לטהר כמעין אף בזוחלין, וכלשון הרמב"ם בפירוש המשנה להדיא "המים היוצאין מן השוקת כשרין והן מי מעין".

וכבר הקשה כן הש"ך בס"ק ל"ג ע"ד השו"ע שם סעיף י"א שכתב וזה לשונו: "מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו מי המעין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעין. הגה: כמו שיתבאר למטה. ומכל מקום אין לטבול בו רק באשבורן, דלא עדיף מנהרות שרבו הנוטפים על הזוחלין".

וכתב הש"ך "רק באשבורן כו' - ולפי זה צ"ל דלעיל סעיף ח' דאם מקלח על שפת הכלי מותר חוצה לה אפי' המים שבתוכה מרובים היינו דוקא באשבורן^{כו}, אבל פשט הדברים שם נראין שדין מעין עליהם לכל דבר, וכן משמע מדברי הב"ח ושאר אחרונים, ואפשר לחלק דשאני התם כיון דהמים עצמן שבתוך הכלי הן גם כן מהמעין וגם עתה המעין מקלח לתוכן והם מחוברים למעין מה שאין כן הכא ודוק" עכ"ל הש"ך.

ודברי הש"ך צ"ב, דמאי אכפת לן שהמים שבתוך הכלי מקורם הוא מהמעין, הא עתה שנכנסו לתוך השוקת הרי נפסלו בשאובין ופקע מיניהו שם מעין, ושוב הוי כמים נוטפין דעלמא.

כו. ועי' במיוחס לבעל האשכול סי' נ"ז שכתב דכשר חוצה לו היינו באשבורן. [כדרכו בהעתקת הש"ך]. וכבר הבאנו דבפי' המשנה להרמב"ם מפורש לא כן. שו"ר שכבר עמד בזה בלחם ושמלה ס"ק ל"א.

והנראה בזה, דהך מעיין שהעבירו ע"ג השוקת לדעת הנך ראשונים, אמנם נעשו המים שאובין בעברם בתוך השוקת, ואינם יכולים לטהר טהרת מעיין משום פסול שאובין, שהוא פוסל גם במעיין, אבל עדיין מי מעיין נינהו שהרי מכח המעיין הם עוברין ולא פסק כוחו, ומה שעברו בתוך השוקת ונעשו שאובין לא מפקיע מיניהו שם מעיין כלל, והוי מעיין של מים שאובין, ופסול לטבילה ומ"מ מעיין הוא.

ונפ"מ לבעל קרי דמהני ליה טבילה במקוה של מים שאובין, ומ"מ זוחלין פוסלין בז"ז, שהוא יכול לטבול במעיין שהעבירו ע"ג השוקת, כיון שמעיין של מים שאובין הוא.

[ובפרט לפמשנ"ת לעיל בפ"ק סי' ז' בדעת כמה ראשונים, דדין מעיין לענין זוחלין אינו ענין לטהרת מעיין, אלא הוא תלוי בדרכן של המים, דמי מעיין שדרכם בזחילה הם מטהרין נמי בזוחלין, משא"כ מי מקוה שאין דרכם בזחילה ע"כ אינם מטהרין בזוחלין עי"ש מה שכתבנו בזה, א"כ פשיטא דגם כאן יש להם תורת מעיין כלפי לטהר בזוחלין כיוון דעדיין מי מעיין נינהו].

ומעתה א"ש היטב, דכיון שמעיין הוא גם אחר שהעבירו ע"ג השוקת, אלא שהוא מעיין שאוב, שפיר יכול להטהר ע"י השקה ממה שהעביר ע"ג שפה, ושוב הדר דינו להיות מעין גמור לכל דבר לטהר בזוחלין ובכל שהוא כדין מעיין גמור, ואינו ענין כלל למעיין שריבה עליו מים שאובין שפקע מיניה שם מעיין, דהתם הווי מים נוטפין שאין עליהם

תורת מעיין משא"כ כאן שהוא מעיין שאוב, וכש"נ.

ולכאור' לפי"ז ה"ה נמי מעיין שהעבירו כולו בתוך השוקת ונפסל כדינא דמתני', ואח"כ העבירו ע"ג מקוה שיש בו ארבעים סאה, דיהני ההשקה למקוה להכשירו מפסול שאובין ושוב הדר דינו כמעיין לכל דבריו ע"י השקת המקוה, וכ"נ לכאורה.

והנה בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ב' [הל' י"ח] כתב וזה לשונו: "למדנו מענין השוקת שהמעין שהעבירו מתוך הכלי אע"פ שנמשך ויוצא ממנו ועדיין המעיין מושך כתחילתו דינו כשאוב לגמרי, וממאי מדקתני פסול ולא קתני ה"ה כמקוה כדקתני בסיפא, אלמא פסול לגמרי קאמר, והנה גם זו חזוק לדברי רב אחא ז"ל שאין שאובה מטהרת בהמשכה כדי להטביל בה, ומאי פסול, להטביל בו אבל אינו פוסל את הכשר".

ומבואר מדברי הראב"ד דגם לדעת הרי"ף דמהני המשכה בכולה מ"מ לא היה כשר לגמרי אלא למקוה אבל למעין היה פסול, מדהקשה דלא קתני ה"ה כמקוה, ולכאור' לדברינו י"ל דאם מהני המשכה בכולה ופקע מיניה פסול שאובין שוב הדר דינא להיות כמעיין גמור, וכמשנ"ת דאינו אלא מעיין שאוב.

[והראב"ד לשיטתו דרבו נוטפין כשר למעיין, וא"כ יתכן לומר דבהעבירו ע"ג השוקת פקע מיניה שם מעיין לגמרי ואעפ"כ נטהר בהשקה למעט מים

כז. כ"נ פשוט, וכן נקטו כמה אחרונים, ואכמ"ל.

שעברו ע"ג שפת השוקת, ואין הכרח למשנ"ת שלא פקע מיניה שם מעיין^{כח}].

אמנם יש לדחות, דהנה יעו"ש בהשגות הרז"ה שהשיג דוחילת המעיין אינה המשכה, וזה מילתא דמסתברא, ואפשר דגם הראב"ד מודה בזה, אלא דכוונתו דאחר שיגיע לאשבורן ויבוא לטהר מדין מקוה, תחשב זחילתו לגבי מקוה כהמשכה, וא"ש דמדין מעיין ודאי פסול ול"ש לזה המשכה וכש"נ, רק לדין מקוה באשבורן תמה דיהני אי מועיל המשכה בכולה.

ב. והנה ברמב"ם פ"ט ממקוואות ה"ט כתב וזה לשונו: "מעין שהיו מימיו יוצאין ונמשכין לתוך השוקת, ואח"כ יוצאין מן השוקת ונזחלין, דכל המים שבשוקת ושחוצין לשוקת פסולין".

וכתב בחידושי רבינו חיים הלוי, דמדהוסיף הרמב"ם וכתב יוצאין מן השוקת ונזחלין, מבואר דדוקא בנזחלין אמרינן הכי, וביאר הגר"ח דבאמת איכא השקה מהמעין למים שבשוקת, אלא דכיון שנכנס המעיין לשוקת פקע מיניה שם מעיין, ושוב אין השקה מהמעין לשוקת, כיון שהמים נזחלים למרות שאינם מעיין, ונעשו המים שאובין ונפסלו. אבל לאשבורן יש השקה ולא נפסלו בשאובין.

ולכאור' הדברים סותרים למשנ"ת בדעת הרמב"ם, דאנן ביארנו בדעת הרמב"ם דלא פקע מיניה שם מעיין והראיה

שבהעביר מקצת המעיין ע"ג שפת השוקת אפילו כל שהוא, הרי המים שחוצין לשוקת כולם כשרים למעיין, אף שרבו נוטפין שיה למקוה לטהר באשבורן, ומזה הוכחנו דלא פקע מיניה שם מעיין, ולדברי הגר"ח א"כ אמאי ליכא השקה לתוך השוקת לטהרם.

ואולי יש לומר בזה לפמש"כ לבאר א"נ דפסול מקוה בזחלין הוא משום שאינו כדרך, [וכמו שהבאנו מדברי הרי"ד ועוד], וזה וודאי איכא גם במעין שהעבירו ע"ג השוקת, אף אינימא שפקע מיניה שם מעיין מ"מ הרי לא נשתנה דרכם במה שהעמיד בו שוקת, אבל מה דלא מהני השקה למקוה שמימיו זוחלין, זה לכאור' לא שייך להא דאין דרכו בזחילה, דמה בכך לענין השקה, וע"כ דזהו מטעם אחר והוא משום שאינו חיבור ורק מעיין חיותן מחברתן.

ומעתה יש לומר דלכך השקה אין כאן, כיון שאין כאן חיבור של המקוה, דזוחלין נינהו, אבל עכ"פ אחר שהעבירו ע"ג השוקת ונתערב עם המים שעברו על שפת השוקת שמעיין גמור הם, חזור המעיין לטהר בזוחלין, כיון שפקע מיניה פסול שאובין, אף שפקע מיניה שם מעיין, כיון דמ"מ דרכו בזחילה, ואינו נפסל למקוה בפסול זוחלין, וצ"ע בזה.

אלא דגם בעיקר דברי הגר"ח צלע"ג, דיש לעיין מאי שנא ההשקה לתוך השוקת, דאמרינן דלא מהני כיון שהמים זוחלין הם, להשקה שנישוקין המים היוצאין מן השוקת,

כח. ויתכן דס"ל להראב"ד דעצם השם שאובין הוא סתירה לשם מעיין, כיון שמעיין בידי שמים דוקא הוא, וכיון שנעשה שאוב פקע מיניה שם מעיין.

עם המים שהעבירם ע"ג שפת השוקת, ואמאי השקה זו מהניא גם לזוחלין, ולא נתבאר הדברים.

נולכאו' צריך בהכרח לחלק לדעת הגר"ח דתרי דיני השקה נינהו, דין השקה של חיבור ודין השקה של עירוב שני מעיינות, והשקה של חיבור צריכה שתהא אשבורן דבלא"ה אינו חיבור להשקה, אבל מעיין שמטהר בכל שהוא שמצטרף אליו מים שפקע מהם שם מעיין, בזה א"צ חיבור ועדיין צ"ב, ואולי משום דע"י ההשקה חייל ביה שם מעיין שיש בו חיבור גם בזוחלין, וצ"ע.

והנראה בזה לבאר ע"ד הגר"ח אמנם באופן אחר, דהיינו דבתוך השוקת אינו יכול לטהר מדין מעיין, אבל לא משום דמיירי בשוקת המקבלת טומאה, אלא משום שמעיין עיקרו בקרקע הוא כמ"ש בתו"כ, ואין טהרת מעיין כל שהוא בכלי, ולכן המעיין שהעבירו ע"ג השוקת אין לו תורת מעיין לטהר כל שהוא בשוקת.

אמנם אחר שיצא המעיין מן השוקת ושוב אינו בכלי, שוב הדר לדינו לטהר מדין מעיין, דאינו חיסרון בעצם המים כלל אלא רק מצד מקומם, וכיון שיצאו מן הכלי חזרו לטהרת מעיין, אלא דעכ"פ מעיין שאוב הוא כיון שבעודו בשוקת שלא היה יכול לטהר מדין מעיין הרי נשאב, ולזה עתה מהני לטהרו ע"י המעיין שעל שפת השוקת.

ולפי"ז א"ש ג"כ דא"צ לדחוק דמתני' מיירי בשוקת המק"ט דווקא כמשי"כ הגר"ח כ"ט. [דאי מיירי בשוקת המק"ט צ"ע דגם על שפת השוקת פקע מיניה שם מעיין, וכמ"ש מהר"ם מרוטנבורג לשיטתו דגם התם א"א לטבול מהך טעמא, ולענין מעיין בכלים ע"ג שפת השוקת יבואר להלן].

ומעתה א"ש ד' הרמב"ם, דהשקה לתוך השוקת ליכא וכמ"ש הגר"ח, כיון שהמים כשהם בתוך השוקת אינם מטהרין מדין מעיין, וגם מקוה אינם כיון שהם נזחלים ע"כ ל"ש בהו השקה, ומים אלו שבשוקת גם מפסיקים בין המעיין שהעבירו ע"ג השוקת לבין מקור המעיין מהאי טעמא גופא, ורק היכא שהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו כיון שחזר לטהר מדין מעיין ומהני לו השקה ממעיין זה שהעבירו ע"ג השוקת וכמו שביארנו.

ג. והנה כבר הבאנו מה שהקשו כל רבותינו הראשונים במתני' אמאי לא מהני השקה מן המעיין שלפני השוקת לטבול בתוך השוקת עצמה, כמו דמטבילין כלי בתוך כלי היכא דאיכא שפופרת הנוד.

ותירצו הרבה ראשונים [האו"ז סי' של"ה, הסמ"ג ע' רמ"ח בשם ר"י, הרשב"א בביצה י"ז, הריטב"א במכות ד', והרא"ש בב"ק פ"ז סי' ג' ועוד], ע"פ מה שחידשו דלא מהני השקה בפחות ממ' סאה גם ממעיין לגבי

כט. ועי' לקמן במשנה ב' סי' כ"ד שהבאנו מדברי הרוקח סי' שע"ב שכתב להדיא דהך שוקת של סלע היא ואינה מקבלת טומאה. ודלא כהגר"ח.

טבילת אדם, [ונתבארו דבריהם לעיל בפ"ק סי' ז' בענין טהרת מעיין ומקוה], וה"נ מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול ואינו מטהר בהשקה, דמיירי במעיין שאין בו מ"ס שאינו מטהר בהשקה לטבילת אדם.

והנה הר"ש בפירושו כאן במ"ב על התוספתא דתלמי הביא ג"כ תי' זה, אלא שתמה ע"ז הר"ש דהא בסיפא אמרינן בהעבירו ע"ג שפה כשר להטביל בו בכל שהוא, הרי בהכרח להנך ראשונים דבעינן מ"ס לטבילת אדם, דהכא מיירי בטבילת כלים, דלשון 'להטביל בו' היינו טבילת כלים, וא"כ הדק"ל אמאי לא מהני השקה לטבול בשוקת, ומאי שנא רישא דבעי מ"ס וסיפא דמטהר בכ"ש, וצ"ע מה יענו לזה כל הנך רבבא.

והיה יתכן לומר דכל מה דס"ל להנך ראשונים דבעי מ"ס להשקה, היינו בהשקה לטבול בתוך הכלי, דבזה ההשקה אתיא דחשיב כאילו הוא טובל במעיין כלשון הרשב"א, ובזה הוא דבעינן שיהא המעיין ראוי לטבול בו, אבל בהשקה לטהר מים שאובין בזה א"צ שיחשב כאילו טובל במעיין רק שהמעיין מטהר את המים בחיבורו, ובזה לא אכפת לן אם יש במעיין מ' סאה, שהמעיין מטהר בכל שהוא.

אמנם לכאור' א"א לומר כן, דהא הרבה ראשונים תירצו בהא גם הך מתני' דלעיל פ"ג מ"ג "בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו", דמיירי דלית

ביה ארבעים סאה לטבילת אדם, והתם הרי הוא השקה לענין לטהר שאובין ולא השקה לטבילה בכלים^ל, ולשיטתם הדק"ל מאי שנא בור שהוא מלא מים שאובין דבעינן מ"ס והכא במעיין שהעבירו ע"ג שפת השוקת מטהר בכל שהוא.

והנראה בזה, לפמשנ"ת דאף דמעין שהעבירו ע"ג השוקת לא פקע מיניה שם מעיין וכש"נ, מ"מ כל זה הוא דווקא אחר שיצא חוץ לשוקת, אבל בתוך השוקת עצמה א"א לטבול בו מדין מעיין גם לולי פסול שאובין, והוא משום דמעין עיקרו בקרקע, ואין טהרת מעיין בעודו בכלי, אבל אחר שיצא מן הכלי וחזר לקרקע שוב הדר לדין מעיין, [וכמו מקווה זוחל שחזר לאשבורן], וכמשנ"ת.

ומעתה אם כנים אנחנו יש לומר דמה דס"ל להנך ראשונים דלא מהני השקה למעיין בכ"ש, היינו דווקא היכא שבא להשיק מעיין למקווה, אבל במעיין שהעבירו ע"ג השוקת דעדיין שם מעיין עליו אלא שהוא מעיין שאוב וכש"נ, וההשקה אינה אלא לטהרו מדין שאובין, בזה מודו גם הנך ראשונים דמהני השקה בכל שהוא לטהר מדין שאובין.

וביאור הדבר, דמעין ומקוה לא נעשים כאחד, [וכעין שיטת הרא"ה בביצה י"ז ובמכות דף ד' דלא מהני כלל השקה ממעיין למקווה], רק דחשיב ע"י ההשקה

ל. אמנם יש לדחוק דכוונת הראשונים דהאמה הוי חרדלית של גשמים ולא מעיין וע"כ בעי מ' סאה, אלא דלפי"ז מבואר בדעתם דמהני השקה ממקוה של מים זוחלין וכמשמעות הר"ש כאן, עי' מש"כ בזה בסי' ל"ד. ומ"מ באו"ז ובסמ"ג מבואר להדיא שפירשו שהאמה מעיין היא ואעפ"כ בעי מ"ס.

סאה, דמה ענין זה למתני' וכבר מבואר בפ"ק דמעין מטהר בכל שהוא, גם בלשון הרמב"ם והרא"ש הנ"ל שהבאנו מפורש לא כן אלא דבמים שנפלו שפת השוקת איירינן, שהם מים מועטין.

והנראה בזה לפמשנ"ת, דעל גבי שפת השוקת עצמה א"א לטבול, וכפשטות לשון המשנה "כשר חוצה לו" היינו חוץ לשוקת, ונראה דהיינו משום דמעין עיקרו בקרקע, וא"א לטבול ע"ג כלי גם במעין, משום דטהרת מעין אינה אלא בקרקע, כדילפינן ממעין מה מעין שעיקרו בקרקע וממעטין מיניה מים שבכלים, [וע"ע במהר"ם מרוטנבורג למשנתנו שכתב ג"כ שעל שפת הכלי עצמו א"א לטבול, אלא שהוא כתב כן מטעם אחר דמים שבכלים הם מקבלים טומאה וע"כ אינם מטהרין עי"ש].

ומעתה יש לומר דכיון דעל שפת השוקת עצמה א"א לטבול מדין מעין, הרי שהמעין ההוא פסק, ומעתה אחר השוקת הוא מעין אחר, ואף שמכוחו של המעין הוא נובע, ועדיין שם מעין עליו, אבל מעין אחר הוא ואינו מצטרף להמעין שלפני השוקת לשיעורו, וע"כ הוא מעין כל שהוא, ושפיר קמ"ל דאעפ"כ הוא מטהר.

והנה לכא' יש לתמוה כיון שהעביר המים ע"ג השוקת עד שעוברים המים על שפתו הרי יש השקה ע"י המים שעוברים על השוקת והם אינם בתוך הכלי, ועי' תשו' נוב"י תנינא יו"ד קל"ט שכתב דודאי גם כה"ג מכח הקילוח יורד קודם למטה ונעשה שאובין, אבל

כאילו הוא טובל במעין, ע"כ בעינן שיהא במעין מ"ס שיהא ראוי לטבילת אדם, אבל בשני מקוואות שמתערבים או בשני מעיינות שנתערבו א"צ לזה, וטהרתם הוא מדין חיבור דמטהרין זא"ז, ובזה ודאי א"צ מ' סאה במעין המיטהר, וסגי במ"ס במעין שטובלין בו.

אבל לטבול בשוקת עצמה א"א ע"י השקה של טהרה, וכמשנ"ת דלאו משום שאובין הוא דא"א לטבול בו, אלא משום שהוא בכלי, ומעין עיקרו בקרקע ולא בכלי, וע"כ א"א לטבול בו מתורת מעין, ואם באים לטבול בו הוא רק מדין השקה למעין, והיינו כמשנ"ת דחשיב כאילו טובל במעין, וזה ליכא כיון דאין בהמעין שעד השוקת ארבעים סאה, וכמו שנתבאר.

ד. והנה בעיקר דברי המשנה יש לעיין, במש"כ "העבירו ע"ג שפה כל שהוא, כשר חוצה לו, שהמעין מטהר בכל שהוא", ופי' הרמב"ם "ואע"פ שהנמשכין מהן ע"ג השפה הן מועטין מאד לפי שהמעין מטהר בעל שהוא", וכ"כ הרא"ש "כל המים מחוברים למעין ע"י מים מועטין הנופלין על [שפת] השוקת" עכ"ל.

וצ"ע אמאי בעינן להא שהמעין מטהר בכל שהוא, הרי המעין העובר על שפת השוקת לא נפסל מעולם והרי הוא המשך המעין שלפני השוקת וחלק ממנו, והרי יש כאן מעין שלם שלא פסק מעולם מדין מעין, ואינו מים מועטין ואינו מעין כל שהוא.

ואין לומר דמיירי כאן בגוונא דאין בכל המעין מעיקרו עד השוקת ארבעים

וצינורות, ומבואר דגם על שפת השוקת הוי מעיין גמור, ולא פקע מיניה שם מעיין, וא"כ הדק"ל אמאי חשיב מעיין כל שהוא.

והנה אי נימא כדעת הב"י א"ש, דהב"י הרי פי' בדעת הר"ש כמבואר בתשו' הרשב"א [ע"י לקמן] דכל שיצא חוץ לשוקת כשר, והעבירו על שפת השוקת היינו שיוצא מהשוקת חוצה לו, ורק בתוך השוקת עצמה פסול.

ולפי"ז א"ש היטב דבהעבירו על שפת השוקת הוי מעיין כל שהוא, כיון דבתוך השוקת לית ליה שם מעיין, [והשקה ליכא משום גזירה כמ"ש הר"ש], והשתא כשיצא לשפה שעל שפת השוקת הוא מעיין חדש, וס"ל להר"ש דבשפת השוקת אין שום חיסרון בשם מעיין ויכולין להטביל בו.

אמנם הנה פי' הרשב"א במתני' דחוק מאוד, דהא לשון המשנה 'מעיין' שהעבירו על גבי השוקת פסול' משמע וודאי שהמעיין נפסל לגמרי, ולא שכשר חוצה לו, רק בהעבירו ע"ג שפה.

ויותר היה נראה לומר בדעת הר"ש כמ"ש במאירי הנ"ל, דברישא דמתני' מיירי שלא העבירו ע"ג שפה והתם פסול חוצה לו לגמרי, ורק בסיפא שהעבירו ע"ג שפה היינו שעברו המים על גדות השוקת, אז כשר חוצה לו ג"כ, וכשר גם ע"ג שפה, היינו מה שעובר על השוקת, וכשר לטבול שם לדעת הר"ש כיון שאינו בתוך הכלי ואינו בכלל גזירת כלים.

[והנה בתשו' הרא"ש כלל ל' סי' ד' כתב "אלמא דמחוכר למעיין אינו נפסל בשאיבה, מדכשר להטביל חוצה לו כשהעבירו

עדיין צ"ע דאיכא השקה לאחר השוקת ורק הכלי מפסיק אך המים הצפין למעלה אינם בכלי, ולמה לא יהני להם השקה ושוב גם לאחר הכלי.

ועי' במאירי שכתב דבאמת זהו הטעם דבהעבירו ע"ג שפה כשר חוצה לו, וברישא דמתני' פי' "כגון שהיה השוקת עומד ומוטה מעט וקודם שיתמלא מצד המעיין נוזלים מצד שכנגדו למקוה פסלוהו", והיינו שלא עבר משפה לשפה מע"ג השוקת, ולכן אין כאן השקה, דבתוך השוקת אין השקה משום גזירה וכהר"ש עי"ש.

[ומבואר בדברי המאירי כעין פי' הב"י בר"ש דלדינא דכשר כשיוצא חוץ לשוקת וזה הפי' בע"ג שפה, אבל לא מטעמיה, ומבואר הטעם דברישא אינו כשר חוצה לו, ועי' לקמן אות ה'].
אמנם לדעת הרמב"ם והרא"ש דהעבירו ע"ג שפה היינו שפה שחוץ לשוקת, ומשמע דבעבר ע"ג השוקת לעולם פסול חוצה לו, הגם שעבר על גדותיו מלמעלה, וצ"ב כנ"ל אמאי באמת ליכא כה"ג השקה מע"ג השוקת.

ולדברינו יש לומר דאף שהמים העוברים על גביו לא נעשו שאובין כיון שלא נכנסו לתוך השוקת עצמה, מ"מ מים שבכלים חשיבי גם כה"ג, כיון שהם עוברים ע"ג הכלים, ולא מהני טבילה בהם, ואשר ע"כ גם השקה א"א לעשות על ידם.

ה. אמנם שיטת הר"ש במתניתין דע"ג שפת השוקת עצמה ג"כ אפשר להטביל מחטין

על גבי שפה, דאלו היה נפסל בשאיבה היה פסול גם חוצה, כיון דמים שאובין מפסיקין בין מים שעל השפה ובין מים של המעין. כדמוכח בתוספתא מעין היוצא לתלמי וכו', אלמא לא נפסלו המים שבשוקת מדכשר להטביל על השפה, וכ"ש מים שאובין שנפלו למעין ונתערבו בהם שאינו נפסל, דאפילו בלא תערובות, רק שהוא מחובר למעין אינו נפסל".

ודבריו צ"ב דלכא' נראה דמפרש כאן כהרשב"א [והב"י בדעת הר"ש], ודלא כמו שפי' בפ"י המשנה כאן, אבל צ"ב איך למד מזה למחבר למעין שאינו נפסל, הרי כה"ג אינו מחובר כלל אלא שחזר לכשרותו. ונראה מזה דפירש כהמאירי הנ"ל שעבר ע"ג שפת השוקת היינו על השוקת מלמעלה, וזה הוי חיבור למעין וכמו שביארנו בדעת הר"ש].

אלא דלפי"ז הדק"ל, אמאי חשיב מעיין כל שהוא, הא המעיין שעובר ע"ג שפה דהיינו מעל השוקת לד' המאירי, מעולם לא נחלק מהמעין כולו, והוא חלק ממנו, ואמאי קרי ליה מעיין כל שהוא.

וגם לשיטת המהר"י טיטצאק בדעת הר"ש דס"ל דמפרש על שפת השוקת כהרמב"ם והרא"ש וכנ"ל, הרי צ"ע אם יכולין לטבול על שפת השוקת הרי דמעין גמור הוא, וא"כ אמאי מפסיק וחשיב שהמעין מטהר בכל שהוא.

ואשר צ"ל בהכרח לפי זה בדעת הר"ש דס"ל דבאמת ע"ג שפת השוקת [הן לד' המהר"י טיטצאק הן למשנ"ת ע"פ המאירין] כיון שהוא בכלי או ע"ג כלי לית ליה שם

מעיין וכמשנ"ת, אלא דמ"מ הוא מטהר מדין מעיין כיון שהוא מושק למעיין, וס"ל דאהני השקה לענין זה ג"כ, להטביל ע"ג שפה. [ולא גזרינן ביה כמו בשוקת עצמה].

ואעפ"כ בעינן להא דהמעין מטהר בכל שהוא, כיון דס"ל להר"ש דלגבי שיעור לא מהני השקה למעיין, דרק למקווה שנהיה מקווה מים אחד מהני השקה להשלמת שיעור, אבל במעיין שלא נעשה מעיין אחד לא מהני השקה רק לטהר מפסולים ולא להשלמת שיעור, ורק משום שהמעין מטהר בכל שהוא הוא דמטהרינן.

אמנם הרא"ש כיון שלא ס"ל שיכול להטביל ע"ג שפת השוקת א"צ לזה, ושפיר יש לומר כנ"ל דעל גבי שפת השוקת א"א לטבול מדין מעיין, וע"כ חוצה לו הוי מעיין כל שהוא וכמשנ"ת.

אך לכא' מדהקשה הרא"ש דיהא השקה, ותי' משום גזירה, ועל גבי שפת השוקת לכא' לא שייך גזירה, וצ"ע.

והנה לשון הרא"ש "העבירו ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לו, כגון שהיו המים נופלין מקצתן ע"ג שפת השוקת ומקצתן לתוך השוקת, כשרים (דמים) [המים] היוצאים מן השוקת אע"פ שאסור להטביל בתוכו, לפי שהמעין שהוא נופל על שפת השוקת מטהר כל המים בכל שהוא, אע"פ שמי השוקת מרובים מהם כל המים מחוברין למעיין ע"י מים מועטין הנופלין על השוקת ונטהרין אע"פ שכבר נפסלו בשאיבה כשעברו דרך השוקת".

ונראה דכונתו באופן אחר, דהרא"ש לשיטתו דמעין אינו נפסל ברוב שאובין רק במעין שהרחיבו, ור"ל דכיון שמעין מטהר בכל שהוא ע"כ לא בטיל ברוב שאובין, כיון דחשיב לטהר בעצמו בכל שהוא, ואדרבא הוא מטהר המים שאובין. [וכל שאין לו חילוק בין מעט להרבה אין טעם שיבטל ברוב].

וכ"כ להדיא בראבי"ה סי' תתקפ"ט וז"ל: "תשובה. על המקוה נדון לפניך. אם דינך כמי המקוה שהוא מעין כמו מקוואותינו, לפי עניותינו אין מים שאובין פוסלין בו אפילו אין בו מ' סאה. דכיון דמעין מטהר בכל שהוא יש בו לעולם שיעור שלם" והיינו כמשנ"ת.

[ועי' ברא"ש בהלכותיו ס"ט גבי העבירו ע"ג הספסל, שמבואר מדבריו דס"ל דזה שא"א לטבול ע"ג הספסל אינו פוסל את המעין, ולא ס"ל כמ"ש רבינו הגר"א שם].

ו. והנה בתשו' הרשב"א ח"ג סי' רכ"ח כתב וז"ל: "אם אין מ"ס במים שמן המעין לכלי, אין טובלין ומטבילין לתוך הכלי, אעפ"י שהמעין נמשך ועובר על גביו ולחוץ טובלין. וכמו ששנינו בפ"ב של מסכת מקואות מעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה, שמעין מטהר בכל שהוא, פי' השוקת כלי שמניחין סמוך למעין כדי שיכנסו שם מי המעין, פסול לטבול ולהטביל בתוך השוקת, וכשאינ מ"ס במים שבין המעין לשוקת כמש"כ, אבל מן השפה ולחוץ, אפי' במים כל שהוא ולחוץ שבשפה מטבילין מחטין וצנורות. ה"ה לאדם אם יש

במה שחוץ לשפה שיעור לטבול בו, ואם הכלי נקוב כשפופרת הנוד ונכנסין מי המעין שיש בו מ' סאה דרך אותו נקב, אעפ"י שאין בתוך הכלי ארבעים סאה, טובלין ומטבילין בתוך הכלי, שהרי נתערבו עם המים שבמעין, דערום מקואות כשפופרת הנד. וכו'".

ועי' בב"י שהאריך בדברי הרשב"א בפלוגתא עם המהר"י טיטצאק, דמבואר בדבריו שהעבירו ע"ג שפה כל שהוא הכוונה לכל המים כולם שהעבירם ע"ג השוקת, שמשיצאו משפת השוקת והלאה חזרו להכשירן הראשון, אבל בתוך השוקת א"א לטבול כיון שאין מ"ס מן המעין עד מקום השוקת.

ולא נהירא כלל, חדא אי לא מהני השקה לתוך הכלי הרי בהכרח נעשה שאוב שאינו מחובר למעין, ומה ביאור הדבר דחשיב מחובר לענין שלא יפסל בשאובין, אבל לא יחשב מחובר לענין לטבול בתוך השוקת עצמה, דהא מהני השקה לטבול בכלים ג"כ.

ועוד צ"ע גם לדברי הרשב"א גופיה מאי קאמר, חדא אמאי לא מהני ההשקה לתוך השוקת לטבילת כלים דא"צ מ"ס במעין, ועוד תימא למה לא יצטרפו מי המעין שאחר השוקת שהרי חזרו להתירן משיצאו מן השוקת, להמעין שלפני השוקת, להשלים למ' סאה לטבול בתוך השוקת עצמה, ועי' בתשו' מהר"י בן לב ח"ג סי' ע' שעמד בזה.

והמבואר בזה כש"נ, דמה דבתוך השוקת א"א לטבול בו אינו משום שנעשו המים שאובין, דודאי לא נעשו שאובין כלל כיון שמחברין הן למעין, אלא טעמא הוא משום שהשוקת היא כלי ואין מעין

בכלים דמעין עיקרו בקרקע וכמשנ"ת, וס"ל להרשב"א דע"כ הטבילה בכלי הוא מדין מקווה ולא מדין מעין, אלא דאם משום מקווה היא הרי בעי ארבעים סאה גם לכלים, וע"כ ס"ל להרשב"א דבמעין שהעבירו ע"ג השוקת אם אין לו מ"ס אינו מטהר.

אך זאת צ"ע לדעת הרשב"א מאי שנא ממעין היוצא לתלמי דראשונים ראשונים הרי אלו פסולין משום שהן נשאבין, והנה לפי מה שפי' המאירי ל"ק כלל דמעין שהוא יוצא לתלמי הרי אינו עובר על שפתו ופסול חוצה לו וכמו רישא דמתני' לדעת המאירי, וכן יל"פ בדעת הר"ש וכש"נ, אמנם לדעת הרשב"א צ"ע, [ודוחק לומר דס"ל דפליגא אמתני'].

והיה מקום לומר דמעין שהוא יוצא לתלמי הכוונה שיצא ממקום המעין ושינה מהלכו והוציאו לתלמי, משא"כ מעין שהעבירו ע"ג השוקת שהניח השוקת במקום הילוך המעין, והמעין הולך במקום שהיה הולך מקודם, וצ"ע בזה.

אמנם ע"כ א"א לומר כן, דודאי מעין ששינה את כל הילוכו עדיין שם מעין עליו, כדמוכח מפרת ששינוהו פרסים ממקום הילוכו כמבואר בגמ' בברכות דף נ"ט דא"א לברך עליו עושה מעשה בראשית ע"ש, ואעפ"כ היה כשר לטבילה כמבואר בגמ' לא, וכן מוכח בפרה פ"ח משנה י"א דאמת המים הבאה מרחוק כשרה אפילו למים חיים כ"ש דחשיב מעין, וע"כ דרק במשך ממנו מקצתו למקום

אחר הוא דפקע מיניה שם מעין, או ברבו עליו מים שאובין לחלק מהראשונים עי' בפ"ק.

ואולי י"ל דס"ל להרשב"א דמעין שהוא יוצא לתלמי היינו שיצא המעין ממקור המעין, דהיינו דפסק הקילוח ממנו ויצא לגמרי לתלמי, כמו מעין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו, וחלוק ממעין שהעבירו ע"ג השוקת שהוא מחובר למעין, וע"כ לא נפסל כשיצא חוצה לו, דעדיין מעין הוא וכמשנ"ת.

ז. והנה בר"ש במשנה ב' הקשה ע"ד התוספתא הנ"ל דמעין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה ראשונים ראשונים ה"ה פסולין מפני שהן נשאבין, דאמאי לא הוכשרו המים בתלמי כיון שהם נישוקין למעין, והאריך בזה.

וצ"ע אמאי העמיד הר"ש דבריו על התוספתא ולא הקשה כן להדיא מתחילה אמתניתין דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול, דאמאי פסול הא השוקת נישוקה למעין, וכמו שהעמיד הרא"ש את הקושיא. [ואדרבא בתלמי יותר יש לומר דבאמת אינה נישוקה כמש"כ לעיל בדעת הרשב"א משא"כ בשוקת דע"ג שפת השוקת הרי כשרה].

והנראה בזה, דבמתני' יש לומר דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול רק בשוקת עצמה אבל אח"כ כשיצא מן השוקת כשר, ורק בתוך השוקת א"א לטבול וכמו שכתב הרשב"א בתשו' הנ"ל, וכהר"ש לדעת

לא. ובדוחק יש לומר שלא שינו התוואי להדיא אלא שסתמו מקום מוצא המים, והמים עצמן פרצו להם מקום הילוך חדש, ואינו נראה.

הב"י, [אמנם להנתבאר דהר"ש כהמאירי אינו כן, אמנם עדיין יש לומר דלא הקשה כן מדאינו מפורש להדיא], ומה שא"א לטבול בתוך השוקת ולא מהני לזה השקה, זה ל"ק וכמשנ"ת די"ל ל"ש לטבול בשוקת מדין מעיין ולא יהני לזה השקה.

ולכן מתחילה הקשה הר"ש על מעיין היוצא לתלמי דמפורש שם שנפסלין גם אחר שיצאו מן התלמי ובוזה באמת קשיא הא איכא השקה, וע"ז הקשה ממעין שרבו עליו מים שאובין, דיש כאן מים שאובין בתוך התלמי, אלא שהעביר עליו את המעיין.

ורק אח"כ שהוסיף להקשות עוד דגם לטבול בתוך הכלי עצמו מהני השקה, שוב מקשה גם ממתני', דמעין שהעבירו ע"ג השוקת אמאי פסול הא איכא השקה למעיין, ואין כאן מים שאובין כלל.

והנה הב"י כתב [באבקת רוכל ריש סי' ג'] בשאלתו למהר"י טיטצאק דמדברי הר"ש במ"ב בתוספתא תלמי מבואר כדבריו בדעת הר"ש "וכן נראה ממה שכתב במשנה שאחריה על מעיין היוצא לתלמי דאפילו כל מי המעיין מקלחים לתוך השוקת עכ"ז כשיוצאי' חוצה לה טובלין בהם כיון שלא נפסק קלוח המעיין", וצ"ב מהיכן דייק לה.

ואולי כונתו ממש"כ הר"ש "ועוד דמתניתין דמעין שהעבירו ע"ג השוקת פסול ע"כ לכלים קתני דהא קתני סיפא העבירו ע"ג שפה כל שהו כשר חוצה לו שמעיין מטהר בכל שהוא, וא"כ בתוך השוקת נמי ליכשר,

דכל הכשר חוצה לה יש לנו להכשיר בתוכה כיון דמחברי מיא". [וכן ראיתי בתשו' מהר"י בן לב ח"ג סי' ע' שהוכיח מהא דהר"ש לא ס"ל כהרמב"ם והרא"ש].

ולפי' הרמב"ם והרא"ש מה שייך לומר דכל הכשר חוצה לה יש לנו להכשיר בתוכה, הא מה שהעביר ע"ג שפה לא נשאב כלל ולכן כשר, ולא משום שמחברי מיא, וע"כ כפי' הב"י דגם זה נשאב ואעפ"כ מטהר בהשקה וא"כ מה שבתוך השוקת נמי יטהר.

ואין לדחות, דכונתו מדכשר חוצה לו כל המעיין גם מה שהעבירו בתוך השוקת, וע"כ מטעם השקה, דהא הר"ש לעיל פי' דחוצה לה היינו על שפת השוקת, ומנ"ל דאחר השוקת כשר בהשקה.

עוד יש לומר דכונת הב"י להוכיח ממש"כ הר"ש לעיל מיניה "ואי לאו מתניתין דעל גבי שפה כל שהו הייתי יכול להעמיד דבכה"ג (וודאי) דווקא פסלינן, אבל א"א לומר כן דהא מכשרינן ע"ג השוקת ופסלינן בתוך השוקת לכן צ"ל מטעם גזירה".

ואי על שפת השוקת הכוונה כהרא"ש והרמב"ם א"כ מה ראייה היא זו דיש שם כשפופרת הנוד, הא התם הוי מעיין גמור שאין לו הפסק כלל וא"צ כשפופרת הנוד.

אך לפמשנ"ת יש לומר דכונת הר"ש דפשיטא ליה דגם על שפת השוקת בעי השקה וכמו שביארנו כיון שהוא ע"ג כלים וא"א לטבול בתוכו, ואדרבא מדמפרש הר"ש דמטביל ע"ג שפה עצמה, ע"כ בעי השקה, ומדמהני השקה לזה ודאי מהני גם לתוך

השוקת עצמה, וע"כ דגם על שפת השוקת יש כשפופרת הנוד דהא בעי השקה גם לזה וכמו שביארנו.

אמנם יש להוכיח קצת כביאור הבית יוסף, דהנה הרא"ש הביא קושיית הר"ש וכתב ע"ז "ונדחק הרבה לתרץ בשינויי דחיקי, ולי נראה דלא קשה כלל דכיון דכלי מפסיק בין הבריכה למעיין לא מיקרו מחוברים, ולא דמי למעיין שנתן לתוכו מים שאובים דשם מעיין לא בטיל מיניה אע"פ שריבה עליו מים שאובים, מידי דהוה אמקוה שיש בו מ"ס שאינו נפסל אפי' נתן לתוכו אלף סאה מים שאובין, ומש"כ דאפי' בכלי עצמו מטבילין לא דמי דהתם הכלי הפנימי הוא נטבל בתוך המקוה עצמו, כיון דפי החיצון כשפופרת הנוד, אבל כלי המחובר למעיין או למקוה שיש בו מ"ס אין להטביל בתוכו, דילמא אתי להטביל בכלי שיש בו מ"ס בלא חיבור".

וצ"ב מה עדיפות תי' הרא"ש על תי' הר"ש, הא גם הרא"ש הוצרך לתירוץ דגזרינן רק לא מטעמא דהר"ש רק מטעם אחר, ולא נהירא משום מה תי' הר"ש דחיקא ליה יותר.

ועי' בחזו"א שכתב דנוסחא אחרת נזדמנה להרא"ש בד' הר"ש, [ואפשר דמ'ומיהו תימא' הוא תוספת שהוסיף הר"ש במהדו"ב ולא היה לפני הרא"ש], אמנם ברא"ש בתשובה מייתי לתי' הר"ש עי' לעיל, וע"כ א"א לומר כן, והדק"ל.

אך אי נימא כהב"י בדעת הר"ש, הרי יש לומר דכוונת הרא"ש דלדידיה אין כלל

השקה, דאחר דגזרינן ביה שוב בטל מיניה שם מעיין ואין כאן השקה כלל, אבל לדעת הר"ש דאחר שיוצאין מן השוקת שוב חוזרין לדין מעיין ע"כ יש כאן השקה, ורק בעוד המים בשוקת עצמה איכא גזירה שא"א לטבול בו, וזה הדוחק שדחק הר"ש.

ונראה עוד בזה, דמעיקר דברי הר"ש דע"ג שפה כשר מבואר ע"כ כהב"י, דאל"כ הרי תמוה טובא מש"כ הר"ש דע"ג שפתה נמי כשר להטביל בו, דהא מפורש במתני' שהעבירו ע"ג שפה כשר חוצה לו דווקא, ומשמע להדיא דחוץ לשפה פסול, אבל לפי' הב"י מובן היטב דלא מייירי באופן אחר אלא במעיין שהעבירו ע"ג השוקת כשיוצא לשפה כ"ש כשר חוץ לשוקת והיינו גם על שפתו. ולהאמור כדברי המאירי ג"כ א"ש.

גם צ"ע בזה דלקמן במשנה ב' איתא "ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל", ואיך כאן כתב הר"ש דבהעבירו ע"ג שפתה כשר להטביל ע"ג שפתה הא לא גרע מהעבירו ע"ג ספסל לכאו', וע"כ כהב"י או כהמאירי, אמנם בלא"ה קשה הא חוצה לו הוי כמעין לכאו', ולא פליג רבי יוסי דהתם במשנתינו, ועי' לקמן סי' כ"ד מה שביארנו בכל זה.

אמנם מהתוספתא דתלמי הוכיח הר"ש דגם היכא שהכלי נקוב, מ"מ כיון דא"א לטבול בכלי הוא מפסיק מן המעיין, ולכן דהוכיח דיש שם נקב כשפופרת הנוד, עי"ש. ולכן במתני' בהכרח יכול להטביל להר"ש על שפת הכלי, דאל"כ הא מפסיק לדעת הר"ש. אבל לד' הב"י אין הכרח.

סימן כג

העבירו ע"ג בריכה והפסיקו

א. פ"ה מ"א "העבירו ע"ג בריכה והפסיקו, הרי הוא כמקוה, חזר והמשיכו פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת, עד שידע שיצאו הראשונים".

ומענין המשנה ולשונה מבואר דלא בדין הבריכה עסקינן אלא בדין המעיין, שבהעבירו ע"ג בריכה פקע מיניה דין מעיין ונעשה כמקוה, והיינו דבבריכה ריקנית עסקינן שהעביר מעיין על גבה, וכ"מ בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ב' [כמ"ש במהרי"ק שורש קנ"ו], וכ"כ להדיא במאירי כאן, וכ"ה משמעות רוב הראשונים.

אלא שלא נתבאר טעמיה, דא"כ דבבריכה ריקנית עסקינן, א"כ אמאי הרי הוא כמקוה, ומאיזה טעם יתבטל תורת מעיין שבו. **ואמנם** דעת כמה ראשונים ה"ה הראב"ה בס"ס תקפ"ט בשם אביו רבינו יואל, [והובא גם בתשו' מהר"ם מרוטנבורג וחבריו הנדמ"ח סי' תכ"ה], וכ"כ הריטב"א ביומא דף ל"א ע"א"ב, הר"ר יעקב ב"ר שלמה בשם רבי' אברהם [המובא בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת סי' קנ"ט ובתשו' בעלי התוס' להל' מקואות סי' קכ"ו], וכ"ד הר"מ בר חיסדאי בתשו' מהר"ח או"ז סי' ר"ד"ג. דכל מעיין באשבורן אין לו שם מעיין ובעי ארבעים סאה לטהר.

ונראה שלמדו כן במתניתין, דמפרשי שהפסיקו היינו שפסק המעיין מלזחול הלאה חוץ לבריכה, ונקווה באשבורן בבריכת המים, וכיון שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו ונעשה אשבורן, שוב אינו מטהר אלא כמקוה.

וכ"כ להדיא האו"ז בשם רבינו שמחה בפירושו לתו"כ בדעת הבה"ג, וזה לשונו: "ותו כתוב בהן [בהלכות גדולות] ונהרא דסכור דאית ביה עיקולא דהוה מ' סאה כמקוה דמי ושפיר לטבילה. וכתב מורי רבינו שמחה זצ"ל בפירושו מתו"כ. כמדומה דבעי למימר מעיין הנסכרים וקוו וקיימו בטל מהן דין מעיין, הואיל ואינו טובל בהן דרך זחילתו, ובעי מ' סאה ובפחות מכאן לא סלקא בי' טבילה לאיתתא, אא"כ יש בהן נקב כל שהוא שמחוברין לנהר. וכמדומה דראיתו מהא דתנן בפ"ה מעיין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקה ה"ה כמקוה, כ"ז שהוא בגומא ובעי מ' סאה, חזר והמשיכו לאחר שנתמלא' הגומא חזר לזחילתו ונמשך, פסול לזבין דנפסל מדין מים חיים, מיהו תורת מעיין עליו לטהר בכל שהוא וחוזר ומושך עכ"ל".

ומבואר לכאן' כמשנ"ת דמפרשי למתני' דהפסיקו היינו שאין המעיין יוצא מהבריכה, וע"כ הוי מעין באשבורן שאינו

לב. וכתב כן בשם רשב"ם. ואמנם בריטב"א בשבת ס"ה ע"ב ובמכות דף ד' מבואר לא כן. לג. ועי' במדרכי ס"ס תשמ"ו שהר"מ בר חסדאי פסל ג"ל במעיין ותמה ע"ז, ולהמבואר בתשו' מהר"ח או"ז א"ש.

מעיינ באשבורן אינו מעיין, וכיון שנקווה
בברכה פקע מיניה שם מעיין.

וכן משמע לכאור' ברמב"ם הל' ביאת מקדש
פ"ה הט"ו שכתב דים שעשה שלמה
כמקווה היה ודלא כמש"כ הראשונים שהיה
מעיינ משום שבא מעיין עיטם, וע"כ לכאור'
משום דמעיינ באשבורן אינו מעיין אלא
מקווה.

אמנם א"א לומר כן בדעת הרמב"ם, שהרי
בפ"ט ה"ח כתב דהמקוה אינו מטהר
אלא באשבורן, והמעיינ מטהר בזוחלים, הרי
מפורש יוצא מפיו דהמעיינ מטהר נמי בזוחלין,
אבל לא רק בזוחלין, אלא גם באשבורן.

גם בהי"א כתב הרמב"ם "היו מימי המעיין
עומדין ואינם נמשכין ורבה עליו מים עד
שמשכו ממנו אמות המים, הרי המים שמשכו
שוין למקוה לטהר באשבורן, ושיוין למעיין
לטהר בכ"ש", הרי חזינן ששוה למעיין לטהר
בכל שהוא אף דהוי אשבורן, והרי לא פי'
דמקומות מקומות הן.

אמנם יתכן לומר דהתם דווקא שהיה מעיין
שמימיו עומדין, דהיינו באר מים חיים
שאינ דרכן בזחילה, אף שיש לו תורת מעיין,
מ"מ אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן, ואף
שריבה עליו מים ל' ונעשה זוחל מ"מ אין
מטהר אלא באשבורן.

אבל מעיין בעלמא שדרכו בזחילה שפיר יש
לומר דהוא מטהר רק בזחילה ולא
באשבורן, וע"כ מעיין שהיו מימיו נמשכין

מטהר בכל שהוא אלא בארבעים סאה. [ואמנם
יש לומר דמפרש הפסיקו שפסק חיבורו
למעיינ, ותרואהו בעינן, אמנם לשון "מעיינ
הנסכרים דקוו וקיימי" לא משמע דווקא שפסק
חיבורו להמעיינ, וצ"ע בזה].

ב. והנה הרמב"ם בפיה"מ וביד החזקה פ"ט
ה"ט פי' ג"כ שהפסיקו היינו שהמעיינ
נכנס לתוך הבריכה ואינו יוצא ממנה, [ולא
שפסק ממקור המעיין], אלא שלא ביאר לנו
מה הטעם דאותה הבריכה הרי היא כמקווה.
והנה ממש"כ הרמב"ם ביד החזקה "היו
מימיו נמשכין לתוך בריכה שהיא
מלאה מים ונקוין שם הרי אותה הבריכה
כמקווה", נראה להדיא דדוקא בבריכה שהיא
מלאה מים, אבל אם נקוין בבריכה ריקנית
ה"ה מעיין ולא מקווה, ועי' בב"י שכתב
דבפיה"מ משמע דבבריכה ריקנית עסקינן,
ואפשר דגם כאן [בהלכות] נתכוין לזה.

אמנם א"נ כפשטות הלשון ביד החזקה
דבבריכה שהיא מלאה מים עסקינן,
[וגם בפיה"מ שפיר יש לומר בפשיטות דכוונתו
כן, ושור"ר שכ"כ בלחם ושמלה], הרי שבאמת
מעיינ באשבורן מעיין הוא, ושאני הכא
שבריכה מלאה מים שאובין היא, ואמנם אהני
השקה למעיין לטהרו מידי שאובין, אבל עדיין
מעיינ לא הוי בחיבור זה.

אמנם לדברי הב"י שפי' דבבריכה ריקנית
עסקינן א"כ צ"ב אמאי הוי כמקווה,
ולכאור' היה נראה דגם לדעת הרמב"ם

לד. ובאמת בזה לא כתב הרמב"ם מים שאובין, דמסתמא גם ריבה עליו מים שאינם שאובין הדין כן, כיון
שהמעיינ אין דרכו בזחילה.

לתוך הברכה ונקוין שם הרי אותה הברכה כמקוה.

וזה מש"כ הרמב"ם שהמקוה מטהר רק באשבורן, והמעין מטהר גם בזוחלין, דהיינו במעין הזוחל בזוחלין ובמעין שהוא עומד באשבורן, משא"כ מקוה שפסול בזוחלין. אבל מעין הזוחל שנקוה פסול מתורת מעין וכמשנ"ת.

וא"כ הוא יבואר ג"כ אמאי במעין שהעבירו ע"ג השוקת כתב הרמב"ם בה"ט "ואח"כ יוצאין מן השוקת ונזחלין", ועי' לעיל בסי' הקודם שביארנו מה טעם הוסיף הרמב"ם "ונזחלין", אבל לפמשנ"ת א"ש היטב דאם אין נזחלין פסול לשם מעין.

אך א"א לומר כן, דהרי בה"ו כתב הרמב"ם במעין שמימיו מועטין והרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין לטהר בכל שהוא, ומשמע דבאותו מקום הוא ולא שחילוק מקומות יש כאן, הרי להדיא דאף מעין באשבורן מטהר בכל שהוא, ולא פקע מיניה שם מעין בזה.

ועוד מבואר כן ממש"כ בהי"ג דמים המנטפין מן המעין הרי הם כמקוה, ועי"ש בפיה"מ דמיירי שנקו המים, וע"כ דרק משום דמנטפין ה"ה כמקוה, אבל אם נקו בלא נטיפה אינם כמקוה.

וע"כ צ"ל דלא כהבית יוסף, אלא דמיירי הכא בברכה שהיא מלאה מים, ובזה הוא דס"ל להרמב"ם דה"ה כמקוה, דאף א"נ דההשקה למעין מטהר מדין שאובין מ"מ לא נעשה ע"י זה למעין והרי הברכה כמקוה כמו שהיתה מתחילה.

ג. ואמנם כן דעת רוב רבותינו הראשו' דמעין באשבורן נמי מעין הוא, וכמו שהאריכו התוס' בבכורות דף נ"ה ע"ב ועוד הרבה ראשונים, ושאי הכא שהפסיקו, וס"ל דהפסיקו היינו שהפסיק המעין ממקורו, דבזה הרי הוא כמקוה, וס"ל דבברכה ריקנית עסקינן.

ומבואר לדעתם דכדי להפקיע שם מעין בעינן כאן תרתי, חדא להעבירו ע"ג בריכה, והב' להפסיקו, ולהפסיקו היינו לדעת רוב הראשונים להפסיק חיבורו למקור המעין, ורק בדאיכא תרוויהו הוא דפקע מיניה שם מעין.

וצ"ב מאי אכפת לן בהפסיקו, הא הפסיקו לבד ג"כ אינו מפקיע שם מעין, דאל"כ אמאי הוצרכו במשנתנו לאוקמי דווקא במעין שהעבירו ע"ג בריכה, וע"כ דבעינן תרוויהו, וצ"ב אמאי אשבורן שהפסיקו כן פקע מיניה שם מעין.

והנה המהרי"ק בתשובה שורש קנ"ו האריך להוכיח דמעין אע"פ שנפסק ממקורו מ"מ עדיין שם מעין עליו, דא"צ שיהא חיבור למקור המעין.

ותמה המהרי"ק ממשנתנו דפסלינן בהפסיקו וע"כ דחק דמיירי הכא בברכת מי מקוה שהיתה כאן מקודם שהעביר את המעין ע"ג הברכה, ודלא כמש"כ לעיל מהמאירי ועוד ראשונים דמיירי בברכה ריקנית, והיינו משום דס"ל להמהרי"ק דאי מיירי בברכה ריקנית ע"כ הטעם משום דהפסיקו.

אמנם מגוף דברי המשנה דפסול רק כשהעבירו ע"ג בריכה, מוכרח

ד. אמנם א"כ הוא, דהפסול בהפסיקו הוא רק משום שאינו זוחל, א"כ הרי אם חזר המעיין ונזחל, לכאור' צ"ל בהכרח שיחזור לדין מעיין גם לכל שהוא, דכל החיסרון הוא מה שאינו זוחל, וכיון ששוב הדר לזחילתו הרי דשוב שם מעיין עליו, כמו מקווה זוחל שהדר לאשבורן שחזור לכשרותו.

אבל לשון הטור "מעין שהמשיכו לבריכת מים שהן נקוין ועומדין, יש לה כל דין מעיין, ואם הפסיק ראש הקילוח חזר להיות לה דין מקווה, שאינה מטהר אלא בארבעים סאה ובאשבורן, ואם חזר והמשיך קילוח המעיין לתוכה חזרה לדין מעיין".

הרי מבואר להדיא בדברי הטור דהך מעיין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו, אינו מטהר אלא באשבורן, ושוב אינו מטהר בזוחלין כלל, ואפי' מדין מקוה הוא פסול בנזחל, ככל מקוה הפסול בזוחלים, וצ"ב כנ"ל. הא כיון ששב לזחילתו אמאי פסול.

והנה כתב הרמ"א בסי' ר"א סעיף נ' וזה לשונו "וכל זה [דסדק במקווה פוסל משום זוחלין], דוקא במקוה שאינה באה ממעיין, אבל אם היא באה ממעיין, אין לחוש לזחילתה".

וכתב ע"ז רבינו הגר"א שם [ס"ק צ"ב] וז"ל: "וכ"ז דוקא כו'. כמ"ש בתוספתא והביאה הר"ש סוף מתני' ו' פ"א החופר בצד מעיין כו', ובמתני' ו' פ"ה גל שנתלש כו', ובפ"ב דחגיגה (י"ט א') ופ"ב דחולין מטבילין בראשין כו', ודוקא שהיא באה עכשיו, אבל אם נפסקה מכבר לא, כמ"ש בתוספתא הנ"ל

דבהפסיקו לבד אינו פוסל את המעיין, רק שנעשה אשבורן, הרי מבואר דלא כדברי המהרי"ק דלא מיירי בבריכה מלאה, אלא משום דבהעבירו ע"ג בריכה שאני.

וכ"כ המהרי"ק עצמו בתשובה שורש קט"ו וז"ל: "ומ"מ נר' לע"ד דאע"ג דקאמר דמעין שהפסיקו הרי הוא כמקוה כו', דהיינו דוקא היכי שנחו המים במקוה וכבר נעשו אשבורן, אלא שאתה בא להחשיבו כמעין על ידי חבורו למעיין, ומשום הכי דין הוא כשהופסק ממנו שחזור לדין מקוה, אבל היכא דאכתי לא נייחי מיא האשבורן, אלא עדיין חיים וזוחלין מכח נביעת המעיין כי הכא, אף על גב שהופסקו מהמעין מ"מ שם מעיין עליהם עדיין מצד עצמם כיון דאכתי חיים וזוחלי' הם ולא פקע חיותו מינייהו".

וביאר דבריו לכאורה בדעת רבותינו הראשונים הנ"ל, דגם הם מודו דבאשבורן פקע מיניה שם מעיין מצד עצמו, דמעין זוחל הוא ולא אשבורן, אלא דס"ל דכיון דמ"מ מחובר הוא למעיין דינו ג"כ כמעין, דאין פסול של אשבורן במעיין, אבל כיון שהפסיקו ממקורו ואינו מחובר עתה למעיין, אשר ע"כ הרי הוא כמקווה.

אבל כל שעדיין הוא זוחל, הרי הוא מעיין מצד עצמו, ולא מכח חיבורו להמעין, ובזה לא אכפת לן כלל בהפסיקו ממקורו, דעדיין שם מעיין עליו גם בהפסיקו, דמאי אכפת לן שהמים הבאים אחריו הפסיקו, הא המים הללו שבכאן אין בהם שום שינוי אם באים אחריהם מים או לא.

החופר בצד המעין כו' פסקו מלהיות כו', ובמתני' רפ"ה העבירו ע"ג בריכה כו' עכ"ל.

ומבואר בדברי רבינו הגר"א שמחלק דכל מה דאמרינן דבבאין מן המעיין ליכא פסול זוחלין היינו דווקא שהיא באה עכשיו מהמעין, אבל אם נפסקה מכבר היינו שפסק כוחו של מעיין, פקע מיניה שם מעיין ושוב אינו מטהר אלא באשבורן ונפסל בזוחלין.

ואין כונתו שהיא באה עכשיו מהמעין שהיא מחוברת למעיין, דהא הביא ראי' מגל שנתלש מן המעיין, דאעפ"כ מטהר בזוחלין, וע"כ דאע"ג שנתלש והפסיק מן המעיין, מ"מ כיון שלא נעשה אשבורן עדיין שם מעיין עליה.

וידלא כהש"ך שם ס"ק ק"ח שכתב למסקנא ע"פ המהרי"ק דמיירי הכא שעדיין היא באה עתה מהמעין ולא פסקה, עי"ש.

ומוכיח כן רבינו הגר"א גם ממתני' דידן דהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה, והיינו דנפסל בזוחלים, ומבואר דס"ל נמי כמש"כ מהטור דבהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו פסול בזוחלין.

עוד הוכיח כן רבינו הגר"א מהתוספתא [פ"א ה"ז] "החופר בצד המעיין, כל זמן שהן באין מחמת המעיין, אף על פי שפוסקין וחוזרין ומושכין, הרי הן כמי מעין, חזרו מלהיות מושכין, הרי הן כמי גבאין". ועי' בביאור הגר"א לתוספתא שם.

ומבואר מדברי רבינו הגר"א דמה דבהולך וזוחל לא אכפת לן שפסק ממקורו היינו טעמא משום שהולך מכוחו של המעיין, אבל כל שהפסיקו ממקור המעיין, גם אם עתה יזחל שוב אינו מכוח המעיין, ולא חשיב שבאה עכשיו מהמעין, ולא חזר לדין המעיין.

ובזה א"ש ד' הטור, דבאמת אם הפסיקו אינו מפקיע שם מעיין, כיון שבמים עצמן אין שום שינוי והוי המשך המעין וכמו שביארנו, ורק כשנעשה אשבורן, בזה אם הפסיקו הרי פקע מיניה שם מעיין, אלא שהפסיקו וממשיך לזחול הרי זהו המעיין, אבל בנעשה אשבורן אהני ההפסק להא דפקע מיניה עתה שם מעיין, ולא חזר לדין מעיין גם כשחזר לזחול, כיון שאינו זוחל עתה מכח המעיין.

ה. והנה עדיין יש להקשות, א"כ אמאי מבואר בהמשך המשנה דאם חזר והמשיכו חזר לדין מעיין, ורק לענין זבים ומצורעים הוא דפסול. הא כיון דפקע מיניה שם מעין, מאי שנא מרבו נוטפין על הזוחלין שהוא פסול, כיון דרובו מקוה ולא מעיין. ועי' בט"ז סק"כ ובש"ך ס"ק ל"ב בשם המע"מ ועוד פוסקים שהאריכו בזה, ועי' בחדרי דעה בסעיף ב' מה שכתב בזה.

והנה ברמב"ם לא הזכיר דכשר למעיין, רק כתב דפסול של זבים ומצורעים ולקדש בהן מי חטאת, ולא הזכיר שכשר למעין, ושפיר

לה. ואמנם אי נימא כמש"כ לקמן סי' כ"ט בדעת הראשונים דגל שנתלש עדיין הוא מחובר, הרי ליכא ראי', אמנם לא בירא דעת רבינו הגר"א בזה עי"ש.

יש לומר דבאמת אינו מטהר אלא באשבורן, [רק דבברכה הנפ"מ לזבין ומצורעין] ל"י.

אבל הטור ושו"ע בסעיף י' כתבו דחזרה לדין מעיין ומשמע למש"כ לעיל שיש לה כל דין מעיין, גם לטהר בזוחלין, וכן פי' הב"י ובאה"ג שם, ולפי"ז צ"ע אמאי חזר לדין מעיין לטהר בזוחלין.

ויש לומר דהרמב"ם והטור לשיטתם, דהרמב"ם דס"ל דמייירי במתני' בברכה מלאה מים שאובין וכש"נ, ע"כ באמת לעולם אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן, וכדין מעיין שריבה עליו מים שאובין.

אבל הטור דס"ל דמייירי בברכה ריקנית, אלא דפקע מיניה שם מעיין באשבורן, א"כ בזה שפיר יש לומר דכשחזר והמשיכו ונעשה זוחלין, חזר לדין מעיין גם מה שנעשה מקודם אשבורן, דמי מעיין כשהם מחוברין למעיין יש להם שם מעיין.

וכמבואר ג"כ בתוספתא דמיייתי הגר"א ד"כל זמן שהן באין מחמת המעיין אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמעיין", וביאר שם רבינו הגר"א בביאורו לתוספתא: "פי' שפעמים שנפסקין ואינן נמשכין מן המעיין, וחוזרין ומושכין, כיון דהשתא מיהא נמשכין מן המעיין הוי כמעיין". הרי מבואר דאף שכבר נפסקו מן המעיין, כיון שחזרו ונמשכו, נעשו כולן שוב מעיין, וה"נ כאן אף שפסק מן המעיין כיון שחזר ומשכו הדר דינו לדין המעיין.

ו. והנה לקמן משנה ה' "הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה, העיד רבי צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים".

ופירש הרמב"ם בפיה"מ, דהמימות הנמשכין מן המעיין ה"ה כמעיין אבל המימות המנוטפין טיפות ממימות המים בעת שהם ניגרים מהמקומות הגבוהים, אותן המים הנקווין מאותן הטיפות ה"ה כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה, והן פסולין לזבים ולמצורעים ולמי חטאת, אע"פ שטיפות המים הנוטפין מן המעיין יורדות זא"ז. עכ"ד הרמב"ם.

וצ"ב טובא כיון דהטיפות נוטפות זא"ז, מאי אכפת לן שהן מנוטפין ואינם מקלחין, ואמאי חשיב שפקע מיניה שם מעיין, עד דנימא שאינן מטהרין אלא במ' סאה ולא בכל שהוא כדין המעיין. [ועי' בתשו' מהרי"ק סוף שורש קנ"ו משכב"ז וצ"ע בדבריו].

והנה בראב"ד בשער המים מהדו"ב סי' א' ג"כ פירש דנוטפין היינו מנוטפין טיפין טיפין עי"ש, אלא שהוא כתב דהיינו דווקא לזבים ולמצורעים או למי חטאת, דבזה הוא דפסלינן בנוטפין כה"ג, אבל לענין שם מעיין בעלמא לכל שהוא וודאי הוי גם כה"ג. אבל ברמב"ם בפיה"מ מפורש להדיא דה"ה כמקוה לגמרי, ואינן מטהרין אלא בארבעים סאה, ולא רק לענין זבין ומצורעין.

וע"ע בראב"ד בתשובות ופסקים סי' כ"ב שכתב באופן אחר דאין הפסול משום

לו. ועי' בחזו"א תנינא סי' ב' ס"ק י"ד שדייק כן גם מלשון הרא"ש בסי' ט' שכתב "אבל דין מעיין יש להם לטהר בכל שהוא" ולא כתב לטהר בזוחלין, וצ"ע.

מעיינ מצד מצד עצמו רק מצד מה שהוא מחובר למעיינ, וע"כ בהפסיקו דאינו מחובר, פקע מיניה שם מעיינ.

ומעתה א"ש היטב דגם מעיינ שמימיו נוטפין שמנטפין טיף טיף, ס"ל להרמב"ם דכיון שאינם בקילוח אחד אינם מחוברים עם מקור המעיינ, רק המים בעצמן הם מעיינ שהמעיינ מטהר בכל שהוא, וגם לטיפין עצמן יש שם מעיינ, שהמעיינ הוא בכל שהוא, וגם טיפין שהם זוחלין יש להם שם מעין, אבל כל שנעשו אשבורן ואינם מעיינ מצד עצמן, שוב פקע מיניהו שם מעיינ כיון שאינם מחוברים למקור המעיינ אלא מנטפין, וכש"נ.

אמנם צ"ע א"כ בנוטפין שעשאן זוחלין, דהיינו לדעת הרמב"ם כמ"כ בפ"ט הי"ד "שסמך למקוה המנטף טבלא של חרס חלקה, והרי המים נזחלין ויורדין עליה, הרי הן כשריין", וכן מבואר בפירוש המשנה, דאמאי מהני מה שמזחילין, הא כבר פקע מיניה שם מעיינ.

והנה לא ברירא בדברי הרמב"ם אי מיירי שהזחילם באופן דמעיקרא לא נעשו מנטפין, דא"כ מה חידוש יש בזה, וצ"ל דאתא למימר דינא דאין מזחילין בדבר המק"טלח. או דמהני אף דאינו ההילוך הטבעי.

אך אי נימא דמיירי שהזחילין אחר שנעשו נוטפין, א"כ היינו כמו במשנתנו במעיינ שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו וחזר והמשיכו,

שהם טיפין טיפין, אלא משום שנעקרו המים מהקרקע, עי"ש מש"כ דאפילו קילוח שלם שנעקר מן הקרקע פקע מיניה שם מעיינ. וגם בזה משמע ברמב"ם לא כן דבקילוח שנעקר מהקרקע אין הדין כן, אלא רק במנטפין טיפין טיפין, ולא משום שאינו ע"ג הקרקע, וצ"ב כנ"ל מה טעם יש בדבר.

והנראה בזה דבר חדש, דהנה לשון הרמב"ם "אותן המים הנקווין מאותן הטיפות ה"ה כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה", וכ"כ בפירוש המשנה בעדויות "ונוטפין, המים המנטפין טפין טפין ממעינות המים וגם מן הנהרות ומתקבץ מאותן הטיפין מקוה מים". וכ"כ המאירי כאן "כגון שהיו נישלות מהן טפין טפין בהזלתם מן המקום הגבוה, ונקוים במקום אחד".

ומבואר מזה דכל הך דינא דהנוטפין כמקוה לשיטת הרמב"ם, אינו אלא שנקרו הטיפין אח"כ במקום אחד, אבל אם עדיין הטיפין זוחלין לא פקע מנייהו שם מעיינ אף שהן מנטפין טיפין טיפין.

וביאר הדבר לפמשנ"ת, דמעיינ שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה, [לפירוש הראשונים^{לז}], דאף דמעיינ באשבורן הוי מעיינ, ומעיינ שהפסיקו נמי הוי מעיינ, מ"מ מעיינ באשבורן והפסיקו פקע מיניה שם מעיינ, וכמו שביארנו דמעיינ שהפסיקו הוא מעיינ מצד עצמו, אבל באשבורן לעולם אינו

לז. וגם הרמב"ם, אף דמפרש 'הפסיקו' באופן אחר, וע"כ צריך לפרש בבריכה מלאה, מ"מ לא פליג בעיקר הדין. לח. וכן משמע בלשון הרא"ש. אמנם בלשון הרמב"ם בה"ד משמע שיש חידוש בעיקר הדין דהרי אלו כשרים.

לדינא להראשונים וכמו שביארנו. [ועי'
במאירי שנראה שפירש בדברי הרמב"ם באופן
אחר וצ"ע].

דה"ה כמעין, ואף שדעת הרמב"ם דפסול למעין, היינו כמשנ"ת לדעת הרמב"ם מיירי בבריכה מלאה מים, אבל בבריכה ריקנית מודה

סימן כד

העבירו ע"ג כלים או ע"ג ספסל

מדין מעיין, ואדברא הוא מטהר את כל המים שבשוקת, ואמאי לא פליג ר' יוסי במשנה א' ג"כ בהעבירו ע"ג שפת השוקת דיהא פסול, ואינו מטהר את המשך המעיין.

מתני' פ"ה מ"ב "העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל, ר' יהודה אומר הרי הוא כמות שהיה, רבי יוסי אומר ה"ה כמקוהו, ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל."

[ועי' בחזו"א תנינא סי' ד' אות ב' שעמד בזה, וכתב דבאמת כה"ג נמי פליג ר' יוסי, אלא דבמשנה א' אפשר דעל שפת השוקת הכוונה היא על הארץ מחוץ לשוקת, והוא דוחק טובא בלשון המשנה, ובשו"ע מפורש להדיא לא כן, ועי"ש מש"כ עוד בזה].

וכתבו הרמב"ם בפירושו המשנה והראב"ד
בבעלי הנפש שער המים סי' ב'
והרא"ש כאן ובפסקיו סס"ט ועוד ראשונים,
דמיירי שהעבירו ע"ג כלים הכונה ע"ג אחורי
הכלים, דאל"כ אלא שהעביר את המעין בתוך
הכלים, הרי נעשו המים שאובין, כדין מעיין
שהעבירו ע"ג השוקת דמבואר במשנה א'
דפסול.

ויותר קשה לדעת הר"ש עצמו שכתב במשנה א' דיכול להטביל מחטין וצינורות ע"ג השפה עצמה ג"כ, ובספסל אמרינן במתני' להדיא ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל, [ולדעת כמה ראשו' הוא לכו"ע, עי' לקמן], וכבר עמדנו בזה לעיל סי' כ"ב.

אמנם הר"ש כתב חילוק אחר, וז"ל: "על גבי כלים, נקובים, דאי לאו הכי מאי שנא כלים משוקת", וכ"כ בספר הרוקח סי' שע"ז וכן באגודה ובמאירי כאן, דמייירי שהעבירו ע"ג כלים נקובים.

והנה בביאור סיפא דמתני' דלא יטביל ע"ג
הספסל, נחלקו רבותינו הראשונים.
דעת הראב"ד בשער המים שם והרשב"א
בתוה"ב שער ז' ובתשו' ח"א סי' תתכ"ח ובחי'
בנדה דף ס"ו ע"ב והר"ן שם, [וכ"נ מתשו'
הרי"ד סי' כ"ו עי"ש] ועוד ראשונים, שהוא

ויש לעיין דאי הכי דמיירי באחורי הכלים
או בכלים נקובים, א"כ הרי קשה בהיפך,
מאי טעמא דר' יוסי דהרי הוא כמקווה ולא
כמעין, כיון שלא עברו המים בתוך כלי.
וביותר צ"ע, דא"כ מאי שנא העבירו ע"ג כלים
נקובין או על אחורי הכלים, מהעבירו ע"ג
שפת השוקת, דמבואר במשנה א' שאינו נפסל

גזירה בכל כלי המקבל טומאה, שלא לטבול ולהטביל על גביו.

ולפי דעתם יש ליישב בפשיטות, דבמשנה א' במעין שהעבירו ע"ג השוקת, הרי סתם שוקת היא שוקת של אבנים, שאינה מקבלת טומאה כלל, ולכן אין בזה גזירת מרחצאות דתליא לדעתם בקבלת טומאה, ולכן העבירו ע"ג שפה כשר לטבול בו לד' הר"ש, או עכ"פ אחר השוקת ה"ה כמו שהיה.

ומצאתי כן להדיא בספר הרוקח סי' שע"ב שכתב וזה לשונו: "בפ"ה המעין שהעבירו על גבי השוקת, פירוש שהיתה כלי של סלע, ומן השוקת לבריכה פסול", הרי להדיא דהשוקת מיירי בכלי של סלע היינו כלי אבנים לט.

ונראה דכונתו ליישב קושיתנו מאי שנא העבירו ע"ג שפה כל שהוא, ממתניתין דה"ה כמקוה לדעת ר' יוסי, ותי' הרוקח דהתם מיירי בכלים המקבלים טומאה וע"כ בהעביר עליהם ס"ל לר' יוסי דה"ה כמקוה, משא"כ בהעבירו ע"ג שפה דמיירי בשוקת של אבן שאינו מק"ט, הרי כל שעבר על שפת השוקת ולא בתוכו ולא נעשה שאוב, בהא מודו שאינו נפסל מתורת מעיין. ושו"ר דכ"כ מדנפשיה בשו"ת מאיר נתיבים סי' י' קונטרס מקוה ימים [ח"א עמ' י"ז] ליישב הסתירה ע"ש.

[אמנם] יש לומר בכונת הרוקח באופן אחר, דבא ליישב אמאי לא הוי הויתו ע"י

דבר המקבל טומאה, ע"י בתוס' יו"ט משכב"ז ובש"ך ס"ק ל"ו, ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי פ"ט הל"ט, ועי' מה שכתבנו בזה לקמן בסי' כ"ח, ולזה כתב דמיירי בכלי אבנים שאינם מקבלים טומאה].

אמנם בר"ש וברא"ש כאן ועוד ראשונים פי' בטעמא דר' יוסי דהוא גזירה אטו טבילה בתוך הכלי, וא"כ בזה ליכא חילוק בין כלי המקבל טומאה לכלים שאינם מקבלים טומאה, ולשיטתם הדרא קושיא לדוכתא מאי שנא העבירו ע"ג כלים וע"ג ספסל מהעבירו ע"ג שפת השוקת.

והנה במאירי במתניתין כתב על פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי וזה לשונו: "ויראה דווקא בפסק, שאעפ"י שהפסיקה הואיל ואין עברתם דרך כלי או בבריכה, היה ר' יהודה דן אותם כמעין, שאם לא פסק ודאי מעיין הוא" עכ"ל.

ומסתמא כתב כן המאירי משום דקשיא ליה כנ"ל מאי שנא העבירו ע"ג אחורי הכלים ממשנה א' בהעבירו ע"ג שפה, וע"כ תי' דדוקא בהפסיק הוא דפקע מיניה שם מעיין לר' יוסי, היכא שהעבירו ע"ג הכלים, משא"כ היכא שעדיין הוא מחובר למעיין שכל שלא נכנס לתוך כלי לא פקע מיניה שם מעיין לא מדאורייתא ולא מדרבנן.

ונראה דכדברי המאירי כך היא פשוטה של משנה, ומשנה ב' שייכא לסיפא

לט. ואולי הוא ט"ס וצ"ל "פי' שהיתה כלי [לא] של סלע", וכונתו כמש"כ הראשונים דמיירי בשוקת שהיא כלי ולא שוקת שבסלע דלעיל פ"ד מ"ה שאינה פוסלת את המקוה. אך בכת"י ודפו"ר של ספר הרוקח הוא כלפנינו.

דמשנה א' בהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו, ור"ל דבהעבירו ע"ג בריכה והפסיקו לכו"ע ה"ה כמקוה, אבל בהעבירו ע"ג כלים והפסיקו פליגי ר' יוסי ור' יהודה, [וא"נ דלא כמהאירי אלא דבמשנתנו לא מיירי בהפסיקו, צ"ע אמאי הפסיק בהא דמעיינ ע"ג בריכה והפסיק, בין העבירו ע"ג השוקת להעבירו ע"ג כלים]. וכבר כתב כן מדנפשיה בהגהות פרישה ס"ק כ"א עי"ש, ועי' בט"ז ס"ק כ"ג ובש"ך ס"ק ל"ד מה שתמהו עליו בזה. [וע"ע בלחם ושמלה ס"ק ל"ח מש"כ בזה]

אמנם מסתימת דברי רבותינו הראשונים לא משמע כן, וגם ברמב"ם מבואר לא כן, שהרי כתב בחיבורו [פ"ט ה"י] מעיין שהיו מימיו נמשכין על גבי הכלים שאין בהם כלי קיבול וכו' ה"ז כמקוה", ומבואר שמימיו נמשכין ולא נפסקו, וכ"כ הש"ך שם דמשמעות הפוסקים שלא מיירי בהפסיק המעיין, וא"כ הדק"ל.

והנה כבר הבאנו דהרא"ש פי' דע"ג כלים היינו ע"ג אחורי הכלים, וכן פי' הרמב"ם בפיה"מ והראב"ד ועוד ראשונים, אבל הר"ש [וכן הרוקח והאגודה והמאירי] פי' דמיירי בכלים נקובים.

[ויתכן] דהר"ש לשיטתו דיש פסול של הויתו ע"י דבר המק"ט גם במקוה, וע"כ הוצרך לאוקמי בכלים נקובים דווקא שאינם מקבלים טומאה, אבל הרא"ש הרי הסכים לקמן מ"ה עם הרמב"ם דאין פסול של הויתו רק במעיין, עי' בתשובה כלל ל"א סי' ז', וע"כ יכל לפרש דמיירי באחורי הכלים].

והנה הרמב"ם ביד החזקה [פ"ט הלכה י'] חזר בו וכתב "מעייין שהיו מימיו נמשכין ע"ג הכלים שאין להם בית קיבול כגון שלחן וספסל וכיוצא בהן הרי זה כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג הכלים", והיינו דפי' למשנתנו בכלים שאין להם בית קיבול. וצ"ב למה חזר בו הרמב"ם ממש"כ בפירושו דמיירי שהעבירים ע"ג אחורי הכלים.

[אמנם] יש לומר דבאמת כלים דמתני' הוא מפרש אחורי הכלים, אך זה רבותא לר' יהודה דגם כה"ג הרי הוא כמו שהיה, אבל לר' יוסי הרבותא הוא בספסל שאין לו תוך, ולכן נקט הרמב"ם רק ספסל וכיוצא בו שהוא הרבותא להלכה כר' יוסי. ולדעת הר"ש ודעימיה צ"ב מה הרבותא בספסל מכלים נקובים, דכלים נקובים לית להו שם כלי כלל, והוי כמו ספסל ממש].

ואפשר דבכלים שאין להם בית קיבול גזרינן אטו כלים שיש להם בית קיבול, אבל בכלים שיש להם בית קיבול והעביר ע"ג שפת הכלי בזה לא גזרינן, דהשתא לא העביר בכלי אף דהוי כלי, והעביר ע"ג שפה דווקא, ולא אתי להעביר בכלי אחר.

ולכן שינה הרמב"ם מפירושו ולא פי' באחורי הכלים, דס"ל דזה דמי ממש להעבירו ע"ג שפה שכשר חוצה לו, וע"כ פי' דמיירי בכלים שאין להם בית קיבול, דבזה שפיר גזרינן.

וה"נ יש לומר בשיטת הר"ש ודעימיה שכתבו דמיירי במתני' בכלים נקובים, דהיינו

משום גזירה אטו יקבע במוצא מים בלא שפופרת הנוד, אמנם הרא"ש כתב דלא קשה כלל, דיש גזירה שמא יטביל בתוך כלי. וכבר עמדנו בזה מה הוסיף הרא"ש ע"ד הר"ש.

אך מצינו חילוק בזה בין הר"ש לרא"ש, דהרא"ש כתב דהגזירה היא אטו תוך הכלי, ובר"ש כתב גזירה אטו טבילה בכלי, והיינו דגזרינן אטו שמא בעלמא יטבול בכלי, וכן מבואר בר"ש בתוספתא דתלמי דהגזירה היא אטו מקום אחר שיטבול בכלי.

[ויתכן] דד' הגר"א בא"ר שפי' דלר' יוסי ה"ה כמקווה משום דאין מטבילין בו, א"ש רק לפי"ז דהוי גזירה אטו תוך כלי, ובתוך כלי פסול גם חוצה לו, אבל אם הוא משום גזירת מרחצאות בעלמא, אין טעם שיהא פסול חוצה לו].

משום דס"ל דבאחורי הכלים אין לגזור, וכמבואר במשנה א' וכן"ל, ורק בכלים נקובים דאין להם שם כלי, בזה הוא דגזרינן, וכש"נ. **והנה** בסיפא 'ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל', וצ"ב למה נקטו דווקא ספסל. וא"נ דכלים מיירי באחורי כלים, יש לומר דבזה גזור רק לפסול ממעיין, אבל לטבול ע"ג מדין מקווה שפיר, אבל בספסל שאין לו בית קיבול בזה גזור אטו בית קיבול שלא יטבול בו.

וכן משמע בפ"י הרא"ש דהוי ב' גזירות בהעבירו ע"ג אחורי הכלים הגזירה היא אטו תוך הכלי, ובלבד שלא יטביל ע"ג הספסל הוא גזירה אטו תוך כלי דעלמא וכש"נ.

והנה כבר הבאנו לעיל ד' הר"ש בתוספתא דתלמי, דהקשה דאיכא השקה, ותי'

סימן כה

מעין המשוך כנדל לשיטת הרא"ש

זחילתן, אבל אם היה עומד וריבה עליו מים שאובים עד שהמשיכו אינו מטהר במקום זחילתו, והיינו הא דתנן לעיל בפ"ק במעלה הרביעית מעיין שמימיו מועטין, עכ"ל.

ובפשוטו הביאור בדברי הרא"ש דגם אם הוסיף על המעיין רוב מים שאובין אינו פוסל, רק בשינה ממקום זחילתו של המעיין פסול כה"ג, אבל במקום זחילתו מטהר גם בריבה עליו והוסיף רוב מים שאובין,

משנה ג' "מעין שהוא משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמות שהיה, היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ושוה למעייל לטהר בכל שהוא".

ופי' הרא"ש "מעין זה נמשכים ממנו נחלים קטנים ודקים, וריבה לתוכו מים שאובין עד שנחזו הנחלים ונתרבו משיכתן מטהרין בזוחלים כבתחילה, כיון דבלא"ה היו זוחלין באותם המקומות, אלא שעתה נתרבתה

והיינו הך דינא דפרק א'. וכמו שביארנו לעיל בפ"ק ע"ש.

[ובכס"מ פ"ט ממקוואות הי"א כתב דדעת הרא"ש דאין לחלק בין מקום שהיה זוחל מתחילתו למקום שלא היה זוחל, וכבר תמה החזו"א תנינא א' ג' דאדרבא מפורש בדבריו לחלק בין רבוי באותו מקום לריבוי במקומות שלא היה זוחל מתחילה, וצ"ע].

וצ"ע בזה טובא, דלקמן מ"ד כתב הרא"ש בפירושו אהא דהעיד ר' צדוק על הנוטפין שרבו על הזוחלין, ותמה הרא"ש דמאי אתא ר' צדוק למימר הא פשיטא דאל"כ יפסלו כל הנהרות, ותי' דלדיוקא אתא דדוקא רבו אבל לא רבו לא, ולא אמרינן קמא קמא בטיל הואיל ודרכן בכך. [נעי' בתוס' ב"ק דף ק' ע"ב בשם ריב"א בביאור הסברא בזה].

והדברים תימא רבתי, דהרי הרא"ש הרי ס"ל כנ"ל דמעיין במקום זחילתו כשר גם ברבו עליו מים שאובין, וא"כ מהו דקאמר הרא"ש דלדיוקא אתי דברבו נוטפין פסול, הא אינו כן וגם ברבו נוטפין כשר, כל שהוא במקום זחילתו.

ואף שמדברי ר' צדוק אכן מדויק דדווקא רבו זוחלין כשר אבל רבו נוטפין על הזוחלין פסול, ע"כ צ"ל דהכוונה היכא שאינו מהלך במקום זחילתו הראשונה, דאל"כ ודאי כשר לדעת הרא"ש.

והא מיהא יש לומר דס"ל להרא"ש דאי הוה אמרינן קמא קמא בטיל ברבו נוטפין, ה"ה נמי באינו מהלך במקום זחילתו היה כשר

לדין מעיין, דהוי כמו מעיין שנתן בו מעט מים שאובין שאינו פוסל מה שאינו מהלך במקום זחילתו, וה"ה אם אמרינן קמא קמא בטיל דמאי שנא.

אך מ"מ זה דחוק טובא לומר דכונתו דר' צדוק לדיוקא אתי ד'אבל לא רבו לא' הכוונה לענין הרחיבו ואינו מהלך במקום זחילתו, דבזה לא מיירי במשנתנו כלל, ואיך נדייק לה.

ועוד קשה במה שתמה הרא"ש דמאי קמ"ל פשיטא דאל"כ יפסלו כל הנהרות וכו', וקשה אמאי יפסלו הא קיי"ל דאפי' ברוב לא נפסלין, רק כשאנו מהלך במקום זחילתו, וסתם נהרות מהלכין במקום זחילתן ולמה יפסלו.

והנה בחידושי הריטב"א בנדרים דף מ' מייתי לקושיית הראשונים אמאי מעיין שהיה משוך כנדל וריבה עליו ה"ה כמות שהיה, ורבו נוטפין על הזוחלין משמע דפסול.

ותי' בשם רבו הרא"ה משמו של אחיו החכם הגדול ר' פנחס הלוי דכי אמרינן במשניות ריבה עליו אין הכוונה שריבה כ"כ שתהא התוספת מרובה על העיקר, אלא שריבה עליו יותר ממה שהיה מתחילה ולעולם מי המעיין מרובים מהתוספת.

וע"כ במתני' רק בשינה מקום זחילתו אינו כמות שהיה, אבל ברבו נוטפין על הזוחלין גם במקום שהיה מהלך מתחילה שוב אינו מטהר כמעיין. וכ"כ המאירי בדעת הרמב"ם [וכ"ה בדרכי משה בדעת הרמב"ם].

ומבואר דריבה עליו מים שאובין אין הכונה שהוסיף רוב אלא שהרבה עליו, אבל הוא מיעוט ביחס למעיין, ובזה ג"כ אינו מטהר אלא במקום זחילתו, וס"ל להרא"ש דהיינו הא דתנן בפ"ק מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ושוב למעיין לטהר בכל שהוא, וכדין מעיין שהיה מושך כנדל דהיינו הך.

אבל בהרבה עליו עד שנעשו רוב מים שאובין בזה גם במקום זחילתו אינו מטהר כמעין, דאף שנטהרו השאובין בהשקה והם מים כשרים ממ"מ שם מעיין פקע מיניה ברוב ונעשה מקוה.

והשתא א"ש היטב דברי הרא"ש בפירושו כאן, דמה שמחלק במשנתינו בין מקום זחילתו הוא במיעוט דריבה היינו שהוסיף ולא שהביא רוב, אבל בריבה נוטפין על הזוחלין בהא אתא ר' צדוק למימר דפסול ורק ברבו זוחלים על הנוטפין כשר.

והנה בשו"ת הרא"ש כלל ל"א סימן ט' כתב וזה לשונו: "ואפילו לשפוך מים שאובין בתוך מעין כל שהוא ולטבול בתוכו. כדתנן בפ"ק דמקואות מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין לטהר בכל שהוא, וכל שכן בנדון זה, שמושכין המים למקום אחד. דמעין כל שהוא ומקוה שיש בו ארבעים סאה, אינן נפסלין במים שאובין, אפילו ישליכו לתוכו אלף כורין". וכ"כ בכלל ל' סי' ג'. ובפסקים סי' .

ולכאור' מבואר מכאן להדיא דגם ברבו עליו אלף כורין עדיין שם מעיין עליו ומטהר בכל שהוא והכי מפרש למתני' דפ"ק, ודלא כדברינו.

אך יש לומר דכ"ז לענין טהרת שאובין דנטהר אפילו במיעוט אבל לא יהא מעיין כה"ג אלא מקוה, ורק ברבו זוחלין על הנוטפין לא בטיל מיניה שם מעיין. ומה דמייתי ראי' ממתני' דפ"ק דמעין שמימיו מועטין ורבו עליו הוא רק לענין הא דמטהר שאובין בהשקה, ובזה פשיטא ליה דליכא חילוק בין רוב למיעוט, דלעולם מיטהר שאובין בהשקה, אבל לענין תורת מעיין בטיל ברוב.

והנה לכאור' יש להקשות לפי דברינו דברוב מים נוטפין מודה הרא"ש דפסול, א"כ אמאי לא פי' הרא"ש מתני' דפ"ק דמעין דמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין כפשוטו, דמיירי ברוב שאובין, ופסול גם במקום שהיה מהלך בתחילה.

ולכאור' מבואר בהכרח דס"ל להרא"ש דבהרבה עליו רוב שאובין פסול לגמרי מדין מעיין, גם לגבי כל שהוא, ואינו שוה למעיין לטהר בכל שהוא, וע"כ לא פי' הרא"ש בפ"ק אלא דמיירי במעיין שאינו מהלך במקום זחילתו הראשונה.

וצ"ע א"כ מעיין שנפלו עליו רוב מים שאובין אמאי מטהר את המים בכל שהוא, כמש"כ בתשו' הרא"ש הנ"ל, וכשר למקוה, וצ"ל דמטהר בהשקה קודם שנתערבו ונפסל המעיין, וצ"ע בזה.

לתוכו עד שיהא ראוי לטבילה. הילכך לא נפסל המקוה במים שאובין שנכנסו דרך גידי האדמה לתוכו".

ומבואר לכאור' להדיא דס"ל להרא"ש דמעין שרבו עליו מים שאובין יש עליו כל תורת מעין, אמנם זה בהכרח לאו דווקא דהוי מעין גמור, דהא אינו מטהר בזוחלין לכו"ע, [ובמהדו' מכוון ירושלים ליתא לתיבת כל], וצע"ג.

אמנם עי' שו"ת הרא"ש כלל ל"א סימן י"א שכתב "ועוד, שהוא דבר ידוע שאי אפשר שלא ישארו אותם הגידים בלא מים כלל, וכיון שיש בהם קצת מים, יש עליהם כל תורת מעין. ושנינו בפ"ק דמקואות מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין, שזה למקוה לטהר באשבורן, ולמעין לטהר בכל שהוא. מההיא משנה שמעין, דמעין נובע שבו מים כל שהוא, יכול למלאות בכתף וליתן

סימן כו

כל הימים כמקוה [לשיטת הרמב"ם]

הרי שפסק הרמב"ם כרבי יהודה שכל הימים כמעין ורק הים הגדול כמקוה, וכתב הכסף משנה בהל' מקוואות דלגבי טבילת שאר טמאים כו"ע מודו דכל הימים דינם כמעין לטהר בין באשבורן בין בזוחלין, ורק לגבי מים חיים פליגי, ולכן לא טרח הרמב"ם לפרש החילוק בין ים הגדול לכל הימים בהלכות מקוואות רק בהל' פרה.

אמנם לשון הרמב"ם צ"ב לפי דבריו, ולמה הביא כלל הל' דיןא בהל' מקוואות והול"ל רק דכל הימים הם כמעין לענין טבילה דבזה לא פליגי. וגם מהא דהביאו משנה זו גם במכילתין נראה שיש בזה נפ"מ לכל הטמאים ולא רק לזבים ומצורעים, וכ"ז תימא.

והנראה פשוט בזה, דהנה הרי נחלקו הראשונים בפרה שם בדעת ר' יוסי, דכל הראשונים פירשו דר' יוסי קאי אדר'

פרק ה' משנה ד' "כל הימים כמקוה, שנאמר ולמקוה המים קרא ימים, דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה, לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה, ר' יוסי אומר כל הימים מטהרים בזוחלין, ופסולין לזבין ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת" וכן הוא במסכת פרה פ"ח.

וכתב הרמב"ם פ"ט מהל' מקוואות הי"ב "כל הימים מטהרין בזוחלין, ופסולים לזבים ומצורעים ולקדש בהן מי חטאת". ומבואר לכאורה להדיא דפסק הרמב"ם כרבי יוסי כלשונו.

אמנם בהל' פרה פ"ו הל' י' י"א כתב הרמב"ם וזה לשונו: "הים הגדול כמקוה ואינו כמעין, לפיכך אין ממלאין ממנו לקידוש, וכל הנהרות פסולין לקדש מהן מי חטאת,, ושאר הימים כמעין, והמים הנגררין משאר הימים והן הנקראין זוחלין פסולין, והזוחלין מן המעין הרי הם כמעין וכשרים".

מאיר שכל הימים כמקווה, וע"ז קאמר דהם כמקווה רק לענין זבים ומצורעים ומי חטאת אבל לענין שהם מטהרין בזוחלין הם כמעייין².

אמנם הרמב"ם בפירוש המשנה שם כתב דר' יוסי קאי אדר' יהודה, דרך הים הגדול כמקווה וכל הימים הם כמעייין, וע"ז קאמר ר' יוסי דכל הימים שהם כמעייין ומטהרין בזוחלין, אמנם הם פסולין לזבים ומצורעים ולקדש בהן מי חטאת.

וא"כ א"ש היטב דזה ג"כ כוונת הרמב"ם בהלכותיו, דכאן הביא דינא דר' יוסי כלשוננו, דכל הימים, היינו שאר הימים חוץ מן הים הגדול, מטהרין בזוחלים ופסולים לזבים ולמצורעים, אבל בהל' פרה מוסיף גם את החילוק מהים הגדול שהים הגדול הוא כמקווה גמור ואינו מטהר בזוחלין.

[והנה] גבי חבית שנפלה לים הגדול כתב הרמב"ם בפ"ז ה"ט שפוסל בשינוי מראה, והוכיחו מזה כמה אחרונים דהרמב"ם לא ס"ל כהרשב"ד דמעייין אינו פוסל בשינוי מראה, ולהנבאר אין ראיה לזה כלל, שהרי הים הגדול הרי הוא כמקווה כדעת ר' יהודה, דהלכתא כוותיה לענין זה, ואינו כמעייין, וע"כ פוסל בשינוי מראה].

אך עדיין צ"ב, דלפי"ז הך דינא דכל הימים מטהרין בזוחלין חוץ מן הים הגדול, אינו ענין להל' פרה כלל, לדידן דהלכתא כר' יוסי, דהרי בין כל הימים ובין הים הגדול פסולין

לזבים ומצורעים ומי חטאת, והחילוק הוא רק לגבי הא דמטהרין בזוחלין, דכל הימים מטהרין בזוחלין חוץ מן מהים הגדול שהוא כמקווה לענין זה שאינו מטהר בזוחלין, וא"כ הול"ל להרמב"ם להביאו בהל' מקוואות ולא בהל' פרה, והרמב"ם הביאו בהל' פרה ולא בהל' מקוואות.

וודאי מדכתב הרמב"ם בהל' פרה דכל הימים [חוץ מן הים הגדול] ה"ה כמעייין, כוונתו דלגבי מי חטאת ה"ה כמעייין, וא"כ עצם דברי הרמב"ם סותרים זא"ז להדיא. דהרי כאן בהל' מקוואות כתב הרמב"ם דכל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים למי חטאת, וכמשנ"ת דהיינו כר' יוסי, ובהל' פרה כתב דשאר הימים הם כמעייין, והיינו כנ"ל דכשרים למי חטאת.

גם תימא דבמתני' מבואר בדברי ר' יוסי דזבין ומצורעין חמיר מזוחלין, דכל הימים פסולין לזבים ולמצורעין ומטהרין בזוחלין, והרמב"ם פסק להפך דהזוחלין בימים פסולין, אע"ג דהם כמעייין וכשרים לזבין ומצורעין.

וכבר עמד בזה בכס"מ דצ"ל דמש"כ הרמב"ם כאן בהל' מקוואות "ופסולים לזבים", אין כונתו דפסולים לעולם, אלא רק באופן דזוחלין הוא דפסולין, אבל הימים עצמן בלא זוחלין כשרין למי חטאת, וכמ"ש הרמב"ם בהל' פרה דכל הימים [חוץ מן הים הגדול] כמעייין, ומש"כ הרמב"ם בהל' פרה דזוחלין פסולין היינו דווקא למי חטאת

מ. ועי' לעיל בפ"ק סי' ז' מה שהבאנו בפלוגתת ר"ת ור"א ממיץ בעל היראים אי הוו כמעייין רק פסולים לזבים ולא הוו מים חיים, או דהוו כמקווה, רק ס"ל לר' יוסי דכשר בזוחלין כדין מקווה שדרכו בזחילה עי"ש.

דבחה מיירי שם, אבל לטהר מטהרין בו וכמ"ש כאן דכל הימים מטהרין בזוחלין.

אבל גם זה זה תימא רבתי, שהרמב"ם כאן יכתוב דפסולים לזבים דווקא בזוחלין, ולא יכתוב עיקר הדין דכל הימים כשרים לזבים. וגם צ"ע מנ"ל להרמב"ם הא, הרי ר' יוסי דמתני' פוסל לזבים ומצורעים ולכאור' הוא גם בלא זוחלין, וכמאן ס"ל להרמב"ם. וגם צ"ב למה הזכיר הרמב"ם בהל' פרה הך דינא דפסול בזוחלין, דאינו ענין להל' פרה לכאור'.

והנראה בזה, דהרמב"ם בחיבורו פירש דברי ר' יוסי באופן אחר מפירוש המשנה, וס"ל דכל הימים [למעוטי הים הגדול] מטהרין בזוחלין מן הים ג"כ, ופסולין, היינו הזוחלין מן הים, פסולין לזבים ומצורעים, ולא פליג ר' יוסי כלל בעיקר דינא דכל הימים כשרים למי חטאת ולזבים ומצורעים כמעין, וכשיטת ר' יהודה, ורק לענין זוחלין פליג, דלר' יהודה הנזחלין מן הים מטהרין בזוחלין.

אבל ר' יוסי ס"ל דלגבי זה לא הוי כמעין שגם הזוחלין ממנו כמעין, אבל בים הזוחלין אינם כהים עצמו, ופסולין לזבים ומצורעים ולקדש בהם מי חטאת. [שו"ר במשנה אחרונה כאן שפי' כע"ז במשנתנו]

והשתא א"ש היטב דברי הרמב"ם שכתב כאן דברי ר' יוסי כצורתם, ד"כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבים ומצורעים ולקדש בהן מי חטאת", והיינו כמשנ"ת במשנה דהזוחלין פסולים לזבים

ומצורעים, וזהו ממש כמש"כ בהל' פרה דהמים הנגררין משאר הימים והן הנקראין זוחלין פסולין לזבים ומצורעים, [אף דהם מטהרין מטומאה דעלמא בזוחלין], משא"כ המים הנגררים מן המעיין ה"ה כמעין לגמרי וכשרים.

והנה בכס"מ כתב דהטעם דהמים הנגררין משאר הימים פסולין לזבים ומצורעים ומי חטאת הוא מגזירה אטו נהרות, וצ"ב שלא נזכר גזירה זו בשום מקום, אמנם לפמשנ"ת נראה יותר דהוא מעיקר הדין, דחלוקים הם ביסוד דינם דין זוחלין מן הים מדין זוחלין מן המעיין.

דהנה לקמן מ"ה איתא "הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה", וביארו בזה כמה ראשונים דהמעין היינו גומת המעיין, וכל משך המעיין הוא רק מדינא דמתני' דהזוחלין כמעין, דהיינו דגם המים הנזחלין מן המעיין ה"ה כמעין גמור לכל מילי, וכשרים נמי לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת.

וכן משמע בראב"ד בבעלי הנפש [סי' א' אות ב'] שכתב "הא דתנן הזוחלין כמעין ה"פ, זוחלין הם ההולכים על הארץ כו', והם נמשכין מן המעיין הרי הם כגוף המעיין והוא עין הנובע".

וכ"כ להדיא הרמב"ן שבת ס"ה ע"ב "ולי נראה לפי ענין המשניות שהמעין נקרא גומת העין עצמה והאמה המושכת ממנו נקראת זוחלין כענין ששינוי הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה". ועי"ש שכתב שמדברי רבינו משה למדתי.

ומעתה יראה בדעת הרמב"ם, דכ"ז דווקא בנזחלין מן המעיין דה"ה כמעין, אבל בנזחלין מן הים לא, ואף אי נימא דהים דין מעיין יש לו, מ"מ כ"ז דווקא בים עצמו, אבל המים הנזחלין מן הים אין להם דין ים.

והיינו טעמא משום דהמעין כיון סופו לצאת מגומת המעיין ולהזחל בנחל, אשר ע"כ כל הנזחלין מן המעיין ה"ה כמעין, אבל בים שגבול שמת לו כל יעבורון, הרי כל שנמשכו המים חוץ ממקום הים, שוב אין להם תורת ים וה"ה כמקווה בעלמא, ופסולים לזבים ומצורעים ומי חטאת.

ויש לעיין לר' יוסי אם המים הנזחלין מן הים כשרין לטהר בהם בכל שהוא, או דנימא דרק לענין זחילה ה"ה כמעין, דלכאור' לענין כל שהוא הרי הנגררין מן הים אינם כים וכמשנ"ת לגבי זבים ומצורעים, ורק לענין זחילה הוא דאמרינן דגם כה"ג דרכו בזחילה וכשר בזוחלין, וכ"כ בב"ח ס"ק י"א דבעינן מ"ס, וכן נראה.

[אמנם בפיה"מ להרמב"ם מבואר לא כן, ודוחק לומר שחזר בו גם מהא. ולפי"ז צריך לומר דכ"ז רק לענין מים חיים אבל לענין דין מעיין לארבעים סאה, כל הנזחלין מן המעיין ה"ה כמעין, דלענין מים חיים בעינן שיהא כמעין עצמו, אבל לענין מ"ס כל שהוא נמשך מהמעין הרי הוא מטהר כמעין בארבעים סאה, וצ"ע].

והנה בתוספתא במכילתין פ"א הלכה ז' [י"ד] איתא "החופר בצד הים בצד הנהר במקום הביצים הרי הן כמו תמצית,

החופר בצד המעיין כל זמן שהן באין מחמת המעיין אף על פי שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמי מעין, חזרו מלהיות מושכין הרי הן כמי גבאין". ופסקה הרמב"ם פ"ט ממקוות ה"ג וה"ד כלשונה.

וצ"ב טובא מאי שנא, ואם חופר בצד המעיין הרי הם כמי מעין, אמאי חופר בצד הים לא הוי כמי הים, ועי' בתשו' גינת ורדים כלל ד' סי' ג'. [ועי' עוד בחזו"א קמא סי' א' סק"ז מה שדחק בזה טובא].

וכבר עמד בזה בכסף משנה שם וכתב וזה לשונו: "אבל קשה מחופר בצד הים, לכן נ"ל דים הגדול ונהרות כיון שאין דינם כמעין לענין מי חטאת כמ"ש רבינו בפ"י מהלכות פרה, הוא הדין שהם מוחלקים ממנו לענין זה" עכ"ל הכס"מ. וגם דבריו צ"ב טובא מה ענין זה לזה.

אבל לדברינו א"ש היטב, דחלוק חופר בצד המעיין לחופר בצד הים, דבצד המעיין כיון דהנזחלים מן המעיין ה"ה כמעין, גם כשחופר בצד המעיין חשבינן ליה כמעין, משא"כ חופר בצד הים דהוי כמו מים הנזחלין מן הים דאינם כים וכמשנ"ת, ואשר ע"כ אין דינו אלא כמי תמציות שלא פסקו.

וזה כונת הכס"מ, דהוא מאותו הטעם שחלוק דינו לענין מי חטאת, שהנזחלין מן הים פסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת, משא"כ הנזחלי מן המעיין וכמו שביארנו.

והנה לקמן משנה ו' גל שנתלש וכו' ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים

טהורים. והוכיח מכאן רבינו תם שלטבילת אדם בעינין מ' סאה גם במעיין, ומפרש דעל כרחק מיירי בגל שנתלש מן המעיין, דגל שנתלש מן הים פסול לגמרי, דכל הימים כמקווה, ומוכח דגם במעיין בעי מ"ס לטבילת אדם.

וכבר הבאנו לעיל בפרק קמא סי' ז' שהיראים השיב ע"ז דקאי לר' יוסי דכל הימים מטהרין בזוחלין, אף דהוו מקווה וכמשנ"ת. והט"ז סק"ו והגר"א בסק"ו דחו דבעינין מ"ס כדי שיהא כל גופו עולה בהן, ולא משום דבעינין לעולם מ"ס. אמנם ברמב"ם לא נראה כן.

ולדברינו א"ש ע"ד היראים גם בדעת הרמב"ם, דסתם גל שנתלש מיירי בים הגדול, שבו יש המון גליו, וכלישנא דקרא 'רוגע הים ויהמו גליו'. וא"כ לפי מה שהבאנו לעיל דדעת הרמב"ם דלר' יוסי נמי הים הגדול כמקווה וכו' יהודה, א"כ א"ש דע"כ בעי מ' סאה. [אמנם עי' בכס"מ שם שהאריך דלא מסתבר דמיירי ברמב"ם בים הגדול דווקא, וי"ל].

אך יש לומר לפמש"נ דאפשר דאף דמטהר בזוחלין כדברי ר' יוסי וכמו שביארנו, מ"מ בעינין ארבעים סאה, דהזוחלין מן הים אינם כים, ורק לענין זוחלין שדרכן בכך ה"ה כים, וכמו שנתבאר.

סימן כז

נוטפין שעשאן זוחלין, ובדין זחילה שאינה ניכרת

א. משנה ה' "ונוטפין שעשאן זוחלים, סומך אפי' מקל אפי' קנה, אפי' זב וזבה יורד וטובל, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו".

ופי' הר"ש "נוטפין שעשאן זוחלין. כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין. סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב וזבה סומכין ביד או ברגל, וסותמין מקום יציאת המים, ועומדים במקום אחד ונעשין אשבורן, ויורד הטמא וטובל".

וכתב הרא"ש בפירושו "נוטפין שעשאן זוחלין [פי' הר"ש] כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסור לטבול בו, כיון שמימי המקוה ננערו והתחילו לצאת

הרי הוא טובל במקום זוחל, ואפילו ישאר במקוה מ' סאה אחר שיצאו הזוחלים, מכל מקו' הוא טובל גם במים העליונים שהם זוחלים.

והנכון יותר לפרש דמיירי דאין במקוה מ' סאה אם לא שיסתום הזחילה, והשתא ניחא דפוסל רבי יוסי משום דשיעור הכשר מקוה נעשה ע"י דבר המקבל טומאה, אבל אם ישאר במקוה מ' סאה ואינו סותם אלא כדי להרבות מים, לא מיקרי הוייתו על ידי טומאה.

ולהך פירושא אם ישאר במקוה מ' סאה לכ"ע מותר לטבול בו, אף כשהוא זוחל מלמעלה כיון דעיקר המקוה אינו זוחל,

ולא פליגי אלא במקוה שלא ישאר בו ארבעים סאה אחר שיצאו הזוחלין, דרבי יוסי סבר דבר המקבל טומאה אין מזחילין בו כלומר אין מעמידין בו הזחילה. כיון דסתימה זו גורמת הכשר המקוה, ורבי יהודה סבר שיכול לסמוך בקנה או במקל ואפי' הם כלים נטמאים, וכן זב או זבה סותמין ביד או ברגל לעכב הזחילה ואפשר דרבי יהודה מודה בההיא דמסכת פרה דשאני הכא שהמקוה כשר וע"י דבר שהוא מקבל טומאה הוא מונע שלא יפסל, עכ"ל הרא"ש.

ביאור הדברים, דהא פשיטא ליה להרא"ש בדעת הר"ש דאין זחילה שלמעלה ממ"ס פוסלת את כל המקווה גם למטה ממ"ס, אלא ס"ל בדעתו דמ"מ פוסל שלא יוכל לטבול במים העליונים שהם זוחלין, אלא דזה תמוה להרא"ש אמאי כה"ג יחשב הויתו ע"י דבר המקבל טומאה, כיון דאינו אלא מרבה המים ואינו מעמיד ע"י שם מקווה.

ע"כ כתב הרא"ש דיותר נכון לפרש דמיירי שהנקב הוא למטה מארבעים סאה, וא"כ א"ש דע"ז שסותמו מעמיד שם מקוה, ובזה מובן דסתימת הזחילה בדבר המקבל טומאה חשיב הוית המקוה ע"י דבר המק"ט. **וכונת** הרא"ש לפרש כן אף בדעת הר"ש, וכמ"ש להדיא בתשו' כלל ל"א ס"ס ד' ו"אף רבינו לא פירש אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, ומשמע שנפרץ כל כך עד שכל מימיו זוחלין ומתנענעין לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו".

ומה שהוסיף הרא"ש "ולחך פירושא אם ישאר במקוה מ"ס לכו"ע מותר לטבול

בו", ע"כ כונתו היכא שסותם בדבר המק"ט, וכמו שממשיך ולא פליגי וכו', וכפל הדבר במילות שונות, או דכונתו, דמותר לטבול בו למטה ממנו, ודלא כא' מן המחברים [עי' לקמן], והכונה ולחך פירושא בין לפי קמא ובין לפי בתרא בד' הר"ש, דגם לפי קמא לא אסר אלא במים העליונים.

אבל הא לכא' היה נראה פשוט דאין סברא כלל לומר שלדעת הרא"ש יהא מותר לטבול גם במים העליונים שבמקום הנקב, כיון דס"ס המים הללו הם מים זוחלין, ופסולין לטבילה, וכמ"ש מתחילה ולא חזר מזה כאן. **אמנם** סתימת לשון הטור והשו"ע סעיף נ' "אם ישארו בו מ"ס אחר שיצאו קצתן שעד הסדק כשר", משמע לכא' דכה"ג גם במקום הנקב שהוא למעלה מהמ"ס כשר לטבול בו, וצ"ב הא מים אלו הוו זוחלין.

ב. והנה בהמשך דברי הרא"ש בפירושו כאן תמה על עיקר פי' הר"ש, דלישנא שעשאן זוחלין לא משמע שנפרץ מעצמו"א, וגם לשון מזחילין קשה, וגם עיקר הך מילתא דחשיב כה"ג הויתו ע"י דבר המק"ט לא מסתברא ליה, וע"כ מפרש באופן אחר. ומשמע שבעיקר דין זחילה דבנקב למטה ממ"ס פוסל המקוה, מסכים להר"ש.

אמנם בפסקי הרא"ש הל' מקואות סי' י"א כתב וזה לשונו: "וראיתי לאחד מן המחברים האחרונים דכתב מתוך משנה זו שאם נסדק אחד מכותלי המקוה והמים מנטפין דרך הנקב יצא מתורת אשבורן ונקרא זוחלין",

מא. ובר"ש לפנינו הגי' 'שפרץ', והיינו 'שעשאן'.

וע"ז כתב הרא"ש כמ"ש בפירושו כנ"ל דכל עיקר פי' הר"ש במתני' לא נראה.

והוסיף שם הרא"ש עוד על דבריו בפירושו כאן, וז"ל: "ועוד, הגודר בכלים אי אפשר להדק כל כך הכלים זה לזה שלא יצאו קצת מן המים שביניהן, כי לא הוזכר במשנה שצריך לטוחן בסיד. וכן בתורת כהנים דקאמר אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, משמע שלא בא למעט אלא דומיא דמעיין שכולו זוחל והולך.

וכן ב"ש וב"ה לא נחלקו אלא בחרדלית שהן מים הנגררין מדליו של הר, והכי איתא בתוס' (פ"ד) ואיזהו חרדלית מי גשמים הבאים ממקום מדרון אם יש מתחילתן ועד סופן צירוף ארבעים סאה מטבילין בהן ואי לאו אין מטבילין בהן דברי ב"ש. וב"ה אומרים אין מטבילין בהן עד שיהא לפניו עוגל ארבעים סאה. משמע הא יש לפניו עוגל ארבעים סאה, אף על גב שחרדלית של גשמים עוברת דרך אותו עוגל שנכנסו מצד אחד ויוצא מצד אחר, מטבילין בו, דאין נוטפין פסולין אלא הטובל בהן דרך זחילתן, כמו נהרות שרבו עליהם מי גשמים.

וכן שנינו בפרק שלישי דמקואות בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מן הראשונים ג' לוגין. והאמה דקתני חרדלית של גשמים דאילו המים נובעין כיון דהושק הבור לאמה מיד נטהר. ומשמע מתוך המשנה לאחר שיתחשב שלא נשאר בבור ג' לוגין אף על פי שהאמה עדיין נכנסת לו ויוצאה ממנו כשר" עכ"ל.

ואח"כ הביא הרא"ש שם פירושו במתניתין, דמייירי בהזחלת מים למקוה ולא בפסול זוחלין כלל, וסיים הרא"ש "ולפירוש זה אין לפסול מקוה שמימיו יוצאין לחוץ".

ולכאור' משמעות הדברים לפי פשוטם היא דס"ל להרא"ש דכל נקב שבמקוה אפילו פחות ממ"ס אינו פוסל, כיון דאינו דומיא דמעיין שכולו הולך וזוחל, והוכיח כן מגודר כלים ומעוגל שיש בו מ"ס, ומבור שהאמה נכנסת ויצאת בו, דכשרים לטבילה אף דחלק מהארבעים סאה הם זוחלין, כיון שאין כולן הולכים וזוחלים.

וכן משמע לכאור' בקיצור פסקי הרא"ש שם שכתב "מקוה שנסדק א' מכתליה והמים יוצאים דרך הסדקים, פוסלין אותו, וא"א הרא"ש מכשיר".

[אלא דלא נהירא כ"כ שלא ביאר לנו הרא"ש מה השיעור בזה, ומאימתי הוא חשוב שכולו הולך וזוחל, ואולי בעי נפרץ רובו של מקוה דווקא].

אך באמת א"א לומר כן, דהטור עצמו בסי' ר"א כתב וזה לשונו: "מקוה שנסדק אחד מכותליו והמים יוצאים דרך הסדק יש פוסלים אותם אפי' יש בו כמה סאין בענין שישארו בה מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שמים העליונים ננערין לצאת חשוב כולו כזוחלין, וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן דרך הסדק כשר, אבל אם לא ישארו בו מ' סאין פסול".

הרי מבואר להדיא בלשון הטור דגם לדעת הרא"ש אם הנקב הוא למטה ממ' סאה

מודה דפסול, וכל הפלוגתא עם אחד מן המחברים הוא אם הנקב למעלה מארבעים סאה.

וכן מבואר בלשון הרא"ש בתשובה כלל ל"א סי' ד' שהביא שם ג"כ דברי אחד מן המחברים הנ"ל, וכתב לדחות פי' הר"ש במתני' דמשם הוציא את דבריו, וסיים הרא"ש שם "ואל יעלה על לב אדם לפסול את המקוה אם מימיו זבין קצת לחוץ. ואף רבינו לא פירש אלא שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין, ומשמע שנפרץ כל כך עד שכל מימיו זוחלין ומתנענעין לצאת ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו".

הרי שפתיו ברור מללו דמש"כ בפסקים שאין לפסול אם מימיו זבין קצת לחוץ, היינו היכא שישאר מ"ס במקוה גם אם לא יסתום אותו, שהרי כתב דגם הר"ש מסכים בזה, אלא שפוסל אם לא ישאר בו מ"ס אם לא יסתום אותו.

אבל דעת אחד מן המחברים הוא דגם בנקב למעלה ממ"ס פוסל את כל המקוה, והוא דעת המרדכי בהל' מקוואות רמז תשמ"ה שכתב "והטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין יזהר שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה דא"כ הו' להו' זוחלין".

הרי להדיא דגם אם יש אלף סאין והמים יוצאין משפת המקוה, ולעולם ישאר מ"ס במקוה, אעפ"כ הכל פוסל בזוחלין, ומזה אתי הרא"ש לאפוקי. [ודעת המרדכי יבואר להלן בעז"ה]. וכן מבואר בדעת הרא"ש בתשב"ץ ח"ג סי' ל"ד, עי"ש. [אמנם בתשב"ץ ח"א סי' י"ז כתב לא כן ונ' שם שהוא ט"ס].

וזה ביאור דברי אדונינו הגר"א בביאורו לשו"ע סי' ר"א ס"ק צ', שכתב ע"ד השו"ע שם סעי' נ' "מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אם ישאר בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שעד הסדק, כשר; ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין".

וכתב ע"ז בביאור הגר"א שם וזה לשונו: "מקוה כו' ואם לאו כו'. כ"כ הטור בשם הרא"ש, וערא"ש סי"א, ואף שסתר שם פי' הר"ש וכתב ולישנא דנוטפין כו' ונ"ל לפרש כו' ראיתי להרמב"ם כו'. ס"ל להטור דמ"מ מסברא אית ליה דאם לא ישאר מ' סאה פסול כמו שמבאר והולך, וכן מבואר בדבריו שכתב וראיתי א' מן המחברים כו' ולישנא דנוטפין כו' כל שקלא וטריא בשביל זה המחבר, ובתשובה כלל ל"א ד' מבואר בהדיא כן שכתב מה שראית בספר א' מן המחברים האחרונים כו' ופיר"ש נוטפין כו' ומתוך פי' זה דקדק המחבר כו' ואין לשון המשנה כו' כמש"ש בפסקיו והמשנה אני מפרשה כך כו' כמ"ש בפסקיו ונ"ל לפרש נוטפין כו', ובסופו כתב ואף רבינו לא פירש אלא שנפרץ כו' ולא ישאר בו מ' סאה אם לא יסתום אותו ועמ"ש למטה" עכ"ל.

ובדברינו יבואר כל דברי רבינו הגר"א, שבדברי הרא"ש הי' מקום לומר דכונתו לחלוק על כל פסול זוחלין בסדק, אך בטור בשם הרא"ש מבואר דפליג רק למעלה ממ"ס, ואף שמפרש למתני' באופן אחר מ"מ מסברא מודה דפסול כה"ג, רק אתא לאפוקי משיטת המרדכי שפוסל גם בנקב למעלה

ממ"ס, אבל בנקב למטה ממ"ס מודה הרא"ש להר"ש לדינא דפסול, וכמ"ש בתשובה הנ"ל.

מהמשנה, אלא דמודה בזה הרא"ש לדינא מסברא בעלמא.

ויתכן לומר דהך סברא אינו מעיקר פסול וזחלין למקוה, דבזה בעינן דווקא דומיא דמעייין שהולך וזוחל כולו כמ"ש הרא"ש וכלשון התו"כ, ואז הוא דאינו חיבור כקטפרס, אלא דיש עוד פסול אחר דבעינן אשבורן של מ' סאה, וכל שיש בו נקב כל דהו, הרי אין כאן בית כנישות מיא של מ' סאה ופסול, ולא מטעם זחלין כלל.

וא"כ הוא הרי יש לומר דלא קשיא כלל מהך דעוגל ובור, דהתם הרי יש מקוה שלם של מ' סאה שאין בו שום נקב כלל, אלא שהאמה הנכנסת לתוך הבור ויוצאת ממנו, מזחלת את מקצת המים שבבור, וא"כ י"ל דפסול זה שאין כאן אשבורן של מ"ס ליכא שהרי יש כאן מקוה של מ"ס, ופסולא דזחלין כקטפרס דאינו חיבור ג"כ ליכא, כיון שאינו זחלין דומיא דמעייין שכולו הולך וזוחל.

וכונת הרא"ש להקשות רק לדעת המרדכי שפוסל לעולם כל שהמים יוצאין על שפת המקוה, אף שיש אשבורן של מ"ס כנ"ל, וע"כ דפוסל משום עיקר פסול זחלין ופוסל אף דאין כולו הולך וזוחל, הרי דלדידיה ודאי קשיא ליה מההיא דבור ומההיא דעוגל אמאי לא חשיב זחלין כיון שהמים יוצאין על שפתם.

ג. אך לכאור' צע"ג לומר כן בדעת הרא"ש דבנקב כל שהוא למטה ממ"ס מודה דפסול, שהרי הרא"ש הביא ראיות מגודר כלים ומעוגל ומבור שהאמה נכנסת ויוצאת, וגם הביא רא' מלשון התו"כ שלא בא למעט אלא דומיא דמעייין שכולו הולך וזוחל.

ובשלמא מגודר כלים ע"כ צ"ל לכאור' דמוקי לה שהנקבים למעלה ממ' סאה, ורק לדעת המרדכי דבכל גווני פסול קשיא ליה. [וכן הקשה ע"ד המרדכי בהג' מרדכי בשבת שם]מב.

אך עדיין תקשה ממה שהוכיח הרא"ש מלשון התו"כ דבעינן דווקא דומיא דמעייין שהולך וזוחל כולו, וגם תקשה מראיית הרא"ש מעוגל שיש בו מ' סאה, ומבור שהוא מלא מים שהאמה נכנסת ויוצאת לו שמבואר שאם אינו מים שאובין כשר לטבילה, והתם הרי המים הזחלין נכנסים לתוך הארבעים סאה, ואין כאן ארבעים סאה שאינם זחלין, ומבואר דלדעת הרא"ש גם כה"ג כשר.

והיה נראה לומר בזה, דהנה רבינו הגר"א בביאורו שם כתב דלפירוש הרא"ש במתני' למסקנא אין לפסול סדק במקוה מקור

מב. וגם אי נימא דהרא"ש עצמו הי' נוח"ל טפי דגם למטה ממ"ס כשר וכנ"ל, מ"מ לא סמך ע"ז לדינא כמב' בתשו' הנ"ל, ועיקר שיטתו לחלוק על המרדכי הוא בנקב למעלה ממ"ס וכמו שפסק בטור ושו"ע. וע"כ צ"ל כן, דהק' מגודר כלים לא קשיא על עצם פי' הר"ש במתני' דשפיר יש לפרש בנפרץ כולו כמו מעייין.

ולפי"ז יש מקום לומר במעיין שמימיו מועטין וריבה עליו מים שאובין שכשר רק באשבורן אף שהוא מטהר בכל שהו, וקשה לד' הגר"א והריב"ש דאשבורן בעי היכא דבעי מ"ס, והארכנו בזה בפרק קמא, ולהנתבאר כאן יש לומר, דבאמת כה"ג אין שם פסול זוחלין דהתו"כ, כיון שהוא מטהר בכל שהו וא"צ חיבור, אבל עדיין אין לו מעלת מעיין דא"צ אשבורן לענין זה שאין כאן קיווי מים של ארבעים סאה.

וכמ"ש בספ"ח דטהרות הקטפרס אינן חיבור כו' והאשבורן חיבור, וה"ה למקוה שלא ישאר כו', דאינה מצטרפת עם היוצאין דהן זוחלין וקטפרס, משא"כ אם ישאר מ' סאה דא"צ לצירופו וכמו באמצעות הנ"ל, וזהו הטעם דמעיין מטהר בזוחלין ומקוה דוקא באשבורן דזוחלין אינן מצטרפין למ' סאה משא"כ מעיין דמטהר בכ"ש, וכמ"ש הריב"ש וע"ש בסי' רצ"ב עכ"ל.

הרי מבואר להדיא מדברי רבינו הגר"א דמה דאם לא ישאר במקוה מ' סאה אין טובלין בו הוא מהאי טעמא דאין הנזחלין מערבין, דרק אשבורן חיבור ולא זוחלין, והנה הא פשיטא שלא הוצרך להביא ראיה לכולו הולך וזוחל כמעיין שהוא פסול, וע"כ דבא להוכיח דגם סדק כל שהוא פוסל למטה ממ"ס, והרי כתב להדיא דהיינו נמי מהאי טעמא דאין זוחלין חיבור, דזהו טעמא דעיקר פסול זוחלין לדעת רבינו הגר"א, ודלא כמשנ"ת בדעת הרא"ש שהוא פסול אחר.

[ולומר להפך, דעיקר פסול זוחלין הוא משום שאינו דומיא דמעיין, ולזה בעינן כולו הולך וזוחל כמעיין, אלא דיש עוד פסול מסברא בנקב פחות ממ"ס אף שאינו כולו זוחל משום דאין כאן חיבור, וכמו שיבואר להלן, אינו נראה כלל בלשון הגר"א כאן ולעיל ס"ק ו' עי"ש דמשמע דעיקר פסול זוחלין הוא מהאי טעמא].

גם עיקר הראיה שהביא רבינו הגר"א מהך דג' גממיות אינה מובנת לכאור', דשפיר יש לומר דהתם למעלה מכ' סאה כולו הולך וזוחל, וע"כ אינו מצטרף לשיעור מ"ס, אבל

ד. אך באמת כ"ז יתכן לומר בדעת הרא"ש, [אלא דצ"ב מה בעי להך פסול דזוחלין היכא דכולו הולך וזוחל, כיון דלעולם כשכולו הולך וזוחל אין אשבורן של מ"ס, ואולי יש לומר בזה נפ"מ לענין השקה לזוחלין, וצ"ע].

אבל בדברי רבינו הגר"א מפורש להדיא לא כן, דהנה בס"ק צ"א כתב שם רבינו הגר"א דראיות הרא"ש דבנקב למעלה ממ' סאה אינו פוסל אין להשיב עי"ש, והוסיף: "ועוד ראיה מתוספתא רפ"ג שלש גממיות בנחל כו' והוא בגמ' דחגיגה י"ט א' וסיים שם בתוספתא וחכ"א אין מטבילין אלא באמצעות שיש בה מ' סאה, והביאה תוס' שם סד"ה בתחתונה ור"ש מתני' ה' פ"ז וכ"פ הרמב"ם וש"ע בסעיף ס' ג' כו' שאין הנזחלין כו'. אלמא באמצעות מותר אף על גב שחודלית עובר וה"ה נזחלין".

והוסיף רבינו הגר"א "ומזה ג"כ ראיה דאם לא ישאר מ' סאה דאין טובלין בו, דלהכי אין מטבילין בעליונה ולא בתחתונה והטעם דאין הזוחלין מערבין כמ"ש הרמב"ם,

בעלמא גם למטה ממ"ס אם אין כולו הולך וזוחל אינו פוסל משום זחילה כלל.

ה. ואשר יראה בזה בדעת הרא"ש לפי"ד רבינו הגר"א, דמש"כ הרא"ש דבעינן שהולך וזוחל כולו, אין הכונה לשיעור זחילה גדול יותר, וכמש"כ לעיל שלא ברירא השיעור והחילוק בזה, אלא כל כוונתו לאפוקי מהמרדכי הוא אחד מן המחברים הנ"ל, בדברי המרדכי הבין הרא"ש דס"ל דכיון שמקצת המקוה זוחל נעשו כל מי המקוה זוחלין, וע"כ כיון שעל שפתו זבין המים מעט, נפסל כל המקוה.

וע"ז הוא דפליג הרא"ש, דודאי לא סגי בזחילת מקצתו לפסול כולו, אלא בעינן זחילת כולו לפסול, כיון דרק מה שזוחל בפועל חשיב זוחלין, ולכן לפסול מקוה בעינן שיהא הולך וזוחל כולו ולא רק מקצתו שלמעלה מארבעים.

ובזה אתי שפיר ג"כ מה שהקשה הרא"ש מהתו"כ, דכוונתו נמי לאפוקי מהמרדכי, דהמרדכי פוסל את המקוה גם אם מקצתו הולך וזוחל, דכיון דמקצתו זוחל נעשה כל המקוה כולו זוחלין, וע"ז פליג הרא"ש וס"ל דרק מה שזוחל בפועל חשיב זוחלין וכמש"נ, וזה הוכיח מלשון התו"כ דרק אותן המים שהם דומיא דמעיינן שכולו הולך וזוחל פסולינ משום זוחלין, אבל אם רק מקצת המקוה זוחל לא נעשה כולו זוחלין בהא.

ומה שכתב הרא"ש להוכיח מעוגל ומבור שהאמה נכנסת ויוצאת, נראה דס"ל

להרא"ש דהמ"ס עצמן שבבור אינן נזחלין, רק האמה הנכנסת ויוצאת היא הזוחלת, ולדעת המרדכי כיון דמקצת המקוה זוחל הו"ל כולו זוחלין, אבל לד' הרא"ש אין הזחילה אלא למעלה מארבעים סאה ושפיר יכול להכנס לתוך הבור ולטבול שם^{מג}.

וזה מש"כ הרא"ש דאין נוטפין פסולינ אלא הטובל בהן דרך זחילתן, כמו נהרות שרבו עליהם מי גשמים, דאין הפסול רק במים הזוחלין דבהם א"א לטבול, אבל לא אמרינן שכל המקוה נפסל במה שמקצתו למעלה ממ"ס זוחל, אבל אם הנקב למטה ממ"ס הרי בהכרח הוא טובל במים הזוחלים ולא מהני וכמו שביארנו.

וזהו ג"כ ראית רבינו הגר"א מהגומה האמצעית שיש בה ארבעים סאה, דאינה נפסלת כולה ע"י המים העוברים על גבה.

ובזה מובן היטב ראית רבינו הגר"א מהך ג' גומות, דבנקב פחות ממ' סאה לכו"ע פסול, דהיה ס"ד למימר דהזוחלין אמנם א"א לטבול בהם עצמן, אבל מ"מ הם מצטרפין לשיעור ארבעים סאה, [דהא ד' הר"ש דאהני להשקה ג"כ], ויכול לטבול ולהטביל למטה מהנקב במקום שאינו זוחל, וע"ז מייתי ראיה מהנך גומות שיש בהם כ' סאה אשבורן ועוד זוחלין הרבה, שאינם מצטרפין, וא"א לטבול בהגומות הללו כלל גם במקום האשבורן, והיינו טעמא משום דאין הנזחלין מערבין דאינם חיבור.

אבל לדעת המרדכי והרשב"א ופשטות לשון הר"ש [כמש"כ שם רבינו הגר"א, ודלא

מג. [ומסתימת הדברים משמע קצת דכה"ג יכול לטבול גם במי האמה הנזחלין ע"י לעיל אות א' וע"י לקמן].

כמו שהבין הרא"ש בדעתו, והוא לשיטתו דהר"ש דמהני השקה לזוחלין], דבזחילה למעלה ממ"ס נעשית המקוה כולה זוחלין, הרי מבואר לכאור' דאין החיסרון משום דזוחלין אינו חיבור, שהרי המים הללו עצמן אינן זוחלין, וע"כ דהוא פסול במקוה, שלא יהא דומיא דמעייין, או כיון שאין דרכו בכך, ולפי"ז קשיא ליה אמאי לא יצטרף לשיעור. [ועי' לקמן].

מתלא תליא וקאי בדין זחילה למעלה מארבעים סאה.

ולכאור' צ"ע ביותר לפי מה שביאר רבינו דפסול זוחלין הוא משום דזוחלין אינו חיבור, וזה כל הפסול וכמשנ"ת, א"כ מה שייך לאסור בזחילה שאינה ניכרת הא לכאור' אינה חיבור מחמת מרוצת המים, וכה"ג שאינה ניכרת ודאי אינה זוחלת עד כדי כך שלא יהא חיבור. [וכן הקשה בשו"ת שערי ציון חלק ג' סי' כ"ו בתשובה להגר"ח מבריסק].

והנראה בזה, דמה דזוחלין אינו חיבור אינו מחמת מרוצת המים, דמה בכך, אלא דאשבורן דווקא חיבור, דחיבור של מים אינו מצד עצמן של מים שאין בזה חיבור אלא רק אשבורן דהיינו מים מכונסים דעצם כינוסם במקום אחד הוא חיבורם לדבר אחד, ולכן זוחלין אינו חיבור כיון דאין כאן כינוס מים באשבורן.

וראיה ברורה לדברינו, דהנה בסעיף נ' שם כתב הרמ"א "ואין יציאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין חוזרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחוזרין שם, לא מקרי זחילה". ומקור הדברים הוא מתשו' הריב"ש שם סי' רצ"ב. ועי' בביאור הגר"א שם ס"ק צ"ג שנראה שמסכים בדין זה.

והדברים אינם מובנים, דאם הפסול בזוחלין הוא משום שהמים מתנענעים ואינם במנוחה, א"כ מאי אכפת לן אם שבים הם וחוזרים למקוה אח"כ, הא ס"ס אין המים נחים ועומדים אלא זוחלין. [והריב"ש גופיה באותו תשובה הוא שביאר דזוחלין הוי כקטפרס שאינו חיבור].

ו. והנה לקמן בסעיף נ"א כתב השו"ע : "ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת".

ומקור הדברים הוא מדברי הרשב"א בשער המים שכתב כן דרך זחילה הניכרת ונראית היא הפוסלת, ובזה פליג על המרדכי שמשמעות דבריו דאף במעט מים היוצאין על שפתו נפסל.

וכתב ע"ז רבינו הגר"א ס"ק צ"ו וזה לשונו: "ניקב כו'. דברי המחבר תמוהין דהרשב"א כתב לשיטתו דס"ל כפי' הר"ש, אבל לפי מ"ש בסעיף הקודם דאין נפסל א"כ לא ישאר מ' סאה, ואז אף בכה"ג פסול" עכ"ל.

ור"ל דכל הך פלוגתא דהרשב"א והמרדכי שייכא רק לשיטתם כפשטות לשון הר"ש, דזחילה למעלה ממ"ס פוסלת את כל המקוה, אבל לדעת הרא"ש, וכמו שפסק השו"ע, אין מקום לפלוגתא זו כלל, דאז ודאי אף בכה"ג פסול.

ולא נתבררו דברי רבינו כל הצורך, מה ענין האי להאי, ואמאי דין זחילה ניכרת

והמוכרח מזה כמשנ"ת, דהחיסרון בהא שהמים אינם בהשקט אינו משום תנועת המים, אלא משום דאינם מים מכונסים, דכל שהמים יוצאין והלכין ממקום הכינוס הרי שאין כאן כינוס, וא"כ מבואר היטב דכל שאליו הם שבים ללכת, הרי שאין כאן גריעותא כלל בכינוס המים, ושפיר חשיב אשבורן.

וכן נראה פשוט דאם המים זוחלין בתוך המקוה, כגון שיש אשבורן ארוך מאוד, והמים זוחלין בו מצד לצד, דוראי לא חשיב כה"ג זוחלין, [וכ"כ בחזו"א ע"ש], כיון דס"ס יש כאן כינוס מים בתוך גומא של אשבורן, ולא אכפת לן כלל בתנועת המים.

[ומש"כ התוס' בשבת דף דהים חשיב זוחלין מחמת שהמים נעים ונדים, אינו ענין לזה, דהתם אינו רק טעם לידון בדין הים, דים אינו מעיין ואינו מקוה ומדמינן ליה למעיין מהאי טעמא, אבל גם אחר דילפינן מלמקוה המים קרא ימים דכל הימים כמקוה הרי אינו נפסל מהאי טעמא, ופשוט].

ומעתה יבוארו היטב דברי רבינו הגר"א בס"ק צ"ו הנ"ל, דאם פסול זוחלין תלוי בכינוס מים, א"כ מה לי זחילה מועטת מה לי זחילה מרובה מה לי זחילה ניכרת מה לי זחילה שאינה ניכרת, כיון שאין המים מכונסים, אלא נזחלין ויוצאין מן המקוה הרי שאין כאן מקוה מים דבעינן שיהיו מים מכונסים באשבורן, ואשבורן חיבור, שתהא טבילתו בארבעים סאה כולן יחד וכמו שנתבאר.

וכל הפלוגתא של הרשב"א והמרדכי אי בעינן זחילה הניכרת או לא, הוא שייך רק אליבא דידהו, דהפסול זוחלין הוא מחמת תנועת המים, ובזה שפיר יש לדון אי בעינן תנועה הניכרת או לא, אבל השו"ע דפסק כהרא"ש דכל הפסול של זחילה הוא רק למטה ממ"ס, והיינו בהכרח משום דפסול זוחלין הוא משום דזוחלין אינו חיבור ואין שיעור ארבעים סאה וכמשנ"ת, א"כ בזה ודאי אין מקום לחלק בין זחילה הניכרת לזחילה שאינה ניכרת, דס"ס לא הווי מים מכונסים ואין כאן חיבור לארבעים סאה.

ומעתה מובן היטב דלא קשיא כלל לדעת רבינו הגר"א מהא דבור שהוא מלא מים והאמה נכנסת ויוצאת, דכיון דיש כאן אשבורן של מ"ס לא אכפת לן כלל שהאמה נכנסת ויוצאת ממנה, אף שמזחלת מים, כיון דלעולם ישאר כאן מקוה מים דהוי חיבור של ארבעים סאה.

והנה בתשו' שע"צ הקשה מהא דגודר כלים דמבואר במתני' כלים עצמן לא הוטבלו, וכ' תלמידי רבינו הגר"א שם דהיינו טעמא משום שהמים שמעבר לכלים הם זוחלין, [וכ"כ הראב"ד בעדויות ע"י לקמן], ומבואר שהמים עוברים חוצה לכלים ואעפ"כ מודים שהוא גודר כלים וטובל בהן.

אמנם להנתבאר לא קשיא כלל דשפיר המים עוברים ע"ג הכלים למעלה מארבעים סאה, אך זה אינו חיסרון כלל בשם אשבורן שיש למקוה דהוי חיבור וכמו בור שהאמה נכנסת ויוצאת וכמו שביארנו. [ומה שהקשה שם דבתחתית הכלים אין בהם מים, י"ל דר"ל אפי' באופן דהמים מקדמין].

ואם כן הוא הרי דשפיר יש מקום להבין דבמקום שיש אשבורן של מ' סאה אפשר לטבול גם במקום הנקב לדעת הרא"ש, כיון דאין פסול במים הזוחלין מצד עצמן, רק שאין כאן אשבורן חיבור, ואשבורן בעינן כדי שיהא שיעור של מ' סאה שטובל בהן, אבל כיון שיש כאן מקוה של מ' סאה הרי דיש מקום לומר דשוב לא אכפת לן במה שהמים העליונים זוחלין.

ז. והנה בתשו' שערי ציון שם הרבה בקושיות ע"ד רבינו הגר"א, חדא מה שכתב הרשב"א בשער המים שם [כמו שביארו התשב"ץ בתשו' שם] להוכיח מהגמ' בחגיגה דף כ"ב גבי מקוה שחלקו בסל וגרנותני דהטובל שם לא עלתה לו טבילה, "דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא, ובעינן דאיכא ארבעים סאה במקום אחד".

וכתב הרשב"א דמבואר מזה דאף דארעא חלחולי מחלחלא, ומים נבלעים בקרקעית המקוה, לא חשיב זוחלין וכשר, ומבואר דדוקא זחילה הניכרת פוסלת, וצ"ע מה יענה ע"ז רבינו הגר"א.

ואמנם דעת כמה ראשונים דמיירי התם במעיין, והוכיחו מזה דבעינן מ' סאה לאדם גם במעיין, אבל דעת רבינו הגר"א בביאורו ס"ק ו' דא"צ מ' סאה לאדם, וכתב שם דארעא חלחולי מחלחלא מיירי שפיר במקוה עי"ש.

והוסיף בשערי ציון שם להקשות עוד מדברי רבינו הגר"א עצמו בביאורו שם ס"ק

ו' שכתב לדחות ראיית ר"ת שהביא ראי' מהגמ' שם דבעינן מ"ס נמי במעיין, ודחה שם רבינו הגר"א את ראייתו דשפיר מיירי שם במקוה וביאר דגם במקוה שייך ארעא חלחולי מחלחלא עי"ש, וא"כ דמוקי להגמ' בחגיגה שם במקוה ולא במעיין הרי קשה לשיטתו דבחלחול הוי לכאור' זחילה שאינה ניכרת.

וכן הקשה שם בשערי ציון עד מהא דמתניתין לעיל פ"ב מ"ט ד"א ע"פ שבלע הבור את מימיו, ומבואר דגם אם הבור בולע את מימיו הוי מקוה כשר.

וגם כל מקוה שבעולם שהוא בור בקרקע הרי הקרקע בולע את מימיו כמ"ש הרשב"א שם, ועי"ש בשערי ציון שהביא מתשו' עצי ברושים להגר"ש הכהן מוילנא שכתב דמיירי בבורות שבא"י שהיה דרכן לטוח הבורות בסיד ורק בזה מיירי, ותמה עליו בשערי ציון שם דודאי הוא מילתא דתימא עי"ש.

וכן הוא פשטות לשון המשנה לקמן סוף פרקין, "מטבילין בחריצין ובנעיצין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה", ועי' בפירוש המשנה להרמב"ם שם, ומבואר להדיא במתני' דטובלין בגומא שבקרקע כמו שהיא.

ומש"כ שם בשערי ציון להגיה בדברי רבינו הגר"א דלדעת הרא"ש פשיטא דזחילה שאינה ניכרת כשרה, אין לזה שחר, ואין לזה מקום כלל בדברי הגר"א, וידוע שבוילנא ובבריסק החמירו מאוד בזחילה שאינה ניכרת מ"ד.

מד. ועי' בספר הזכרון 'טוב משה' שנדפס שם מכתב מהגר"ח לבנו הגר"מ בדבר עשיית מקוה בחסלאוויטש,

אמנם נראה ברור לפמשנ"ת דכל החיסרון בזוחלין אינו משום תנועת המים, אלא דמשום שאין המים מכונסים הוא דאין כאן אשבורן חיבור, א"כ יש לומר שפיר דמה שנבלע קצת מים בתוך הקרקע לא חשיב כלל זוחלין לכר"ע, ולא חשיב אפילו זחילה שאינה ניכרת.

והוא דהנה יש לדון, במקוה שאין המים זבים לחוץ כלל, אלא שדופני המקוה עבים הם והמים נבלעים בתוך דופני המקוה, ונראה דתליא בהנ"ל, דאם הפסול הוא משום תנועת המים, א"כ יש לדון שגם כה"ג יחשב זוחלין, דס"ס המים מתנועעים [עכ"פ בזחילה הניכרת להרשב"א].

אבל לדעת הרא"ש, וכמו שביאר רבינו הגר"א דהפסול משום שאינו חיבור, וכמשנ"ת דאינו חיבור משום שאינם מים מכונסים באשבורן, הרי נראה פשוט דכה"ג לא חשיב זוחלין, כיון שאינם יוצאין ממקום הכינוס חוצה.

ומעתה נראה לומר דגם במים הנבלעים בקרקע לא חשיב כלל זחילה, כיון דאין המים יוצאים זבין חוצה, והקרקע היא כדופני המקוה, ואין כאן חיסרון בכינוס המים שבגומא.

ויש לומר בזה עוד, דכיון שהמים נבלעים בקרקע, ואינם קיימים עוד כמים לעצמן, אינו חיסרון כלל בכינוס המים, וכמו שהמים המתאדים מן המקוה בחום היום, אינם חיסרון בשם מקוה, כיון שאין המים זבין ויוצאים לחוץ, דרק זה הוא דמפקיע מהמקוה שם אשבורן וכינוס מים וכמו שביארנו.

וא"ש דבמים הנבלעים בקרקע גם רבינו הגר"א מודה דלא חשיב כלל זוחלין, ומעתה לא קשיא כלל לד' רבינו מה שהוכיח הרשב"א מהגמ' בחגיגה וכל מה שהקשה בתשו' שערי ציון הנ"ל, ורק בזבין קצת לחוץ בזה הוא דפוסל רבינו הגר"א אפי' בזחילה מועטת שאינה ניכרת, וכמו שנתבאר.

וא"כ הוא אולי יש לומר אפילו אם המים זבין לחוץ היכא שאינם זבין להדיא רק שנבלעים בכותל, ומשם מבצבצין מחוץ לכתלים, דג"כ לא חשיב זוחלין, דהבליעה בדופני המקוה לא חשיב זחילה כמש"נ, ומה דמבצבץ חוצה אינו זחילה מהמקוה, וצ"ע בזה.

ומקור נאמן לדברינו לחלק בין זחילה שאינה ניכרת לבליעה בקרקע, [לבד דכ"ה פשטות המשניות וכמשנ"ת], מצאנו בדברי המאירי, שאחר שהביא דעת גדולי הדור [הוא הרשב"א] "שלא הוצרכה סתימה זו אלא כשהוא רחב שזחילתו נראית, אבל נקב דק שנוטף מעט מעט אינו צריך שאי"ז זחילה", הוסיף המאירי "ומ"מ יראה שכל זוחל כ"כ שאינו נבלע במקום שנופל בו אלא שזוחלין לגמרי בלא הפסק, זחילה היא והמקוה פסול". **הרי** מבואר כדברינו דאף אי זחילה שאינה ניכרת פסולה, מ"מ אם נבלע בקרקע במקום שיוצא אינו פוסל. [אלא שבדברי המאירי מבואר תנאי נוסף דדווקא שזוחל לגמרי בלא הפסק, וזו לא שמענו מדברי שאר הראשונים].

שו"ר בגידולי טהרה בתשובה שבסוף הספר סי' ח' שכתב ג"כ לחלק בזה, ופסק

ומזהיר שם מאוד שלא תהא זחילה שאינה ניכרת עי"ש, ומבואר שלא קיבל את דברי השע"צ בתשובתו אליו.

כן לדינא מים הנבלעים בקרקע אינם פוסלין
כזוחלין ע"ש.

אלא באשבורן, כדכתיב יקוו המים אל מקום
אחד.

והטובל במקוה אפילו יש בו אלף סאין
יזהר שלא יצאו המים משפת
המקוה בשעת טבילה דא"כ הוה להו זוחלין
עכ"ל המרדכי.

וז"ל הטור: "מקוה שנסדק אחד מכותליו
והמים יוצאים דרך הסדק, יש פוסלים
אותם אפי' יש בו כמה סאין בענין שישארו
בה מ' סאה אחר שיצאו דרך הסדק, לפי שכיון
שמים העליונים ננערין לצאת חשוב כולו
כזוחלין".

וגם ברשב"א בשער המים [שער השני] נראה
דפוסל גם בנקב למעלה ממ"ס, וזה
לשונו: "הא בעודנו זוחל לא יטבול, שנעשו
המים זוחלין שאין המים הנוטפין מטהרין
אלא באשבורן, ולא משום שלא יחסרו המים
מארבעים סאה קאמר, אלא אפילו יהא שם
ארבעים או אפילו כמה, לפי שנעשו כולן
זוחלין, וכדקתני נוטפין שעשאן זוחלין,
דאלמא טעמא משום זחילה היא".

אלא שהרשב"א כתב שם דדוקא בזחילה
הנראית וניכרת פסלינן, דכיון שיוצאין
כל כך עד שתראה זחילתן דנין אותו כזוחל
ממש, [והוכיח כן מהא דארעא חלחולי
מחלחלא ע"י לעיל], ודלא כהמרדכי שנראה
מדבריו דאפיו מעט מים שיוצאין על שפתו
חשיב זחילה.

ונראה בשורש הפלוגתא דלדעת המרדכי
כיון שמקצתו ננער לצאת נפסל כל
המקוה בפסול זוחלין, ותמה עליו הרא"ש כיון

והנה ראיתי בתשו' משנת ר' אהרן שכתב
ג"כ כדברינו דבמים הנבלעים בקרקע
כו"ע מודו דלא חשיב זוחלין, ולית מאן דפליג
בזה, אלא שהוא כתב בזה טעם אחר, דאחר
שמקצת המים נבלעים שוב לא נבלע זמן,
ובאותו הזמן הוא כשר ולא אכפת לן מה
שאחר כך ישוב לזחילתו ע"ש.

[והגר"ז] שורצמן שליט"א תמה ע"ז דבגמ'
בנדה מבואר דמקוה שנמדד ונמצא
חסר הוי חסר ואתאי, וצ"ע בזה].

אמנם ראיתי בספר בן אריה בתשו' להל'
מקואות, שהוכיח שם מהתוס'
בבכורות נ"ה ע"ב לגבי ים שעשה שלמה,
שכתבו שאם רגלי השורים נקובים כמוציא
אפשר שיהיו זוחלין, ומבואר דאף שעתה אין
המים יוצאין, מ"מ כיון שיתכן שיצאו חשיבי
זוחלין, ולכא' ה"ה הכא, וצ"ע.

ט. והנה כ"ז הוא בשיטת הרא"ש, אבל שיטת
המרדכי דגם בזחילה למעלה מארבעים
סאה נפסל כל המקוה, וכמו שכתב המרדכי
וזה לשונו: "ת"ל אך מעיין, מעיין מטהר
בזוחלין, והמקוה באשבורן [פירוש, במקום
הישר יש מקום עמוק שיקוו בו המים, ושם
אותו מקום נקרא אשבורן, ערוך (פי') [ערך]
אשבורן] ולא בזוחלין, אבל מעיין מטהר בכל
ענין שהוא נקרא מעיין, בכל ענין בין בזוחלין
בין באשבורן, אבל מקוה אינו נקרא מקוה

דאינו הולך וזוחל כולו אמאי יפסול את כל המקוה.

אבל בדעת הרשב"א נראה שנעשו כולן זוחלין דכיון שמקצת המים זוחלין, הרי כל המים מתנענעים משום זה, וכיון שהם מתנענעים שלא כדרך המים חשיבי זוחלין ופסוליין.

אלא דלזה בעינן דווקא זחילה הניכרת שיהיו כל המים נעים מחמתו, אבל לדעת המרדכי שזחילה במקצתו פוסלת את כולו, א"צ שיהא זחילה הניכרת ונראת דווקא.

והנה הבאנו לעיל מה שתמה הרא"ש על ד' המרדכי [והרשב"א] דזחילה פוסלת גם למעלה מארבעים סאה, וכתב ע"ז רבינו הגר"א שם שראיות הרא"ש אין להשיב.

ובדוחק י"ל ליישב ד' המרדכי והרשב"א, דאמה העוברת ע"ג הבור לא עבד ליה לכל הבור כזוחלין, ורק אם מימי המקוה עצמן יוצאין על שפתן חשיב כולן זוחלין.

י. והנה בראב"ד בפירושו לעדויות פ"ה מ"ב כתב וזה לשונו: "ומודים שהוא גודר, כלומר עושה גדר של כלים בפני המים. ואף על פי שהמים יורדים בין כלי לכלי, אין בכך כלום, שאלו מקוה הנקוה במקומות הרבה,

אם נשארו בו מ"ס, מטבילים בו. ומ"מ כלים שגדר בהן לא הוטבלו מפני שצד החיצון שלהם לא טבל במקום אשבורן".

והנה בגדולי טהרה בתשו' סי' ח' כתב דצ"ל בדברי הראב"ד "מקוה הנקוב במקומות הרבה" עי"ש שכתב דמשמעות הדברים כשיטת הרא"ש לפי התשב"ץ בח"א דגם זחילה הניכרת שאינה כמעייין אינה פוסלת.

אמנם במלאכת שלמה בעדויות שם הביא לשון הראב"ד בזה"ל: "אין בכך כלום שאלו מי מקוה הנקוים (מ)[ב]מקומות הרבה, ואם נשארו בו מ' סאה מטבילין בו" ע"כ.

וביאור הדברים דכיון שכל אחד מהכלים עושה מקוה של מ' סאה לעצמו לא אכפת לן ששאר המים יורדים בין כלי לכלי, ואיך בכך כלום. ומודקדק לפי"ז לשון המשנה גודר כלין וטובל בהן.

ולפי"ז מבואר דמה דכלים עצמן לא הוטבלו הוא מטעם זוחלין כמ"ש הראב"ד והגר"א, דאף שהמים עוברים לצידם השני של הכלים בין כלי לכלי מ"מ שם הם כולם זוחלין ולא מהני לטבילה. אבל במקום שהמקוה עצמו זוחל ודאי מודה הראב"ד דפסול כדין זוחלין, ופשוט.

סימן כח

הויתו ע"י טהרה תהא

משום דחשיב כולו זוחל, וא"כ מובן היטב דחשיב הויתו ע"י דבר המק"ט, דע"י נעשה המקוה כולו אשבורן.

אבל לדעת הרא"ש אליבא דהר"ש, שלא נפסל אלא לטבול במים העליונים הזוחלין, א"כ קשה כנ"ל כמו שהקשה הרא"ש אמאי חשיב הויתו ע"י דבר המק"ט, הא יש כאן בלא זה מקוה כשר של מ' סאה, ואמאי יפסל.

[וגם] לדעת הראשונים הנ"ל צ"ע אי מניעת פסול כה"ג, חשיב הויית מקוה, שהרי מניעת פסול שינוי מראה ודאי לא חשיב הוייתו, ועי' לקמן].

ב. והנה הא נראה פשוט דאין כונת הרא"ש משום דכיון דיש מ"ס שוב אינו נפסל בהויתו כמו שאינו נפסל בשאובין, דמה דבעלמא כשיש מקוה שיש בו מ"ס ונפלו לתוכו מים שאובין אינו נפסל, היינו בפשיטות משום שהמים הוכשרו עתה ע"י המקוה הכשר, ועתה הם מים כשרים לכל דבר, [גם אם תבטל ההשקה, לדעת רוב הראשונים].

וה"נ לגבי פסול הויתו באופן שהזחילו את המים למקוה ע"י דבר המק"ט, הרי דלדעת הראשונים דס"ל דפסול כה"ג משום הוייתו, ודאי מהני לזה ג"כ השקה, דהא ודאי

א. מתני' שם "ונוטפין שעשאן זוחלים, סומך אפי' מקל אפי' קנה, אפי' זב וזבה יורד וטובל, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו".

וכבר הבאנו לעיל דהר"ש פי' דנוטפין שעשאן זוחלין. היינו כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין. סומך אפי' דבר המק"ט וסותם מקום יציאת המים, ויורד הטמא וטובל, וע"ז פליג ר' יוסי דכל דבר המק"ט אין מזחילין בו משום דילפינן מקרא דיהיה טהור, הויתו ע"י טהרה תהא.

והבאנו עוד שהרא"ש תמה ע"ז דאם ישאר במקוה מ"ס ודאי לא חשיב כה"ג הוייתו ע"י טומאה, ולכן כתב דנכון יותר לפרש דמיירי דאין במקוה מ' סאה אם לא שישתום הזחילה, אבל אם ישאר במקוה מ' סאה לכ"ע מותר לטבול בו, ורק במקוה שלא ישאר בו מ"ס פליגי, דרבי יוסי סבר דבר המקבל טומאה אין מעמידין בו הזחילה, כיון דסתימה זו גורמת הכשר המקוה, ורבי יהודה סבר דשאני הכא שהמקוה כשר וע"י דבר שהוא מקבל טומאה הוא מונע שלא יפסל. עכ"ד הרא"ש.

והנה פשטות לשון הר"ש משמע דגם בזחילה למעלה ממ' סאה נפסל כל המקוה, וכמ"ש רבינו הגר"א בביאורו ריש ס"ק צ"א בדעתו, וכדעת הרשב"א והמרדכי, והיינו

לא גרע ממים טמאים ומים שאובין שמהני להו השקה^מ.

שאתה מהווה את המים להיות מקוה ע"י דבר המקבל טומאה.

אבל כאן שהמים עומדין ונקווין כל עת ע"י דבר המק"ט, א"כ מאי יהני לך שיש השקה למקוה שיש בו מ"ס, הא שוב הם נפסלין מהאי טעמא דהוייתן ע"י דבר המק"ט, והוי כטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה, וא"א להכשירו ע"י השקה.

ומעתה נראה פשוט דס"ל להרא"ש שאין פסול של הוייתו ע"י טהרה תהא אלא לעשות עיקרו של מקוה דהיינו ארבעים סאה, אבל אחר שעשה שם מקוה ע"י דבר שאינו מק"ט, שוב ריבוי המים אינו הויית מקוה אלא ריבוי וזה לא נפסל ע"י דבר המקבל טומאה כלל, וע"כ לא אכפת לן בסתימת הנקב למעלה ממ"ס ע"י דבר המקבל טומאה.

ג. ע"כ נראה דמש"כ הרא"ש שהיכא דהנקב למעלה ממ"ס אין פסול של הוייתו, אינו מטעם השקה דמקוה שיש בו מ"ס מים כשרים אינו נפסל, אלא הוא מטעם אחר.

ובהמשך דברי הרא"ש בפירושו ובפסקיו ובתשובה שם כתב דטעמא דרבי יוסי לא מסתברא כלל, לומר שהוא בכלל הפסול של הוייתו ע"י דבר המק"ט, ולא דמי לההיא דמסכת פרה, כיון דהמקוה כשר ומונע פסולו ע"י דבר טמא.

והוא, דהנה מקור פסול הויתו שלא ע"י טהרה מבואר בגמ' בזבחים דף כ"ה ע"ב "דאמר ר' יוחנן משום רבי יוסי בר אבא אמר קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור, הוייתן על ידי טהרה תהא".

והנה לכאור' לפמשנ"ת בדבריו בסימן הקודם ע"פ הטור והגר"א, דגם הרא"ש מודה דנקב למטה ממ"ס פוסל משום שאינו מ"ס באשבורן, א"כ אינו מוכן אמאי לא יהא בזה פסול של הויתו ע"י דבר המקבל טומאה, הא בסתימתו הוא מהווה את המקוה.

ופרש"י שם "הוייתן - של מים המטהרים ע"י טהרה תהא, כשאתה מהווה אותם להיות מקוה או קדוש הוי מהווה אותם על ידי דבר שאין מקבל טומאה".

ועי' בתשו' הרי"ד סי' א' [אות ד'] שכתב סברא הפוכה מסברת הרא"ש, דבמשנתינו שבא לטבול בעוד הסתימה בדבר

ומבואר מזה דפסול הוייתו ע"י דבר המקבל טומאה אינו פסול במים עצמן שהם נפסלים למקוה, אלא הוא פסול בהמקוה,

מה. וגם הרשב"א והרא"ש [עי' בשו"ע סעיף מ"ט] לא פליגי אלא במקום שההשקה עצמה נעשית ע"י דבר המקבל טומאה [ועי' לקמן בזה].

המק"ט חשיב הויתו, אבל היכא שהזחיל מים למקוה ע"י דבר המק"ט הא השתא אינו טובל בהויתו אלא במקוה שהוא עומד מצד עצמו, ושרי. וצ"ע שיחלקו בסברות הפוכות.

ולהנתבאר א"ש היטב, דהרא"ש ס"ל דכל הפסול הוא ליצור ולהוות שם מקוה מתחילה, וכלשון רש"י "כשאתה מהווה אותם להיות מקוה", אבל כאן הרי יש כבר שם מקוה שלם קודם הסתימה, רק כדי שלא יבטל בזחילה סותם את הנקב, בזה ס"ל להרא"ש דלא חשיב הויתו ע"י דבר המק"ט.

אבל הרי"ד דס"ל דהויתו ע"י דבר המק"א הוא פסול במים שאינם ראויים למקוה, הרי שפיר יש לומר כסברתו דכל הפסול הוא רק בשעה שהם מתהווים ע"י דבר המק"ט, אבל אם פסק כוחו של הדבר המק"ט, והשתא המים עומדים במקוה לעצמן, לא חשיב הויתו וכשר.

ד. אמנם בדעת הר"ש דחשיב הויתו ע"י דבר המקבל טומאה גם בנקב למעלה מארבעים סאה, נראה דס"ל דחל בזה פסול במים עצמן, ואשר ע"כ גם למעלה ממ"ס הרי המים הללו שלמעלה ממ"ס א"א לטבול בהם כיון שהויתם ע"י דבר המק"ט.

ולפי פשטות לשון הר"ש, ודעת הרשב"א והמרדכי דבזחילה גם למעלה ממ"ס כל המקוה נפסל, הרי יש כאן הויתו כלפי כל המקוה לכאור', דהכשירו של כל המקוה תליא בהך סתימה שנעשית בדבר המקבל טומאה. **אך** נראה לכאור' דגם זה תליא בהא, דלדעת הרא"ש דהפסול הוא בהוית המקוה הרי

דמניעת פסול זוחלין אינו הויית מקוה, [גם אם ה' ס"ל דנפסל כל המקוה], ורק העמדת המקוה מים עצמו בפועל הוא חשיב הוייתו, דבעינן דע"י טהרה תהא.

אבל לדעת הר"ש וסיעתו, דס"ל דהוא פסול במים, הרי דשפיר יש לומר דכיון דלולי הסתימה הרי דע"י הזחילה נידון כל המקוה כזוחל, א"כ ממילא יש לומר דחל פסול דהויתו ע"י דבר המק"ט בכל המים, כיון שכולם הכשרם הוא ע"י הדבר המקבל טומאה.

ה. והנה נחלקו הרא"ש והרשב"א בהשקה ע"י הדבר המק"ט, דהרא"ש בפסקיו סי' י"ב כתב וז"ל: "עוד אני אומר אם הסילון של מתכת מביא את המים ממעיין או ממקוה אחר למקוה זה אף על גב דהויתן ע"י טומאה כשר כיון דמי מקוה מחוברין למעיין או למקוה אחר שהוא כשר. דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה אם השיקו לחברו למקוה כשר". ומבואר דלדעת הרא"ש המקוה כשר כיון שיש השקה.

אבל הרשב"א בתשובה ח"ג סי' רכ"ח [וכן במיוחסות רכ"ז] פליג להדיא ע"ד הרא"ש, וס"ל דעכ"פ היכא שההשקה עצמה היא ע"י סילון המקבל טומאה וכיוצא לא מהני השקה, והובא פלוגתתם להלכה בשו"ע סעיף מ"ט.

ועי' בספר אמרי משה סי' א' אות כ"ד והלאה שהאריך בביאור דברי הרשב"א, והוכיח דודאי גם הרשב"א מודה דמהני השקה לדבר המקבל טומאה, אלא דלא שייך השקה ע"י סילון המק"ט כיון שהמים שבתוך הסילון הם

פסולין למקוה, כיון דהויתם ע"י דבר המק"ט, ע"כ לא שייך שתהא השקה על ידם. [וכמבואר לעיל ריש פרקין סי' כ"ב].

ומעתה יראה לפמשנ"ת דתליא פלוגתתם לשיטתם בזה, דלהרא"ש דרק יצירת מקוה חשיב הויתו ע"י דבר המק"ט, הרי כאן שיש השקה שפיר מכשר, ומה דההשקה עמה נעשית ע"י דבר המק"ט, זה לא אכפת לן כלל דזה לא הוי הויית מקוה, ומה דהמים שבתוך הסילון חשיבי הוייתו, זה לא אכפת לן כלל לדעת הרא"ש כיון דאין הפסול במים אלא במקוה.

אבל בדעת הרשב"א יש לומר שפיר כמו שכתב באמרי משה שם דכיון שהמים שבתוך הסילון המקבל טומאה נפסלו למקוה, שהרי הוייתם ע"י דבר המקבל טומאה, ע"כ שוב א"א להשיק על ידם שהם עצמם א"א לטבול בהם.

ו. והנה כתב הרשב"א בשער המים אות ח' וזה לשונו: "וכבר נתבאר למעלה דשלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה בין בתחילתו בין בגמרו, ומסתברא דהוא הדין לשלשת לוגין שנזחלו למקוה על ידי דבר המקבל טומאה".

הרי מבואר ברשב"א דמים שנפסלו מדין הויתו ע"י דבר המק"ט, פוסלין את המקוה בג' לוגין, וזה לכאור' תימא רבתי מנ"ל להרשב"א דין זה שלא נמצא זכרו במשניות ובתלמוד, ומהכ"ת למילף פסול הויתו ע"י דבר המק"ט מפסול שאובין.

ועי' במאירי פ"ה מ"ג שכתב "ולא עוד אלא שיש מפרשים ששלשת לוגין מים שבאו למקוה דרך דבר המקבל טומאה והושלם השיעור בהם, פוסלין את המקוה". ומשמעות הדברים שהוא חידוש של הרשב"א ואין הדברים מוסכמים.

וע"ע בגידולי טהרה ובחזון איש תנינא סי' ג' ס"ק י"ז שכתבו מסברא דנפשיהו דודאי ליתא פסול של ג' לוגין בהוייתו ע"י דבר המק"ט, ולא ראו דברי הרשב"א. [ועי' לעיל פ"ג ס"ס י"ד מה שכתבנו בזה].

ולהנתבאר יש לומר דתליא בפלוגתא הנ"ל, דלהרשב"א דס"ל שהוא פסול במים שהם מים פסולין למקוה, א"כ יש לומר דס"ל דגזרו על כל מים הפסולין למקוה שיפסלו בג' לוגין, אבל לדעת הרא"ש שביארנו דס"ל שהוא פסול במקוה, א"כ הרי בזה לא שייך פסול דג' לוגין כלל.

[והנה] לכאור' קשה בדברי הרשב"א דאי מים שבאו למקוה ע"י דבר המק"ט פוסלין את המקוה בג' לוגין כמים שאובין, הרי למעלה ממ"ס אינו פוסל כלל כמו ג"ל, ולעיל נתבאר דלדעת הרשב"א יש דין הויתו גם למעלה ממ"ס.

אך נראה פשוט דכל דברי הרשב"א דפוסל בג' לוגין היינו דווקא במים הנזחלים למקוה ע"י דבר המקבל טומאה, וכמו שדקדק הרשב"א בלשונו, וכמו שביארנו, אבל מה שמונע זחילה ע"י דבר המק"ט זה אינו פוסל את כל המקוה, אלא פוסל רק את המים

שכנגדו, משא"כ במים הנזחלים ומתערבים במקוה, שהם פוסלים את כולו בג' לוגין, וצ"ע בזה].

ועי"ש בחזו"א [תנינא סי' ג' ס"ק י"ז] שמנה החילוקים בין הויתו ע"י טהרה לע"י אדם, דע"י טהרה פוסל רק ברוב מים^מ וע"י אדם בג"ל, ע"י טהרה מיעוטו משלים, ופחות מג"ל ע"י אדם אינו משלים, הפסק אויר אינו פוסל בהוי' ע"י טהרה אבל הוא פוסל בע"י אדם ע"ש.

ושורש כל החילוקים יש לומר שהוא מהאי טעמא דנתבאר [בדעת הרא"ש], דע"י אדם הוא פסול בהמים, וע"כ אינם מצטרפים וכו', אבל ע"י טהרה הוא דין בהמקוה וכמשנ"ת, וע"כ אינו אלא ברובו אבל מיעוטו לאו כלום הוא [ועי' לעיל בדעת הרשב"א בזה], ומש"ה נמי אינו פוסל באויר קודם שבא למקוה, משא"כ פסול במים יש לומר דכבר נפסל^מ.

ז. והנה הרמב"ם בפירוש המשניות פי' למשנתינו באופן אחר, דהזוחלין כמעין היינו הנזחלין מן המעיין, והנוטפין כמקוה היינו המים המנטפים מן המעיין טיפין טיפין ואינם זוחלין, ה"ה כמקוה. ואם הזחלים אח"כ ע"י דבר המק"ט, בזה פליגי רבי יהודה ורבי יוסי.

וביאר בזה בחידושי רבינו חיים הלוי פ"ט ממקואות ה"ט דס"ל להרמב"ם דפליגי רבי יהודה ורבי יוסי, דרבי יהודה סבר דמזחלין בכל דבר, ורבי יוסי סבר כל דבר שמק"ט אין מזחלין בו.

ובזה ביאר הגר"ח לדעת הרמב"ם פלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי במעין שהעבירו ע"ג הכלים, דחיבורו למעין הוא ע"י דבר המק"ט, ע"ש מה שביאר בזה.

אמנם לענ"ד הדברים אינם מובנים, דמה שייך בזה כלל הך דינא דהויתו ע"י טהרה תהא, דהך דינא הוא היכא דמהווה טהרה, וכמבואר בגמ' בזבחים ששם מהווה קידוש ומילוי בכלי, וזה צ"ל ע"י טהרה, אבל במעיין שהעבירו ע"ג כלים שיש מעיין אלא שהוליכו למקום אחר, הרי לא עשה כלום בעצם המעיין, ומהכ"ת דיחשב הויתו.

ומש"כ הרמב"ם בנוטפין שעשאן זוחלין היינו דווקא בכה"ג דבעודם נוטפין ס"ל להרמב"ם דל"ל שם מעיין הרי דכשמזחלין נעשין מעיין, וזה הוית מעיין דבעינן שתהא ע"י טהרה אבל שינוי תוואי המעיין ומקום הילוכו, ודאי לא חשיב הויתו. [שו"ר בחזו"א שעמד בזה].

והנה ברא"ש בתשובה כלל ל"א סעיף ז' כתב ג"כ לומר דכל דין הויתו הוא רק במעין ולא במקוה, אך הוא מיירי במעיין

מו. והוא דלא כהרשב"א וכמו שנתבאר לעיל.

מז. ועיין לעיל פרק ד' סי' י"ט שהארכנו דגם בשאובין יש עוד פסול שהוא במקוה ע"ש.

שהזחילו למקוה, ומבואר בדבריו שהוא רק לגבי מים חיים, ונראה לפמשנ"ת לעיל סי' כ"ו שהנזחלין מן המעיין אינם מעיין עצמו אלא דדינם כמעין כיון שהם נזחלים מן המעיין, וא"כ יש לומר דבזה שפיר חשיב הויתו דעושה מעיין חדש מהנזחלין מן המעיין.

אבל במעיין עצמו ששינה מקום הילוכו מהכא להתם, הרי הוא אותו מעיין עצמו, ושינוי הילוכו אינו כלום, וכמו שהוכחנו בזה מההיא דפרת דשינוהו פרסים דעדין שם מעיין עליו לגמרי, וע"כ ודאי לא חשיב כה"ג הויתו.

ח. בתשב"ץ ח"א סי' י"ז כתב דמקוה שמימיו מרודדין כובש בו חבילי עצים להעלותו אבל לא כלים, והיינו לכאור' משום דחשיב הוית מקוה, והדברים תימא לפמשנ"ת דרק הוית מקוה בעינן הויתו ע"י טהרה תהא, ומה שייך בזה.

וצ"ל בדוחק דס"ל להתשב"ץ כמ"ש הרא"ה בבדק הבית שער הטבילה שכתב דהשקה למקוה שמימיו מרודדין לא אהני, ומבואר דס"ל דמקוה שמימיו מרודדין אין לו שם מקוה כלל, וע"כ שפיר מובן דחשיב כה"ג גם הוית מקוה, ובעינן שתהא ע"י טהרה, וצ"ע.

סימן כט

גל שנתלש

א. מתני' פ"ה מ"ו גל שנתלש, ובו ארבעים סאה, ונפל על האדם ועל הכלים טהורים.

ומבואר במתני' דבגל שנתלש בעינן מ' סאה, וא"כ מבואר לכאור' דמיירי בגל של מקוה, וצ"ע א"כ אמאי הוא מטהר בזוחלין, דהגל בתלישתו הרי לכאור' חשיב זוחלין, ואם מעיין הוא לטהר בזוחלין, א"כ אמאי בעי ארבעים סאה, ולא סגי בכל שהוא כדין המעיין.

ומכאן הוכיח רבינו תם בספר הישר [תשובות סי' מ"ח וסי' נ"ז] דגם במעיין בעינן ארבעים סאה לטבילת אדם,

וע"כ שפיר בעי מ"ס אף שהוא גל של מעיין מח. וכן הביא משמו הרשב"א בתורת הבית שער ז' פרק ז' ובתשו' ח"ד סי' שי"ח.

והנה הרא"ש בהלכות מקוואות פסק ג"כ דמעין לטבילת אדם בעי מ' סאה, והביא שם כמה ראיות לזה, ולא הביא ראיה זו ממשנתנו, וכבר תמה עליו בזה במעדני יו"ט שם סק"ז אמאי השמיט ראיה נצחת זו.

ב. והנראה בזה, דהנה בסי' י"ג כתב הרא"ש וזה לשונו: "גל שנתלש ובו ארבעים סאה [ונפל על האדם ועל הכלים טהורים, כל מקוה

מח. והנה הרבה ראשונים גרסו דמתני' דגל שנתלש קאי אחר מתני' דכל הימים כמקוה. [ומתני' דהזוחלין כמעין קאי לעיל אחר מתני' דמעין שהוא משוך], וכ"ה בכת"י, ולפי"ז ודאי משמע דגל שנתלש הוא נתלש מן הים ולא מן המעיין.

שיש בו ארבעים סאה] טובלין ומטבילין. הך סתמא כרבי יוסי, דגל שנתלש משמע אף מן הים, אלמא מטהרין בזוחלין".

ומבואר בדברי הרא"ש דמתני' דגל שנתלש קאי כשיטת רבי יוסי דמשנה ד' דכל הימים מטהרין בזוחלין.

וא"כ יש לומר בדעת הרא"ש דס"ל כמו שהבאנו לעיל בפרק א' [סי' ז'] בדברי היראים בתשובה לר"ת שם, שכתב ג"כ דמתניתין קאי לר' יוסי דהימים מטהרין בזוחלין, דאף דכל הימים כמקווה לענין זה דבעינן ארבעים סאה, מ"מ הם מטהרין בזוחלין לדעת רבי יוסי, משום שדרכם בכך ולא משום שהימים כמעין, וכמו שביארנו שם.

ומעתה א"ש היטב שלא הביא הרא"ש ראיה זו לדינא דרבינו תם, דמה דבעי הכא מ"ס הוא משום דהוי מקוה, ואין ראי' למעיין לטבילת אדם. ורק ר"ת דס"ל דאין לחלק וע"כ הוי מעיין מדמטהר בזוחלין, ע"כ מוכח מזה דמעין לאדם בעי מ"ס.

אמנם יש לומר גם אם נימא בדעת הרא"ש דכל הימים מטהרין בזוחלין לר' יוסי משום דה"ה כמעין, מ"מ אין הכרח כאן דמה דבעי מ"ס הוא משום חסרון שיעור, די"ל דס"ל דמה דבעינן מ' סאה הוא רק כדי שיהא מים שכל גופו עולה בהן וכמ"ש הט"ז סק"ו, וכן הסכים רבינו הגר"א בס"ק ו' בליקוט, וכן מבואר להדיא במאירי בחגיגה דף י"ט [עי' לקמן].

והנה ברמב"ם פ"ט ממקואות הי"ז י"ח נראה מדבריו שהגל שנתלש אינו מטהר אלא אחר שנפל ונעשה אשבורן, וכמו שביאר בחידושי רבינו חיים הלוי שם, וא"כ הוי מקוה

גמור שמטהר באשבורן ובארבעים סאה, ושוב ליכא ראייה לרבינו תם.

אך הרא"ש ודאי לא ס"ל כן, דהא כתב שם דהך סתמא כרבי יוסי היא דכל הימים מטהרין בזוחלין, הרי דחשיב ליה זוחלין ולא אשבורן.

ג. והנה במהרי"ק בתשובה שורש קט"ו [הובא בב"י] כתב להוכיח ממשנתינו דמעין שנתלש ונפסק, לא פקע מיניה שם מעיין, מהמים שעדיין חיים וזוחלין מכח נביעת המעיין, ומוכח כן ממשנתינו מדמטהר בזוחלין אף דהוי גל שנתלש, ועי' בש"ך ס"ק ל' מש"כ לדחות ראיית המהרי"ק. [ובעיקר הדין בזה עי' לעיל בפרקין סי' כ"ג מה שכתבנו בזה]. **והנה** כל הוכחה זו היא רק לדעת רבינו תם, דמשנתנו מיירי בגל של מעיין דע"כ הוא מטהר בזוחלין, א"כ מוכח דגם גל שנתלש לא פקע מיניה שם מעיין, אמנם לדעת הרמב"ם דס"ל דהגל נעשה אח"כ אשבורן, ומטהר מדין מקוה, הרי פשיטא דליכא ראייה.

אמנם נראה דגם לפמש"כ לדעת היראים דקאי למ"ד כל הימים מטהרין בזוחלין אף דהוו מקוה לענין מ"ס וכנ"ל, הרי דיש לומר דלענין לטהר בזוחלין מהני אפי' בנפסק אבל עדיין אין לנו הוכחה דמהני גם לענין כל שהוא, דאפי' בנפסק א"צ מ"ס, דבזה עדין י"ל דלא מהני בנפסק. [ועי' לעיל שם משכב"ז].

אך לפמש"כ מהגר"א והט"ז, דמ"ס דהכא היינו כדי שיהא כל גופו עולה בהן, וכמש"כ לעיל, אבל הוי מעיין גמור לכל מילי, א"כ הרי לכאור' הוכחת המהרי"ק נכונה.

ד. והנראה בזה, דהנה כתב המאירי בחגיגה דף י"ט ע"א וזה לשונו: "יש שואלין, גל שנתלש למה אנו מצריכין בו מ' סאה הואיל וראשו אחד מחובר לים, והרי בגממיות נקב כשפופרת הנאד מחברם, ואינה שאלה שהרי מ"מ אין גופו עולה בהם בפחות מ' סאה וכל שאין הגוף עולה בו אינו כלום, ואף לקטן הואיל ומ"מ המים מתפזרים אילך ואילך אין הגוף עולה בהם" עכ"ל.

ומבואר בדבריו שהקשה אמאי בעינן בגל שנתלש ארבעים סאה, הא הגל מחובר לים. ותי' שם במאירי כמש"כ בשם רבינו הגר"א, דבעינן ארבעים סאה כדי שיהא כל גופו עולה בהן, אף דמצד שיעור א"צ, דכיון שהוא מחובר לים.

ומבואר מדברי המאירי דלא כהמהרי"ק שביאר במתני' דהגל נתלש ונעקר והפסיק מן הים לגמרי, אלא דהגל עודנו מחובר, ונתלש אין הכונה שנפסק לגמרי אלא שעולה מן הים ועודנו מחובר בצידו האחד. **ועי'** ברבינו חננאל בחגיגה שם דמשמע מדבריו דגל שנתלש מיירי ששני ראשיו מחוברין לים רק שיש לו כיפה באויר.

והיינו כההיא דהתוספתא פ"ד מ"ג [ומייתי לה בר"ש פ"ד מ"ד], "גל שנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו, שאין מטבילין באויר, ואם היו שני ראשין נוגעין בארץ מטבילין בהן ואין מטבילין בכיפה".

וס"ל לרבינו חננאל דמדמטבילין הכא בגל שנתלש ע"כ דשני ראשיו במים, אמנם

בשאר הראשונים נראה, דמיירי שראשו האחד נתלש מן הים, אבל ראשו האחד עדיין במים וכמש"כ המאירי.

וכן מבואר בפ' הראב"ד לעדויות פ"ה מ"ב עי"ש שכתב גבי חרדלית של גשמים ד"מטבילין בהם, מפני שהם כמו גל שנתלש ראשו אחד מן הים ובו מ' סאה ונפל על האדם שהוא טהור, אע"פ שבנפילתו עדיין לא נחו המים. וב"ה סברי לא דמו לגל שנתלש, כי הגל שנתלש משוך במקום האשבורן, ובא במקום טהרה וסופו נופל במקום אשבורן, אבל זה סופו למקום אשבורן, וראשו מן ההר שהוא שופך למדרון" עכ"ל עי"ש.

הרי מבואר להדיא בדבריו כמשנ"ת דגל שנתלש אין הכונה כלל שנפסק, אלא רק ראשו האחד נתלש מן הים, אבל ראשו השני עודנו משוך במקום אשבורן, וכמשנ"ת מט. [וכ"מ גם בפ' המיוחס לר"ש משאנן שם].

וא"כ הוא הרי פשיטא דאינו ענין כלל לנידון המהרי"ק במעין שפסק, כיון דכאן לא פסק כלל מן המעיין והים, אלא שנפל על העומד ביבשה, אבל המים עצמן מחוברין לים ולנהר, וכמו שביארנו.

והנה בביאור הגר"א ס"ק צ"ב שהביא ראי' לדברי הרמ"א בסי' ר"א סעיף נ' דמקוה שבאה ממעיין, אין לחוש לזחילתה, וכתב ע"ז רבינו הגר"א שם [ס"ק צ"ב] וז"ל: "וכ"ז דוקא כו'. כמ"ש בתוספתא והביאה הר"ש סוף מתני'

מט. ומבואר עוד בדבריהם דמוקי למשנתינו כמ"ד דהימים כמקוה, ואעפ"כ מטהרים בזוחלים, ולא נתברר בדבריהם הטעם כ"כ, ואולי ס"ל שסופו נופל שוב לתוך הים, וי"ל בזה, ועכ"פ לפי"ז ודאי ליכא ראי' מכאן דבעי מ"ס לטבילת אדם, אמנם בדברי הרא"ש מפורש דלא כהראב"ד כמ"ש לעיל.

שפירשו במשנתנו כהמהרי"ק דהגל נתלש
ופסק מהים או מהמעין, דאל"כ הא תקשי
כמו שהקשה המאירי דיש לו שיעור של מ"ס
מכח חיבורו. אך עכ"פ בדעת הרא"ש יש לומר
דאשר ע"כ לא הביא רא"י זו, משום דס"ל
כנ"ל דהוא מחובר למעין וע"כ דלאו היינו
טעמא וכמשנ"ת.

אמנם בביאור הגר"א ס"ק ו' מביא ראית
רבינו תם, ודוחה אותה כנ"ל, אבל
משמע דלא פליג בעיקר הביאור במתני', וע"כ
דמפרש דהגל נפסק וכהמהרי"ק ודלא כמ"ש.

אך יש לומר דגם רבינו תם והרשב"א ס"ל
כהנ"ל דמיירי בגל שלא נפסק, ומ"מ ס"ל
דבעינן שיעור של מ"ס בגל עצמו כיון שבאור
אין לו שם מעין וע"כ אינו מצטרף לשיעור
וכעין מש"כ לעיל ר"פ במעין שהעבירו ע"ג
השוקת עי"ש וצ"ע. וא"כ ליכא רא"י גם בדעת
רבינו הגר"א.

ו' פ"א החופר בצד מעין כו', ובמתני' ו' פ"ה
גל שנתלש כו', ובפ"ב דחגיגה (י"ט א') ופ"ב
דחולין מטבילין בראשין כו', ודוקא שהיא
באה עכשיו, אבל אם נפסקה מכבר לא, כמ"ש
בתוספתא הנ"ל החופר בצד המעין כו' פסקו
מלהיות כו', ובמתני' רפ"ה העבירו ע"ג בריכה
כו' עכ"ל.

ועי' לעיל סי' כ"ג שפירשנו בדברי רבינו
דכוונתו לפרש דמיירי דפסק מן המעין,
אבל כיון שלא פסקה זחילתו עדיין שם מעין
עליו עי"ש והוכחנו כן מדהביא רא"י מגל
שנתלש, אמנם לפמשנ"ת כאן הרי יש לומר
דלא מיירי שנפסק, וכמו גל שנתלש דלא מיירי
שפסק, אבל אם נפסקה כבר לא, ודלא
כהמהרי"ק הנ"ל, ותליא בזה איך נפרש
במתניתין דהעבירו ע"ג בריכה עי"ש.

והנה מדברי ר"ת והרשב"א שהביאו מהא
דגל שנתלש בעי ארבעים סאה
לטבילת אדם כמ"ש לעיל אות א', א"כ ע"כ

סימן ל

מטבילין בחרדלית של גשמים

שיש אצל חרדלית פרסת בהמה שהמים עומדין
לתוכה מחוברת לחרדלית כשפופרת הנוד,
וב"ה אומרים אין מטבילין, דקטפרס אינו
חיבור. ומיהו מדקתני סיפא ומודים משמע
דבזחילה פליגי

ולכאור' מבואר [עכ"פ לפי הראשון בר"ש]
דנחלקו ב"ש וב"ה בדין זוחלין,
דלכית שמאי מטבילין בחרדלית משום דלא

מתני' פ"ה מ"ו בית שמאי אומרים מטבילין
בחרדלית, בית הלל אומרים אין
מטבילין, ומודים שהוא גודר כלים וטובל
בהם, וכלים שגדר בהם לא הוטבלו.

ופי' הר"ש ד"ה חרדלית: "ואפי' אין מתחלתן
ועד סופן כי אם מ' סאה מטבילין בהן
לב"ש, על כרחין קסברי דקטפרס חיבור,
וקסברי דנוטפין מטהרין בזוחלין. ומיהו אפשר

ס"ל הך פסול דזוחלין במקוה כלל, אבל ב"ה אומרים אין מטבילין משום פסול זוחלין.

וכ"כ הרא"ש ב"ש סברי דנוטפין מטהרין בזוחלין, וקטפרס חיבור, וב"ה סברי אינו חיבור וגם אינם מטהרים בזוחלין.

וצ"ב א"כ אמאי שתקו ב"ש מלפלוג עד הכא בחרדלית, ולא מייתי התנא לפלוגתתם כבר בפ"ק מ"ז דמבואר שם דמקוה פסול בזוחלין, ובכל משניות דפרקין, ושבקו עד השתא.

עוד צ"ע סיפא דמתני' דמודים שהוא גודר כלים וטובל בהן, וכלים שגדר בהם לא הוטבלו, ובפשוטו הכונה דגם לב"ש כלים שגדר בהן לא הוטבלו, וכן מפורש בתוספתא [פ"ד ומייתי לה בר"ש כאן] "והכל מודים בכלים שגדר בהן, [ש]לא הוטבלו", וכן פשוט לכאור' דאל"כ מאי קמ"ל, וי"ל.

והנה טעמא דכלים שגדר בהן לא הוטבלו כתבו הראב"ד בעדויות פ"ה מ"ב והגר"א כאן דהיינו משום דמצדו השני הוי זוחלין, וא"כ תימא רבתא אמאי מודו בהא בית שמאי, הא לא ס"ל הך פסולא דזוחלין.

ואולי יש לומר בזה דבר חדש, דגם בית שמאי מודים דמקוה אשבורן שנעשה זוחל פסול, אלא ס"ל דנוטפין מטהרים בזוחלין, והיינו חרדלית של גשמים דווקא, דאמנם אינו מעיין הנובע מהקרקע, אבל הם מי גשמים שדרכן בזחילה עד שיקוו באשבורן, ובזה הוא דס"ל לבית שמאי דמטהרין בזוחלין.

ועי' בפסקי הרי"ד שבת דף ס"ה שהבאנו לעיל בפ"ק סי' ז' שכתב "אבל המקוה שנעשה ממי גשמים אינו מטהר אלא באשבורן כדרך מנהגן, שאין מנהגן להיות זוחלין ונמשכין אלא נקווין למקום אחד, והילכך באשבורן מטהרין ולא בזוחלין, שאם היתה חרדלית של גשמים נמשכת והטביל בהן כלים כדרך זחילתן לא נטהרו עד שינוחו המים למקום אחד".

והמתכונן בדבריו יראה כדברינו דהיה מקום לומר בחרדלית של גשמים כיון שעדין לא נחה הרי שדרכה בזחילה זו ולא תפסל בזוחלים, ואמנם לבית הלל אינו כן כיון שסופה להקוות באשבורן, אבל בדעת ב"ש שפיר יש לומר כן וכש"נ.

אבל שפיר מודו בית שמאי בכל מקוה שיש בו פסול של זוחלין, וא"ש דלא נחלקו ב"ש בפרק קמא ובריש פרקין, ורק בחרדלית של גשמים הוא דפליגי וכמו שביארנו.

וכן משמע ברמב"ם בפירוש המשנה, שכתב דלב"ש מטבילין במים אלו בעודם ניגרים אע"ג שהם ניגרים ממעין אלא מן המטר. ובפירושו לעדויות כתב הרמב"ם "אומרים ב"ש שהרי הם כזוחלים ואע"פ שאין להם עיקר [בנ"א 'שאין להם מקור']", ומבואר כדברינו.

והנה התוס' בחגיגה שם כתבו דמיירי נמי בחרדלית של ים, [ואולי משום דהוא המשך מתני' דגל שנתלש], וא"כ הרי א"א כדברינו, דהא חרדלית של ים ודאי אין דרכה בכך.

אמנם כל הראשונים פליגי וס"ל דמיירי דדוקא בהא פליגי בית שמאי וכמו שביארנו. בחרדלית של גשמים, וכן מפורש בתוספתא רפ"ה "איזו היא חרדלית, מי גשמים הבאין מדרון", וא"כ שפיר יש לומר כדברינו עי"ש].

שו"ר בגידולי טהרה נחל אות מ' שכתב לחלק בין חרדלית לכל זוחלין באופן אחר עי"ש].

מקוואות פרק שישי

סימן לא

המעורב למקוה כמקוה ובדין חורי המערה ועוקת המערה

ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד מטבילין בהן". וכן הוא בשו"ע סעיף נ"ז.

אבל בהמשך המשנה בחורי המערה וסדקי המערה הוא דין אחר, דבזה באמת א"צ עירוב מקוואות כלל, ומטבילין בה כמות שהן, וחלוקין הן מעוקת המערה דבעי עירוב מקוואות.

וכן מבואר להדיא בראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ג', שכתב וזה לשונו: "למדנו מכאן, שיש הפרש בין חורים שבמערה לעוקה שבצד, דבחורים לא בעינן כשפופרת הנוד ובעוקה שבצדה בעינן. ומסתברא דבחורי המערה לא בעינן נמי רביעית, מאי טעמא, חד מקוה הוא, אבל בעוקה בעינן רביעית משום שהיא כמקוה בצד מקוה, ואין מקוה פחות מרביעית אפילו על ידי עירוב".

ומבואר בדברי הראב"ד כמשנ"ת, דחלוק דין עוקת המערה מדין חורי המערה בעיקר יסוד דינם, דחורי המערה חד מקוה הוא עם המערה, וא"צ כלל עירוב מקוואות, משא"כ עוקת המערה דהוא מקוה אחר, אלא שהוא מעורב למקוה שלם, וע"כ

מתני' פ"ו מ"א "כל המעורב למקוה כמקוה, חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן כמה שהן, עוקת המערה אין מטבילין בה אלא אם כן היתה נקובה כשפופרת הנוד, אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהיא מעמדת את עצמה, אבל אם אינה מעמדת את עצמה מטבילין בה כמה שהיא".

והנה לא נתפרש להדיא במתני' מה חיסרון יש בחורי המערה ובעוקתה דאין מטבילין בהן בלא עירוב מקוואות, עוד צ"ב דלכאור' משמע מלשון המשנה דגם חורי המערה הוא מדין עירוב מקוואות, והרי בפשוטו אינו כן, דהא א"צ כשפופרת הנוד [ועי' לקמן].

ונראה דרישא דמתני' הוא המשך המשנה דלעיל סוף פ"ה, 'כל מקום שיש בו ארבעים סאה טובלין ומטבילין, ומטבילין בחריצין ובנעיצין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה' והיינו לפי ש"כל המעורב למקוה כמקוה", והיינו כשפופרת הנוד, אף דליכא בהו ארבעים סאה.

וכן מבואר ברמב"ם הל' מקוואות פ"ח ה"א "כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו, גומות הסמוכות לפי המקוה,

כמקוה ומטבילין בו, גומות הסמוכות לפי המקוה, ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהן מים מעורבין עם מי המקוה כשפופרת הנוד מטבילין בהן, חורי המערה וסדקי המערה מטבילין בהן אף על פי שאין המים שבהן מעורבין עם מי המקוה אלא בכל שהוא.

ומבואר לכאורה דגם חורי המערה מטבילין בהם מפני שהן מעורבין עם מי המקוה, וכל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה, וכמו בעוקת המערה, [אלא שחורי המערה מעורבין בכל שהוא], ולא שהם מקוה אחד, ומבואר כהרא"ש שאינו אלא שיעור בעירוב מקואות.

וצ"ע בלשון הרמב"ם בפיה"מ כאן שכתב דחורי המערה מטבילין בהם כמות שהם "לפי שהן נחשבין בכלל המקוה", וא"כ א"צ להגיע לכאור' לדינא דעירוב מקואות.

והנה דברי הראב"ד הנ"ל נמי צריכין ביאור, דאם מהני עירוב מקואות בשני מקואות חסרים לגבי שיעור ארבעים סאה, והיינו לכאורה משום דחשיב מקוה אחד ובין כולן יש ארבעים סאה, וא"כ תימא אמאי לא מהני עירוב מקואות לשיעור רביעית דמקוה, דאם מקוה אחד הוא הרי יש בו רביעית. [ובאמת דעת הראב"ה בס"י תתקפ"ח דלא מהני עירוב מקואות לשני מקואות חסרים, אבל בראב"ד להדיא לא כן].

והיה מקום לומר דבר חידוש בדעת הראב"ד, דס"ל דעירוב מקואות כשפופרת הנוד מהני רק להטביל בו כלים, [וכלשון המשנה

בעינן שיהא שם מקוה עליה מצד עצמו, ולכן בעינן שיהא רביעית, וכל מה דמהני עירוב מקואות הוא לשיעור ארבעים סאה.

וכן מבואר בפירוש מהר"ם מרוטנבורג כאן שכתב "כמה שהן, לפי שהם חשובים כמו המערה עצמה, וכה"ג אמרין גבי שבת בפ"ק דשבת חורי רה"י כרה"י דמי" עכ"ל. הרי מבואר להדיא בדבריו כמש"נ, דחורי המערה אינו מדין עירוב מקואות, אלא הוא דין אחר שהם חשובים כמו המערה עצמה.

אמנם הרא"ש בפירושו כאן כתב וזה לשונו: "כל המעורב למקוה דינו כמקוה, ושיעור תערובתו כמו שמפרש בכל שהוא, ויש בשפופרת הנוד".

ומבואר בדברי הרא"ש להדיא דלא כמשנ"ת מדברי הראב"ד, אלא ס"ל דגם חורי המערה וסדקי המערה דמטבילין בהן כמו שהן הוא מדין עירוב מקואות, אלא דלחורי המערה מהני עירוב מקואות בשיעור מועט של כל שהוא, ולעוקת המערה בעינן שיעור גדול של שפופרת הנוד לעירוב מקואות, אבל תרוייהו הם שיעורים בעירוב מקואות.

והדברים צריכים ביאור, מה הם שני שיעורים אלו בעירוב מקואות, ומאי שנא חורי המערה מעוקת המערה דנימא דשיעור עירובם הוא בשיעור מועט של כל שהוא.

והנה כן משמע לכאור' גם מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ח מהל' מקואות [הל' א-ב] וזה לשונו: "כל המעורב למקוה הרי הוא

נ. ובהוצ' פרנקל הכל הוא הלכה אחת.

מטבילין בהן, וכמו שדייקו הראשונים מלשון 'להטביל בו בכל שהוא' בפ"ק, דהא מדאוריתא לכלים ברביעית סגי, אלא דביטלוהו חכמים לרביעית דמקוה והצריכו ארבעים סאה, ובזה הוא דסגי בעירוב מקואות דא"צ ארבעים סאה במקוה עצמו, אבל לשיעור מקוה ברביעית דהוא מדאוריתא לא מהני.

ויש לבאר יותר דמה שהצריכו חכמים ארבעים סאה בכלים היינו שיהיו ארבעים סאה מחוברים, אבל א"צ שיהיו כולן במקוה מים אחד, ולזה מהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד, אבל בשיעור רביעית בעינן שיהא רביעית מים שיהיו מקוה אחד, ולזה לא מהני עירוב מקואות. וע"כ לטבילת אדם דבעינן ארבעים סאה מדאוריתא, לא מהני כלל עירוב מקואות, דשם בעינן ארבעים סאה מכוונסין כולן יחד במקוה אחד, וליכאנא.

והנה אין כ"כ נפ"מ בזה, דבלא"ה בעי ארבעים סאה שיהא כל גופו עולה בהן, וכמש"כ הט"ז והגר"א בגל שנתלש, אך צ"ע דא"כ אם יטבול אדם במקוה ואצבעו ישים בעוקה לא יהני טבילתו, וזו לא שמענו, וצ"ע בזה.

מה גם, דאי נימא דפסול זוחלין הוא משום דבעינן ארבעים סאה כולן יחד, וכמשנ"ת לדעת רבינו הגר"א, הרי מוכרח דגם בכלים בעינן כן, דהא פסול זוחלין הוא גם בטבילה בכלים, וע"כ דגם לכלים בעינן ארבעים סאה

כולן יחד, ואעפ"כ מהני לזה עירוב מקואות, וא"כ ה"ה לטבילת אדם נמי.

ואשר מוכרח בזה בדעת הראב"ד, דחלוק שיעור רביעית משיעור ארבעים סאה בעיקר יסוד דינן מדאוריתא, דשיעור רביעית הוא שיעור בשם מקוה, דבלא רביעית לא חשיב כלל מקוה מים, ולזה בעינן שיעור רביעית במקום אחד כדי שיהא מקוה מים, אבל צירוף של רביעית מים מכמה מקומות לא חשיב ע"י זה מקוה מים. וע"כ הוא דלא מהני לזה עירוב מקואות כשפופרת הנוד, דאף שהמים מחוברים כולם יחד מ"מ אינם במקום אחד, ולשיעור מקוה של רביעית בעינן מקוה במקום אחד.

אבל יש עוד הלכתא בטבילה, דבעינן ורחץ בשרו במים בארבעים סאה כולם יחד, דהיינו שתהא רחיצתו בכל הארבעים סאה, [וכמש"נ בפ"ק סי' ח'], אבל בזה א"צ שיהיו המים במקום אחד דווקא, וגם אם הם בשני מקואות, מ"מ אם המים מחוברים בשפופרת הנוד, סגי בזה כדי שתהא רחיצתו חשובה רחיצה בכל הארבעים סאה כולם יחד.

וגם כשתיקנו רבנן ארבעים סאה לטבילת כלים, כעין דאוריתא תקון, כמו שיעור ארבעים סאה לטבילת אדם, ולא דתקנו דבעי מקוה אחד של ארבעים סאה, אלא דבעי להטביל את הכלים בארבעים סאה יחד, ולכן

נא. ומה דמהני לקמן מ"ג בג' מקואות בזה כ' ובזה כ' וכו', לטבילת אדם, אינו ראוי, דהתם נעשה מקוה אחד, עי' לקמן סי' ל"ה מה שכתבנו בביאור הך דינא.
נב. שו"ר [בספר חבצלת השרון עה"ת בשם הגר"א] בשם הגר"ח מבריסק ששאלוהו אם שייך לטבול בשני מקואות, והשיב דתליא בפלוגתת ר"ת ורבינו משולם גבי טבילה לחצאין, עי"ש וצ"ע.

המערה, דתרוויהו חד דינא הוא, אלא דבחורי המערה סגי בנקב כל שהוא כדי שיהא מקוה אחד, ובעוקת המערה בעינן כשפופרת הנוד כדי שיהא מקוה אחד.

וא"ש לפי"ז מה שהקשנו בדברי הרמב"ם, דבחיבורו מבואר דס"ל דגם חורי המערה הוא מדין עירוב מקואות, ובפירושו כתב דהוא משום שהוא נכלל בכלל המקוה, דלפמש"נ בדעת הרא"ש [וכמ"ש הגר"ח] הרי היינו הך, דע"י עירוב מקואות נעשה מקוה אחד וממילא הוא נכלל בכלל המקוה, אלא דבעוקת המערה בעי לזה שפופרת הנוד לבטל המחיצה, ובחורי המערה סגי בחיבור כל דהו.

והנה בשו"ע סעיף נ"ט איתא "עוקה שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנוד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם".

וכתב ע"ז הש"ך ס"ק קכ"ז וזה לשונו: "מטבילין בהם - דע דבכל מקום שמטבילין במקוה חסר בצד שלם צריך שיהא עכ"פ גוף הנטבל עולה ומתכסה במים בבת אחת, ובכלים אף על פי שמתכסין כולם במים כגון מחטין וצנורות שהן קטנים לא סגי בפחות מרביעית, כן מוכח בש"ס ופוסקים ופשוט הוא" עכ"ל.

ותמהו עליו כל האחרונים, דהא רק בעוקת המערה כתב הראב"ד כן דבעי

אהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד, גם לארבעים סאה לטבילת כלים.

[ופסול] זוחלין שייך גם בשיעור ארבעים סאה לטבילה, דבעינן טבילה בארבעים סאה מכוונסים כולם יחד, שתחשב הטבילה בכולהו, ובזוחלין שאינם מחוברים הרי ליכא טבילה בכל הארבעים סאה, וכמשנ"ת בפ"ק שם].

ועי' לעיל בפ"ק סי' א' אות ג' מה שהוכחנו כן בדעת הראב"ד במי גבאין, דס"ל כנ"ל דשם מקוה הוא ברביעית, ורק לטבילה הוא דבעי ארבעים סאה, ולכן לטהרת המים עצמן אף דבעי שם מקוה סגי ברביעית, עי"ש. וע"ע לקמן פרק ז' סי' ל"ט בסוגיא דנתן סאה ונטל סאה, מה שביארנו לפי"ז דברי הראב"ד בשער המים סי' ג' לגבי נתן סאה ונטל סאה בעוקת המערה, עי"ש.

אבל בדעת הרא"ש הנ"ל דגם חורי המערה הוא מדין עירוב מקואות, יראה לומר דס"ל דלא סגי במה דהארבעים סאה הם מחוברים יחד, אלא בעינן שיהיו כולם במקום אחד ג"כ, דבעינן מקוה מים של ארבעים סאה. [ועי' לעיל שם].

ואם כן הוא הרי מוכרח דעירוב מקואות כשפופרת הנוד אינו רק חיבור למים, אלא דנעשה ע"י זה מקוה אחד, וכמו שביאר בזה מרן הגר"ח דכשיש נקב של שפופרת הנוד לא חשיב מקום לעצמו, וע"כ שפיר יש כאן ארבעים סאה במקום אחד.

ומעתה מובן היטב לדעת הרא"ש דאין חילוק בין חורי המערה לעוקת

רביעית, אבל להדיא כתב הראב"ד דבחורי המערה דא"צ כשפופרת הנוד, א"צ גם רביעית, וכמשנ"ת דנעשה מקוה אחד, ודלא כמ"ש הש"ך.

ואמנם אי נימא בדעת הש"ך דס"ל כהרא"ש דגם חורי המערה הוא מדין עירוב מקואות, וס"ל ג"כ כסברת הראב"ד בהא דעירוב מקואות אינו אלא חיבור במים אבל לא נעשה מקוה אחד, וא"כ לפי סברת הראב"ד הרי צ"ל גם בחורי המערה דאית בהו רביעית, דלגבי זה לא אהני עירוב מקואות. אבל לא מצינו מאן דס"ל הכי.

ולכן יותר נראה לומר דכונת הש"ך רק בעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה, דבזה יש לומר דאף דא"צ שפופרת הנוד וסגי בחיבור כל שהוא, מ"מ חלוק הוא מחורי המערה ובזה לא חשיב מקוה אחד, ולכן בעי שיהא לכה"פ רביעית, משא"כ בחורי המערה דבזה א"צ רביעית גם לדעת הש"ך.

אבל בר"ש כתב דעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה חשובה כמקוה, ומשמע שהיא כמקוה עצמו וכמו חורי המערה, וברא"ש כתב להדיא דעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה הרי היא כחורי המערה וסדקי המערה. ודלא כדברינו בדעת הש"ך שהוא דין אחר. [אמנם הרא"ש לשיטתו הנ"ל, דהכל הוא מדין עירוב מקואות, ליכא ראייה כלל, דלשיטתו הכל דין אחד, אמנם מד' הר"ש עכ"פ מוכח כנ"ל].

ונראה דהר"ש והרא"ש לשיטתם בביאור הך מילתא דעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה, שפירשו דהיינו שלעולם כשיש במקוה מ' סאה מגיעים המים עד העוקה ע"כ הרי היא כחורי המערה, דחורי המערה היינו דאינו מקוה מים ובית קיבול בפ"ע כלל, וע"כ חשיב מקוה אחד עם המערה עצמה, ולשיטתם גם בעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה חשיב כך.

אבל הש"ך אזיל לשיטת הרמב"ם והשו"ע שפירשו דעוקת המערה היינו שיש שם מחיצה שאינה בריאה, שאם יטבול שם תפול המחיצה נג', ע"כ ס"ל דהוא רק שיעור אחר בפירצה, דא"צ כשפופרת הנוד למחיצה רעועה כזאת, וגם בכל שהוא הוי עירוב מקואות, אבל אינו שייך לדין חורי המערה דהוי מקוה אחד וכמשנ"ת, ולכן בעינן שיהא רביעית.

אמנם לשון הרמב"ם בפיה"מ בעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה דהיא מכלל המקוה, וכמש"כ שם בחורי המערה, ומשמע שהוא חד דינא נג', ודלא כהש"ך, אלא דלא הוי מחיצה כלל והוי כחורי המערה דהוא מקוה אחד, וצריך ביאור אמאי יחשב כן, הא ס"ס יש כאן מחיצה ומאי אכפת לן שהיא רעועה.

והנראה בזה דהנה עיקר דינא דעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה, לדעת הרמב"ם, צ"ב דהא אין המים מחוברין

נג. ועי' במאירי, ומבואר שם דאין חילוק אם המחיצה למטה או מן הצד, ול"ק קו' החזו"א קמא סי' ז' סס"ק ב' עי"ש.
נד. אמנם לפמשנ"ת לעיל בדעת הרמב"ם, יש לפקפק קצת בראי' זו.

או דגם בלא שום חיבור הוי מקוה אחד, כיון דלא חשיב מחיצה, וכן נוטה לומר שם.

אמנם לפמשנ"ת בדעת הרמב"ם דחורי המעשה ועוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה חד דינא הוא וכמש"נ, הרי אין לזה מקום כלל, דהא בחורי המערה פשוט ומפורש כן בכל הראשונים דבעי חיבור של כל שהוואנה.

וכבר הביא שם החזו"א דברמב"ם בפ"ח ה"ד מפורש להדיא דגם בעוקה שאינה מעמדת את עצמה בעינן עכ"פ חיבור כל דהוא, [וכן משמע נמי בלשון הר"ש כאן שכתב "אע"פ שאין נקב כשפופרת הנוד", דמשמע דנקב כל שהוא מיהא איכא].

והביאור בזה דאף לדעת הרמב"ם בעינן טבילה בכל הארבעים סאה, וכמשנ"ת דבעינן לזה ארבעים סאה מחוברין, אלא דס"ל דלזה סגי בחיבור של כל דהוא, וחיבור של שפופרת הנוד הוא במקום דבעי שלא יחשב מחיצה וכש"נ, וע"כ לעולם בעינן עכ"פ נקב כל דהוא.

והנה מצאנו גוונא בהפך, דהמים מחוברים אבל איכא מחיצה, והוא בגמ' בחגיגה דף כ"ב ע"א [הובא בר"ש לקמן מ"ה] במקוה שחילקו בסל וגרנותני שהטובל בו לא עלתה לו טבילה. ואף שהוא מקוה מים אחד, דהרי אין המחיצה מונעת הילוך המים כלל, אעפ"כ לא עלתה לו טבילה כיון שיש כאן מחיצה המפסקת במקוה, ואין כאן מ' סאה מים במקום אחד, אבל לדעת הראב"ד צ"ל דכיון דליכא

כשפופרת הנוד, ומה אכפת לן שהמחיצה רעועה, וכבר ביארו מרנן הגר"ח והגר"ז דמה דבעי חיבור כשפופרת הנוד הוא משום המחיצה במקוה, ולא משום חסרון בחיבור המים, [וא"ש היטב כמו שביארנו לעיל בדעת הרא"ש והרמב"ם], ולכן בעוקה שאינה מעמדת את עצמה ואין לה תורת מחיצה, א"צ חיבור כשפופרת הנוד, אלא דצ"ב כנ"ל אמאי לא חשיב מחיצה.

והביאור בזה, דאף דפליגי על הראב"ד וס"ל דאינו דין דבעי טבילה בארבעים סאה מחוברין, אלא דבעינן מקוה של ארבעים סאה במקום אחד וכמשנ"ת, מ"מ גם לדבריהם יש לומר דהוא דין במעשה הטבילה, דהיינו דבעינן מעשה טבילה בארבעים סאה שהם במקום אחד.

וא"כ יש להבין גם בעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה כשיטבול שם כמו שפירש הרמב"ם, דהוי טבילה בארבעים סאה במקום אחד, דכיון שא"א לטבול שם שישאר מחיצה, אין אנו רואים את המחיצה לענין טבילה, ולכן הטובל שם עלתה לו טבילה.

וא"כ עוקת המערה הוי ממש כמו חורי המערה, שהוא מכלל המקוה כה"ג דליכא מחיצה וכמו חורי המערה דליכא מחיצה, ודלא כמש"כ בדעת הר"ש דהוי עירוב מקואות בשיעור של כל שהוא דא"צ כשפופרת הנוד.

והנה יעוי' בחזו"א קמא סי' ז' סס"ק א' שנסתפק בעוקת המערה שאינה מעמדת את עצמה אי בעי חיבור כל שהוא,

נה. אמנם י"ל בדוחק דבחורי אם אין חיבור כל דהוא לא חשיב כלל חורי המערה משא"כ בעוקה, וצ"ע.

נקב כשפופרת הנוד חשיב דאין המין מחוברים.

והנה באו"ז סימן של"ז כתב "חרדלית של גשמים, ופי' רבינו שלמה חרדלית זרם של גשמים המקלחים בכח מן ההר אין טובלין בו, דתנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור, ולא הוה מקוה דמ' סאה שהרי אין מ' סאה במקום אחד, ואף על פי שיש הרבה למעלה ולמטה הא קתני אינו חיבור. חרדלת היינו קטפרס מדרון. ורבינו האי גאון אמר חרדלית שבאין מדליו של ההר עכ"ל. והיינו דרבא דאמר רבא פ' חומר בקודש מקוה שחלקו בסל ובגרותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה. דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעי' ארבעים סאה במקום אחד."

ולא נתפרש כוונת האור זרוע, מה ענין חרדלית של גשמים דפסולה למקוה משום דקטפרס אינו חיבור, להך דרבא דמקוה שחילקו בסל וגרותני פסול.

ולדעת הראב"ד שביארנו דבעינן רחיצה בכל הארבעים סאה, והיינו טעמא נמי דמקוה שחילקו בסל וגרותני דאף שהוא מקוה מים אחד מ"מ אין הטבילה חשיבה בכל הארבעים סאה כיון שהם חלוקים בסל וגרותני, והיינו טעמא דקטפרס דאינו חיבור ואין הטבילה בכל המים כיון שאינם מחוברים. [וכד' הגר"א בכל זוחלין].

אבל יש לבאר הדברים גם א"נ כהרמב"ם והרא"ש דאינו משום חיסרון חיבור, אלא משום דאין ארבעים סאה במקום אחד, דיש לומר דס"ל דהפסול בקטפרס למקוה אינו משום דבעי ארבעים סאה מחוברין וקטפרס

אינו חיבור, אלא דבעינן ארבעים סאה במקום אחד, ומשום דל"ח חיבור חשיב שאינו במקום אחד, וכ"מ בלשון האור זרוע שכתב "והקטפרס אינו חיבור ולא הוה מקוה דמ' סאה שהרי אין מ' סאה במקום אחד", והיינו טעמא נמי במקוה שחלקו בסל וגרותני, דאין ארבעים סאה במקום אחד דחילוק מקומות יש כאן, וכמשנ"ת.

והנה יש להסתפק לדעת רבינו תם ור"י דס"ל דמעיינן לאדם נמי בעי ארבעים סאה, במעיינן שאין בו ארבעים סאה, אם מהני גם לזה עירוב מעיינות להשלים לשיעורו, כמו במקוה שאין בו ארבעים סאה, או לא, ולא מצאתי בזה דברים מפורשים.

ולכאור' יש לומר דתליא בפלוגתא הנ"ל, דלדעת הראב"ד דעירוב מקואות אינו אלא לענין שיעור ארבעים סאה אבל לא נעשה מקוה אחד, א"כ יש לומר דלארבעים סאה דמעיינן בעי שיהא מעיינן אחד, ולא מהני לזה עירוב מקואות.

אבל לדעת הרמב"ם והרא"ש שביארנו דס"ל דע"י עירוב מקואות נעשה מקוה אחד, א"כ שפיר יש לומר דגם במעיינן מהני עירוב כשפופרת הנוד להעשות מעיינן אחד שיש בו ארבעים סאה.

אלא דיש לעיין אי בעינן נקב כשפופרת הנוד או דסגי בנקב כל שהוא, ולכאור' לפמש"כ האחרונים דבמעיינן הוא רק דין של מעשה טבילה בארבעים סאה, וא"צ כלל שיעור מים של ארבעים סאה במקום אחד, א"כ סגי בנקב כל שהוא, וא"צ כשפופרת הנוד.

וגם לדברינו לעיל בפ"ק שם דבמעין א"צ טבילה בכל הארבעים סאה, אלא הוא דין של שם מעיין של ארבעים סאה, מ"מ הא א"צ במקום אחד, דהא מעיין אהני גם בקטפרס, וע"כ דסגי במ"ס מחוברין, וחיותן מחברתן, וא"כ א"צ כשפופרת הנוד וסגי בכל שהוא לחיבור כמש"נ לדעת הרמב"ם. וצע"ק שלא הוזכר חילוק זה.

ולפמש"כ לעיל שם דבמעין א"צ גם חיבור [וכמ"ש רבינו הגר"א דקטפרס וזוחלין אינו חיבור גם במעיין], אלא דבעינן שם מעיין אחד של ארבעים סאה, א"כ מובן דרק ע"י חיבור של כשפופרת הנוד חשיב מעיין אחד כמו דחשיב מקום אחד במקוה, וצ"ע בזה.

והנה בחזו"א [קמא סי' ד' אות א'] נסתפק במקוה שאין ארבעים סאה בלא המים שבחורי המערה אם המים שבחורי המערה מהני להצטרף לשיעור ארבעים סאה למקוה, כמו בעירוב מקואות דמהני בשני מקואות חסרים, [לדעת רוב הראשונים זולתי ראבי"ה בסי' תתקפ"ח], או דחורי המערה שאני.

והנה לדעת הרא"ש וכמ"כ בדעת הרמב"ם דחורי המערה נמי הוי מדין עירוב מקואות, אלא דסגי בשיעור נקב של כל שהוא, א"כ פשיטא דמהני גם בזה להשלים לשיעור של ארבעים סאה, דהא הוי מקוה אחד, וכש"נ. [ודלא כהראבי"ה].

אבל לדעת הראב"ד והמהר"ם שביארנו דאינו מדין עירוב מקואות דבטל להמקוה,

א"כ יש להסתפק אי הוי כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דרק אם יש שיעור בגדול אהני הקטן לאיצטרופי, אבל אם אין שיעור בגדול לא מהני צירוף הקטן בשביל הגדול, או דאהני גם כלפי הגדול, וצ"ע.

והנה בעיקר דעת הראב"ד שביארנו דס"ל דע"י נקב כשפופרת הנוד לא נעשה מקוה אחד, ורק המים מחוברין הם כמו שביארנו, ולכאור' צ"ע א"כ איך מהני נקב כשפופרת הנוד לטבול בכלי, כמבואר במשנה ב' בדלי שהוא מלא כלים שאם לא טבל אין המים מעורבין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד, דבשלמא לדעת הראשונים דנעשה מקוה אחד, י"ל דה"נ כיון שנעשה מקוה אחד אזלינן בתר עיקרו שאינו כלי [עי' לקמן משנה י'] אבל לדעת הראב"ד צ"ב.

וי"ל דבאמת לא מהני רק בדלי שהוא מלא כלים והוא שקוע במים, דבזה לכו"ע חשיב שנעשה מקוה אחד, [עי' לקמן סי' ל"ב ועוד], ובעריבה מלאה כלים [בתוספתא המובאת בר"ש מ"ה] צ"ל דהכונה שהיא נקובה כשפופות הנוד ובטל ממנה שם כלי, עי' לקמן שם.

או צ"ל כדעת הרשב"א בשער המים דמה דמהני עירוב מקואות לטבילה בכלים, היינו דחשיב כאילו הוא טובל בחוץ במקוה הכשר, ולא משום שנעשה מקוה אחד, וא"ש גם לדעת הראב"ד.

סימן לב

דלי שהוא מלא כלים

עי"ש, [ועי' לקמן], ובכלי שפיו צר לא נזכר תנאי כזה דמהני ליה טבילה רק כשפיו כלפי מעלה, וע"כ דבזה א"צ למגו כלל.

וביאור הדבר, דבכלי עצמו ודאי לא חשיב שהמים הם בכלי, שהרי בא להטביל הכלי במים ולא ליתן את המים בכלי, וע"כ המים הם מקומם של הכלי ולא הכלי מקומו של המים, משא"כ בכלי שהוא בתוך כלי, שהכלי מקומו בתוך הכלי ואינו נתון במים, ואין טבילה בכלים, לולי המיגו.

ולפי"ז נראה דגדר הדין דהמיגו כאן הוא, דכיון שגם הכלי החיצון נטביל, חשבינן ליה לכולהו כלים ככלי אחד, דהכל הוא מעשה טבילה אחד, ואין המים מונחים בכלי אלא הכלים מונחים במים שבמקוה, ושפיר עלתה להם טבילה. [שוב ראיתי בגידולי טהרה בתשו' סי' י"ג שכתב כן ביסוד הדבר שהמיגו הוא שנעשה ככלי אחד].

וגדולה מזו מצאנו במתני' לקמן מ"ו "גסטרטא שבמקוה והטביל בה את הכלים טהרו מטומאתן", ועי"ש בר"ש דמירי ששפתותיה למעלה מן המים, והיינו לכאורה דליכא חיבור בין המים שבכלי למים שחוץ לכלי, "ואפ"ה כיון ששבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה, וכשרים להטביל בה כלים".

מתני' פ"ו מ"ב "דלי שהוא מלא כלים והטבילם הרי אלו טהורים, אם לא טבל אין המים מעורבין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד".

ובגמ' דחגיגה כ"ב ע"א "והני מילי [דבעי כשפופרת הנוד] בכלי טהור, אבל בכלי טמא מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו נמי לכלים דאית ביה. דתנן, כלים שמילאן כלים והטבילן הרי אלו טהורין, ואם לא טבל, מים המעורבים עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד. מאי קאמר ואם לא טבל, הכי קאמר ואם אינו צריך להטבילו, ומים המעורבין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד".

ופרש"י "והני מילי - דאמרינן המטביל בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד טמאים - בכלי טהור, שלא היה הכלי החיצון צריך להטביל. אבל - אם הוא צריך להטביל. מיגו דסלקא טבילה לגופו של כלי - ליטהר תוכו על ידי מים הנכנסין דרך פיו, דכטומאתו כן טהרתו, סלקא נמי טבילה לכלים שבתוכו".

ומבואר מדברי רש"י דמה דמהני טבילה לגופו של כלי בזה א"צ למיגו, ורק להטביל כלים אחרים אמרינן דסלקא ליה טבילה מיגו דמהני בכלי עצמו למים שבתוכו. **וכן** מוכרח ברמב"ם, שכתב בפ"ג הכ"ו דהמיגו הוא רק כשפי הכלי כלפי מעלה

והוא חידוש גדול מאוד דיהני טבילה בשבר כלי שאינו מחובר למקוה כלל, [וברא"ש וברמב"ם מבואר שם דיש נקב], אמנם הביאור הוא כמשנ"ת, דכיון שהוא שבר כלי לא חשיב שבמים בכלי אלא במקוה, וע"כ הכלים שמטביל בו הוא מטביל במקוה ולא בגסטרא.

ואמנם בכלי טמא בעינן שיהא נקב כל דהוא, והכא בגיטרא לא בעינן, ובאמת בביאור הגר"א שם כתב דסגי בנקב כל דהוא והיינו כדברינו, ואולי י"ל כן בדוחק גם בדעת הר"ש. [ועי' בחזו"א קמא סי' ו' שר"ל דגם בעוקה מיירי שאין חיבור אפילו כל דהוא, וכבר הביא בעצמו דמפורש ברמב"ם לא כן, ועי' לעיל בסימן הקודם משכב"ז].

אמנם במרדכי בעבודה זרה רמז תתנ"ט כתב בשם רבינו אביגדור הכהן "להטביל כלי במקוה מגו דסלקא ליה טבילה מבחוץ סלקא ליה טבילה מבפנים, דאפילו מכלי אל כלי אמרינן מגו".

ומבואר בדברי רבינו אביגדור הכהן דגם להטביל את הכלי החיצון עצמו בעינן להך מגו, ולא רק לכלים הפנימיים, ודלא כרש"י. וכן מבואר באיסור והתר שער נ"ח אות צ"ו עי"ש.

ולפי"ז צ"ב מאי האי מגו דסלקא ליה טבילה מבחוץ סלקא ליה נמי טבילה מבפנים לכלי עצמו ולכלים שבתוכו. [ולא מסתבר לומר דהמגו הוא הך מילתא גופא שאין המים בכלי אלא הכלי במים].

והנראה בזה, דהנה ברבינו חננאל בחגיגה שם כתב וזה לשונו: "אם לא טבל הכלי אלא הוא טמא, וצריך להטבילין כמים מעורבין הן, שאין כלי טמא חוצץ ועלתה טבילה לכלי".

ומבואר בדברי רבינו חננאל דהך מגו היינו דכלי טמא אינו חוצץ במקוה, ולפי"ז מבואר כדברי המרדכי והאו"ה שהוא גם לעצמו וגם לכלים אחרים, דכל שהוא כלי טמא הבא להטבילו כאן אינו חוצץ בין המים שבתוך הכלי למים שחוץ לכלי.

והנה לפי המבואר בר"ש בכ"מ וברשב"א בשער המים אות ג' וברא"ש שיש פסול מיוחד של טבילה בכלים, הרי יל"ע לכאורה מה ענין חציצה לכאן, ומה יהני לן מה שאינו חוצץ הא עדיין הטבילה היא בכלים.

וגם לדעת רבינו יואל בראבי"ה סי' תתקצ"ז [ובמרדכי רמז תשמ"ה] והתוס' רי"ד בחגיגה דהפסול בטבילה בכלים הוא משום דהמים שאובין, ג"כ אינו ענין לחציצה לכאור, וע"כ צ"ל כהנ"ל דכה"ג לא הוי שאובין כיון שאין מקומם של המים בכלי אלא במקוה, כיון שהכלי מקומו במים ולא המים מקומם בכלי, ומהאי טעמא נמי הוא דלא נעשו המים שאובין. אבל חציצה מאן דכר שמייהו.

אמנם בהמשך לשון רבינו חננאל שם כתב "ואם הדלי טהור שאין צריך טבילה, עד שיהו המים מעורבין מה שבמקוה עם המים שבתוך הדלי כשפופרת הנוד. ואם אין שם זה השיעור, הדלי כיון שהיה טהור חולק המים כמין כותל בתוך המקוה".

והמבואר בדברי רבינו חננאל דס"ל דמה דבעינן למיגו אינו משום פסול טבילה בכלים אלא משום שהכלי חולק המים, והיינו דליכא מ' סאה בטבילת הכלי, כיון שהוא טובל בכלי החלוק מהמקוה.

ומעתה מובן היטב דבעינן מגו גם לכלי עצמו, דגם תוך הכלי בעי להטביל במ' סאה, וקמ"ל דגם המים שבתוך הכלי הם חלק מהארבעים סאה אף שאינם מחוברים כשפופרת הנוד, כיון דכלי טמא אינו חוצץ במקוה.

אך אין הכרח בדברי רבינו חננאל וסיעתו, דס"ל דליכא פסול מיוחד של טבילה בכלים, דשפיר יש לומר דהא פשיטא להו דבמטביל כלי בתוך כלי לא חשיב טבילה בכלים, כיון שמטביל במקוה ולא בכלי וכמו שביארנו.

והנה יש להסתפק באדם הטובל בתוך כלי טמא שבמקוה, אם חשיב טבילה כמו כלי בתוך כלי, או שנאמר הך דינא רק בכלי בתוך כלי ולא באדם בתוך כלי, [נוראית בספר דרכי תשובה ס"ק ע"א שהביא מי שדיבר בזה].

ולכאור' יש לומר דתליא בהנ"ל, דאם הוא משום שכלי טמא אינו חוצץ הרי דגם לאדם אינו חוצץ, ואם משום שנעשה ככלי אחד, הרי דיש לומר דרק בכלים שייך לומר כן ולא לאדם. [גם לפמש"כ לעיל לחלק בין טבילת כלים לטבילת אדם, הרי יש לומר דגם כאן יהני רק לטבילת כלים, וצ"ע בזה].

והנה יש להסתפק, במקוה שחילקו בסל וגרנותני, באופן שהסל והגרנותני עצמן היו טמאים, אם הטובל שם במקוה עלתה לו טבילה או לא.

ומצאתי במאירי בחגיגה כ"ב ע"א שכתב: "וי"א שלא נאמר כן אלא בשהסל טהור והדבר מוכיח שלא בא לשם אלא לחלוק את המקוה אבל אם הוא טמא לא ירד שם אלא לטבול ומתוך שעלתה טבילה לעצמו אינו פוסלו לאחרים והם מפרשים מה שאמרו בסוגיא והני מלי בטהור כלו' והני מלי שמקוה שחלקו בסל לא עלתה לו טבילה דוקא בשהסל החולק טהור ונעשה כמחיצה, אבל טמא אינו חולק ועלתה לו טבילה".

ונראה דתליא בהנ"ל, דא"נ דהמגו הוא דנעשה עי"ז ככלי אחד, הרי לא שייך כה"ג שהדבר החולק הוא טמא, אבל אם המגו הוא דכלי טמא אינו חוצץ, הרי דשפיר יש לומר גם במקוה שחלקו בסל וגרנותני, דאינם חוצצים.

והנה ידוע דברי הרשב"א בשער המים אות ג' דבטבילה בכלים המחוברים כשפופרת הנוד למקוה, בעינן שיהא ארבעים סאה במים שחוץ לכלים, והיינו לשיטתו דבכלי אין לו שם מקוה, רק דכשטובל בכלי הנקוב ומחובר חשיב שטובל גם במקוה המחובר לו, והארכנו בזה במק"א.

ויש להסתפק אם בכה"ג דמטבילין בכלי בתוך כלי טמא דכשר אע"פ שאין בו חיבור כשפופרת הנוד, ומשום מגו דסלקא

טבילה לתוכו וכמשנ"ת, אי גם בזה בעינן שיהיו ארבעים סאה מחוץ לכלי, או דכה"ג מצטרפים גם המים שבתוך הכלי לארבעים סאה.

והנה בתוספתא סוף פ"ה [הובא בר"ש פ"ז מ"ו] איתא: "הטביל בו יורה גדולה הרי זו טמאה, מפני שהמים מקלחין, כיצד הוא עושה מורידה דרך פיה והופכה ומטבילה ומעלה אותה דרך שוליה".

וצ"ע לכאור' לדעת הרשב"א דבעינן ארבעים סאה חוץ לכלי הרי התם מיירי בארבעים סאה מצומצות, וא"כ מאי אהני שמורידה דרך פיה הא המים שבכלי אינם מצטרפים לארבעים סאה. [שו"ר בחזו"א תנינא סי' ג' סק"ב שעמד בזה עי"ש].

והמבואר בזה, דהיכא דהכלי טמא מודה הרשב"א שהמים שבכלי מצטרפין לשיעור מ' סאה, והיינו כמשנ"ת דכה"ג שמטביל את הכלי עצמו הרי דאין המים מונחים בכלי אלא הכלי הוא הנמצא במים, ואין כאן מים בכלי כלל, וע"כ כל המים מצטרפין לארבעים סאה, ולא דמי למקוה שיש כלי שאינו מצטרף לארבעים סאה.

עוד ראיתי בספר שיירי טהרה לקמן פ"י מ"א שהוכיח כן בשוב קושיית מי השלוח

סי' ו' שהקשה ממתני' לקמן פ"ז מ"ו מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונתו והטביל בו את הסגוס וכו' ולכאור' למה לא יעשו המים שבסגוס שאובין ובעי ארבעים סאה חוץ לסגוס שיטהרום, וע"כ דבכלי טמא א"צ ארבעים סאה חוץ לכלי וכמו שביארנו.

עוד ראיתי בשם הגרד"ל שליט"א שתמה בהא דהספוג והדלי שנפלו למקוה שאינן פוסלין בג"ל, ולכאור' בלא"ה לדעת הרשב"א דבעינן ארבעים סאה חוץ למקוה הרי שהמים שבתוך הדלי אינם מצטרפים לשיעור המקוה ולמה יפסלו בג' לוגין, וי"ל בזה.

אמנם לדברינו א"ש היטב, דנפ"מ היכא שהדלי טמא, דאז המים שבתוכו מצטרפין לשיעור ארבעים סאה, ואעפ"כ אינם פוסלין בג' לוגין מהך דינא דהספוג והדלי דאין כאן נפילת ג' לוגין.

עוד יש לעיין היכא דיש חציצה בכלי החיצון ולא סלקא ליה טבילה, אי מהני הטבילה עכ"פ לכלי הפנימי, ותליא נמי בזה, דא"נ דהמגו הוא דנעשה עי"ז ככלי אחד, הרי לא שייך כה"ג שהכלי החיצון לא נטהר, אבל אם המגו הוא דכלי טמא אינו חוצץ א"כ יש לומר דגם אם הכלי ההוא יש לו חציצה אינו נוגע לכלי הפנימי, וצ"ע בזה.

סימן לג

השקה לטהרת מים טמאין

הרי מבואר להדיא בדברי הגמ' דטהרת מים טמאין במקוה היא ע"י זריעה, ותליא בדין זריעה להקדש ולתרומה, ושלא כמבואר בדברי הר"ש ע"פ התוספתא שהוא דין טהרה במקוה, ולא דמי לטהרת אוכלין ע"י זריעה.

וכן מבואר בדברי רש"י שם דטהרתן משום שנעשו חיבור ובטלו. וכ"כ רש"י בבכורות דף כ"ב ע"א וז"ל: "ואע"ג דאוכל ומשקה לית להו טהרה במקוה, מיא סלקא להו השקה, דהוי כמי שזרען וחזור ונוטלן דזריעה מטהרה מטומאה, דתנן שתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהורין, בתשובת רבינו גרשון מצאתי כך". וכ"כ רש"י בנדה דף י"ז ע"ש. וכ"כ הראשונים במכות דף ד' ע"ב ע"ש ועוד.

והנה יעויין באו"ז הל' מקואות סי' של"ה שהקשה "וקשיא לי אני המחבר הואיל והמים טמאים יש להם טהרה במקוה ע"י השקה א"כ אמאי אינם נעשים אב הטומאה", והיינו כמבואר בגמ' בעירובין ק"ד ע"ב דכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה, וכתב רש"י בכ"מ דזהו הטעם דמשקין לא נעשין אב הטומאה.

[וע"ע] בתשו' חלקת יואב סי' ל"ד שתי' דאינו משום טהרה במקוה אלא משום זריעה, אבל להר"ש הנ"ל קשה].

איתא בתוספתא פ"א דטבול יום ה"ג "חומר באוכלין שאין במשקין, שהאוכלים יש להם ידות וכו' ואין להם טהרה מטומאתן, מה שאין כן במשקין".

ופי' הר"ש שם [פ"ב מ"ב] "אבל משקין שננטמו יש להן טהרה על ידי השקה במקוה, כדתנן משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בפרק שני דביצה (דף יז ב), ואי משום דמשכחת נמי טהרה לאוכלין כגון חטין שננטמו וזרען בקרקע כיון דאשרוש כחטי אחרני חשיבי".

ומבואר בדברי הר"ש שמחלק מאוכלין שיש להם נמי טהרה בזריעה, דהתם היינו משום דנטהרו בזריעתן בקרקע וכחיטי אחרני חשיבי, משא"כ במים שהוא דין טהרה, דע"י השקה במקוה נטהרו במים הטמאים. ולכאור' הכונה שיש להם טהרה בטבילה כמו כל דבר שנטהר במקוה ע"י טבילה.

וצ"ע בדברי הר"ש, דבגמ' בפסחים דף ל"ד ע"ב "לא שמיע לכו הא דרבי שמעון בן לקיש משמיה דרבי אושעיא, מי החג שננטמו, השיקן ואחר כך הקדישן, טהורין, הקדישן ואחר כך השיקן, טמאים. מכדי זריעה נינהו, מה לי השיקן ואחר כך הקדישן, מה לי הקדישן ואחר כך השיקן, אלמא אין זריעה להקדש, הכא נמי אין זריעה לתרומה".

אמנם עי' בשיטה בב"ק דף כ"ה ע"ב בשם מורי הר"ר יעקב שכתב שם טעמים אחרים אמאי אין משקין נעשין אב הטומאה עי"ש. וי"ל כן בדעת הר"ש. עכ"פ מקושיית האור זרוע נראה שפי' כהר"ש.

וכן מבואר לכאור' בסמ"ג עשין רמ"ח [הו' בב"י] שכ' דילפינן טהרת מים טמאין בהשקה מקרא, כמבואר בתו"כ דמנין שאם טמא יטהרנו וכו', ועי' ברבינו הלל שם שדחה פי' זה, [ועי' בראב"ד שם מה שפי' בתו"כ שם, ובתשו' הרי"ד סי' ט"ו].

ועכ"פ מדברי הסמ"ג מבואר ג"כ כדעת הר"ש שהוא דין טהרה ולא מדין זריעה כמו באוכלין, וכמשנ"ת גם בדעת האור זרוע, וצ"ע כנ"ל מהגמ' בפסחים דמפורש להדיא דמדין זריעה הוא ולא מדין טהרה במקוה.

והנראה בזה, דהן אמת דטהרת מים במקוה הוא מדין זריעה אבל חלוק הוא ביסוד דינו מדין זריעה באוכלין, דדין זריעה בטהרת אוכלין מבואר בר"ש שהוא משום ד"כיון דאשרוש כחטי אחריני חשיבי", והיינו דליכא שום דין טהרה באוכלין עצמן, רק דכיון שהושרשו ונשתנו, הרי בטל האוכל הטמא ומה שיש כאן הוא דבר אחר ופנים חדשות באו לכאן, והני חטי אחריני שגדלו כאן הרי לא נטמאו מעולם.

וכ"מ להדיא בתשו' הרי"ד סימן קי"א וז"ל: "והאוכלין נמי שנטהרין בזריעה בקרקע טעם הדבר הוא שכיון שהשרישו

האוכלין ונתחברו בקרקע בטל האוכל (ב) [הראשון ופנים חדשות באו לכאן, ולא טומאה בלבד אלא כל איסור שהיה עליהן בטל כגון איסור תרומה ואיסור טבל ואיסור שביעית, כיון שהשרישו בקרקע פקע האיסור מעליהם מדין תורה, מפני שאין כאן אוכל הראשון ופנים חדשות באו לכאן, אבל לעולם אוכלין טמאין אין להם טבילה".

ומבואר בדברי רבינו הרי"ד להדיא כמשנ"ת, דבזריעה באוכלין אין כאן דין טהרה כלל, רק שנסתלק הדבר הטמא ואינו בעולם, וה"ה לשאר איסורים ג"כ.

משא"כ טהרת מים טמאים, אף דמדין זריעה נינהו, אין טהרתו משום דפנים חדשות באו לכאן, דהמים הללו עורן בעולם, ולא נסתלקו כלל, אלא דין טהרה הוא במים, רק דטהרתם אינו כטהרת אדם וכלים משום שבא במים וטהר, אלא משום שנתחבר במים ונתבטל ונזרע בהם נטהר, אבל הוא דין טהרה, דהמים עצמן נטהרו ונהפכו מטמאין לטהורין.

ויסוד הענין מבואר בתו"כ שמיני פרשה ט' אות ז' "ומה מים שהם חוזרים לידי אביהן לטהר, ופי' הראב"ד שם דהיינו ע"י השקה. וע"ע בשיטמ"ק בביצה דף י"ז ע"ב שכתב "וגזרת הכתוב הוא במים בלבד לפי שחוזרים לטבעם ולמקורם". [ועי' ערוה"ש העתיד ס"ס קסא שפי' שחוזרין להיות מים שבקרקעות שאינם מק"ט ועי' לקמן].

והשתא א"ש היטב דעת הר"ש והסמ"ג והאור"ז שהבאנו דטהרת מים טמאין דין טהרה הוא דמטהרין ע"י שחוזרין

לאביהן, ונעשו מחוברין למקוה, הרי שיש להם טהרה במקוה דלא כמו כל אוכלין ומשקין דאין להם טהרה כלל, וכש"נ.

[וע"ע בתשו' ריב"ש סי' רצ"ד שפירש דטעמא דבעינן שיעור ארבעים סאה למקוה מים שכל גופו עולה בהן היינו משום דבטבילה בעינן שיהא בטל להמים, עי"ש שהביא כן מרש"י בפסחים דף ק"ט, ומבואר דכל טבילה הוא ענין ביטול למים].

ובהכרח צ"ל כדברינו דאינו כטהרת זרעים בעלמא, דהא לא מהני השקה לטהרת שאובין אלא למקוה כשר של ארבעים סאה, אבל למקוה פחות מארבעים סאה ואפילו מי גבאין שהם טהורים בעצמן ואינן מקבלין טומאה, לא מהני לטהר מים טמאין, [וכבר עמדו בזה האחרונים].

וע"כ כמש"נ, דרק חיבורם וביטולם למקוה הוא דמטהר, ולא זריעה בעלמא, וע"כ בעינן דוקא מקוה כשר של ארבעים סאה.

סימן לד

השקה לטהרת שאובין

א. משנה ג' "שלשה מקואות בזה עשרים [ובזה עשרים] ובזה עשרים סאה מים שאובין, והשאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו, המקואות טהורים והטובלין טהורים. היה השאוב באמצע ירדו שלש וטבלו בהן ונתערבו המקואות כמות שהיו והטובלין כמו שהיו".

והנה ממשנה זו הוכיחו רבותינו הראשונים דמהני השקה למקוה לטהר מים שאובין, ודלא כדעת הרי"ד בתשובה סי' ט"ו עי"ש, [וחזר בו בתוספותיו לחגיגה דף כ' ע"א], ורבינו יואל אביו של הראב"ה [המובא בראב"ה סי' תתקפ"ח] דס"ל דלא מהני השקה לטהר שאובין.

וביאור הך מילתא דמהני השקה לטהר שאובין, כתבו הרמב"ן בב"ב דף ס"ה והרשב"א בביצה דף י"ז הריטב"א במכות

דף ד' והרא"ש בפסקיו כאן דהוא מדין זריעה, והיינו כמ"ש בגמ' בפסחים דף ל"ד ע"ב לענין טהרת מים טמאים בהשקה, דמשום זריעה נינהו, דמים במים היינו זריעתן, [והארכנו בזה לעיל ל"ג בביאור טהרת מים טמאים בהשקה], וס"ל לרבותינו הראשונים דה"ה לטהרת שאובין הוא מהאי טעמא, [ומצינו בכמה מקומות שנקראו מים שאובין מים טמאין עי' לקמן פ"ז מ"ב ועוד].

ב. והנה בתרומת הדשן סימן רנ"ד תמה וזה לשונו: "מ"ש שאובין דלא פסלי מקוה ברבייתן, ונוטפין פסלי זוחלין ברבייתן", והיינו דאמאי לא נימא דיהני השקה לאשווי לנוטפין וזוחלין.

ותי' התרוה"ד שם: "והיינו טעמא דפסול דשאובין הוא משום דתלושין הן ובאים

ע"י תפיסת בני אדם, כדאיתא במרדכי בהלכות מקוואות ומייתי לה מתורת כהנים, ולהך פסול מהני זריעה דכשיפלו לתוך המקוה שלם יתחשבו כולם מחוברים. אבל פסול דנוטפין שאינם מטהרים ע"י זחילה אינו מטעם זה כלל, דנוטפים במקוה שלם חשיבי שפיר מחוברים ואין בהן תפיסת ידי אדם שהרי נטפו כך להיות מקוה בידי שמים, ואפ"ה אין מטהרין אלא באשבורן ולא ע"י זחילתן. אע"כ טעם אחר הוא מה שהוא או גזירת הכתוב ולהך פסול לא מהני זריעה, דזריעה לא מהני אלא לשווייה לתלוש מחובר עכ"ל. [ועי' בט"ז סק"ג מה שכתב ע"ד התרוה"ד, ועי' באמרי משה סי' א' ס"ק י"ט כ"ג].

ג. והנה בפ"י הריטב"א לנדרים דף מ' ע"א הקשה ג"כ אמאי מעיין נפסל מדין מעיין ברבו עליו נוטפין, ומקוה שלם אינו נפסל בכל מימות שבעולם.

ותירץ הריטב"א "איכא לפירושי דשאני פסול שאובה דליתיה מדאוריתא אפילו במקוה חסר, ואפי' רובה שאובין, וכו' ומשום הכי אקילו רבנן בדרבנן, דכי איכא מקוה שלם של טהרה כראוי, דתו לא ליפסיל במים שאובין לעולם, אבל הא דקי"ל שאין נוטפין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, מדאוריתא [הוא], וכו', תדע דהא איכא במקוואות קולא אחריתי שאפי' יש כאן מקוה פסול שכולה של מים שאובין ומקוה כשר במקום אחר וחרדלית של מים עוברת ביניהם, טהרו שניהם, שהשאובין שהשקו למקוה טהרה הוכשרו מדין זריעה כתרומה טמאה

שמטהרת בזריעה, אבל (ב)זוחלין אין מטהרין לעולם אלא [ב]מימי מעיין עכ"ל הריטב"א.

הרי מבואר להדיא בדברי הריטב"א דהוקשה לו אמאי לא מהני השקה לטהר נוטפין שיעשו זוחלין, ותירץ דכיון דהוי פסולו מדאוריתא לא מהני, ולא אהני אלא בשאובין דרבנן. [וכ"כ הב"ח מדנפשיה]. אבל לא תי' כתירוצו של התרומת הדשן דהשקה היינו לאשוויי מחובר, ולנוטפין לא יהני מה שהיו מחוברים, דעדיין אינם מי מעיין.

ומבואר מזה עכ"פ בדעת הריטב"א, דלא כהתרומת הדשן, דאין הכונה בטהרת השקה לשאובין משום שחזרו להיות מחוברים לקרקע ונתבטלה תלישתן, אלא דבטלו המים השאובין בהמים שנישוקו להם, וכמו שביארנו לעיל בטהרת שאובין, דנתבטלו בחיבורן למים, וממילא נטהרו, וה"נ לענין שאובין נעשו כהמים שנתחברו להן, וילפינן כן מקרא, כמבואר דאם טמא יטהרנו לדעת כמה ראשונים, עי' בתשו' הרי"ד סי' ט"ו.

אבל דעת הריטב"א אמרינן כן מסברא ולא ילפינן לה מקרא, וע"כ תמה אמאי לא נימא כן גם לענין רבו נוטפין על הזוחלין שלא יפסלו מעיין שנפלו לתוכו, ולזה תירץ דלא מהני מדאוריתא אלא הוא הלכתא מדרבנן, ורק לענין פסול שאובין דרבנן אמרינן כן, אבל לענין פסול נוטפין דאוריתא לעולם אזלינן בתר רובא, ולא אהני השקה.

ואין להקשות לדעת הריטב"א א"כ אמאי מהני השקה להשלמת שיעור של ארבעים סאה שהוא מדאוריתא, דודאי עיקר הך מילתא דמהני השקה לחבר ב' מקוואות

יחד זה דין דאורייתא ואהני לענין טומאה ולענין השלמת שיעור ג"כ, אבל לענין פסול שאובין עדיין לא שמענו דאהני חיבורן לבטלן מפסול שאובין, ואינו אלא התר מדרבנן וכמש"כ הריטב"א.

ד. והנה דעת רבותינו הסמ"ג והאור"ז בשם ר"י, וכ"כ הרשב"א בביצה דף י"ז והריטב"א במכות דף ד' ועוד ראשונים דלא מהני השקה ממעין שאין בו ארבעים סאה, לטהר מקוה שאוב לטבילת אדם, אף שבמקוה יש ארבעים סאה.

וכבר הארכנו בדברי רבותינו הראשונים לעיל פרק קמא סי' ז', דמבואר בדבריהם דשיעור ארבעים סאה במעין לטבילת אדם אינו שיעור במעשה הטבילה גרידא, אלא הוא שיעור בעצם המעין, דלטבילת אדם בעינן מעיין חשוב של ארבעים סאה עי"ש.

אמנם לכאורה עדיין אינו מובן, דהא להמבואר גם בדברי הרשב"א עצמו בביצה שם, השקה מתורת זריעה היא, דהיינו דנטהרו בביטול להמים, וא"כ מאי אכפת לן שהמעין אינו ראוי לטבילת אדם הא מ"מ כיון דהוי מקום טהרה כשר, ונתחברו לו מי המקוה כולם, למה לא יטהרו בהשקה זו, ומאי אכפת לן דהמעין עצמו אינו ראוי לטבילת אדם.

ומבואר מזה לכאור' כמשנ"ת בד' הריטב"א בנדרים, דאין הכונה שנטהרו המים בחיבורן למקוה או למעין דעי"ז נעשו מים מחוברין לקרקע וכמש"כ התרומת הדשן, דא"כ ודאי אין חילוק אם מעיין זה שודאי

מימיו מחוברין הם יש בו ארבעים סאה או לא.

אלא הביאור הוא דכיון שנתחברו למקום טהרה נעשו כמותו, וממילא נטהרו, וא"כ שפיר יש להבין דס"ל לר"י והרשב"א דכ"ז דווקא במקום שהוא ראוי לטבילת אדם ע"כ בהשקה אליו נעשה גם המקוה כשר לטבילת אדם, אבל אם המעיין אין בו כח טהרה לטבילת אדם, הרי לא מהני גם להשיק ולטהר שאובין לטבילת אדם.

אמנם יש לומר דכ"ז דווקא במעיין, דהנה ידוע שיטת הרא"ה בביצה דף י"ז דלא מהני כלל השקה ממעין למקוה, דלא נעשים דבר אחד כיון דטהרתן שונה עי"ש, וא"כ יש לומר בדעת הרשב"א דאף דמהני השקה ממעין למקוה מ"מ אינו בגדר זריעה כמו השקה של מקוה במקוה, דלא נעשה אחד רק דמטהר משאובין, ובזה הוא דאמרינן דמעין שאין בו מ"ס אינו יכול לטהר לטבילת אדם.

וע"כ במקוה שמימיו מרודדין [גם] א"נ דמודה לרא"ה בבדק הבית שם דהוא פסול בעצם השם מקוה ולא רק בטבילה], כתב הרשב"א במשמרת הבית שער ז' דמהני השקה, כיון דאיכא זריעה המחברת את המים לקרקע ומטהרתם, דבמקוה למקוה שפיר איכא השקה של זריעה.

עוד יש לומר דכל ההשקה של זריעה אהני לפסול במים אבל לפסול של הויתו ע"י אדם לא אהני השקה של זריעה אלא בעינן שיהא מחובר למקוה כשר, ולכן לא אהני חיבור של מעין פחות ממ"ס. [ועי' לקמן פ"ז סי' ל"ט מש"כ בשיטת הראב"ד בזה].

ה. והנה בתשו' משכנות יעקב יו"ד סי' מ"ה תמה אמאי לא מהני השקה לרביעית מדאוריתא. אמנם אם השקה היא זריעה בקרקע הרי אינו מובן כלל, דס"ס המים נזרעו בקרקע.

וע"כ לכאורה כמשנ"ת ע"פ הרשב"א והריטב"א, דהשקה היינו חיבור למקוה, וע"כ כיון שביטלו מיניה מדרבנן שם מקוה שוב לא אהני השקה ששיקו למקוה כזה. ועי' בכתבי רבינו חיים הלוי שעמד בזה.

ו. והנה דעת הרמב"ם דאין הנזחלין מערבין, והיינו משום דאינו חיבור כמ"ש הריב"ש בתשובה סי' רצ"ב, ונראה דאין הכרח דהיינו משום חיבור לקרקע, דהגם דס"ל כמשנ"ת דלהשקה בעינן חיבור למקוה, מ"מ הא זוחלין אינו חיבור.

אבל בדעת הר"ש והרא"ש דמהני השקה גם למקוה זוחל, הרי מבואר דבמגע בעלמא הוא דמהני השקה אף דזוחלין אינו חיבור,

והיינו דלהשקה א"צ חיבור אלא סגי בנגיעה כל דהוא.

וכן מבואר בר"ש בטהרות פרק ג מ"ב שכתב גבי שלג "טהור מקצתו שהשיקו למקוה כאילו השיקו כולו, ותימה דלהקל הוי חיבור ולהחמיר לא הוי חבור, וי"ל דלענין השקה היינו טעמא כדתנן במקוואות פ"ז דשלג מעלה מקוה וכשר לטבילה, א"כ נמצא דכשהושק מקצתו למקוה כהושק כולו, שהרי כולו נוגע זה בזה והוי כנוגע במקום מקוה, אבל לקבלת טומאה אין דברים הנוגעים זה בזה נחשבים כאחד גבי שלג".

הרי מבואר להדיא דאף דשלג לא חשיב חיבור מ"מ אהני ליה השקה וע"כ דלהשקה א"צ חיבור גמור אלא סגי במגע, וא"ש דמהני גם בזוחלין.

וזהו הביאור בשיטות הראשונים דלהשקה לטהר שאובין סגי בשערה ודיו, ולא דמי להשקה להשלים שיעור דבעינן כשפופרת הנוד, דהתם בעי חיבור אבל בהשקה לטהר סגי במגע וזה איכא בשערה ודיו, וכמשנ"ת.

סימן לה

ג' מקואות שנתערבו ובדין השקה שנפסקה

בהן ונתערבו המקואות כמות שהיו והטובלין כמו שהיו".

והנה ידועים דברי רבינו ירוחם [חזה נתיב כ"ו ח"ה דף רכו א] שכתב "שני מקואות א' [שאוב] וא' כשר ונקובים זה לזה

א. משנה ג' "שלשה מקואות בזה עשרים [ובזה עשרים] וכזה עשרים סאה מים שאובין, והשאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו, המקואות טהורים והטובלין טהורים. היה השאוב באמצע ירדו שלש וטבלו

כשפופרת הנאד ונסתם הנקב נסתפקו המפרשים אם נשאר השאוב בהכשרו, או כיון שנסתם הנקב חוזר לפסולו כבתחלה קודם [שנתערב] דרך הנקב עם הכשר, וי"מ דכיון דהוכשר פעם א' שוב אינו חוזר לפסולו".

הרי מבואר בדברי רבינו ירוחם צד דמקוה שאוב שהושק למקוה כשר ונטהר הוא רק כל עוד שההשקה במקומה עומדת, אבל אם נסתם הנקב ובטלה ההשקה, שוב חוזר המקוה לפסולו שהיה בו קודם שהושק.

ומה מאוד תימא על דברי רבינו ירוחם ממשנתינו, דמפורש במתני' להדיא דהמקואות טהורים, והיינו גם המקוה השאוב שנטהר בהשקה, וכמש"כ כל הראשונים, ואף דעתה כבר בטלה ההשקה אחר שיצאו הטובלים והלכו להם. [וכן הוכיחו ממשנתינו בתשובות הרא"ש כלל ל"א ורבינו הגר"א בביאורו ס"ק צ"ט].

וראיתי בספר אמרי משה סי' א' אות ס"ג שעמד בזה, וכתב לבאר בדעת רבינו ירוחם דס"ל דאין הכונה במשנתנו דנטהרו המקואות השאובין, אלא כמש"כ בתשו' ריב"ש סי' רצ"ד דהמקואות טהורים לטבול בהם שוב באופן כזה שיהא השקה, אבל כל מקוה לכשעצמו לא נכשר כלל עי"ש.

אמנם ברבינו ירוחם עצמו שם [דף רכו ד] כתב בדברי כל הראשונים ד"המקואות טהורין ואפילו השאובים, לפי שכשנתערבו השני הכשרים נעשו כמקוה א' של מ' סאה והוכשר השאוב שנתחבר להן". וצ"ע בדברי רבינו ירוחם לשיטתו.

ב. והנראה בזה, דהנה אם הגדר בטהרת מים שאובין בהשקה הוא משום דהוי כזריעה במי המקוה, וכמו דמהני לענין טהרת מים, וכמ"ש הרמב"ן בב"ב ס"ה הרשב"א בביצה י"ז ובשער המים אות ז' הריטב"א במכות דף ד' ובנדרים דף מ"א והרא"ש בפסקיו סי' א', הרי פשיטא דמהני גם כשהפסיק ההשקה כמו במים טמאין. שהרי יסוד טהרתם שנתבטלו למקוה וכמש"נ בסי' הקודם, וכמו שכתבו כן כל הראשונים להדיא עי' ברא"ש בפסקיו שם ובתשובה ל"א אות ב'.

והנה באופן שיש כלי בצד המקוה שכתבו הראשונים ששרי לטבול בו היכא שמחובר למקוה כשפופרת הנוד, הרי התם בהכרח אינו מטעם זריעה שהרי טהרת זריעה היא משום שנטהר בחיבורו, אבל היכא שהמים הם עדיין בכלים לא אהני לן מה דנטהרו המים בחיבורם דעדיין א"א לטבול בהם כשהם בכלים, לדעת רוב הראשונים דס"ל שיש פסול נוסף של טבילה בכלים [ועי' לקמן סי' ל"ז].

וע"כ מבואר דלטבילה בכלים מהני השקה כשפופרת הנוד מטעם אחר, וכמבואר ברשב"א בשער המים אות ג' דע"י שיש עירוב כשפופרת הנוד הרי הוא כאילו טובל במקוה עצמו במים שמחוץ בכלי, וכמו שביארנו בזה לקמן בסי' ל"ז עי"ש.

והך השקה הרי היא רק בשעת ההשקה עצמה, דודאי כל שבטלה ההשקה אינו יכול לטבול בכלי, דהשתא הוא טובל בכלי ולא במקוה, וע"כ כל דברי הרשב"א רק בכלי שהוא מחובר למקוה כשפופרת הנוד, ולא בהשקה שנפסקה.

עוד מוכרח כן מדברי הריטב"א בנדרים דף מ"א ע"א [המובא לעיל] דמהני השקה לשאובין ולא לרבו נוטפין על הזוחלין, משום דשאובין מדרבנן, וצ"ע הא מהני השקה גם לטבילה בכלים שהוא פסול מדאוריתא, וע"כ כמשנ"ת דהשקה לטבילה בכלים הוא דין אחר דחשיב שאינו טובל בכלי, וזה לא שייך ברבו נוטפין על הזוחלין שמבטלין את המעיין משם מעיין.

והנה בשער המים אות י"א כתב הרשב"א דאפילו מקוה שנפסל בשנוי מראה וחזר והמשיך עליו המעיין הרי זה כשר, ואף על פי שלא חזרו המים למראיהן דכיון דאין המעיין נפסל בשנוי מראה "כשם שהגומא מטהרת מפסול שאובה בהמשכת מעין לתוכה".

ולכאור' הכונה שיש הכשר לפסול שינוי מראה ע"י השקה^נ, וע"כ דהשקה זו אינה מתורת זריעה אלא דכאילו טובל במעיין עצמו, אבל מסתמא מיירי כל שעדיין יש השקה אבל בנפסק לא וכמו השקה לטבילה בכלים, [אלא דלשון הרשב"א שם שהוא כמו השקה לטהר מפסול שאובה וצ"ע].

ג. ומעתה פשוט בדעת רבינו ירוחם דס"ל דכל השקה לטהרת שאובין היא ג"כ מהך דינא דהשקה לטבילה בכלים, ולא משום זריעה וטהרת טמאין כמש"כ כל הראשונים

הנ"ל, וע"כ ס"ל דכל שנפסקה ההשקה בטל החיבור, וחזרו המים לפסולן.

וכ"כ בתשו' מהרי"ק שורש נ"ו, דס"ל לרבינו ירוחם דהשקה אינה מטעם זריעה, וכ"כ בתשו' בית אפרים יו"ד סי' נ"ג ע"ש. [אמנם מה שכתב שם דגם השקה למעיין פחות מארבעים סאה תליא בזה, אינו נכון וכמבואר להדיא ברשב"א ביצה דף י"ז, דס"ל דהשקה מטעם זריעה ואעפ"כ כתב דלא מהני השקה למעיין פחות מארבעים סאה, ועי' לעיל בסימן הקודם מה שכתבנו בזה].

ד. ומעתה י"ל דכל דברי רבינו ירוחם דווקא בהשקה בעלמא שמשיק מקוה פסול למקוה כשר, אבל באופן שנעשה מקוה אחד, ככה"ג גם לדעת רבינו ירוחם נטהר בזריעה, וא"צ להך השקה דטבילה בכלים, דכאילו טובל במים הכשרים, אלא המים עצמן נטהרו, ושוב אינם חוזרין לפסולם.

וכן מבואר להדיא בתשובות הרי"ד סי' ט"ו דגם החולקים וסוברים דלא מהני השקה כלל לטהרת שאובין, מ"מ במשנתנו הרי מבואר להדיא דמהני השקה, וע"כ דהכא הוא דין אחר וכמש"כ שם הרי"ד דלא מהניא להו השקה לשאובין אם לא בזריעת כולו ברוחבו בבת אחת, והיינו כמשנ"ת משום שנעשה מקוה אחד.

נו. אמנם יש לדחות דהכונה שנעשה כולו מעיין וע"כ אין בו פסול של שינוי מראה, אך אין נראה כן בלשון הרשב"א.

וא"כ א"ש היטב דלא תקשי ממשנתינו, דהכא דווקא המקואות טהורין גם אחר שבטלה ההשקה, משום שכאן אי"ז השקה בעלמא לטהר שאובין, אלא שנעשה מקוה אחד וכמשנ"ת דכה"ג נטהרו המים השאובין, והוכשרו לעולם.

שו"ר בתשו' כת"ס סי' צ"ט שהוכיח כן ממתני' דלקמן משנה ח' "היה בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון מ"ס", ולדעת רבינו ירוחם קשה הא אחר שירדו לתחתון יחזור לטומאתן הישנה, וע"כ דכה"ג שנעשה זריעה ממש מודה רבינו ירוחם דנטהרו לגמרי וכשנ"ת.

ה. והנה בריטב"א במכות דף ד' ע"א כתב בשם הראב"ד בשם ר"מ הדרשן גבי חבית שנפלה לים הגדול דלא מהני התם השקה משום "דהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים ואין המים המתוקים מתערבים עמהם ואותן שלשה לוגין הם עומדים במקומן, והוי כאיסור שנפל בהיתר והוא ניכר שם שאינו מתבטל, ולא אמרו שהשאובין או הטמאים נכשרים במקוה אלא במקוה דוקא או בנהרות שמימיהם אינם מלוחים ומתערבים מיד ואינן ניכרים כלל" עכ"ל. ומובא גם ברמב"ן שם ובמאירי בשם גדולי קדמונינו.

וראיתי מקשים בזה דבמשנתינו דג' מקואות משמע שלא נתערבו כלל דבסיפא המקואות כמו שהיו, וע"כ דבנגיעה בעלמא סגי, וא"צ שיתערבו המים הפסולין בכשרים

לגמרי, וקשה בדברי הראב"ד, [וי"ל דבעינן ראוי לבילה]¹².

אמנם לפמשנ"ת ל"ק כלום, דהתם דווקא בחבית שנפלה לים הגדול, שהוא טובל בהחבית עצמה כמבואר שם בריטב"א, בזה הוא דבעינן שיתערב לגמרי דהוא מדין השקה, אבל הכא שנעשה מקוה אחד בזה א"צ שיתערב לגמרי, וסגי במה שנעשה מקוה אחד, וגם התם משמע דווקא משום דנפל בחבית אבל אם נפלו המים עצמן בים הגדול לכו"ע נטהרו והיינו כמשנ"ת.

ו. והנה בבעלי הנפש מהדורא קמא סי' א' כתב הראב"ד דאם הרבה מים שאובין על מים כשרים פוסל את המקוה, וכן הוא שיטת הרשב"ם בב"ב דף ס"ו, וכבר תמזהו עליו כל הראשונים שם דהא נטהרו המים השאובין בהשקתן.

ומבואר לכאור' דס"ל להראב"ד במהדור"ק והרשב"ם כהצד ברבינו ירוחם דהשקה שנפסקה בטלה, וע"כ כשיש רוב מקוה כשר הרי יש כאן השקה לטהר השאובין, אבל בהרבה מים שאובין על הכשרים הרי רוב המקוה הוא שאוב, ושוב הדרו המים הטמאים לפסולם.

אלא דלשיטתם מבואר דה"ה גם בנעשו מקוה אחד, וא"כ עדיין קשה ממשנתינו, וע"כ הדר ביה הראב"ד מההיא, וצע"ג.

והנראה בזה, דהנה כבר נתבאר דגם הראב"ד במהדור"ק מודה

נז. ועי' לעיל בסימן הקודם מה שכתבנו בזה.

דבמיעוט שאובין אינו פוסל וטובלין בו, והיינו דגם לשיטתו אהני השקה לטהר את המים השאובין, אלא דס"ל דמצד הפסול דהוית מקוה בידי אדם, בזה כיון דעתה רוב המקוה ממים שאובין חשיב מקוה בידי אדם ופסול.

ומעתה א"ש היטב דבמשנתינו דרוב המים כשרים, הרי דעצם הפסול במים הוכשר בהשקה, וכיון שאין כאן רוב פסולין בזה מודו כולם דהמקואות כשרים וכמבואר במשנתינו.

דמתני' איתא "היה השאוב באמצע וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו, המקואות כמות שהיו והטובלין כמות שהיו".

והנה אם הוא מדין השקה הרי מובן היטב דהשאוב באמצע מפסיק את החיבור בין המקואות, אבל אם נעשה מקוה אחד י"ל דאין השאוב מפסיק כלל, וע"כ הוכיחו הרא"ש והגר"א דמדין השקה הוא, וע"כ דלא כרבינו ירוחם.

ושורש הפלוגתא היא אם מים צפין ע"ג בכל רוחב הכותל דא"צ בזה כשפופרת הנוד כמבואר להלן משנה ט' הוא משום דהוי מקוה אחד, או דהוי עירוב מקואות רק דבזה סגי כקליפת השום.

ז. אמנם הרא"ש ורבינו הגר"א הוכיחו ממתני' לכל השקה דמהני, ונראה דהוכרחו לומר דהוי השקה ולא מקוה אחד, דהנה בסיפא

סימן לו

השידה והתיבה שבים

מתני' מ"ה "השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד, רבי יהודה אומר בכלי גדול ארבעה טפחים ובקטן עד רובו".

וביאר רבותינו הר"ש והרא"ש דרבנן משוּוּ לה שידה ותיבה שבים לעוקת המערה דמשנה א', דאין מטבילין בה אא"כ היתה נקובה כשפופרת הנוד, ור' יהודה מפליג לפי דהכא שם כלי עליהם, ולא דמו. וכ"כ המאירי. וכ"כ הר"ש בטהרות פ"ח מ"ט דר' יהודה לא פליג בעירוב מקואות בעלמא אלא רק בכלים.

וצ"ב טובא דמה נתחדש כאן במתני' דהשידה והתיבה, הא כבר לעיל במתני' דמשנה ב' בדלי שהוא מלא כלים איתא ד"אם לא טבל אין המים מעורבין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד". והיינו דהיכא דליכא מגו בעינן עירוב מקואות כשפופרת הנוד, והוא לכאור' להדיא דינא דמתני' דידן, דאהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד לשידה תיבה שבים.

ועוד תימא אמאי לא פליג רבי יהודה כבר במ"ב בדלי שהוא מלא כלים, דבעינן שיקוב הדלי עד רובו, ושביק לפלוגתא עד משנתינו. ולא ראיתי מי שיעורר על זה. גם

דמה דמהני נקב המטהר הוא רק היכא שקבעו בקרקע, משא"כ כאן שהשידה והתיבה מונחים בים ולא קבועים דבזה בעי נקב כשפופרת הנוד, ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי מה שכתב בזה.

ומבואר מתוך דברי רבינו הגר"א דהך דינא דמתני' דידן אינו מדין עירוב מקואות כלל, אלא מדין ביטול כלי, דלא חשיב טבילה בכלים בכלי נקוב כזה בשפופרת הנוד, דבכלי שאינו קבוע בעי כשפופרת הנוד לביטול שם כלי, וכן מבואר בבית יוסף שם דמדין ביטול כלי הוא דאתינן עלה.

ותמהו על הבית יוסף בתשו' רעק"א סי' מ' ובבית מאיר שם [קונטרס ג'] דמה הוצרך לזה, הא שיעור כשפופרת הנוד במשנתנו יש לומר בפשיטות דהיא מדין עירוב מקואות כשפופרת הנוד, ולא מדין ביטול כלי כלל.

והנה כתבנו שם ליישב שיטת הרמב"ם בעוד אופן, דבשידה ותיבה מיירי שלא נקבו כדי לטהר, אלא שהיה נקוב כן מעיקר עשייתו, וכה"ג לא נטהר בנקב זה, וע"כ בעי נקב כשפופרת הנוד עי"ש.

אמנם אי נימא שלא כדברינו שם, אלא דגם בשידה ותיבה מיירי בנקב ממש שנקבו דרך שבירה ונטהר בנקב זה, הרי יש לומר דאדרבא זהו החילוק בדלי מלא כלים שלא ניקב, אלא הוא פתוח כשפופרת הנוד מתחילת עשייתו, להך דהכא שניקב ואין לו שם כלי, ולכן בעינן בדלי שהוא מלא כלים לעירוב מקואות.

עיקר סברת רבי יהודה צ"ב שיהא תלוי בכלי קטן וכלי גדול, דלגבי עירוב מקואות כשפופרת הנוד מה אכפת לן בצורת הכלי ומעשהו.

והנה מהך דינא דמתני' דבעינן כשפופרת הנוד כדי להטביל בהן, קשה ע"ד הרמב"ם פ"ו דמקואות ה"ד שכתב וזה לשונו: "הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהר אותו וקבעו בארץ ועשאו מקוה, הרי זה כשר".

וקשה טובא א"כ דסגי בנקב המטהר אותו לטבילה בכלים, אמאי בעי הכא בשידה ותיבה שבים נקב כשפופרת הנוד, הא בלא"ה כשר לטבול בו משום שנקבו נקב המטהר אותו. וגם הרמב"ם עצמו הביא לדינא דמתני' דידן שם בהלכה ח', וא"כ סותר דברי עצמו מיניה וביה.

וכבר תמה כן הראב"ד שם "ועשאהו מקוה ה"ז כשר. א"א דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה, אבל להטביל בתוכו עד שיהו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפופרת הנוד, ר"י אומר בכלי גדול ד' טפחים, ובקטן ברובו, הרי ר"י שהוא מחמיר בהטבילה בתוך כלי, ורבנן מיהא כשפופרת הנוד בעו, ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא עכ"ל.

ויעויין לעיל סוף פ"ד סי' כ"א שהבאנו מש"כ בזה בביאור הגר"א ס"ק ל' ליישב,

ולפי"ז מבואר היטב דהך דינא דמתני' אינו ענין כלל להך דמשנה ב', דמשנה ב' מיירי בעירוב מקואות להטביל בתוך הכלי, וכמפורש בלשון המשנה שם "ואם לא טבל אין המים מעורבין עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד", אבל במשנתנו מיירי בביטול שם כלי מהשידה והתיבה כדי לטבול בו.

ור' יהודה לא פליג על דינא דעירוב מקואות שהוא כשפופרת הנוד גם בכלי, דמאי שנא, ורק הכא בהלכתא דביטול כלי בזה הוא דפליג וס"ל שלא נתבטל כשפופרת הנוד, אלא בכלי גדול בארבעה טפחים ובקטן עד רובו.

והנה בבית יוסף בסעיף ט' הקשה ממשנה זו על התוספתא שהביא הר"ש דבמעייין סגי בנקב כל שהוא וא"צ כשפופרת הנוד, והכא בשידה ותיבה שבים להדיא דבעי כשפופרת הנוד, אף דכל הימים מטהרים בזוחלין, והיינו דהם כמעייין.

ועי' לעיל פרק ה' סי' כ"ו שהארכנו בזה בדין כל הימים, ולדעת הראשונים שהבאנו שם דגם הימים בעו ארבעים סאה [אף אם הימים מטהרים בזוחלין], ודאי ל"ק כלום, אבל לדעת הראשונים דס"ל דבים א"צ ארבעים סאה, א"כ קשיא.

אמנם לפמשנ"ת בדעת הרמב"ם דהשידה והתיבה שבים אינו מדין עירוב מקואות אלא מדין נקב המטהר מתורת כלי, א"כ א"ש היטב דלא תקשי כלל, דעירוב מקואות למעייין הוא בכ"ש, אמנם הכא מדין ביטול כלי הוא דאתינן עלה וזה גם במעייין הוא בכשפופרת הנוד.

אמנם הא גופא טעמא בעי, דהן אמת דבדלי שהוא מלא כלים בעינן לעירוב מקואות וכש"נ, אבל הכא בשידה ותיבה אמאי הוצרכנו כאן לביטול כלי, ולמה לא נימא גם כאן דיהני מדין עירוב מקואות, דהא הכא בכלי שהוא משוקע במים כו"ע מודו דמהני השקה, וכמש"כ רבינו יואל המובא בראבי"ה סי' תתק"ץ עי"ש, וכמו שביארנו לעיל ס"ס ל"ב, ומאי אכפת לן דשם כלי עליה, הא כל המעורב למקוה כמקוה, ואמאי פליג רבי יהודה הכא.

ואין לומר דנפ"מ באופן דליכא ארבעים סאה חוץ לכלי, דלפמש"כ הרשב"א בעינן שיהא ארבעים סאה חוץ לכלי, ואי ליכא ארבעים סאה ע"כ בעינן לביטול כלי, דהא מיירי הכא בשידה ותיבה שבים, דלעולם איכא בים ארבעים סאה, ואין בזה נפ"מ.

ואולי יש לומר בזה לדעת רבותינו הראשונים דס"ל דלא מהני השקה ממעין למקוה, וא"נ דהים הוי מעייין, והמים שבתוך השידה הוי אשבורן, וע"כ לא מהני השקה מהים לתוך השידה ובעינן לביטול כלי, וצ"ע.

עוד יש לומר בזה לשיטת רבי משה הדרשן שהביא הריטב"א במכות דף ד' בשם הראב"ד גבי חבית שנפלה לים הגדול, דהמים שבים שהם מלוחים וכבדים אין המים המתוקין מתערבים בהם עי"ש, ולשיטתו ע"כ צ"ל במשנתנו לכאור' דמיירי שהמים שבתוך השידה הם מי הים עצמן, אמנם לפמשנ"ת בדעת הרמב"ם דמשנתנו לא מדין עירוב היא אלא מדין ביטול כלי, א"ש דגם אם המים שבשידה מים מתוקים הם שפיר אהני נקב כשפופרת הנוד.

אמנם בתוספתא בפרק ה' [והובא בר"ש כאן], "עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד, ומעיין כל שהוא, ר' יהודה אומר משום בית שמאי בכלי גדול ארבעה טפחים כרובן". [והגר"א הגיה 'משום ב"ה'].

ועכ"פ מבואר להדיא מדברי התוספתא דרבי יהודה לא פליג רק בשידה ותיבה שבים, אלא פליג גם בעריבה שהשיקה למקוה^נ, וא"כ הדק"ל אמאי בעי הכא לביטול כלי, ולא סגי בעירוב מקואות שהוא לכו"ע כשפופרת הנוד, וכש"נ.

ולכן כתב בדדלי שהוא מלא כלים מיירי כה"ג שהתמלא דרך פיו ולעולם לא היו שאובין, משא"כ בשידה ותיבה שבים מיירי שהמים שאובין כבר, ולכן לא מתכשרו בעירוב מקואות אלא רק בנקב כשפופרת הנוד דמבטל מהם שם כלי, עי"ש עוד שהאר"י בזה.

אמנם לדעת הרמב"ם דס"ל דמהני השקה לטהר שאובין, א"כ עדיין תימא אמאי הכא בעינן לנקב כשפופרת הנוד לביטול תורת כלי, תיפוק ליה משום עירוב מקואות.

והנה כ"ז הוא בדעת הרמב"ם, אבל בדברי הר"ש והרא"ש הרי מבואר דרבנן מדמי לה לעוקה, והיינו דמפרשי למשנתנו מדין עירוב מקואות, וכ"כ להדיא הרשב"א בשער המים אות ג' וז"ל: "ומה שאמרו שנקב כשפופרת הנוד לא משום שיצא מתורת כלי בכך, אלא משום עירוב המקוה אמרו" עי"ש, וע"ז הוא דפליג רבי יהודה וס"ל דלא מהני עירוב מקואות לטבילה בכלי, אלא בעינן ביטול כלי דהיינו לדעתו בכלי גדול ד"ט ובקטן רובו.

ויתכן דבהא מודו ליה רבנן בשיעור ביטול כלי, רק דאין נפ"מ בזה לשיטתם דלעולם איכא עירוב מקואות, ואף דבעלמא לרבנן סגי בנקב כל שהוא כמבואר סוף פ"ד,

והנה מצאתי בתשו' הרי"ד סי' ט"ו שכבר עמד בזה, והקשה הך קושיא אמאי בעי הכא בשידה ותיבה שיהיו נקובים כשפופרת הנוד, ולא סגי בעירוב מקואות כמו בדלי שהוא מלא כלים דמשנה ב'.

אמנם הרי"ד שם ס"ל דלא מהני כלל השקה לטהרת שאובין^{נט}, ובדלי שהוא מלא כלים היינו משום דלא חל בהמים פסול שאובין כלל, [ופסול טבילה בכלים נראה דלא ס"ל כלל], דאין דרך שאיבה בכך שהם מחוברין כשפופרת הנוד, אבל מים שאובין לגמרי לא נכשרו בשפופרת הנוד, [ומדעה זו כתבו הראשונים במכות דף ד' לאפוקי עי"ש].

נח. אך יש לומר בדוחק דיש כאן ב' פלוגתות, דבמשנתנו שהוא בים לכו"ע הוא מדין ביטול כלי וכש"נ, אבל בעריבה מלאה כלים, לרבנן הוא מדין עירוב מקואות ורק ר"י הוא דפליג וס"ל דהוא מדין ביטול כלי. וכצ"ל בהכרח לפמ"ש"כ לעיל דרק בעירוב מקואות הוא דסגי בהשקה למעיין בכל שהוא. נט. ובתוספותיו לחגיגה דף כ"ב חזר בו הרי"ד, וכתב דכל מש"כ בתשובותיו דלא מהני השקה לשאובין, הכל הבל.

מ"מ לענין טבילה בכלים שאני, וכמבואר בדברי הראב"ד בהשגות פ"ו ה"ד שם, עי' בחידושי רבינו חיים הלוי שם. [ועי' בסימן הבא מה שביארנו בזה בהא דדין ביטול כלי גבי טבילה בכלים שאני].

אמנם לפי"ז עדיין צ"ע כנ"ל, אמאי לא פליג רבי יהודה לעיל במשנה ב' גבי דלי שהוא מלא כלים, דלא מהני עירוב מקואות ובעינן דוקא ביטול כלי, וצ"ע.

ומעתה יש לומר דרבי יהודה ס"ל כמ"ש בדעת רבינו יואל, וע"כ בדלי שהוא מלא כלים שהוא שקוע ממש במקוה והמים צפין ע"ג, בזה מודה רבי יהודה דמהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד, וא"צ ביטול כלי, אבל הכא בשידה ותיבה שבים ששפתם למעלה מן המים ובעריבה שהשיקוה למקוה, בזה ס"ל דלא מהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד, ובעי דוקא לביטול כלי דהיינו בד"ט בגדול ובקטן עד רובו.

וא"כ אולי יש לומר כן גם בדעת הרמב"ם דאף דלענין שאובין ס"ל דלעולם מהני עירוב מקואות, מ"מ לגבי פסול טבילה בכלים שפיר מחלק הרמב"ם כן, [וכמשנ"ת בסימן הקודם דהשקה לטבילה בכלים הוא דין אחר עי"ש], דהיכא שהוא שקוע במקוה כדלי שהוא מלא כלים מהני עירוב מקואות, דאז חשיב שהוא טובל במקוה ולא בכלי, אבל בכלי שאינו שקוע במקוה והוא עומד לעצמו, כמו בשידה ותיבה שבים, וכ"ש בעריבה שהשיקוה בצד המקוה, בזה לא מהני עירוב מקואות ועדיין הוא חשיב טובל בכלי אם אינו נקוב כשפופרת הנוד דאין לו תורת כלי, וצ"ע בזה.

ואולי יש לומר בזה עוד, דהנה בחזו"א תניא סי' ג' ס"ק י"ח עמד בזה בהא דמטבילין כלים בתוך כלי ביש בפיו כשפופרת הנוד, הא הוי הויתו ע"י דבר המק"ט, וכתב שם דע"כ כיון שהוא מחובר למעייץ ולמקוה כשר.

אמנם הדבר קשה מאוד דיהני כה"ג השקה, כיון דעדיין סיבת הפסול במקומו עומד, דעדיין המקוה עומד ע"י דבר המק"ט,

והנראה בזה, דהנה עי' לעיל במ"ב שם בר"ש וברא"ש שפירשו דשפופרת הנוד דהתם היינו שהיה בפי הדלי כשפופרת הנוד, והיינו שהיו המים צפין ע"ג, אמנם הכא מבואר שהיו נקובים כשפופרת הנוד, וכתבו הרשב"א בשער המים אות ג' והמאירי כאן דמייירי ששפת הכלי למעלה מן המים עד שאין המים צפין עליו, וע"כ בעינן שיהיו נקובין. וכ"כ בתשו' הרי"ד סי' ט"ו עי"ש.

והנה רבינו יואל בראבי"ה סי' תקצ"ז תמה על עצמו דס"ל שלא מהני השקה לטהר שאובין, מהא דמהני הכא בשידה ותיבה, וז"ל: "וקשיא לי יואל הלוי, הא דאמרינן בחגיגה (כב ע"א) דמטבילין כלי בתוך כלי היכא שפיו של חיצון כשפופרת הנוד, ותנן נמי בפ"ו דמקואות (מ"ה) השידה והתבה שבים אין מטבילין בהן אלא א"כ נקובין כשפופרת הנוד. ויש לומר התם משום שהכלי שקוע ממש במקוה הילכך הרי הוא כמקוה עצמו לטבול בו בעוד שה[מ]ים קוו וקיימו". והיינו דבהא כו"ע מודו.

ומה יהני לזה השקה. ולא דמי לטבילה בכלים שביאר הרשב"א דל"ח טובל בכלי, אבל כאן ס"ס יש כאן פסול של הויתו בדבר המק"ט. [ואמנם יש לומר דכיון דלולי הכלי היו המים עתה במקוה לא חשיב כלל הויתו וצ"ע].
ואולי יש לומר בזה דכלי שהוא משוקע במים לא חשיב כלל הויתו, דאין

הכלי עומד לעצמו, רק דיש פסול של טבילה בכלים ומים שאובין ולזה אהני עירוב מקואות כשפופרת הנוד, אבל שידה ותיבה שבים ששפת הכלי מחוץ למים, והם עומדים לעצמן, בזה באמת חשיב הויתו, וע"כ לא מהני בזה עירוב מקואות כשפופרת הנוד, ובעי לדין ביטול כלי וכש"נ.

סימן לז

טבילה בכלים

א. פ"ו מ"ו גסטרא שבמקוה והטביל בה את הכלים טהרו מטומאתן, אבל טמאים על גב כלי חרס, ופי' הר"ש: "גסטרא - שפתותיה למעלה מן המים ואפ"ה כיון דשבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה וכשרים להטביל בה כלים".

ומשמע מדברי הר"ש דמיירי שאין חיבור בין הכלי למים, ודלא כמו שפירשו הרא"ש ורבינו הגר"א ועוד דיש חיבור של מים בפגימות הכלי, וכן משמע מסתימת דברי הרמב"ם דאין חיבור של מים, ואעפ"כ כשר להטביל בו.

והנה לעיל סי' ל"ב נתבאר אמאי לא נעשו המים שבגיסטרא שאובין עי"ש, אבל לכאור' יש להקשות בזה מטעם אחר, דאמאי לא חשיב טבילה בכלי, כיון שהוא טובל בתוך הך גסטרא.

והנה דעת רבינו יואל והראב"ה דליכא כלל פסול של טבילה בכלים וכל הפסול הוא רק משום שאובין, [והרי"ד נסתפק בזה],

אמנם בר"ש בפ"ב מ"ג ובפ"ה מ"ב מבואר להדיא דס"ל דיש פסול מיוחד מדאוריתא של טבילה בכלים, ולשיטתו קשה.

ונחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד בטבילה ע"ג שבר כלי אי חשיב טבילה בכלים, דהנה ברמב"ם הלכות מקואות פ"ו ה"ד כתב: "הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאוהו מקוה ה"ז כשר, וכן אם פקק את הנקב בסיד ובבנין אינו פוסל והמים הנקוין בתוכו מקוה כשר, סתמו בסיד או בגפסיס עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה, ואם הוליכו על גב הארץ ועל גב הסיד ומירח בטיט מן הצדדין הרי זה כשר".

והשיג עליו הראב"ד שם "ועשאוהו מקוה ה"ז כשר. א"א דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסלים את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהיו המים שבתוכו מעורבים עם המקוה בנקב שהוא כשפופרת הנוד ר"י אומר בכלי גדול

לעיל פרק ד' סי' ט"ז מה שכתבנו בזה^ס, וא"כ הדק"ל אמאי לא נתמעט גם לענין טבילה בכלים.

ב. והנה לעיל פרק ה' מ"א "מענין שהעבירו ע"ג השוקת פסול, העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו שהמענין מטהר בכל שהוא", וענין בר"ש שם שכתב דה"ה ע"ג השפה עצמה כשר לטבול בו, ועי' לעיל שם סי' כ"ב מה שהארכנו בביאור דברי הר"ש.

אמנם עי"ש בפירוש מהר"ם מרוטנבורג שכתב "כשר חוצה לו. דוקא חוצה לו כשר, אבל ע"ג שפה לא דכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דהיינו בקרקע דלא חזו לקבולי טומאה אבל ע"ג כלים לא" עכ"ל [והובא בתוס' יו"ט].

והנראה דמבואר בזה דפליגי הר"ש והמהר"ם בגדר הפסול דטבילה בכלים, דדעת הר"ש דגדר הפסול דטבילה בכלים הוא כמו שכתב הרשב"א בשער המים אות ג' דמייתי לדרשא בתורת כהנים [שמיני פרשא ט'] "אי בור יכול אף בור שבספינה יהא טהור תלמוד לומר מעין מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע. והלכך הטובל במים שבכלים אפילו יש בהם ארבעים סאה לא עלתה לו טבילה".

וכ"כ הר"ש עצמו לעיל בפ"ב מ"ג וזה לשונו: "וא"ת ואי כולו שאובין דאורייתא כשר אמאי פסלו חכמים שאיבה כלל וי"ל דגזור אטו בכלי ובכלי עצמו לא

ד' טפחים ובקטן ברובו הרי ר"י שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיהא כשפופרת הנוד בעו ואף על פי שהשדה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא, ועוד איך אפשר שלא יהא בקרקעיתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו, ונמצאת טבילה זו בכלים".

ומבואר דפליגי הרמב"ם והראב"ד אם הפסול בטבילה ע"ג כלים הוא דוקא בכלי שלם, או דגם טבילה בשברי כלים שאינם מקבלים טומאה, חשיב טבילה ע"ג כלים ופסול. וצ"ב במאי פליגי.

ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי שביאר דלתרווייהו הפסול הוא רק באופן של טבילה בכלים ממש, אלא דס"ל להראב"ד דכל שלא עומד לקבלה לא נתמעט מתורת כלי רק לענין טומאה [ולפסול שאובין], אבל שם כלי איכא עליה, וע"כ לענין טבילה בכלים עדיין חשיב כלי. אבל הרמב"ם סבר דכה"ג לא חשיב כלי כלל וכשר גם לטבול בו.

אמנם דברי הגר"ח צ"ע, דהא לענין פסול שאובין א"צ שם כלי לענין טומאה, וכמבואר לעיל ריש פרק רביעי דגם כלים גדולים וכלים קטנים כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה שאינם מקבלים טומאה פוסלין את המקוה מדין שאובין, והיינו משום שלא התמעטו משם כלי בעלמא רק משם כלי לענין טומאה, ואעפ"כ כלי שאינו עשוי לקבלה התמעט גם לענין שאובין כמש"כ הראב"ד, וע"כ דנתמעט מתורת כלי קיבול לגמרי, וכ"כ הראב"ד להדיא בהשגות פ"ח ה"ז עי"ש, [ועי' ס.

ס. ועי"ש מה שהבאנו ע"ד הגר"ח בביאור דברי הראב"ד בסילונות, שבדברי הראב"ד עצמו מפורש לא כן.

שרי לטבול דבעינן מקוה דומיא דמעין שהוא בקרקע, והביאו בלשוננו הרשב"א בב"ב דף ס"ו ע"ב.

אבל המהר"ם ס"ל דהפסול בטבילה בכלים הוא פסול במים, דהמים שבכלים הם מקבלים טומאה, וע"כ הם פסולים לטהר במקוה, משא"כ מים שבקרקעות שאינם מקבלים טומאה, כדין מים שבקרקעות שנתבאר בריש מכילתין, אבל מים שבכלים הם ראויים לקבל טומאה ופסולין למקוה.

וכן מבואר במרדכי [רמז תשמ"ה] שכתב "וא"ת כיון דכולו שאוב מדרבנן למה גזרו ג' לוגין שאובין פוסלין המקוה ואומר ר"י דגזרו אטו [מים] שבכלים שאינם מחוברים בקרקע, דהנהו ודאי פסולין ומקבלין טומאה מן התורה, דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא". הרי מבואר להדיא כדברי המהר"ם דטעם הפסול בטבילה בכלים הוא משום שהמים מקבלין טומאה.

[ואולי יש לבאר לפי]' מש"כ רש"י בשבת דף ל"ה ע"א דאמר רב מעיין המיטלטל טהור וזהו בארה של מרים, ופרש"י "טהור - מלקבל טומאה, וטובלין בו - דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין, ואין לך מעין מיטלטל אלא בארה של מרים".

ותמה בתשו' מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' י"ז מה הוצרך רש"י לומר דטהור מלקבל טומאה, דמהכ"ת שיהא הסלע מקבל טומאה הא מ"מ גם אם הוי כלי הא כלי אבנים הוא עי"ש שדחק לומר דהכונה טהור מתורת שאובין.

אמנם לפמשנ"ת יש לבאר היטב דכונת רש"י דגם מעיין המטלטל טהור המעיין מלקבל טומאה, ואמעין קאי ולא אסלע, וכיון שאינו מקבל טומאה שוב אפשר לטבול בו ולא חשיב טבילה בכלים כיון שאין המים מקבלים טומאה כדין מים שבקרקעות אע"ג שהוא מטלטל, דחשיב כמו קרקע שמטלטלת.

ג. וא"כ מעתה יש לומר דס"ל להר"ש והרשב"א דכל הפסול דטבילה בכלים הוא רק היכא שהמים מונחים בכלי קיבול, דאז חשיב שאינו מקוה דומיא דמעין ופסול, אבל כל שאין המים בתוך כלי קיבול, המקוה כשר, וא"צ שיהא ממש על הקרקע, ואפילו על גבי שפת הכלי יכול להטביל.

אבל דעת המהר"ם מרוטנבורג והמרדכי דפסול בטבילה בכלים הוא משום דבעינן קרקע דווקא, והיינו טעמא משום דבקרקע אין המים ראויים לקבל טומאה וכמשנ"ת, וע"כ א"צ דוקא כלי שלם, אלא כל שהמים בכלי כל שהוא שאינו בטל לקרקע, אפילו שאין עליו תורת כלי כלל, ואפילו ע"ג שפת הכלי, שוב הם מקבלים טומאה ופסולין למקוה, דס"ס אינם מים שבקרקעות.

ומעתה יבואר דבהא פליגי הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם ס"ל כהר"ש והרשב"א הנ"ל, דהפסול דטבילה בכלים הוא משום דבעינן מקוה שעיקרו בקרקע דומיא דמעין, ולא מקוה שבכלים, וע"כ כל שאינו מקוה שבכלים, כגון שאינו כלי העשוי לקבלה, שוב ליכא בהו פסול דטבילה בכלים כלל.

אבל הראב"ד נראה דס"ל כהמהר"ם והמרדכי, דפסול טבילה בכלים הוא משום דרק מים שבקרקעות שאינם מקבלים טומאה כשרים לטבילה, וע"כ גם בשברי כלי חרס שאינם מקבלים טומאה, ואינם עשויים לקבלה ול"ל שם כלי כלל, מ"מ כיון שהם מקבלים מים, ואינם בטלים לקרקע לגמרי, שוב הם חשיבי מים שבכלים ואינם כשרים לטבול בהם.

וכ"ד כמה ראשונים דלגבי טבילה בכלים לא סגי בנקב המטהר אותו, אלא בעי נקב כמוציא רימון דווקא, והיינו כדעת הראב"ד דגם כלי נקוב נקב המטהר אותו עדיין אין המים בקרקע, ופסולין למקוה, ורק בנקב כמוציא רימון בטל לקרקע לגמרי, וחשיב שהמים מונחים בקרקע עצמה וכשרים למקוה.

ד. ומעתה יש ליישב גם שיטת הר"ש בגיסטרא, דלשיטתיה אף שהמים הם בכלי, מ"מ כיון דלא חשיב דהכלי הוא מקום המים וכמשנ"ת לעיל שם, דשבר כלי כזה לא חשיב שהוא מקום המים, וע"כ גם פסול טבילה בכלים ליכא בזה, דאין כלל פסול של טבילה בכלים, אלא יש פסול של טבילה במקוה שאין עיקרו בקרקע, והך מקוה עיקרו בקרקע וכשר לטבול בו.

אבל לדעת מהר"ם מרוטנבורג והמרדכי דטעמא משום שהמים מקבלים טומאה הרי ודאי המים שבגיסטרא הם מקבלים טומאה ופסולים למקוה, דס"ס אינם מים שבקרקעות, וע"כ צ"ל בהכרח דמיירי שיש כאן השקה למים בפגימות הגיסטרא.

ה. והנה במרדכי בשבת פרק במה טומנין [רמז של"ב] כתב בשם רבינו שמחה דא"א להטביל בשלג שלא הופשר מכמה טעמים עי"ש, וחדא משום דאמרינן בגמ' [בחגיגה דף י"ט ע"א וחולין דף ל"א ע"ב] דאין מטבילין בכיפין.

ותמה בזה הב"י [סעיף ל'] "מה שכתב דאין מטבילין בכיפין נראה שאין ענין לכאן דהתם שאני שהכיפין עומדין באויר, אבל הכא שהשלג בקרקע ועליו שלג אחר וכן עד כמה אמות גובה מאי שיאטא דדמיון דכיפין איכא הכא, הא לא דמיא אלא לים או בריכה העמוקים מאה אמה שטובלין במים העליונים או בתחתונים ושלג נמי דכוותיהו".

והנראה בזה, דהנה יש להסתפק בביאור הפסול בטבילה באויר, דלכאורה הוא דין מיוחד דא"א לטבול באויר דלא חשיב כה"ג מעשה טבילה, [וכ"מ ברש"י בחגיגה שם] שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה], וא"כ אין זה שייך בשלג דהשלג מונח ע"ג קרקע.

אמנם לפמשנ"ת מדברי מהר"ם והמרדכי דפסול טבילה בכלים הוא משום דבעינן דוקא מים שבקרקעות, א"כ יש לומר דזהו נמי הטעם דלא מהני טבילה באויר, כיון שהמים אינם בקרקעות ובאויר הם מקבלים טומאה, ואינם כשרים למקוה.

וכן מצאתי באו"ז השלם [הנדפס בקובץ ראשונים להל' נדה ומקואות סי' פ"ה עמ' ר"צ] שהביא מתשובת רבינו אברהם ב"ר שמואל שכתב "ושאיבה נמי מן התורה פסולה [ב]מקום שטובל שלא ע"ג קרקע, דטבילה

בכלים כטבילה באויר ולא זו וזו טבילה" עכ"ל. הרי מבואר דתרויהו חדא פסול הוא דאין המים מונחים בקרקע, והיינו כמשנ"ת.

ומעתה יש לומר דגם בשלג כן הוא, אף דכל השלג מונח בקרקע מ"מ כיון דהשלג אינו מחובר זל"ז, לא חשיב מים שבקרקעות לענין קבלת טומאה וע"כ אין מטבילין בו כמו שאין מטבילין באויר.

אמנם מהא דהשלג מעלה לשיעור מקוה, ע"כ משמע להפך דמצד עצמו חשיב מים שבקרקעות ומצטרף לשיעור מקוה רק דל"ש לעשות בו מעשה טבילה, דאין מטבילין באויר, וצ"ע בזה.

ו. והנה ידועים דברי הרשב"א בשער המים בהשקה לטבילה בכלים, שכתב הרשב"א שם באות ג' דגדר ההשקה הוא ש"כל שנקוב כשפופרת הנוד הרי המים שבמקוה מחוברין

למים שבכלי, והרי הוא כטובל במים שחוץ לכלי" עי"ש. ולכאור' צ"ב דמאי אהני הא ס"ס הוא טובל בכלי, ואמאי נימא דכאילו הוא טובל חוץ לכלי.

ונראה דהרשב"א לשיטתו דס"ל כהר"ש הנ"ל דאין פסול של טבילה בכלים אלא דמקוה שאין עיקרו בקרקע פסול, ולזה הוא דאהני השקה דעתה המקוה עיקרו בקרקע, כיון שהוא מקוה אחד עם המקוה שבקרקע, ושוב אפשר לטבול גם במקום הכלי, דאין פסול של טבילה בכלים וכמשנ"ת.

אבל אם הפסול הוא משום שהמים מקבלים טומאה אין שום סברא לומר דיחשב שהוא טובל חוץ לכלי, אמנם יש לומר בזה לפי"ז באו"א, והיינו דכיון דהמים מושקין ומחוברין למקוה ועתה אינם מקבים טומאה כדין מים שבקרקעות ע"כ כה"ג הם כשרים לטבול בהם כדין מים שבקרקעות.

מקוואות פרק שביעי

סימן לח

השלג והברד

בידי שמים אף מקוה בידי שמים, אבל בשאר משקין לא גזרו אלא משום שנוי מראה בלבד, מאסמכתא דקרא מקוה מים ולא מקוה של שאר משקין, אבל משום שאובין ליכא, הלכך טיט הנרוק והנך אחרינא כיון דלאו מים גמורים נינהו לעשות מהן מקוה בתחלה, ושינוי מראה לית בהו, אין פוסלין".

והיינו דכל הני אינם מים גמורים, דהא אין עושין מהן מקוה בתחילה, ורק מצטרפין להשלמת שיעור, ופסול שאובין אינו אלא במים גמורין, והני לא גזרו בהו.

אבל במהדו"ב תירץ הראב"ד באופן אחר, והוא דלא גזרו פסול ג' לוגין אלא משום דשמא יבואו לעשות ממנו מקוה שלם, אבל כה"ג שא"א לעשות ממנו מקוה בתחילה לא גזרו.

והנה בפסקי הרא"ש להל' מקוואות סי' י"ח כתב "נמצא מעלין ולא פוסלין, אע"פ שהן שאובין, דלא שייך פסול שאובין אלא במים, ואפי' עשה כל המקוה מאלו והביאו לתוך המקוה בכלי כשר".

ומבואר מדברי הרא"ש דאפי' נעשה כולו שאוב ונתפטר אחר כך כשר, והיינו

פ"ז מ"א "אלו מעלין ולא פוסלין, השלג והברד והכפור והגליד והמלח והטיט הנרוק, אמר ר' עקיבא היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה, והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה, ר' יוחנן בן נורי אומר אבן הברד כמים".

ופי' רוב רבותינו הראשונים שהשלג והברד וכל הני מצטרפין להעלות את המקוה ולהשלים למ' סאה, אבל אינם פוסלים אם נשאבו בכלי.

ותמה הראב"ד בבעלי הנפש שער המים סי' ב' [ה"ד] "ואם תאמר, הנך כולוהו דקאמר מעלין ולא פוסלין כיון דחשיב להו מיא לאשלומי, מאי טעמא לא פסלי בשאובין".

ויש בזה ב' תירוצים, במהדו"ק תי' הראב"ד "ונראה לי משום דהו דבר שאין עושים ממנו מקוה לכתחלה, דאינהו מעלין את המקוה קאמרי דמעוטא מצטרף לרובא, אבל לא כל המקוה ולא אפילו מחצה ממנו, אין טובלין בו, ואפילו לכשיתפטר ויהיה מים, הואיל ובשעת נפילה לא היה ראוי לטבילה, הילכך אין פוסלין משום שאובין".

והוסיף הראב"ד "דבמים גזרו שאובים משום היקשא דמעין, מה מעין

ומה דא"א לטבול במקוה שכולו שלג היינו משום ד'רחץ בשרו במים' לא שייך בהו, דהני לאו בני רחיצה נינהו, כיון שאינם משקינ בצורתם כגליד, וע"כ לא שייך לרחוץ ולטבול בהו, אבל עצם המקוה של ארבעים סאה יש כאן דגם הם מים הוו.

ובזה יתיישב גם מה שהקשנו לעיל בפרק קמא סימן ח' לפי מה שנתבאר שם בדברי רש"י וכמו שביאר לן רבינו הגר"א ע"פ הריב"ש דבעינן טבילה בארבעים סאה כולן יחד, וע"כ בעינן שיהיו באשבורן שהוא חיבור למים שיהיו כולן יחד, והקשנו א"כ במתניתין כיצד מעלין אף שא"א לטבול בהם בפ"ע, הא חשיב מעשה טבילה בכל המ"ס, ואיך יצטרפו למ"ס מה שא"א לטבול בהו.

ולהנתבאר א"ש היטב דמים גמורין נינהו, וע"כ שפיר יכול לטבול בהו מעיקר הדין, אלא דמעשה רחיצה א"א להעשות בהן שאינם בני רחיצה וכמשנ"ת, אבל אם רוחץ במים שמחובר אליהם שלג וברד באשבורן, הרי שפיר נתקיים בו ורחץ בשרו במים במי מקוה ארבעים סאה מחוברין כולן יחד.

וגם בטיט הנרוק יש לומר כן, דכיון שהוא נרוק עד שהפרה שוחה ושותה, חשיב כמים גמורין, אלא דכיון שהוא עדיין נרוק, ואינו מים נוזלין, א"א לרחוץ בו, אבל מ"מ להצטרף בחיבור לרחיצה בארבעים סאה שפיר מהניסא.

דגם פסול דכולו שאוב דאורייתא ליתא בשלג, וע"כ מבואר כתי' קמא דהראב"ד דהני לאו מים גמורים הם, ולא חייל בהו פסול שאובין, וכ"מ להדיא בלשון הרא"ש "דלא שייך פסול שאובין אלא במים" והני לאו מים נינהו.

וממוצא הדברים אתה למד דודאי אין כוונת הרא"ש דגם כולו שלג כשר לטבילה כדעת המרדכי דלקמן, דהא לאו מים נינהו וכנ"ל, אלא בנתפשר קמירי, וחדית לן דאף בכולו שאוב בכה"ג לא חשיב שאוב, והיינו טעמא דאין פסול שאובין אלא במים וכנ"ל, ולא משום שלא גזרו פסול ג' לוגין בזה כתי' בתרא דהראב"ד, וכן מבואר בהמשך ד' הרא"ש דעיגולי שלג מהני רק להשלמת שיעור. וכ"כ בקצרה בש"ך ס"ק ע"א "וגם הרא"ש אפשר דס"ל כן דלא כתב דמהני אף על פי שלא נימוח אלא לענין השלמה".

והדברים עדיין צריכים ביאור, אם השלג והברד אינם מים אמאי מהני להשלמת שיעור, ואם מים הם להשלמת שיעור אמאי לא מהני לטבול בהם, ואמאי לא נעשו שאובין.

והיה נראה לומר בזה, דכל הני השלג והברד והגליד וכו', מים גמורים הוו, דבאמת מעיקר ברייתם הרי מים נינהו, אלא שנשתנית צורתם החיצונית, וע"כ הם משלימים לארבעים סאה מים שבמקוה מים, שלא נאמרו בזה הלכות האיך יהיו המים.

סא. אמנם יש לומר דחלוק בזה טיט הנרוק משלג, ולכן בגמ' בסוכה מייטי הנרוק דווקא, ולא משלג דלעיל מיניה במתני', וע"ע בזה.

ויל"ע לפי"ז אם השלג והברד מצטרפין גם לשיעור ארבעים סאה במעיין

לטבילת אדם, לשיטת הראשונים דבעינן בזה ארבעים סאה, אך באמת יש לעיין אם יש פסול שלג וגליד במעיין כל עיקר, וצ"ע.

אלא דעדיין צ"ע לפי"ז דא"כ אמאי השלג והברד אינם פוסלים בשאיבה, כיון שנתבאר דמים גמורין נינהו, ומה שא"א לטבול במקוה שכולו שלג הוא חיסרון במעשה הטבילה וכמשנ"ת, אבל לענין שאובין מאי אכפת לן בזה.

וטפי צ"ע לדעת רבינו שמריה משפירא המובא במרדכי פרק במה טומנין רמז של"ב שהתיר להדיא לטבול במקוה שכולו שלג, עי"ש במעשה באחד שאנס את אשתו לטבול בשלג, וכן פסק במהרי"ל הלכות נדה אות ח' עי"ש, ועי' בש"ך שם ס"ק ע"א.

ועכ"פ צ"ע לדעת הני ראשונים א"כ אמאי אינו פוסל בשאובה, הא הוה מים גמורים עד שיכול לטבול במקוה העשוי כולו בשלג.

אמנם יש לומר בדעת רבינו שמריה דבאמת גם שלג נפסל בשאיבה, דהנה הרז"ה בהגהותיו לבעלי הנפש סי' ב' הלכה ד' כתב "ונראה לנו שדינו כדין המים בין לפסול בין להכשיר", הרי דפוסל בשאיבה ג"כ.

ועי' ברעק"א בגליון שם שרצה לדחוק בדברי הרז"ה באופן אחר, וכע"ז בתשו' הגר"ד מקרלין שבס"ס פסקי הלכות יד דוד סי' ג'

עי"ש, וכ"ז משום שהוקשה להם דמפורש במתני' שהם מעלין ואינם פוסלין.

אמנם במאירי מבואר בדעת הרז"ה דמש"כ במשנתנו ואינם פוסלים מיירי בשלא נשאבו, ור"ל שאינם פוסלין בשינוי מראה, ובאמת א"צ לזה דאם הם מעלין כ"ש שאין פוסלין, אלא דאגב סיפא נקטיה עי"ש, וא"צ לדחוק בדבריו.

אך צ"ע לדעת הרז"ה מהתוספתא דמייתי הר"ש דאף רבי יהודה דפליג וס"ל דעיגולי שלג אינם מעלין, אעפ"כ מודה דמביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל, הרי מבואר להדיא דאינו נפסל בכלי משום שאיבה, וכמו שהוכיח מזה הראב"ד בבעלי הנפש סי' ב'.

ואמנם במאירי כתב "בתוספתא אמרו בשם ר' יהודה במקוה חסר, שמביא טיט הנרוק בעריבה ומשיק ויורד וטובל, ונראה דעתו שטיט הנרוק אף על פי שנידון כמים לענין מקוה, אינו נפסל בשאובה", ומבואר בדבריו דרק ר' יהודה ס"ל הכי, ולשיטתו כהרז"ה דלרבנן פוסלין בשאובין, אך צ"ע דלשון התוספתא לפנינו "ומודה ר' יהודה", וי"ל, וצ"ע בזה.

אך עכ"פ לדעת הרא"ש ודעימיה, דס"ל דכל הני מעלין לשיעור מקוה ואעפ"כ אינן פוסלין בשאיבה, צ"ע כנ"ל אם מים כשרים למקוה הם אמאי אינם פוסלין בשאובין.

והנראה לומר בזה, דס"ל להנך ראשונים, דבאמת אין הטעם שהשלג והברד

לא נעשים שאובין כמש"כ הראב"ד משום דפסול שאובין נתחדש רק במים, דודאי גם שלג וברד מים ניהו וכמשנ"ת, אלא דלא חשיב שאובין, משום דשאובין בכלי היינו שמקומם בכלי, ועי"ז נתלשו מן הקרקע ושוב אינם מים שבקרקעות, אבל כשאינם בתוך בית קיבול, שאין מקומם בכלי לא חשיב שנתלשו, וע"כ בשלג וברד דאינם צריכים בית קיבול, לעולם אין הבית קיבול מקומם ולא חשיב שנתלשו מן הקרקע, וע"כ אינם פוסלין מתורת שאובין. [שו"ר כעי"ז בחזו"א תנינא סי' ו' סק"ד הובא באחיעזר ח"ג סי' ל"ג עי"ש].

ומש"כ הרא"ש שאינם מים להפסל בשאובין ע"כ צ"ל דאין הכונה שאין להם שם מים מצד עצמן, דהא מצטרפי למקוה וע"כ מים ניהו וכמש"כ, אלא שאין להם שם מים לגבי זה 'להפסל בשאובין' דווקא, דלזה בעי שיהא מים כצורתן ומהאי טעמא שביארנו.

[אך] לפי"ז אם יפול לתוך השלג ג' לוגין מים שאובין, יפסול את המקוה, דהמקוה שפיר נפסל בשאובין, אך י"ל דכיון דלא נתערב בהמקוה לא חשיב נפילה, וכמו דאמרינן בספוג, ועי' בגדולי טהרה בתשובה סי' י"ב].

שו"ר בתשו' חת"ס יו"ד סי' רי"ג שכתב לבאר באופן אחר, דשאובין היינו שאינם מים המחברים לקרקע וע"כ מקבלים טומאה וזהו הפסול, וע"כ שלג שאינו מק"ט גם בתלוש לא נעשה שאוב עי"ש, וצ"ע בזה. [ועי' עוד במשנת ר' אהרן סי' ק"כ ס"ק ל' משכב"ז].

והנה בתוספתא במסכת טהרות (פ"ב ה"ג) איתא "מקוה שאוב שהגליד, טהור משום מים שאובין, נימוחו, כשר להקוות עליו". ולכאור' מבואר להדיא מדברי התוספתא שלא כדברינו, דהטעם שלא נפסל בשאיבה אינו משום שלא שייך בו שאיבה, שהרי גם אם נשאב בעודו מים ואח"כ הגליד פקע מיניה פסול שאיבה, הרי דבשלג לא שייך פסול שאיבה, ולא משום שלא שייך בו מעשה שאיבה.

אמנם עי"ש בביאור הגר"א לתוספתא דמבואר דבנימוחו רק "כשר להקוות עליו", אבל לטבול בו עצמו אי אפשר עי"ש.

וכ"כ בסמ"ג בעשה רמ"ח וזה לשונו: "ולפי זה אומר [אני] דההיא דתוספתא דטהרות שהבאנו לפנינו, מקוה שאוב שהגליד ונימוחו כשר להקוות עליו, שמדבר בעניין זה להוסיף אחרי כן ארבעים סאה מי גשמים, וחושב הגליד ונימוחו כמו שאיבה שהמשיכה".

ומבואר דבאמת גם הגליד עדין שם שאוב עליו וכמשנ"ת, דכיון שנשאב בשעה קודם שהגליד נעשה שאוב, וע"כ אינו מצטרף למ' סאה, אלא דמ"מ כשר להקוות עליו כמו שאובה שהמשיכה.

[וביאור] עיקר דברי הסמ"ג דהגליד ונימוחו הוי כמו שאובה שהמשיכה, עי' מה שביארנו בזה לעיל בפרק רביעי, בדין רבייה והמשיכה סי' י"ט].

אמנם לעיל בעשה זה עצמו כתב הסמ"ג בביאור התוספתא דהך מים שהגלידו כשרין נמי לטבול בהם עי"ש. וכן משמע קצת

מדברי הרא"ש עצמו בתשובה כלל ל"א סי' ב' דמייתי התוספתא ע"ש.

וצ"ע כנ"ל, דא"כ דכשר לטבול בו ע"כ דבשלג ל"ש כלל פסול שאיבה, [וכפשטות לשון הרא"ש ד"אין שאיבה אלא במים"], וגם אם נשאב קודם פקע פסולו, וצ"ע אמאי ל"ש ביה פסול שאובין הא מים מעלייא הוי.

עוד צ"ע בזה, דלפמשנ"ת דבאמת מים מעלייא הוו, וכל החיסרון הוא במעשה הטבילה כמשנ"ת, א"כ לא יהא תלוי במחצה ורוב כלל, אלא שיוכל לטבול במים.

והנה יעויין במהרש"א סוכה דף י"ט ע"ב שתמה ע"ד רש"י שם אמאי אמרינן יוכיח מטיט הנרוק ולא משלג וכל הני ע"ש. וכבר כתב שם בערוך לנר דל"ק דבטיט הנרוק אין טובל בו כשמצטרף משא"כ בשלג דכשמצטרף טובל בו. [וכ"כ בחזו"א]. אמנם א"נ דהוא חיסרון במעשה הטבילה ודאי א"א לחלק בזה.

ואולי יש לומר בזה באופן אחר, דבאמת שלג אינו מים ממש, וע"כ אין בזה פסול שאיבה, שלא גזרו פסול שאובין אלא במים, אבל מ"מ מצטרף לשיעור מקוה משום שהוא תולדות המים, דתולדות המים אף דאינם מים ממש מ"מ מצטרפין למים.

שוב מצאתי בלבוש שכתב כע"ז, וזה לשונו: "כבר ידעת שלא גזרו חכמים על

השאיבה אלא במים, אבל בתולדות המים כגון השלג והברד והכפור והמלח והטיט שהוא עב קצת, אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהן, שאם שאב מאלו ונתנה למקוה החסר לא פסלוהו שאין שאיבתם נקרא שאיבה, ולא עוד אלא אפילו משלימין לארבעים סאה, ואפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאם בכלי ועשה מהן מקוה כשר לטבול בו אפילו בלא הופשרו, דתולדות המים הם".

[אמנם] מה שהוסיף שם הלבוש: "וכולם נקראו מים אלא שנעשו כך בידי שמים, וכל מים שנעשו בידי שמים כשרים למקוה, דמקוה מים הוקש למעיין מה מעיין נעשה כך בידי שמים אף מקוה בידי שמים, ואין שינוי מראיתן פוסל בהן כמו במעיין שאין שינוי מראה פוסל בו, וכיון דשינוי מראה אינו פוסל בהם שאיבה נמי לא פסל בהו", לא נהירא].

אלא שהלבוש כתב דמשום הא מותר לטבול בכולו שלג אפילו לא הופשר, אבל לדעות הראשו' דלא מהני רק להצטרף, עדיין צ"ב.

והנראה בזה דהמיעוט שאינו מים אלא תולדות המים בטל ברוב, אבל מה שאינו מים כלל לא שייך בהו ביטול ברוב, כיון שאין כאן שם מקווה מים כלל, שאינם מצטרפין לשם מקוה מים כדי שנדונו לפי רובו.

סימן לט

דעת הראב"ד בנתן סאה ונטל סאה

א. פ"ז מ"ב "כיצד, מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל מהם סאה לתוכו לא העלהו, היה בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר".

ובפשוטה של מתני' קאי אדלעיל מיניה, היינו על מי פירות שנפלו למקוה, דאין מעלין, אבל בנתן סאה ונטל סאה כשר. וכ"פ הראשונים בפי' המשניות כאן.

אמנם בגמ' ביבמות דף פ"ב ע"ב איתא "וסבר רבי יוחנן בדרבנן לא בעינן רבויא, והא נתן מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה כשר, וא"ר יהודה בר שילא אמר ר' אסי א"ר יוחנן עד רובו מאי לאו דנשתייר רובו, לא דלא נשקול רובו".

ופרש"י שם "נתן סאה ונטל סאה כשר - גבי שאר משקין ומי פירות ותמד שהחמיץ קאי במס' מקואות ואשמועי' דאע"ג דחזר ונטל ואיכא למימר הא חסר ליה מקוה שהסאה הזאת אין משלימתו שאין ראויה למקוה אפ"ה כשר דמכי יהבו לגביה בטל ליה והוו להו ארבעים וחד כולן ראויין וכי שקל חד סאה פשו ארבעים אבל איפכא לא דכי נטל סאה ברישא חסר ליה וכי הדר מלייה הוה ליה מקוה חסר דמשקין הללו אין משלימין את המקוה".

ומבואר דס"ל דפסול נתן סאה ונטל סאה קאי אמי פירות, וכפשטות המשנה כאן, ודלא כפשטות הגמ' שם.

ב. אבל הראב"ד בשער המים סי' א' [ה"ה] פירש כפשטא דגמ' ביבמות שם, דנתן סאה ונטל סאה מים שאובין נמי רק עד רובו כשר, אבל אם נתן ונטל עד שנעשה רוב שאובין, פסול גם במים שאובין ולא רק במי פירות.

וכן מבואר ברבינו גרשום וברשב"ם בב"ב דף ס"ו ע"א, וכן הסכים עם הראב"ד גם הרז"ה בהשגותיו לבעלי הנפש שם סק"ב, וכן מבואר בתשו' הרי"ד סי' ס"ב עי"ש.

והדברים צ"ב טובא, דממ"נ אי עד רובו כשר ע"כ דהוא מטעם השקה דהמים הוכשרו כשנפלו למקוה כשר, וא"כ אמאי ביותר מרובו פוסלין את המקוה הא מים כשרים הם שהוכשרו בהשקתם למקוה.

והנה ברמב"ם ג"כ פי' דהגמ' ביבמות שם מיירי במים שאובין ולא במי פירות, אך ס"ל דהוא הלכתא מדרבנן דכה"ג פסול, [וכן יש לומר בדעת הראשונים הנ"ל], וכ"כ להדיא הרמב"ן ועוד ראשונים בב"ב דף ס"ה ע"ב, אבל בדעת הראב"ד אין לומר דהוא גזירה בפ"ע, דהראב"ד הרי הוכיח מזה

דשאובין מדרבנן, וע"כ דס"ל דמעיקרא דדינא הוא.

ועוד שמקוה שנעשה במים שאובין חשיב מקוה שנעשה בידי אדם ופסול.

ומעתה נראה פשוט בדעת הראב"ד, דגם למסקנא דס"ל דאהני השקה לטהר שאובין מפסולם, מ"מ ס"ל דהיינו דווקא מהפסול דחל במים, דבזה הוא דמהני חיבורם למקוה לטהרם, [וכמשנ"ת לעיל פרק שישי סי' ל"ד], אבל לא אהני השקה להפסול במקוה דחשיב שהמקוה נעשה בידי אדם, דמה יהני לזה השקה, [וע"ע לעיל פרק ב' סי' י"א] שהוכחנו כן עוד בשיטת הראב"ד.

ועי"ש עוד מה שהבאנו מהזכר יצחק דהך פסולא דשאובין דחשיב מקוה בידי אדם, הוא דוקא אם רוב המקוה הוא ממים שאובין, אבל אם רוב המקוה הוא ממים שאינם שאובים, חשיב כל המקוה בידי שמים, עי"ש מה שביארנו בזה^{סב}.

וא"כ הוא הרי מובן היטב, דכיון שהפסול הוא משום שהמקוה נעשה בידי אדם, ע"כ אם יש כבר מקוה בידי שמים, לא אכפת לן תו במה שמרבה עוד מים פסולין, דלגבי הפסול במים שפיר אהני השקה, ולגבי הפסול דנעשה בידי אדם זה לא שייך היכא שיש כבר מקוה כשר.

וגם בנטל סאה ונתן סאה, עד רובו, הרי רוב ההקואה היא בידי שמים וכשרה, והמים עצמן הא הותרו בהשקה. ורק בנתן סאה ונטל סאה יותר מרובו, בזה ס"ל להראב"ד דהמקוה פסול, דאף דאיכא השקה והמים כשרים מצד עצמם, מ"מ המקוה הוא דפסול, דרובו בידי שמים הוא, וכש"נ.

ג. והנה בבעלי הנפש מהדורא קמא שם כתב הראב"ד דגם בלא שנתן סאה ונטל סאה, אם הרבה מים שאובין על מים כשרים פוסל את המקוה, וכשיטת הרשב"ם בב"ב דף ס"ו והשואל בתשו' הרי"ד.

ומבואר דס"ל להראב"ד בזה כדעת הראשונים דס"ל דלא מהני השקה לטהר שאובין, [עכ"פ אחר שמפסיק ההשקה, וה"ה כה"ג^{סב}], וע"כ כשיש רוב מקוה כשר הרי יש כאן השקה לטהר השאובין, אבל בהרבה מים שאובין על הכשרים הרי רוב המקוה הוא שאוב ופסול. [ועי' לעיל פרק שישי סימן ל"ד מה שכתבנו בביאור שיטה זו].

אבל במהדורא בתרא חזר בו הראב"ד וכתב דכה"ג דהרבה פסולין על הכשרים בנתן ולא נטל נמי כשר, ורק בנתן סאה ונטל סאה הוא דפסול יותר מרובו.

וצ"ב דאם כה"ג כשר היינו לכאן משום דס"ל דמהני השקה ונטהרו השאובין, וא"כ תימא אמאי בנתן סאה ונטל סאה פסול אחר רובו, הא כל סאה שנתן נטהרה בהשקה.

ד. והנראה בזה בביאור דעת הראב"ד, דהנה כבר נתבאר לעיל בפרק רביעי סי' י"ט ובכ"מ דיש ב' פסולים במים שאובין למקוה, חדא מה שהמים שנשאבו הם פסולין למקוה,

סב. ומההיא דמשנה ג' בשלשה מקואות, לא קשיא, וכמשנ"ת לעיל בפרק שישי סי' ל"ה עי"ש.
סג. ועי"ש שביארנו גם באופן אחר, אלא שהראנו פנים בדברי הראב"ד לכאן ולכאן.

ה. וי"ל עוד בדעת הראב"ד באופן אחר, דבאמת לא מהני השקה לטהר שאובין כלל, ומה דבהרבה פסולין על ארבעים סאה כשרין, המקוה כשר למסקנת הראב"ד, היינו משום דקמא קמא בטיל, ונהפכו המים הפסולים לכשרים, והפסול דהמקוה נעשה בידי אדם, ג"כ ליכא כה"ג, כיון שהי' קודם מקוה של מ"ס בידי שמים, ותוספת המים לא חשיב עשיית מקוה.

אבל בנתן סאה ונטל סאה יותר מרובו, הן אמת דמצד הפסול במים הרי כבר בטלו, ולכן עד רובו הוא כשר ומצטרפין לשיעור מ"ס, אבל אחר רובו הוא פסול משום הא דרוב המקוה הוא כמו בידי אדם, ולזה לא אהני ביטול, וע"כ משום הא ס"ל להרמב"ם דפסול בנתן סאה ונטל סאה יותר מרובו.

ו. והנה איתא בבעלי הנפש שער המים סימן ג' "גרסי' בפ"ב דזבחים (כב א) אמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כוור, לרביעית אינו משלים. למעוטי מאי, וכו'. אמר רב פפא למעוטי נתן סאה ונטל סאה, דנתן מקוה שיש בה ארבעים סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר.

כלומר אם היתה עוקה בצד המקוה והיא מחזקת רביעית ומחוברת למקוה ברוחב שפופרת הנוד ונתן בה רובע רביעית מים שאובים ונטל משם כנגדן פסלן ואף על פי שבמקוה הענין הזה כשר. ודוקא נתן ונטל, אבל נתן ולא נטל אפילו ברביעית נמי כשר שהרי אין השאובין משלימין עמו כלום. וכו'.

ופלוגתא היא בזבחים פרק שני (כב ב). הדר אמר רב פפא ואם קדח ממנו רביעית כשר. מאי טעמא, מהכשירא דמקוה קאתי. כלומר מקוה שלם שנתן בו סאה ונטל ממנו סאה ואחר כך קדח ממנו רביעית כשר. מאי טעמא, שכבר הוכשרו השאובין הללו בעודם במקוה הגדול עכ"ל.

ומבואר בדברי הראב"ד דכיון דבעינן רביעית בעוקה ליתן לה שם מקוה, ה"ה דנפסל בנתן סאה ונטל סאה, אף דליכא רוב מים שאובין, אבל נתן סאה ונטל סאה במקוה השלם כשר גם במה שקדח.

והנה הקשו האחרונים החזו"א [תנינא ו, י"ב] והגלות עליות [פ"ו מ"א ב, ג] אמאי לא יוכשרו ויטהרו המים שבעוקה, בהשקתם למקוה השלם הכשר.

ולפמשנ"ת באופן השני דגם למסקנת הראב"ד לא מהני השקה לטהר שאובין, הרי ל"ק כלל, אך להאופן הראשון שכתבנו דאהני השקה רק לגבי פסול המים עצמן ולא לגבי פסול המקוה, ג"כ מובן דמ"מ פסול משום דהמקוה שבעוקה נעשה בידי אדם.

אבל צ"ע אמאי יהא פסול של נתן סאה ונטל בפחות מרוב, הא משום הך פסול דנעשה בידי אדם הא סגי ברוב כשרים. [וגם להאופן השני דלא מהני השקה כלל, הא הפסול במים עצמן בטל ברוב וכמש"נ].

ואשר מבואר מזה דלמקוה של רביעית לא מהני מה שרובו נעשה בידי אדם, אלא בעינן שיהא כל הרביעית בידי שמים,

ורק במקוה של ארבעים סאה הוא דאמרינן דאזלינן בתר רובו.

דהנה יעויין לעיל בפרק קמא סי' א' אות ג', ובפרק ו' סי' ל"א מה שהוכחנו שם דדעת הראב"ד דשם מקוה הוא ברביעית, וארבעים סאה בעי רק כדי שיהא רחיצה בארבעים סאה, עי"ש.

וע"כ במקוה של מ"ס אף שעתה המקוה הוא כל המ"ס ולא רק הרביעית, מ"מ סגי במה שיהא רובו עשוי בידי שמים ולא מתוך הכלי, אבל עכ"פ בעינן שיהא רביעית של מים בידי שמים דבלא"ה אין כאן שם מקוה כלל, וכש"נ.

ז. והנה נחלקו רבותינו האחרונים אם בפסול נתן סאה ונטל סאה יותר מרובו מהני המשכה, דעי' בישועות יעקב יו"ד ס"ס ר"א בתשובה לק"ק קאמינקא שהקיל בזה, [וכ"פ באג"מ יו"ד סי' קי"ט], אמנם בגידולי טהרה נחל ל"ה מחמיר בזה, וכן משמע בתשב"ץ ח"א סוף סי' י"ז.

[ומש"כ בהג' לנפש תדרשנו על בעלי הנפש להוכיח מדברי הראב"ד בבעה"נ סי' א' הל' ה' אינו נכון כלל, דמה שהוכיח

שם מהס"ד של הראב"ד דלעולם יפסל ברוב אינו כלום, דהס"ד היה שיבטל הרוב ויהא כאן מים שאובין ולא רק הויתו, וע"ע סי' ג' הל' ו' וצ"ע].

והנה עי' לעיל בפ"ד שם [סי' כ'] שכתבנו ב' אופנים בגדרי המשכה, אם המשכה אהני לפסול המים דחשיב כאילו חזרו לקרקע, או דאהני שלא יחשב דהמקוה נעשה בידי אדם, כיון שנמשכו המים ולא באו למקוה מן הכלי, עי"ש שביארנו שנחלקו בזה רבותינו הראשונים.

ולהנתבאר הרי בהא תליא הך פלוגתא דהמשכה בנתן סאה ונטל סאה ביותר מרובו, דלפמשנ"ת מודה הראב"ד דבזה ליכא פסול בעצם המים, [בין אם משום השקה בין אם משום דבטל ברוב], רק דמ"מ פסול משום דרוב המקוה נעשה בידי אדם, וכמש"נ.

ומעתה אם המשכה מהני לסלק הפסול שנעשה בידי אדם, הרי דה"ה דמהני לסלק הך פסולא דנתן סאה ונטל סאה, אבל אם המשכה אהני לסלק הפסול במים עצמן, [ולסלק הפסול מצד השם מקוה בידי שמים בעינן שיהא רוב מים כשרים], הרי דכה"ג דנתן סאה ונטל סאה ויש רוב מים שאובין, לא מהני המשכה.

סימן מ

בפסול שינוי מראה

פסולין למקוה בנשתנה מראהו, מאי שנא מעיין שיהיו כשרין בו.

ב. והנראה בזה, דהנה בתוספתא בטבול יום איתא [פ"א ה"ג] חומר במשקין שאין להן טהרת הגוף, ואין להן טהרה מטומאתן, ואין טהורין בגוף, ופסולין את המקוה בשינוי מראה, מה שאין כן במים. [והובא בפ"י ר' ניסים גאון שבת דף קמ"ד ע"ב].

והנה אם היה הפסול בשינוי המראה בעלמא, מה ענין חומרא במשקין מבמים הוא, הא גם אם מים היו משנים את המראה היה פוסל, ומשקין שאינם משנים מראה המים אינם פסולין, ואמאי הוי חומר במשקין.

ומבואר דפסול שינוי מראה הוא פסול בתערובת, וכמו פסול ג' לוגין, דמי פירות פסולין את כל המקוה בתערובתן, והשינוי מראה הוא רק שיעור בתערובת, דמים שאובין פסולין בג' לוגין ומי פירות פסולין בשינוי מראה, דהיינו באופן שמשנה את מראה המים לא בטל בתערובת ופוסל את כולו.

והשתא א"ש היטב, דמי צבע אינם פוסלים את המקוה לא משום שלא ניכר החלק הצובע, אלא משום שכיון דלית בהצבע משא אינו הצבע פוסל את המקוה, והמאי הרי הם כשרים למקוה, משא"כ במי פירות

א. פ"ז מ"ג "הדיח בו סלי זתים וסלי ענבים ושנו את מראיו כשר. רבי יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בשלשת לוגין, ואין פוסלין אותו בשינוי מראה".

ופי' הר"ש "דהדחת סלים לא חשיב שינוי מראה", וצ"ב הא לא ביאר כלום, כיון שנשתנה מראהו של המקוה מאי אכפת לן שנעשה ע"י הדחת סלים.

והנה לפי פשוטו פסול שינוי מראה הוא משום דמים שנשתנו מראהו פסולין למקוה, אך צ"ע הא דאמר רבי יוסי דמי הצבע אין פוסלין את המקוה בשינוי מראה, ולענין נט"י ומי כיור דפסולין בשינוי מראה גם במי צבע כמו בקומוס וקנקנתום נפסלין, ומאי שנא.

ובהמשך המשנה בהא דמי צבע אין פוסלין כתב הר"ש דהיינו "משום דצבעא לית ביה מששא", וגם זה צ"ב, ולכאור' הכוונה דכיון שלא ניכר החלק הצובע בתוך המיא דצבעא, וצ"ע קצת דגם ביין החלק הצובע שביין אינו ניכר.

עוד צ"ע מש"כ רבותינו הראשונים [הראב"ד בבעלי הנפש סי' ב' והרשב"א בשער המים אות י"א וכ"פ בשו"ע סעיף כ"ח] דכל הפסול של שינוי מראה הוא דווקא במקוה, אבל מעיין אינו נפסל בשינוי מראה, ואם המים

שכל המי פירות פסולין למקוה ופוסלין בתערובתן בשיעור של שינוי מראה וכמשנ"ת.

וא"ש ג"כ הא דבמעין לא פסלינן בשינוי מראה, דאם הפסול הוא במים ודאי אין לחלק, אבל כיון שהפסול הוא בתערובת של מי פירות, בזה שפיר יש לומר דהפסול הוא רק במקוה ולא במעין.

אבל במי כיור ובנטילת ידיים אינו פסול בתערובת אלא פסול במים עצמן שנשתנו, ועי' בשו"ע סי' ק"ס דגם בנשתנו מחמת עצמן פסול, אמנם בזה פליגי האחרונים, אבל ודאי אין נפ"מ אם נשתנה מראהן במי פירות או במיא דצבעא.

וע"ע בתורת כהנים פרשה ט' הי"ד דדעת רבי מאיר דגם מי כבשים דהוו מים פוסלין בשינוי מראה, ועי"ש בפ"י הראב"ד דמיירי במים שאובין דלית בהו ג' לוגין וס"ל דכה"ג פוסלים בשינוי מראה, ובפשוטו צ"ב מה ענין שאובין לשינוי מראה.

ומבואר להדיא כדברינו דשינוי מראה הוא שיעור בתערובת ולא פסול בפני עצמו, וע"כ ס"ל דגם מים שאובין פוסלין בשיעור כזה של שינוי מראה.

ובזה מבואר גם מש"כ הראב"ד בשער המים סי' ב' [אות ט'] דבשינוי מראה אין לו שיעור אלא כל שנשתנה מראיו מכמות שהיה פסול וא"צ שישתנה למראה יין או מראה אחר, וכמו שמדייק שם מלישנא דמתני, דאין הפסול מה שנשתנה למראה אחר, אלא מה שניכר בתערובת במראהו.

ג. והנה במשנה ברורה סי' ק"ס סק"ג כתב שאם השליך למקוה גוף הצבע ונימוח בתוכו וצבע את מימיו פוסל. ופליג עליו בחזון איש או"ח סי' כ"ב סק"ט עי"ש שלא נזכר כן בראשונים.

אמנם כן דייקו כמה אחרונים ממש"כ הרשב"א בשער המים [אות ט'] "ולפיכך מי הצבע, כגון שצבע סמנין במים, וקבלו המים מראה בעלמא מן הסמנין", ומשמע דדוקא בצבע מים בסמנים הוא דאינו פוסל, אבל השליך הסמנים עצמן פוסל.

והנה הראב"ד במהדורה קמא סי' ב' כתב "הדיח בו סלי זתים וענבים ושנו את מראיו כשר, ר' יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בשלשת לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה. למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשקה והוא משנה את מראיו, אבל אם שרה בו סמנים או אוכלים ולא נימוחו ונשתנו מראיו כשר".

אמנם במהדורה בתרא מחק הראב"ד את המילים "ולא נימוחו", ומשמע דס"ל למסקנא דאם נימוחו כן פוסלים את המקוה.

ולכאוי' הוא פלוגתא דאמוראי בגמ' שבת דף קמ"ד ע"ב, "דאמר רב חסדא, תרדין שסחטן ונתנן במקוה פוסלין את המקוה בשינוי מראה. והא לאו בני סחיטה נינהו, אלא מאי אית לך למימר כיון דאחשביניהו הוה להו משקה, הכא נמי כיון דאחשביניהו הוה להו משקה. רב פפא אמר משום דהוי דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה, וכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחילה, פוסל את המקוה בשינוי מראה".

דלאו משקה הוא". [והובא ג"כ בשיטה להר"ן שם].

ומשמעות דברי רבינו יהונתן דהיה ס"ד שפוסל משום תערובת וכמשנ"ת, אך א"כ הוא רק במשקין, והוסיף רבינו יהונתן עוד דהוא רק במקוה חסר, דמקוה שלם אינו נפסל בכל תערובת שבעולם, ואסיקנא דאינו כן, אלא הפסול הוא מה ששינה ממראהו למראה אחר, ואע"ג שלא משקה הוא, ודלא כמש"כ.

ומשמע קצת מדבריו גם בהא דלא כהראב"ד, דלא דבעינן דווקא ששינה ממראהו למראה אחר, אלא גם אם שינה ממראיו דאינו כמראה הראשון, ולא למראה אחר לא נפסל.

אך נראה לבאר באופן אחר, דהנה מה שמקוה שלם אינו נפסל בכל מימות שבעולם מלבד דין השקה נתבאר דהיינו משום שמים שאובין הוא פסול בהקוואה, וכיון שיש כאן מקוה כשר אין מים שאובין פוסלין, אבל בפסול מי פירות יש להסתפק אם הוא פסול במקוה, דהקוואת מי פירות אינה מקוה, או דהוא פסול במים דלא חשיב מים כלל.

ובזה תליא הספק בפסול שינוי מראה אם הוא דווקא במקוה חסר, דהיינו דתערובת מי פירות אינה פוסלת במקוה שלם, וא"כ הוא הרי שייך רק במשקין שהם פוסלין בהקוואה, אבל מה שאינו משקה אינו שייך לזה כלל, או דהוא פסול בכל מה שאינו מים, וא"כ אינו שייך לשיעור מקוה דווקא ופוסל גם במקוה שלם, ופוסל גם במה שאינו משקה כלל.

ומבואר דפליגי אמוראי אי מהא דתרדין שסחטם פוסלין בשינוי מראה מוכח דהוי משקה או דגם מה שאינו משקה פוסל בשינוי מראה, וכ"כ הרשב"א שם "דבר נחמן ואביי קיימי בהא בחדא שיטתא דאינו פוסל את המקוה בשינוי מראה אלא משקה בלחוד ורב פפא סבירא ליה דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה לכתחלה פוסל בשינוי מראה", וכ"כ הריטב"א שם.

וצ"ע א"כ אמאי ס"ל להראב"ד למסקנא דאם נימוחו לא פסלי, הא מסקנת הגמ' שם דכל דבר שאינו פוסל בג' לוגין פוסל בשינוי מראה גם אם אינו משקה ואף צבע שנימוח בכלל לכאורה. אך יש לומר דצבע שנימוח לא נעשה כמין משקה כמו תרדין שסחטן, וצ"ע.

ד. והנה בפ"י רבינו יהונתן בשבת שם כתב וזה לשונו: "תרדין שסחטן וכו' בשינוי מראה, ולא בג' לוגין לבדן אלא עד שיהיו רבים כל כך שיש בהם כח לשנות(ם) מראה המקוה. וקס"ד השתא דלא פסלי אלא למקוה חסר כדאמרין בג' לוגין מים שאובים דלא פסלי אלא במקוה (חסר) שלם לא פסלי, וגריעי ממים שאובין, דמים שאובין פוסלים בג' לוגין לבדם, מי תרדין לא פסלי אלא בשינוי מראה, ולעולם במקוה חסר אבל המקוה שלם לא פסלי. ואסיקנא, דלעולם לא מהניא מחשבתו לשוויה משקה, כלומר כמשקה מים, אלא אע"ג דאינו משקה חשוב פוסל את המקוה בשינוי מראה ואפילו במקוה שלם, כיון שנשתנו ממראהו למראה אחר פסולין ואע"ג

אמנם ממה שבנטל סאה ונתן סאה מעלין גם המי פירות כמבואר לעיל במשנה ב', ולכאור' בתרדין שסחטן לא יהני נתן סאה ונטל סאה, דהא לאו משקין נינהו, ועי' בא"ר דלדעת רבינו הגר"א לא קאי כלל אמי פירות, וצ"ע.

ה. והנה בראב"ד בשער המים שם [ה"ד] כתב דמי פירות אינם פוסלין משום שאובין והקשה "וא"ת תרדין שסחטן אמאי פוסלין, התם בשינוי מראה פוסלין אותו ולא משום שאובין וטעמא דמילתא משום דמאן דחזי ליה סבר עושין מקוה של כל משקין דסבר כולה מקוה מי תרדין הוא" עכ"ל.

וצ"ב מה הקשה ממי תרדין טפי מכל שינוי מראה שבעולם, והרחיק להקשות מהגמ' בשבת הנ"ל ולא ממשנתינו. ובמהדו"ק הקשה באמת בסתם מכל שנוי מראה.

והנראה בזה דהנה המעיין שם בשינויי המהדורות יראה שבמהדורות

הקודמות ס"ל להראב"ד דשינוי מראה הוא פסול מדרבנן, כמבואר שם בהערה 25 אות ב' ובהערה 26 והערה 32.

אבל למסקנתו הדר ביה הראב"ד, וס"ל דשינוי מראה הוא מדאורייתא, וכדילפינן בתו"כ ממקוה מים ולא מקוה כל משקין, והוא דרשא גמורה ולא אסמכתא, וע"כ מזה לא הקשה הראב"ד כלל דאינו ענין למים שאובין כלל.

אמנם מי תרדין דאינם משקין למסקנת הגמ' ואעפ"כ פוסל, ע"כ אינו מהאי טעמא דכיון דאינו משקה אינו פוסל בתערובתו, שאינו תערובת עם המקוה, וכמו אבנים וצרורות שעירבן במקוה, ולכן בזה בעינן לגזירה מיוחדת של שמא עשה כל המקוה ממי תרדין דפשיטא דפסול.

ומעתה מובן שהשמיט הראב"ד במהדו"ב את ה"ולא נמוחו" דגם אם נימוחו אינם פוסלין כיון דא"א לעשות כל המקוה מהם, ואין מקום לגזירה כזאת, ורק במי תרדין שייכא וכמו שביארנו.